Міністерство освіти і науки України

Національна академія наук України
Інститут української мови

Національний університет біоресурсів і природокористування України
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра журналістики та мовної комунікації

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської

29-30 листопада 2018 року

м. Київ

Ministry of Education
and Science of Ukraine

Institute of the Ukrainian language
of the National Academy of Sciences of Ukraine

National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine
Faculty of Humanities and Pedagogy
Department of Journalism and Linguistic Communication

SOCIOCULTURAL AND COMMUNICATIVE ASPECTS OF FUNCTIONING LANGUAGE UNITS

PROCEEDINGS
OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

on the occasion of the jubilee
of Doctor of Philological Sciences, Professor
Kateryna Hryhorivna Horodenska

November 29-30, 2018

Kyiv, 2018

УДК 81′42
ББК 81
М 12

Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць:зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської. Київ, 29– 30 листопада, 2018 р. Київ: Міленіум, 2018. 244 с.

Збірник укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць» з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської, що її провела кафедра журналістики та мовної комунікації гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямами роботи конференції.

Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

The collection is compiled on materials of the International scientific and practice conference «Sociocultural and communicative aspects of functioning language units» on the occasion of the jubilee of Doctor of Philological Sciences, Professor Kateryna Hryhorivna Horodenska held by the Department of Journalism and Linguistic Communication of the Faculty of Humanities and Pedagogy of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. All the materials are synchronized with the guidelines of the conference.

Forscientists, lecturers, postgraduates, students.

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С. М., д-р пед. наук, проф. (голова); Шинкарук В. Д., д-р філол. наук, проф. (заступник голови); Харченко С.В., д-р філол. наук, доц.; Кострица Н. М., д-р пед. наук, проф; Балалаєва О. Ю., канд. пед. наук, доц., Мазур Н. В., канд. філол. наук, доц.

Схвалено до друку на засіданні вченої ради
гуманітарно-педагогічного факультету, протокол № 3 від 22.11.2018

Тези подано в авторській редакції.
Автори тез відповідають за автентичність, достовірність викладеного матеріалу,
за правильне цитування джерел, покликання на них.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2018
© Автори, 2018

.

Фахівці-мовознавці повинні оперативно вивчати процеси лексико-семантичних інновацій, давати їм правильну лінгвістичну кваліфікацію, активніше втручатися в процеси освоєння потрібних, соціально і науково перспективних нових номінативних одиниць, допомагати збагнути мовцям деструктивні впливи деяких запозичень, формувати суспільну свідомість на збереження національно-мовних пріоритетів.

Катерина Григорівна Городенська

ЗМІСТ

ШИНКАРУК Василь *Vir magni ingenii* (до ювілею професора К.Г. Городенської) 11

МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

DĂRĂBUŞ Carmen *Between cultures and religions* 14
АСАТУРОВ Сергій *Мовний складник підготовки бакалаврів з міжнародних відносин як чинник професійної ідентифікації* 17
БІЛАН Сергій *Мова як чинник сучасного державотворення України* 18
БУЦИК Ігор *Мова як засіб професійної взаємодії у дослідницькій діяльності та навчанні майбутніх фахівців з агроінженерії* 19
ДАНЬКЕВИЧ Віта *Формування мовної культури майбутніх фахівців* 21
ДІРА Надія *Взаємозв'язок екології та української мови* 22
КАЛУГА Володимир *Мова як інструмент і посередник* 23
КИЧКИРУК Тетяна, МАТВІЄНКО Ірина *Мова як визначний чинник національної ідентичності (Англія та Україна)* 25
КЛИМЕНКО Людмила *Актуальність створення концепції державної мовної політики України* 26
КОПТЮХ Оксана *Використання фразеологізмів на заняттях з літератури як необхідний елемент патріотичного виховання* 28
КРАВЧЕНКО Наталія, ЛАНОВЮК Людмила *Мова як чинник ідентичності нації* 29
КУЛЬТЕНКО Валентина, САХАРОВА Владислава *Мова у творчості Григорія Сковороди* 30
ЛИЧУК Марія, ГАРБАРЧУК Максим, ЩЕРБА Богдан *Українська мова й українська культура в добу Постишева* 31
МЕЛЬНИЧУК Ірина, ТЕРЕЩЕНКО Надія *«Українському слову здобувати нові поля» (Іван Франко)* 33
МИСЮРА Тетяна *Мова – культура – етнос* 34
МІЩИНСЬКА Ірина *Соціолекти як мовне явище в полікультурному соціумі* 36
ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила *Рідна мова як засіб формування ідентичності особистості* 37
САВИЦЬКА Інна, СУПРУН Аліна *Мовне питання в транзитивному суспільстві* 38
СЕМАШКО Тетяна *Етнічні стереотипи як чинники національно-культурної ідентифікації етноспільноти* 39
ДЕГТЯРЬОВА Дарія, СЕМАШКО Тетяна, *Мова – душа народу* 41
КОГУТ Марина *«Як парость виноградної лози плекайте мову…»* 42
ЛИТВИН Владислава *Фразеологізми як етнокультуреми* 43
МИХАЙЛЮК Катерина *Феномен «національна мова»* 44
САГАН Юлія *Незвідані таємниці рідної мови* 45
СТОРОЖУК Світлана, ДАНИЛОВА Тетяна *Націєтворче значення мови в контексті суспільно-політичних поглядів Б. Андерсона* 46
ХВІСТ Вікторія *Українська мова в українській церкві: минуле та сучасність* 48
ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро *Мова як методологічний орієнтир національної автентичності* 49
ШИНКАРУК Олександра *Особливості категорій "чеснота" і "доброчесність"* 50

СУЧАСНІ ПИТАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ, МОВНОЇ КУЛЬТУРИ, ЕТНОПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКИ

БАБИЧ Уляна *Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів* 52

БАЛАЛАЄВА Олена *Категоризація понять новинних медіа* 53

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля *Класифікація та функції емоційної сфери особистості* 54

ГЕЙКО Світлана, ЛАУТА Олена *Характерні риси лінгвістики тексту та дискурсу* 56

ГОРБАТЮК Тарас *Глобалізація мовного середовища планетарного соціуму* 57

ГОРДЄЄВА Ірина *Гендерні стереотипи у процесі мовної комунікації* 58

ДЖОЛОС Олег *Культура мовлення як професійний стандарт роботи журналіста* 60

КАРПІНСЬКА Поліна *Терміни «альтруїзм» та «егоїзм»: історико-філософський аналіз* 61

КОСТРИЦЯ Наталія *Комунікативний підхід до навчання української мови як іноземної* 62

КУБІЦЬКИЙ Сергій *Особливості професійного мислення педагога* 63

МАЛИХІН Олександр, ЯРМОЛЬЧУК Тарас *Синхронно-асинхронний режимвивчення іноземної мови фахівцями ІТ напряму* 65

МАРІНІЧ Володимир *Короткий погляд на ієрогліфічну писемність Стародавнього Єгипту* 66

МИХНЮК Сергій *До питання про соціально-комунікативну компетентність* 68

МІСЬКЕВИЧ Людмила *Комунікативні вміння керівника закладу загальної середньої освіти* 69

НАГОРНА Катерина *Проектна компетентність: термінологічні аспекти* 70

НАВРОЦЬКА Марія *Суб'єктність студентів філологічних спеціальностей як інтегративна властивість їхньої професійної компетентності* 72

РУДИК Ярослав, БАЛАС Інна *Аспекти впливу стилю керівництва на управління закладом освіти* 73

КУЦА Аліна *Рекламні технології як інструмент підвищення конкурентоспроможності закладу вищої освіти* 75

САМАРСЬКИЙ Андрій, ДУБРОВІНА Оксана *Проблеми міжкультурної комунікації та принцип вузької спеціалізації в освіті* 76

СИДОРЕНКО Ірина *Переклад філософських текстів українською мовою: в якій ситуації опиняється викладач* 77

СОПІВНИК Руслан *Заклади вищої освіти і лідерство: нова парадигма управління* 78

ТРУТЕНЬ Аліна *Формування у студентів ціннісного ставлення до водних ресурсів як компонента екологічної культури* 80

ЧЕКАЛЮК Вероніка *Місія медіа спеціалістів у іміджуванні* 81

ЧИЖ Іван *Теорія масових комунікацій Герберта Маклюена: проекція на сучасні тенденції суспільного розвитку* 83

ЧУМАК Тетяна *Українська мова та етнопедагогіка як засіб формування духовної культури особистості* 85

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КАТЕГОРІЙНОЇ ГРАМАТИКИ

ВАЛЮХ Зоя *Динамічні процеси в сучасному українському словотворенні* 88

ВОЗНЮК Тетяна *Актуальне членування речення* 89

ГУЦУЛЯК Тетяна *Парадигматичні відношення образних відсубстантивних дериватів української мови: мотиваційно-словотвірні особливості* 90

ДЕРЕВ'ЯНКО Людмила *Прийменниково-іменникові корелятиви з вторинними часовими прийменниками як репрезентанти семантики проміжного часу* 92

ДЗЮБА Майя, МАЛЕВИЧ Леся *Системні зв'язки між епонімічними термінами: логіко-поняттєвий і лінгвістичний аспекти* 93

ДУДКО Ірина *Загальна внутрішньотипологічна ономасіологічна характеристика власне-дієслівних граматичних категорій* 94

КАЛЬКО Микола *Категорія виду і контекст: аспектуальність і транзитивність* 96

КОВТЮХ Світлана *Зв'язані форми родового відмінка множини іменників у сучасній українській літературній мові* 97

КОНЄЄВА Олена *Синтагматичні особливості дієслів взаємної дії в українській мові* 99

МАЛЕВИЧ Леся, ДЗЮБА Майя *Ономасіологічний аналіз українських термінів-композитів водного господарства* 100

МАРЧИЛО Лариса *Часові форми дієслова в розмовнику Івана Ужевича «Розмова-бєсѣда»* 102

ПОЛІЩУК Анжеліна *Експлікація технічних термінологічних словосполучень* 104

ПОПОВСЬКИЙ Анатолій *Лексико-семантичні функції слова кат в українській мові* 104

ТОВСТЕНКО Вікторія *Граматичні особливості українського просторіччя* 106

ХАЛІМАН Оксана *Особливості видових протиставлень імперативних форм для вираження аксіологічних відтінків значень* 107

ХРИСТІАНІНОВА Раїса *Функційна подібність сурядних сполучників* ***і (й)*** *та* ***а*** 109

ШИНКАРУК Василь *Модусно-диктумні відношення в реченнєвій структурі* 111

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СИНТАКСИСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

АЛЕКСЕЄВА Світлана *Формально-граматична та семантико-синтаксична диференціація сурядних компонентів у простому ускладненому реченні* 113

БАБЕНКО Олена, КОШМАН Поліна *Лінгвістична парадигма і синергетика* 114

ДВОРЯНКІН Віктор *Відбиття духовної культури особистості в діалектному тексті* 115

ЗАВАЛЬНЮК Інна *Нові тенденції в синтаксисі мови сучасної української преси (на матеріалі газети «Педагог» − друкованого органу Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського)* 117

ЗАПОРОЖСЬКА Дар'я *Суржик та суржикізми в текстах українських рок-поезій 1980-х років* 118

ІЛЬЄНКОВА Вікторія *Історія тлумачення лексеми* щастя 120

КОВАЛЕНКО Борис *Фольклорна спадщина З. Доленги-Ходаковського як джерело вивчення подільських говірок* 121

КОВАЛЕНКО Наталія *Відображення родинної обрядовості у фраземіці сучасних говірок* 122

КОНОНЧУК Інна *Структурно-семантичні особливості галузевої термінології* 124

КРИМЕЦЬ Оксана *Розбудова технічної термінології шляхом реінтегрування* 125

наукових знань інших галузей
КУЛЬБАБСЬКА Олена *Особливості синтаксичного структурування висловлень у світлі продуктивної граматики* 127
ЛИЧУК Марія *Шкала синтаксичної нечленованості* 128
БОНДАР Вероніка *Граматичні девіації у структурі мовної одиниці* 129
МАКСИМ'ЮК Оксана *Лінгвістичний статус аналітичних конструкцій у теорії синтаксичної номінації та кореферентності* 130
МОНАШНЕНКО Анна, МИХНЮК Сергій *Аграрна фахова термінологія: сучасні тенденції використання і перекладу* 132
ПЕТРОВА Тетяна *Актуальна проблема української термінографії: термінографічна критика* 134
ПРОЦИК Ірина *«Гримнув капітальною бомбою ґоля попри воротаря» жаргонізми в українській футбольній лексиці першої половини XX століття* 135
ШРАМКО Руслана *Предикати психоемоційного стану / ставлення суб'єкта як соціокультурні маркери* 137

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У РІЗНОСТИЛЬОВИХ ТЕКСТАХ

АГАФОНОВА Алла *Лінгвальні засоби експресивності в епістолярному дискурсі* 139
БАБЕНКО Олена, АНДРЕЄВА Дар'я, ДЕНИСЕНКО Ірина *Лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний підходи до вивчення пейзажу в поетичних творах* 139
БЕЦЕНКО Тетяна *Адвербіальні текстово-образні універсалії із значенням міри в українських народних думах* 141
БРАЇЛКО Юлія *Ідеологічна функція топоніма Москва (на матеріалі поезії Дмитра Павличка)* 142
ВІТРУК Надія *Загальна характеристика односкладних речень репрезентації у художньому стилі мовлення* 144
ГАДЮК Руслана *Категорія інтенції як чинник виникнення висловлення прохання* 145
ГАЛАУР Світлана *Позиційне акцентування в сучасному художньому тексті* 147
ГОРБОНОС Ольга *Мовно-стильові конструкти як складова художніх творів перехідних періодів (на матеріалі літературно-казкових творів початку XIX століття)* 148
ГОРОБЕЦЬ Алла *Периферійна організація як структурний компонент лексико-семантичного поля «час» у мові повісті Михайла Стельмаха* 150
ГОРОБЕЦЬ Інна *Специфіка вживання повтору ключових слів у мові сучасної української преси* 151
КОЗУБ Любов, ШЕВКІНА Катерина *Маніпулятивний потенціал сучасного англомовного політичного дискурсу* 152
КОНДРАТЕНКО Наталія *Інтерактивні форми української політичної комунікації* 154
КРАВЦОВА Оксана *Реалізація переповідності в епістолярію Євгенії Ярошинської* 155
ЛИТВИНЕНКО Ніна *Фаховий медичний дискурс у контексті проблем комунікативної граматики* 156
ЛИЧУК Марія, ВОЛОШИН Інна, ТРОЦКОВЕЦЬ Катерина *Молодіжний сленг: проблема?* 158
ГАЛУШКО Діана, РЕДКАЧ Марія*Сенсоризми в поетичній мові* 159
ЗАГОРОДНА Альбіна, ХАМХОДЕРА Каріна *Мовний генотип Івана Франка* 160
ЯНИК Катерина *Емотеми в медійному дискурсі та їхній вплив на глядачів* 161
МАЗУР Наталія *Синтаксичні форми портретного опису у мемуарних текстах* 163
МАКСИМЧУК Віталій *Вербалізація гола в українському футбольному інтернет-дискурсі* 164

МАКСИМЧУК Галина *Багатокомпонентні авторські новотвори в новітньому українському поетичному дискурсі* 166
МАРЧУК Людмила *Вербалізація поняття страждання як знакової характеристики долі жінки в творах Галини Тарасюк* 167
ОЛЬХОВСЬКА Наталія, КУРІЛКО Дарина *Англіцизми у словниковому складі німецької мови* 168
ПРИЩЕПА Олена, ПЛЕЧКО Антоніна, СВИСЮК Олена *Концепт Україна в мовомисленні сучасної української молоді* 170
ПРОКОПЧУК Людмила *Граматичні анормативи в регіональних медіатекстах* 171
СЕМЕНЕЦЬ Олена *Критичний дискурс-аналіз медійних повідомлень: проблематика досліджень, концептуальні інструменти* 172
СОЛОГУБ Надія *Мова творів Яра Славутича – поетичний літопис України* 174
ШАБАТ-САВКА Світлана *Реалізація інтенцій зіставлення в паремійному дискурсі* 176
ШУТАК Лариса, НАВЧУК Галина *Когнітивне термінознавство як пріоритетний напрям сучасних мовознавчих студій* 177
ЯКУШКО Катерина *Комунікативно-прагматичний потенціал загально-вживаних іменників* 178

ГРАМАТИЧНІ НОРМИ В МОВНІЙ СВІДОМОСТІ ТА МОВНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

ВАКУЛИК Ірина *Сучасні терміни з компонентом макро-/мікро-: особливості кореляції* 180
КОЗУБ Любов *Соціолінгвістичні особливості вживання ґендерно-нейтральної лексики в англомовних засобах масової інформації* 181
КОЛІБАБА Лариса *Двовидові дієслова в українській літературній мові: проблема нормативності функціонування* 182
КОЛОДІНА Лариса *Зовнішня мовна інтерференція в навчанні студентів польської мови як іноземної: розпізнання та уникнення* 184
КОСТРУБА Маргарита, КОЛЕСНИК Марія *Особливості медичних термінологічних скорочень у німецькій мові* 186
ПУЗИРЕНКО Ярина *Проблема лексикографування агентивно-професійних іменників спільного роду* 187
ФУРСА Валентина *Норми дієслівного керування в традиційній та новітній українській лексикографії* 188
ХАРЧЕНКО Світлана *Роль зовнішніх впливів на синтаксичну норму: дифузність імперативної та диспозитивної норм* 190

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

BABENKOOlena, POLISHCHUKViktoria, SHVETS Olga*Creating poetic landscape images through the means of cognitive linguistics and linguistic synergetics* 192
BABENKO Olena,STETSIUK Natalia*To the issue of synergetic aspects: language & culture* 193
GRABOVSKA Inna*Metacommunicative function of 'signpost' language in English public speaking* 194
SOLOVIOVA Olena *Enhancing our own creative potential as a university teacher* 195
ZAKHUTSKA Oksana*Słownictwo Kulinarne Gwary Polskiej Wsi Dorohań w Żytomierskiem* 196
АМЕЛІНА Світлана *Проблема адекватності в інформативному перекладі* 197
АРТЬОМЦЕВ Олександр, СИНЄГУБ Світлана *Специфіка перекладу* 199

німецькомовної банківської термінології українською мовою
БАБЕНКО Олена,БУДНІК Ольга, ХАНЧА Алевтина*Лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспектистворення картини світу (на прикладі англомовної поезії)* 200
БАРАНОВА Юлія *Актуальні проблеми вдосконалення іншомовної підготовки майбутніх перекладачів в ЗВО* 201
БЕРЕЗОВА Людмила *Особливості терміноутоворення сполук з опорним компонентом furrow* 203
ВОВКОГОН Юлія, СИДОРУК Галина *Англійські термінологічні словосполучення аграрної сфери та їхні структурні моделі* 203
ГАЛЬКОВ Ігор *Comparative analysis of Ukrainian version of movie trailers* 205
ГОРДІЄНКО Микола, КОЛЕСНИК Марія *Особливості перекладу абревіатур у німецькій аграрній термінології* 206
ГОРЯК Олена, ПІВЕНЬ Олена*Новітні запозичення з англійської мови в німецькій суспільно-політичній лексиці* 207
КОЛОДІНА Лариса, КОНЧАКІВСЬКА Тетяна *Етимологія ідіоматичних зворотів в англійській мові* 208
ЛИСЕНКО Катерина *Співвідношення інваріантних та варітивних рис просодичних маркерів реалізацій інтерогативів в аудіозаписах п'єс В. Шекспіра в діахронії* 210
НАРОЖНА Олена *Гумор та чорний гумор як засоби сугестії в рекламних слоганах: перекладацький аспект* 211
ОЛЬХОВСЬКА Наталія, АННЕНКОВ В'ячеслав *Екзоцентричні складні слова у німецькій мові* 213
ОЛЬХОВСЬКА Наталія, ІСЬКОВА Ольга *Структура мовної особистості перекладача* 214
ПАСТЕРНАК Тетяна, ВОЛКОВ Андрій *Knowledge of English is the key to a successful career* 215
ПОЛІЩУК Олександр*«Мінер» чи «шахтар» або про переклад назви одного шкідника сільськогосподарських культур* 216
ПОНОМАРЕНКО Оксана *Використання інтерактивних технологій для навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей* 218
ПОПОВ Роман, ТАРАН Любов *Мовно-виражальні особливості художнього стилю роману «Код да Вінчі» Дена Брауна* 219
ПОПОВА Оксана *Національно-мовні стереотипи в перекладацькій діяльності* 221
РУБІНСЬКА Броніслава *Про лексичні та стилістичні засоби створення емоційності у журнальних статтях про відносини у сімейній сфері та їх переклад* 222
РЯБЧЕНКО Альона, КОЛЕСНИК Марія *Специфіка перекладу суспільно-політичних реалій* 224
СУПЕЛ Магдалена *«Gad» Болеслава Лесьмяна в серії перекладів українською, російською та чеською мовами* 225
ФОМІНА Галина *Особливості трансформації концепту «жінка» у сучасній німецькій мові* 225
ХОДУТІНА Тетяна *Основні особливості перекладу текстів офіційно-ділового стилю з англійської та української мов* 227
ЦІСАР Наталія *Англіїзми в мовленні сучасної української молоді: від новотвору до ідентичності* 228
ШАМНЕАнжеліка *Психологічні умови становлення іншомовної компетентності майбутніх перекладачів* 230
ЯРЕМЕНКО Наталія *To the problem of translation transportation terms From English into Ukrainian* 232

VIR MAGNI INGENII

(до ювілею професора К.Г. Городенської)

За пройденим не треба сумувати,
Попереду щаслива жде пора,
Хай буде щедрим ювілейне свято,
Здоров'я Вам, любові і добра!

Непомітно спливає час, біжать роки. І кожен рік цеглинкою вкладається в ту будівлю, що зветься Життям. Ювілей – це завжди певний рубіж, коли, вдивляючись у пройдешні роки, оцінюють місце людини в суспільстві, її досягнення.

Знаний в Україні науковець, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу граматики та наукової термінології Інституту української мови НАН України **Городенська Катерина Григорівна** має вагомі й різновекторні напрацювання у галузі категорійної граматики. Уперше в лінгвоукраїністиці розробила теоретичні засади синтаксичної деривації, випрацювала концепцію дериваційного синтаксису, що започаткував новий напрям у синтаксичній науці. Професор К. Г. Городенська застосувала функційно-семантичний підхід до аналізу та систематизації дериваційних морфем, який посприяв виокремленню нової, синтаксично орієнтованої галузі словотвірної морфеміки.

Щоразу відкриваємо все нові риси багатогранної творчої натури Катерини Григорівни Городенської – науковця, мовознавця, педагога, ерудованої співрозмовниці, Берегині українського слова!

Щиро бажаємо й надалі бути Такою, упевнено йти до поставленої Мети, розкриваючи невичерпний потенціал Творця! Ad multos annos! – На довгі роки! Ad gloriam! – На славу!

Сьогодні Катерину Григорівну з ювілеєм вітають і ті, кому пощастило бути знайомим та працювати пліч-о-пліч багато років, і ті, кого доля звела з ювіляркою нещодавно, однак всі об'єднані думкою про те, що такі люди, як Катерина Григорівна, – взірець Мовознавця, Педагога та Друга. Завдяки своїй працелюбності, відповідальності, наполегливості, невичерпній творчій енергії, цілеспрямованості, плідній науковій та педагогічній роботі Катерина Григорівна заслужила авторитет серед колег і друзів. У всіх, хто знає ювілярку, викликає справжнє захоплення її невичерпна життєва енергія та служіння українській мовознавчій науці. Бо, мабуть, полтавський край, де народилась Катерина Григорівна, із його мальовничою природою, просякнутий звитяжною історією, освячений силою Божого слова, обдарував її глибоким патріотизмом, високою духовністю, усвідомленням значення цінностей національної культури і науки.

Різнобічна та багатостороння творчість і життєдіяльність Катерини Григорівни Городенської, знаного українського вченого-мовознавця, привертає увагу чималої когорти науковців. Її енергійності, оптимізму, завзяттю, цілеспрямованості, уважності й відкритості до нового, оригінального можуть позаздрити молоді колеги. Знання,

мудрість, величезний життєвий досвід Катерини Григорівни дають наснагу не тільки аспірантам, докторантам, а й колегам, усім викладачам-мовознавцям України.

Доктор філологічних наук, професор Катерина Григорівна Городенська належить до тих представників академічної науки, чиї теоретичні напрацювання лягають в основу підручників і навчальних посібників для вищих закладів освіти України, слугують матеріалом для нових теоретичних спецкурсів.

Коло наукових зацікавлень Катерини Григорівни Городенської – широке й різнобічне. Ще в далекому 1975 році, переступивши поріг Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Катерина Григорівна зрозуміла своє покликання – служити українській науці. Понад сорок років Національна академія наук України стала не лише науковою лінгвістичною лабораторією, а й рідним домом для ювілярки. Викладачі й студенти філологічних факультетів вивчають її праці зі словотвору, у яких випрацьовано теоретичні засади української дериватології. Катерина Григорівна взяла участь у створенні першого теоретичного курсу «Словотвір сучасної української літературної мови», автор розділу «Словотвір» у двох граматиках («Граматика української мови» (1982) та «Украинская грамматика» (1986)), співавтор монографій «Словотвірна структура слова» (1981) і «Морфеміка української мови» (1987), що внесені до списку основної літератури в лекціях із проблем морфемного членування та словотвірної похідності.

Активно використовують ідеї Катерини Григорівни Городенської й у вивченні морфології сучасної української літературної мови. На цих ідеях ґрунтується підручник «Граматика української мови. Морфологія» (1993), що має гриф Міністерства освіти України, а в 90-х роках XX століття освітянська громадськість визнала його підручником нового покоління.

Важливими для лінгвістів є друковані праці з морфології та синтаксису, підготовлені у співавторстві з колегами-науковцями, – «Числівник української мови» (1980) та «Семантико-синтаксична структура речення» (1983). Особливо знаковою і глибинною у вирішенні лінгвістичних проблем є її монографія «Деривація синтаксичних одиниць» (1991), що в ній подано теоретичні засади синтаксичної деривації і захищено як докторську дисертацію.

2004 року професор Городенська Катерина Григорівна разом із Вихованцем Іваном Романовичем запропонували для мовознавців вагому працю – «Теоретична морфологія української мови», що узагальнила напрацювання у галузі граматики за останні 50 років, яку удостоєно премії ім. О. О. Потебні Національної академії наук України. Апробовані теоретичні засади нової академічної граматики української літературної мови стали підґрунтям для створення сучасної знакової мовознавчої праці – «Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія», що побачила світ 2017 року.

З погляду новітніх лінгвістичних підходів Катерина Григорівна Городенська досліджує частини мови, зокрема: прислівник («Синтаксична сфера компаративних і суперлативних прислівників міри й ступеня», 2006; «Власне-прислівникова й транспозиційна сфера ступеньованих прислівників з первинною якісно-означальною

семантикою», 2007), сполучник («Граматичний словник ураїнської мови: Сполучник», 2007; монографія «Сполучники української літературної мови», 2010) та ін. Нині ювілярка активно працює над проблемами функційно-категорійної граматики.

Катерина Григорівна Городенська надає величезну допомогу закладам вищої освіти, готуючи для них наукові кадри: чотирнадцятеро докторів філологічних наук і тридцять один кандидат філологічних наук. Багато її вихованців керують роботою кафедр української мови або філологічних факультетів у провідних університетах України.

І на сьогодні активність наукової діяльності Катерини Григорівни Городенської не знижується: вона координує тематику наукових досліджень кафедр української мови вищих закладів освіти, консультує викладачів, докторантів, аспірантів, читає теоретичні спецкурси для студентів філологічних факультетів, виступає з проблемними доповідями перед науковцями.

Людські й наукові якості будь-якого вченого на освітянській ниві завжди перебувають у тісному взаємозв'язку. Щоб зрозуміти й оцінити наукові якості Катерини Григорівни треба подивитися на зміст її наукових праць, тематику дисертацій її аспірантів, докторантів. І, безумовно, стрижневим словом є «граматика». Її науковим працям, лекціям, публічним виступам завжди властиві глибока думка і практичний досвід, а стиль Катерини Григорівни – вишуканий і бездоганний. Зміст її наукових пошуків тісно пов'язаний із запитами сучасної мовознавчої науки.

Особисте спілкування з Катериною Григорівною завжди зворушує її шляхетністю, глибиною, щирою увагою до співрозмовника, надихає оптимізмом, добротою й теплом, яких нам усім нині так бракує в цьому світі.

Вельмишановна Катерино Григорівно! Несіть гасло мудрості і просвіти, щедро засівайте ниву української мовознавчої науки. Нехай ніколи не міліє потужне джерело Вашої енергії, а всі найкращі надбання розуму і таланту будуть на добро людям, на славу вітчизняній науці.

Бажаємо Вам ще багато літ життя, співпраці із закладами вищої освіти України. Хай Вас підтримують та надихають рідні люди, розуміють та допомагають колеги, хай оминають негаразди та непорозуміння. Хай доля збагачує Вас життєвою мудрістю та оптимізмом, енергією та натхненням, радістю сьогодення та вірою в майбутнє. Нехай множаться для Вас гаразди, повниться радістю душа, збуваються всі Ваші мрії та надії.

Хай здоров'я, радість і достаток сиплються немов вишневий цвіт! Хай малює доля з буднів свято і дарує Вам багато літ! Многая і благая літ Вам, Катерино Григорівно!

Ab imo pectore

Василь Дмитрович ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

DĂRĂBUȘ Carmen

BETWEEN CULTURES AND RELIGIONS

The official year of birth of Romanian literature, by Scrisoarea lui Neacșu de la Câmpulung către judele Brașovului (Neacshu's Letter from Campulung for the judge of Brashov) it is 1521, about two decades after the death of George from Sebesh.His book is an intensely exploited by Western researchers, but she does not seem to be known by Romanian scientists. Dimitrie Cantemir, who spent some time as a hostage to the Sublime Porte, as was the custom of the time, is the author of an extensive writings on Ottoman Empire, *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman - History of growth and decreases the Ottoman Empire*, written in Latin (*Historia Incrementorum atque Decrementorum Aulae Othomanicae*), but he makes no reference to the book of the Transylvanian, as will not make neither Nicolae Iorga latter, when he spend, in 1906, some weeks in Istanbul in documentation purposes for the book *Istoria Imperiului Otoman* (*History Of The Ottoman Empire*) published originally in German, with the title *Geschichte des Osmanischen Reiches*:"In European history, the Treaty was the subject of many academic debates.Romanian historians, however, preferred other writings about Turks, like those of Cantemir.One reason would be linked to the nature of the Treaty, which is atypical and that forces the reader to rethink everything they knew until that point, sometimes a hard thing even for a historian with a certain intellectual consistency"(Coldaș 2017).Old Romanian literature does not necessarily include the writings of Romanian expression, but also the writings belonging to scholars in the provinces which have become Romanian, in Slavonic writings in Greek and in Latin. Also, it is the opening of Romanian culture towards experiences of knowledge and universal expression:"Romanian Literature has never had a closed horizon. Even in the feudal era, literature so rich in translations and adaptations of popular books in Romanian attest - by its sources - links to both the oriental treasure, as well as at Western romance novels, is whether these books have penetrated to us through neo-Greek literature, South-Slavic literatures, or directly from Italian literature in particular "(Papadima 1972: 11). European humanism is known by Romanian historians especially through the Polish culture, and the boyar Constantin Cantacuzino studies in Italy[1]. These contacts have increased as many of the writers and scribes in the next centuries, especially during the 19th century, studied in other parts of Europe, in Italy and France, in former Austro-Hungarian Empire, importing, in a creative way, artistic and ideological streams.

The book published in Romanian Edition in 2017, *Treaty on customs, ceremonies and infamy of Turks* by Georg Captivus Septemcastrensis, originally known as "The anonymous fromSebesh (Mühlbach, the German name of the Transylvanian town), "The Student Romosan", "George of Hungary" (Transylvania, at the time, belonging to the Hungarian Crown Principality);this is the first translation from Latin in Romanian language, which includes the Introduction of Martin Luther from 1530. A copy of the first edition is located at the British Museum and includes a manuscript entitled *Editum per fratrem Georgium de Ungaria,* fact confirmed by Sebastian de Olmeda in *Chronicle of the Dominican community,* theauthor belonging to this religious order, by the way. Born in 1422 in Romos, a village 50 km faraway from Sebesh, George dies in 1502,being buried alongside the painter Fra Angelico in the Dominican Church of Santa Maria sopra Minerva. His homeland having a multinational character, under the leadership of John Hunyadi, his ethnic origin remains uncertain, the assumption being that he could be Romanian, Hungarian or Transylvanian Saxon. He moved in Sebesh at the age of fifteen to attend the school of the Dominican monastery,at sixteen years falls into captivity after the Turkish siege of the fortress. he is sold as a slave n Edirne (Adrianople) and thus arrives in Anatolia. After several

[1]Cf. Ovidiu Papadima in „Deschideri spre literatura europeană" from*Istoria și teoria comparatismului înRomânia,* Bucureşti, Ed.Academiei R.S.R., 1972.

unsuccessful escape attempts, with resignation he spends twenty years in Ottoman culture, alternating the work in households with the work in agricultural, with shepherding and studying Islam religious writings. Is increasingly interested in Islam, especially of dervishes' practices and their ritualistic dance, Mevlevi, where he confesses that he had found common elements with Christianity; a big part of the book is devoted to theological polemics, comparative studies of the two religions, even having moments when he sees in Islam a superior religion by simplicity, but latter the is concluding that it is a religion guided by perfidy, proclaiming the superiority of Christianity: "In fact, it is this good dosage between criticism and praise for Luther was an argument that the work to be reprinted"(Conţac 2017). After he manages to escape from the Ottoman Empire, liberated by the last owner whom he asks permission to go in the aim to consolidate his studies at the Dominicans from Greek Islands - islands which was under Genoese driving for a period - and with the promise that he will return, it is possible that he was gone, briefly, in Transylvania, then its presence is recorded at the Dominicans from Greek Islands, Pera and Kios, and then he moved to Rome, under papal protection.On this island he is writing *Tractatus de moribus, condictionibus et nequicia Turcorum*, appeared in 1481, with funding from the Vatican,after the blood bath in which the city of Otranto has been drowned with the ottoman landing.He is considered, at the time, the best specialist in Islam, given his long experience in the middle of the Ottomans:then cherished for his intellectual realizations, brought him a good knowledge of the habits and mores of the place, and so thorough learning of Qur'an, at one point it is proposed to teach in a madrasah [Muslim educational institution]" (Tartler 2018). For the most part, the Treaty is one theological, but the author used information from ethnography and ethnology, sociology of religions observations in order to consolidate the theological arguments, and to decorticate the apparently charm, the seductiveness of Islam.

In the same area of simplicity it is the architecture: the Turks have not any interests for sumptuous houses, so the wealthy people prefer simple houses of wood and clay.The stone buildings are intended just for religious places, public baths, highly senior dignitaries (their homes become true institutions).They scorn the importance gave by Christians to the solid walls and to the building: "Those miserable Pagans think that they can live forever?" (Ibidem: 80).In summer, many prefer to live in the wild, in tents, regardless of social rank. Because the livestock-breeding is the basic occupation, they are moving in different places having as aim to plunder; houses and buildings are, for them, non-sense vanity. The way how Christians decorate their churches stir up the revolt of Muslims, who call Christians "Idolaters submissive to the devil"(Ibidem: 81). Those who play for real money gambling are harshly punished. The presence of own marks on arms, blazons, using the signet rings it is also a sign of great Christian vanity; ringing the church's bell is strictly forbidden for the Christians in the Ottoman Empire. Chairs indicating the social rank, the special chairs in pew are a sign of pride, so that, regardless of rank, Muslims place themselves on earth or on floor, as a statement of the fact that all men are equal. In house and in sacred places it enters barefoot. For reasons of hygiene or health, are admitted warm woolen bedding, or on rush, or on reed, "high headboards and, for women, especially some brackets named *baschmag*, which protects it from dirt and moisture. In general, the table is "made mostly on unwrought deer leather, rather round shape, wide four or five slaps, with all-around iron hoops through which are some webbing, as at knapsack, with which it closes, it opens and it transports" (Ibidem: 82). „All these observations are dealt in the simplicity key code practiced by Islam to the level of everyday life.

George Captivus Septemcastrensis identifies himself as "a sort of Easter" at the end of penance - when they go to visit the graves of dead family and of friends, carrying with them food and wishing each other *Baaram gutli oczong* (Happy feast!); this period every year is in a different data, taking into account the solar year, not the lunar year. In this abstinence period, they don't eat and don't drink anything the entire day, but during the night, they eat and they drink without restrictions. At the place of high esteem are kept those who arrive to visit the tomb of Mahomet, at Mecca (Mekiia); they are named *hatschilar* and they have privileges at an eventual lawsuit their testimony is three times more important than a person who has not done this pilgrimage. There are two kinds of halts in the way to Mecca: one is in caravan-seraglios, inns with large rooms; the others are

imaret (canteen for the poor), built by Kings and those of high rank. These shelters ensure free nutrition for travelers at the first pilgrimage; the students and priests, before feasting, officiating at a religious service dedicated to the man who financed the place. The Empire has many gymnasiums where it learn civil laws, and those with good results they are getting high ranks (*muderis*); lower ranks are called *minetschum;* the third category, *tanisman*, is most modest, limited to knowledge of the Qur'an and the ceremonies related to laws. Judges scribes or lawyers (solicitors) are called *calife.*

The author confessed that he entered himself into the depth of religious teachings of Islam and had come to be treasured for this, he was composing texts and "many people considered Saints, preaching before people, have learned from my sermons" (Ibidem: 165), raising the worth in the eyes of the last master, at whose home he stayed and it will free him, temporarily, in the aim to perfect the theological science - opportunity to escape permanently from the Ottoman Empire. Priests do not have special powers, "not caring for the soul, for the confessions, for religious mysteries, don't care about visiting those helpless, about burying the dead, nor have great care of mosques, with relics and treasures and sacred vessels and altars: none of this it is not in their charge. Their religious places may not become impure, losing clearness, because there have not acquired it "(Ibidem: 99). Between the priests and the people, between places of worship and private houses there are notable differences. The priestsdo not have a special time dedicated to research books, to reflection and to the drafting of the mass, because they have the same family, the same obligations and occupations as ordinary people. They deal often with the trade and usury, with hunting and livestock-breeding, with games, because nothing is forbidden, they have no special status approved; these facts revolt the author who confesses that he concentrated this information because "I'm ashamed and I'm loathe to say in detail what I see and I hear about it"(Ibidem: 99).However, in Chapter 20, *Despre motivele care ne ţin departe de rătăcirea turcilor* (*About the reasons which kept away from the Turks wandering*) The author speaks of the custom of priests to write, for money, letters of release from bondage to fugitives, letters for divine protection for the soldiers on the battlefield (letters called *haymayly*), they do unfair trade – all these are practiced especially by the nomad priests, which then disappear. However, in front of people, they build a Godly honest attitude, concerned with the good of others. Miraculous deeds are remembered about that people spoke, the belief in the existence of supernatural phenomena and the existence of some persons having miraculous powers, called *neffes ogli,* about "there were rumors that removes any disease with something taken from their hair and from their garments [...].It say they were born in the miraculous way, without male seed, and that's why all their lives and all their deeds are considered to be miraculous "(Ibidem: 113). Magical practices provoke unrest, but are not punished.

References

1. Captivus Septemcastrensis, Georg („Anonimul din Sebeş”), *Tratat despre obiceiurile, ceremoniile şi infamia turcilor,* Bucureşti: Humanitas, 2017. Traducere de Ioana Costa. Studiu introductive de Constantin Erbiceanu.
2. *Istoria şi teoria comparatismului în România* (coord. Al. Dima şi Ovidiu Papadima), Bucureşti: Editura Academiei R.S.R., 1972.
3. Nemoianu, Virgil, *O teorie a secundarului,* Bucureşi: Univers, 1997, traducere de Livia Szàsz-Câmpeanu.
4. Pavel, Toma, *Lumi ficţionale,* Bucureşti: Minerva, 1992, traducere de Maria Mociorniţă.
5. Coldaş, Claudia, „«Anonimul din Sebeş» şi dialogul dintre lumea creştină şi cea islamică din secolul al XV-lea”, în „Societate şi cultură”, http://societatesicultura.ro/2017/12/anonimul-din-sebes/, 2017.
6. Conţac, Emanuel, «Tratat despre obiceiurile cremoniile şi infamia turcilor» sau despre ciocnirea civilizaţiilor în zorii modernităţii”, în „Contributors”, http://www.contributors.ro/ cultura/%E2%80%9Etratat-despre-obiceiurile-ceremoniile-%C8%99i-infamia-turcilor% E2%80%9D-sau-despre-ciocnirea-civiliza%C8%9Biilor-in-zorii-modernita%C8%9Bii/ , 2017.
7. Tartler, Grete, Meridiane : o prefaţă de Luther la scrierea unui transilvan”, în „România literară”,http://www.romlit.ro/o_prefa_de_luther_la_scrierea_unui_transilvan, 2018.

АСАТУРОВ Сергій

МОВНИЙ СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Завданням вищої школи є серед іншого не тільки дати студентам знання, але й навчити цими знаннями користуватися у своїй професійній діяльності, по-перше, і заохотити, привчити їх думати самостійно, по-друге.

Якщо йдеться про необхідність оволодіння креативним, критичним мисленням, навичками, що вони знадобляться у майбутній діяльності і переможній конкуренції на ринку праці, маємо добре розуміти різницю, наприклад, між власне знаннями й здібністю до аналізу.

Вітчизняна освітянська наука, намагаючись вирішити цю проблему використовує як власний, випробуваний досвід, так й кращі світові зразки виховної й педагогічної роботи.

Це повною мірою стосується й мовної підготовки, що її перекладацький напрям вимагає від фахівців застосування якнайширшого кола знань й навичок задля вірного і якісного виконання перекладу.

І з погляду на завдання якісної підготовки фахівців з міжнародних відносин можна констатувати незмінно зростаючий фактор мовної підготовки міжнародника. Тут скажемо тільки, що протягом всіх часів вартісність цієї складової постійно підвищується і останніми роками в тому числі, так би мовити, й в прямому сенсі цього слова. Чималої ваги при цьому набувають, як завжди, організація і змістовне наповнення вивчення іноземних мов та перекладу із врахуванням особливостей навчання іноземної мови професійного спрямування.

А це вимагає не тільки, власне, знання, а й розуміння мови, тобто більш високий кваліфікаційний рівень, що він передбачає розуміння сенсу, інтерпретацію, переклад, власний опис та трактування проблем зокрема в галузі міжнародних відносин.

Тому при підготовці перекладачів неабиякої ваги набуває залучення фахівців з досвідом перекладацької роботи різних, в тому числі, вищих рівнів, бажано й носіїв мови, що вивчається.

Фахівець – міжнародник не може не бути спеціалістом з якомога більш широкого кола знань та практичних навичок роботи. Тому, готуючи студентів, важливим є навчити їх, крім іншого, писати, спілкуватись, вести успішні перемовини, тощо. А задля цього поряд із семінарами, конференціями, колоквіумами, участю в зустрічах, тощо необхідно з метою розвитку і фіксації навичок мовної комунікації організовувати дебат-клуби, влаштовувати рольові та іміджеві ігри і таке інше.

Обов’язковим є, нашим переконанням, щонайменш тримісячне закордонне стажування в країнах, що їх мови вивчаються.

Отже,підготовка фахівців з метою забезпечення повноцінного якісного функціонування зовнішньополітичної системи держави в контексті зміцнення її міжнародного авторитету й реалізації геополітичних інтересів була і лишається одним із пріоритетних завдань вітчизняних вишів.

Сьогодні можна констатувати, що в нашій країні історично сформовано достатньо ефективний механізм підготовки справжніх спеціалістів обраного профілю, склалася вітчизняна школа виховання вчених та фахівців у такій важливій для країни науково – освітній галузі як галузь знань «міжнародні відносини» з достатньо високим рівнем знання іноземних мов.

І саме вільне володіння іноземними мовами є визначальним чинником, що він дозволяє майбутнім випускникам самоідентифікуватися як підготовленим фахівцям з обраної спеціальності й професійної життєдіяльності.

БІЛАН Сергій

МОВА ЯК ЧИННИК СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

Держави, які обрали шлях незалежного розвитку, піклуються про захист національної мови як генетичного коду національної культури та самоідентифікації народу, мобілізують для її зміцнення і піднесення всі можливі ресурси.

За визначенням сучасних науковців, мова – це генетичний код нації, який поєднує минуле, програмує майбутнє і забезпечує буття нації у вічності. Мова – феномен етносу, народу, нації, одна з основних її ознак, оскільки значною мірою забезпечує нормальне функціонування національного організму в усіх його проявах – політичному, державному, економічному, культурному. Іншими словами, «мова народу, народності чи діаспори – то генетичний код національної культури, запорука самобутності та самозбереження».

Державність української мови є ключовим чинником консолідації українського суспільства на всій території України, формування сучасної української політичної нації, символічним уособленням української державності, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України.

На сьогодні, в умовах російської анексії Криму й воєнної агресії на Донбасі, її потужної ідеологічної й інформаційної експансії, український етнос та українська держава, як ніколи, потребують високого рівня національно-державницької свідомості, патріотизму та консолідації суспільства. З огляду на це українська нація і держава мають забезпечувати відродження і захист української мови, якісну розбудову українського мовного простору. З огляду на зазначене, мова розглядається не тільки як засіб комунікації, але й як елемент культури та чинник сучасного державотворення.

Напрями ж і принципи державотворення залежать як від етнічного складу населення, так і від того, що владна еліта, суспільство розуміють під терміном держава.

Адже цей термін має багато різних трактувань, які упродовж віків визначалися по-різному. В одному випадку держава це – суверенна, територіальна державна влада, яка володіє спеціальним апаратом примусу і здатна через право робити свої веління загальнообов’язковими для всього населення країни, здійснювати управління в соціально-неоднорідному суспільстві.

В іншому держава розуміється як суспільство загалом або як особлива форма територіальної організації політичної, законодавчої, виконавчої, судової влади в суспільстві, що здійснює керування суспільством на основі права за допомогою спеціального апарату, який забезпечує основи існування людини й суспільства, суверенітет народу.

У всякому випадку держава, як свідчить світовий і український досвід державотворення, через мову, культуру, релігію та інші цінності виконує функції інтеграції поліетнічного, полікультурного суспільства та самоідентифікації народу. Тобто державотворення є необхідною умовою забезпечення стабільного існування етносу шляхом соціально – територіальної організації – створення держави і її подальшого розвитку.

Етнічний підхід в цілому розглядає націю як особливий стан і водночас певний етап розвитку та зрілості етносу, пов’язаний з «політизацією» його суспільної свідомості, творенням національно-державних символів та атрибутів, загальнонаціональних інтересів, національної ідеї і національної культури.

Важливо, що навіть в таких державах як США, Австралія, країнах Латинської Америки, в яких нації виникли на поліетнічній основі, не можна ігнорувати факт існування певного культурно-етнічного стрижня, навколо якого здійснювалась асиміляція інших етнічних груп. Так, у Північній Америці провідним був англосаксонський елемент, що чисельно переважав, і якому була притаманна досить розвинена загальна, правова і політична культура. Стосовно ж інших етнічних груп, то їх асиміляція в єдину політичну цілісність відбувалась під впливом відірваності від основного ядра своєї етнічної спільноти,

а також завдяки дисперсному розселенню в умовах кількісного і культурного домінування англосаксонського етносу.

Міжнародний етнополітичний досвід свідчить, що націоґенеза всюди, навіть у випадку з американською ситуацією, відбувається на ґрунті певних етносів, їх етичних характеристик і визначає їх розвиток. Тому цілком зрозумілим є позиція відомих іноземних і вітчизняних етнополітологів, які вважають, що етнічність відіграє визначальну роль у націоґенезі, а наступні за значенням – територіальний фактор і політична спільнота.

Основними елементами етносу, що історично формуються, і без яких сама етнічність втрачає будь-який сенс, є: спільна територія, мова, релігія, історія, культурні надбання, свідомість. Мова як елемент етносу – важливий чинник його існування. Вона проявляється у збереженні національного колориту, піснях, літературі, фольклорі та ін. З допомогою мови відбувається передача етнічного нащадкам, обмін етнічним з іншими культурами світу. Зазіхання на будь-який елемент етносу зі сторони іншого етносу може призвести до міжетнічних і міжнаціональних конфліктів.

Отже, українська мова як чинник формування нації є невід'ємним державницьким атрибутом і відіграє роль загальнонаціональної цінності державотворення. Державність української мови є ключовим чинником консолідації українського суспільства, формування сучасної української нації, символічним уособленням української державності, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України. Отже, відіграючи істотну роль в усіх сферах суспільного життя, мова є одним із найважливіших чинником українського державотворення.

БУЦИК Ігор

МОВА ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АГРОІНЖЕНЕРІЇ

На сьогодні підготовка кваліфікованих інженерних кадрів в Україні є актуальною проблемою. Нинішній інженер має бути готовим до роботи в умовах виробництва, що постійно розвивається. Він має володіти здатністю розв'язувати технічні, технологічні та інші професійні задачі, демонструвати майстерність та новаторство. Вважається, що ефективною професійною інженерною діяльністю в аграрному виробництві є високий рівень сформованості у фахівця компетентності. Компетентність характеризується як інтегрована якість особистості, що виявляється у готовності і здатності до здійснення цілеспрямованої професійної діяльності при вирішенні техніко-технологічних професійних завдань у агропромисловій галузі на основі попередньо сформованих знань, умінь, навичок, особистісних та професійно-важливих якостей, інтересів та цінностей.

Нині міжнародними нормативними документами визначено (стандарти UR-ACE, UK-SPEC, Syllabus CDIO), що у склад компетентності, окрім професійних знань, умінь і навичок, входять уміння працювати та спілкуватися у колективі. Проведений аналіз нормативної документації і сучасної інженерної діяльності в агропромисловому виробництві дозволили виокремити такі необхідні здатності фахівця з агроінженерії, серед яких: уміння вчитися, уміння якісно працювати особисто та у командному об'єднанні (виконувати поставлені завдання, визначати завдання та їх виконувати, керувати виконанням завдань інших). Означене вказує на наявність професійної взаємодії у виробничих стосунках інженера-аграрника з іншими учасниками виробничих процесів, де мова виступає як засіб і форма професійного спілкування.

Сучасними вітчизняними освітніми програмами підготовки фахівців з агроінженерії передбачено: інтегральну компетентність, загальні компетентності, спеціальні (фахові, предметні) компетентності, які структурно включають: здатності, знання, уміння, навички, якості. До загальних компетентностей включено навички міжособистісної професійної

взаємодії: та здатності до: спілкування, критики і самокритики, адаптації та дії в новій соціальній ситуації, генерування нових ідей, роботи у команді, мотивування людей, рух до спільної мети, спілкування з представниками інших професійних груп, діяльність на основі етичних мотивів, соціально спрямованої діяльності, відповідальної та свідомої діяльності.

Під професійною взаємодією розуміємо сумісну дію суб'єктів певного трудового об'єднання, що спрямовані на досягнення загального результату за можливого виконання ними різнопланових професійних завдань. У такому разі мова, як форма спілкування, стає одним із основних та ефективних засобів професійної взаємодії фахівця з агроінженерії у процесі його трудової діяльності. З огляду на зазначене вважаємо, що розвиток професійної компетентності фахівця з агроінженерії має відбутися за рахунок розробки ефективної методичної системи навчання, яка, у свою чергу, має включати у себе усі необхідні елементи, серед яких і мова як необхідний засіб навчання.

Спираючись на отримані результати досліджень щодо розвитку дослідницької компетентності у майбутніх фахівців з агроінженерії, вважаємо, що модель методичної системи навчання має забезпечувати оптимальну функціональну дієвість усіх її складових на основі врахування таких позицій:

1) навчальний процес має бути системним, органічним та цілісним,що передбачає оптимальне включення студентів до мовного спілкування на основі поетапного взаємопов'язаного застосування методів, форм та інших засобів навчання, своєчасної та правильної діагностики навчальних досягнень студента з обов'язковим використанням методу усного опитування.

2) навчальний процес має будуватися на основі залучення студентів до навчально-дослідницької та науково-дослідної роботи, що передбачає проведення досліджень з обов'язковою доповіддю про отримані результати.

3) навчальний процес має планомірно переводити діяльність студентів від теоретичного до практичного навчання, за якого планомірно здійснюється застосування словесних методів навчання та групових форм, за рахунок чого імітується професійна взаємодія з використанням мовної комунікації.

Отже, вказана організація навчального процесу вимагає від викладача, у першу чергу, цілеспрямованого попереднього конструювання навчальних занять та самостійної роботи студента з виконанням навчально-дослідницьких та науково-дослідних завдань, що полягає у:

- визначенні мети та завдань заняття, його етапів, що передбачає цілеспрямоване виокремлення мети та завдань у межах формування комунікативних умінь та навичок студентів;
- відборі та структуруванні змісту навчального матеріалу, що дозволить імітувати професійну діяльність та здійснювати професійну взаємодію, що, у свою чергу, дозволить формувати комунікативні уміння та навички студентів;
- підборі методів, форм і засобів навчання, побудові моделі навчального заняття, що безпосередньо дозволить формувати комунікативні уміння та навички студентів;
- підборі видів, методів та форм контролю з особливим приділенням уваги використанню методів усного опитування у поєднанні з методом практичного показу; розробці засобів діагностики результатів навчання, які дозволять виявити, виміряти та оцінити здатність професійної взаємодії;
- підготовці спеціалізованих засобів навчання для організації занять з цілеспрямованою імітацією студентами професійної взаємодії (завдань, інструментів, інструкцій, методичних вказівок тощо).

Таким чином, отримані у нашому дослідженні результати дозволяють зорієнтувати подальшу роботу у напрямі розробки методики навчання з оптимальним використанням мови як засобу навчання у межах організації навчально-дослідницької та науково-дослідної роботи студентів.

ДАНЬКЕВИЧ Віта

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Мовна культура є невід'ємною частиною кожного суспільства, кожної групи людей та особи. Показником мовного розвитку особистості є комунікативність, тобто здатність спілкуватися, зумовлена активним використанням засобів мови, вмінням сприймати та відтворювати зміст чужого висловлювання і продукувати власне. Тому знання декількох мов – вимога сьогодення, а набуття навичок українського усного й писемного мовлення повинно стати для кожного першочерговим завданням.

Проблемі формування мовної культури особистості приділяли велику увагу науковці М. Вашуленко, Л. Мацько, І. Огієнко, Л. Паламар, В. Русанівський, Л. Скуратівський, В. Підгурська та ін.

На думку В. Русанівського, культура мови покликана оцінювати доречність, доцільність або недоречність, недоцільність використання різних засобів мовного вираження. Вона виступає тим чутливим інструментом, що першим помічає нові явища в лексиці, фразеології граматиці, підказує мовцям стилістичне забарвлення мовних форм, попереджає про втрату словом його інформативного й емоційного заряду [2]. Дослідниця В. Підгурська зазначає, що оволодіння культурою мови є передумовою багатства внутрішнього світу людини, барометром духовної зрілості нації. Культура мови – це своєрідна візитівка, відповідно до того, як людина говорить, можна визначити її інтелектуальний рівень і творчий потенціал [3, с. 167].

Варто зазначити, що культурамови – це складник професійної культури. Тому завданням вищої школи є підгоготовка фахівців нової генерації: кваліфікованих, грамотних, мовно компетентних, які б досконало, ґрунтовно володіли українською літературною мовою у повсякденно-професійній, офіційно-документальній сфері, зокрема набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, оволоділи мовою конкретної спеціальності, фаху. Цьому сприяє вивчення навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Для формування мовної культури майбутніх фахівців під час занять особливу увагу звертаємо на вироблення у них навичок культури ділового мовлення. Важливими є такі компоненти, як правильність мовлення (знання мовних норм, досконале володіння літературними нормами на всіх рівнях мовної системи в її усному і писемному різновидах); мовна майстерність (вона забезпечується обізнаністю із синонімічним багатством літературної мови, наявністю навичок добору найбільш точного висловлювання для певної ситуації); мовна свідомість (стійке прагнення мовця до вдосконалення власного мовлення.

Для досягнення студентами високої культури мовлення, виразності й багатства індивідуальної мови, рекомендуємо їм: виробити стійкі навички мовленнєвого самоконтролю і самоаналізу; не соромитися частіше заглядати у словники, правопис, посібники зі стилістики; постійно збагачуватися новими мовними засобами зі сфери професійного мовлення свого і близьких фахів; читати хоч би періодично українську класичну і сучасну літературу та публіцистику, пресу з тим, щоб мати «на слуху» рівень розвитку сучасної української літературної мови; постійно бути уважним до своєї мови і мови найближчих осіб, колег, дбати про автоматизм гарного мовлення; системно робити записи власних думок та спостережень; читати і записувати цікаві думки інших [1].

Отже, систематична й послідовна робота з формування мовної культури студентів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням може істотно вплинути на рівень засвоєння ними норм сучасної української літературної мови, що сприятиме підвищенню загальномовного рівня майбутніх фахівців, формуванню практичних навичок ділового усного і писемного спілкування в колективі, розвитку комунікативних здібностей. Переконані, що моральним принципом кожної людини повинно стати положення «культура людини – це культура її мовлення».

Література

1. Гриценко Т. Розвиток мовної особистості у технічних ВНЗ. Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць НАУ. 2009. Вип. 17. С. 162–172.

2. Культура української мови: довідник / за ред. В. М. Русанівського. Київ, 1990. 304 с.

3. Підгурська В. Ю. Удосконалення культури мовлення майбутніх учителів початкових класів шляхом засвоєння норм літературної мови. Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: [зб. наук. праць] / за заг. ред. С. Вітвіцької. Житомир, 2017. С. 167–170.

ДІРА Надія

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОЛОГІЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Початок XXI ст. увійшов в історію як епоха вивчення різноманітних екологічних проблем. Незважаючи на старання вчених і політиків, екологічна ситуація на нашій планеті продовжує погіршуватися [1]. Поступово стає очевидним, що проблема охорони природи і зміни екологічної ситуації не вирішується тільки технологічними засобами, що необхідно переглянути роль соціальних інститутів, науково-технічного прогресу, світоглядні принципи, соціальні цінності та установки, що для успішної реалізації програм екологічної модернізації потрібно буде приділити особливу увагу формування екологічної свідомості, вихованню особистості еколюдини [2].

Відомо, що сам термін «екологія» ввів у 1866 році Ернст Геккель для означення нової дисципліни у складі біології як загальної науки про взаємодію організмів у середовищі. Проте сьогодні це поняття зазнало багатьох перетворень: у його зміст було внесено чимало змін, що зумовило вихід із біології і розширення сфер впливу [3].

Сьогодні стає очевидним той факт, що термін «екологія», що на початку мав відношення лише до природи, її захисту від людської діяльності, набуває іншої мотивації. Його окреслюють такі значення, як «екологія культури», «екологія мислення», «екологія слова», «екологія мови», «еколінгвістика» тощо. Екологізація наукового знання – закономірний процес у формуванні екологічного мислення, сутністю якого є усвідомлення, підлаштування дій під закони біосфери [4].

Екологічна свідомість, як форма громадської та індивідуальної свідомості, знаходить своє вираження в мові, що в свою чергу є відображенням суспільного буття. Мова - органічна здатність свідомості, пов'язана з усіма його структурами, з психікою, несвідомим. Через мову свідомість зв'язується з культурою, а культура впливає на свідомість через мову. Сьогодні дослідження значення мови в пізнанні і спілкуванні вважається одним з найпродуктивніших підходів, що надають досить повне уявлення про його природу.

У другій половині XX ст. питання про значення мови в освітленні проблем природи і культури виходить на новий рівень, і в мовознавстві, на формується нова наукова область, яка отримує назву «еколінгвістика». Еколінгвістіка займається виявленням законів, принципів і правил, загальних як для екології, так і для мови, і досліджує роль мови в можливому рішенні проблем довкілля [1].

Одними з перших методологічні положення еколінгвістики порушили Р. Харре, Н. Брокмаєр, П. Мюльхойслер, які дійшли висновку, що не можна вивчати мову у відриві від її природного і культурного оточення [5].

Важливим у цьому аспекті становлення еколінгвістики як нового наукового напрямку стали праці Алвіна Філла, який досліджував термінологію для різних галузей еколінгвістики. Зокрема, учений увів загальні терміни «еколінгвістика», «екологія мови (мов)» – як дослідження взаємодії між мовами з метою збереження мовного різноманіття, окреслив поняття екосистеми, яка застосовує методи і принципи екології для вивчення мови, зазначив, що мовна екологія вивчає взаємозв'язок між мовою й екологічними проблемами [6].

Сьогодні практично всі зарубіжні та вітчизняні вчені, які опрацьовують проблеми екології мови, одностайні в тому, що основу екологічного мислення становить розуміння системних взаємодій різних за природою явищ і пропонують у дослідженнях послуговуватися поняттям середовища. Середовище постає у вигляді сукупності зовнішніх умов, системи зовнішнього оточення, властивості якого мають уплив на об'єкт вивчення – мову. Функції мови добре відомі. Мова – своєрідна машина часу, що передає через покоління інформацію про людину, її час, життя в минулому тощо. Будь-яка нація вважає важливим збереження пам'яті про себе. Мова створює той неповторний світ, у якому живе людина, у якому вона спілкується і в якому виникає розуміння єдності нації. Філософи небезпідставно визначають функцію розуміння світу у мові [7]. Через мову людина осмислює своє місце у світі, природному оточенні і другій природній реальності – у соціумі. У працях вітчизняних учених розуміння середовища в його гуманітарному трактуванні з'явилося задовго до еколінгвістичних досліджень. Розуміння інформаційного середовища співвідносне з уявленнями про ноосферу В. І. Вернадського і семіосферу Ю. М. Лотмана [8].

Отже, еколінгвістика, спираючись на функції мови, отримує міцний інструмент впливу на свідомість сучасної людини. З одного боку, вона спроможна виявляти й пояснювати національні образи природи і природоохоронні практики, а з іншого – впливати на становлення екологічного мислення і дії сучасників.

Література

1. Иванова Е. В. Экологическое сознание и эколингвистика/ Е. В. Иванова // Вестник Челябинского госуд. ун-та. Серия 1 «Филология и искусствознавство». – 2012. – № 257 (7).
2. Пахомов Ю. Н. Формирование экочеловека: методологические принципы и программные установки / Ю.Н. Пахомов. СПб. 2002.
3. Мірченко М. В. Основи екології української літературної мови: проблеми, можливості, перспективи / М. В. Мірченко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – 2014. - № 50.
4. Полухин А. А. Современное языкознание и екологическое мышление / А. А. Полухин // Опыты – 2008 : сб. научн. работ преподавателей и студентов фак. филологии. – СПб. : РИОГПА, 2009 – С. 65–73.
5. HarreR. StudyofEnvironmentalDiscourse / R. Harre, Z. Brockmeier, P. Muhlhausler. – L. ; NewDelhi : Thousand, Oars, 1999. – 224 p.
6. FillA. Ecolinguistics. State of the Art 1988 / A. Fill // The Ecjlinguistics Reader: Language, Ecology and Environment / ed. by A. Fill, P. Muhlhausler. – L. ; N.-Y. : Continuum, 2001. – P. 43–54.
7. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерме : двенадцать лекций / Ю. Хабермас. – М. : Весь мир, 2008.
8. Лотман Ю. М. Семиосфера / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство СПБ, 2000. – 704 с. 7

КАЛУГА Володимир

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ І ПОСЕРЕДНИК

Згадуючи німецького мислителя М. Гайдеггера, слідом за ним хотілося б акцентувати увагу на константі світогляду і мислення: людина найменше звертає увагу на те, що видається їй саме по собі зрозумілим та/або складає невід'ємну частину її буття чи й єства. На разі йдеться про мову. Людина не мислить себе без мови. Воно й не дивно, бо мислить вона за посередництва мови. Відтак, яким може бути світ та існування без мови, буденна людина не ладна навіть уявити чи помислити. У досвіді опосередкованої істоти навряд чи представлене хоч щось подібне: світ поза текстом. Себто, може виявитися, що світ і його наповнення – по-суті, текст, тоді як дійсність залишається поза констатацію, будучи в кантовому розумінні «річчю у собі».

Якщо ж повернутися до безпосереднього існування людини, то мова справді забезпечує можливість налагодити і підтримувати взаємодію між людьми. Відтак функція мови, очевидно, окрім інших, полягає у тому, щоб бути посередником – тим що водночас, невіддільно одне від одного, роз'єднує та об'єднує. Роз'єднує, бо є інструментом констатації відмінності того, хто говорить, і того, хто слухає. А отже, людина таки справді «двоїться», коли веде внутрішній діалог: у, умовно кажучи, душевно цілісної людини «сперечаються» суто індивідуальне (спонтанне) та родове, а у контексті біологізатоського підходу – видове (директивне) начала; або якби сказали іудо-християни – душа і розум, а у контексті українського етнічного світогляду – серце і душа. Об'єднує, бо дозволяє створити і підтримувати спільний простір взаємодії – соціум. Зрештою, мова є таким собі підґрунтям для мережі стосунків між людьми, які утворюються від самого початку виникнення спільного світу і ніколи не зникають, а лише постійно модифікуються під впливом постійного входження до спільного світу новоприбульців, що супроводжується "другим народженням" людини через самозапочаткування.

Мова разом з дією також допомагають вийти за межі анонімного існування людини, позбавленого будь-якого публічно значимого змісту, піднести буденне життя людини до рівня екзистенції, сповненої багатством почуттів і переживань, породжених постійним переживанням людиною нового. Тому для багатьох мислителів "ніцшеанське "у справах все" ("the deed is everything") за допомогою політичної промови та дії виражається в тому, що людське буття уникає буденності, повторюваності та чистої реактивності" [4, с. 115]. Себто, "…мова – це те, що перетворює людину в політичну істоту" [1, с. 18]. Саме політичну, а не соціальну, котрою по суті є чи не кожна жива істота по роду своєму. Такою її робить щонайменше необхідність дбати «спільними зусиллями» про виживання роду, очевидністю якого є рій, зграя, стадо, прайд тощо. Політична ж, на відміну від соціальної істоти, тяжіє до реалізації себе як унікального буття, а отже, певним чином віддає перевагу «вітрам» самотності і водночас випробуванням славою перед затишком «колективного тепла».

До речі, прекрасно охарактеризував ситуацію усвідомлення індивідом своєї самотності О. Шпенглер: "В цей вирішальний момент існування, коли людина стає людиною і пізнає свою жахливу самотність у всесвіті, перед нею відкривається побоювання перед світом… як страх смерті, межі, простору. Тут закладено початок вищого мислення, яке від початку є розмірковуванням про смерть. Кожна релігія, кожна філософія має тут своє джерело" [2, с. 41]. У такому, сконцентрований на власних переживаннях, що знаходять відображення у міркуваннях, також завдячує мові, оскільки "мова як засіб та інструмент комунікації є всезагальною. В її функції входить недосяжне: зробити загальним надбанням одиничну подію" [3, с. 298].

Що ж до потреби до спілкуванні, то Г. Арендт розглядає цей, по-суті, факт у бутті людини принаймні в двох ракурсах, в суто утилітарному та в екзистенціальному. На утилітарному рівні спілкування відбувається в межах необхідності забезпечити процес праці та виробничий процес і може задовольнитися технічною мовою. Остання позбавлена яких би-то було мовних засобів до вираження суб'єктивного переживання та поділу чи обміну думками. Відтак, спілкування в приватній сфері, якщо тільки воно не привносить елемент публічності, хоча саме це і трапляється найчастіше в приватному житті сучасної людини, не надає особливої ваги мовленню та дії.

Проте, з іншого боку, публічна сфера у контексті гайдеггерової фундаментальної філософії перетворюється у сферу, де індивіди втрачають автентичне буття, що руйнується під дією всепроникного світла публічності. Головним інструментом руйнування автентичного буття в публічному просторі є "багатослів'я", породжене в атмосфері несправжньої мови, формалізованої, обмеженої логікою та граматикою. До того ж мова, яка притаманна публічній сфері, виконує прикладне завдання, тобто постачає інформацію. Звідси, мова визначається М. Гайдеггером як засіб до панування та створення несприятливих умов до набуття індивідом власної автентичності або його наближення до буття. Щоб набути справжньої мови та знову опинитися поблизу буття, людина має навчитися мовчати. В тиші,

породженій мовчанням, проступає справжня мова, яка наближає до буття. Тому замість багатослів'я Гайдеггер закликає до опанування вмінням дослухатися до сказаного або слухати таким чином саме буття. Останнє досягається в феноменологічній процедурі "прислуховування до", "в-розуміння" в те, про що та як говорить мова на самоті.

Відтак, мова виявляється досить загадковим феноменом у бутті людини, до того ж практично невідчуджуваним від її буття. Можна сказати, що мова – квінтесенція людяності як певної якості Всесвіту.

Література

1. Арендт Ганна. Становище людини / Пер. М. Зубрицька. Ленінград : Літопис, 1999. 254 с.
2. Баллестрем К.Г. Homo oeconomicus? Образы человека в классическом либерализме // Вопросы философии. 1999. №4.
3. Романенко Ю.М. Хайдеггер: онтологическое вопрошание. Бытие и естество. СПб., 1999.
4. Villa R. Dana. Politics, Philosophy, Terror: Essays on The Thought ofHannah Arendt. Princeton University Press. New Jersey. 1999.

КИЧКИРУК Тетяна, МАТВІЄНКО Ірина

МОВА ЯК ВИЗНАЧНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (АНГЛІЯ ТА УКРАЇНА)

Починаючи з XIX століття мова, як визначний чинник національної культури певної країни починає обґрунтовуватися у багатьох наукових публікаціях. Черпаючи свої ідеї з європейського романтизму,і в його центрі була концепція, що мова постає як найважливіший чинник, що є визначальною особливістю певного народу, нації. Йоганн Готтліб Фіхте у своєму зверненні до німецького народу в 1806 році писав: «Ті, хто володіє однією мовою, з'єднуються між собою безліччю невидимих зв'язків власної природи» [1]. Ця концепція пізніше набула важливого значення для створення незалежних національних держав в пост-наполеонівській Європі в другій половині вісімнадцятого століття. Але ці національні держави, які знаходилися в стані формування мали певні проблеми в мовному аспекті. Для того, щоб мова була основним маркером національної ідентичностівона має лунати по всій країні, цією мовою мають писатися всі нормативні, державні документи, вона має постати як головна мова певної країни, тобто суспільство має не лише розмовляти своєю національною мовою, але і думати нею. Але мова, сама по собі є динамічною системою, яка постійно розвивається змішуючись з іншими мовами. Так, до кінця 19-го століття, коли панівним був європейський націоналізм, були створені історії мов, щоб продемонструвати їх первинне існування та приналежність до сучасних національних європейських мов. Наприклад, саме в 1880-х роках історики, які досліджували мови почали використовувати термін «давньоанглійська мова» для позначення асортименту мов, що використовуються в Англії перед норманським завоюванням. Очевидною було і те, що «старий англійський» мав переваги над, скажімо, «англосаксонським», але суть цих досліджень полягає в тому, що те, як звучала мова більше тисячі років тому і зараз, хоча і має чималі відмінності, але є принципово однією мовою. Але, оскільки будь-який англійський оратор, який намагається прочитати будь-який текст, який нібито написаний на «старому англійському», відразу зрозуміє, що люди, що жили в Англії, і мова, якою вони говорили 1000 років тому, настільки відрізняється від сучасного англійського, що вони співвідносяться, як само, як будь-яка іноземна мова до сучасної англійської. Так, ми можемо визнатипевні алгоритми схожості читаючи древні англійські тексти, але все ж таки, цю дивну мову почали називати

«давньоанглійською», щоб продемонструвати лінгвістичну безперервність – а з нею – і національну ідентичність протягом століть.

Показуючи національну єдність за допомогою мови протягом століть, різні держави, а європейські особливо, хочуть продемонструвати єдність певної нації, але при цьому забуваючи про мультикультуралізм, який шляхом міграції населення, має місце в усіх сучасних країнах.

Саме з цієї причини, багато хто в Європі шукає більш жорсткого відтворення національних кордонів, мова знову використовується як інструмент для позначення кордонів між людьми. Прикладом є сучасна Україна, де через мовну реформу, відбулися і відбуваються події, які замість об'єднання нації, тільки її роз'єднують.

Проблема мови гостро стоїть в українському суспільстві, ми не бажаємо визнавати істин, до яких вже дійшли більшість країн Європи, ми не хочемо визнавати, що мова є історичним визначенням нації, ми не шукаємо зв'язків між стародавньою українською мовою і сучасною.Але ми маємо це робити, адже саме через українську мову українці ідентифікують себе, так само як і французи через французьку, англійці через англійську, іспанці через іспанську тощо. Ми маємо поважати свою національну мови, адже саме через неї відбувається приналежність до певної нації.

Література

1. Фихте И.Г. Речи к немецкой нации // Пер. с нем. А.А. Иваненко. – Санкт-Петербург: «Наука», 2009. 349 с. (Серия «Слово о сущем»).

КЛИМЕНКО Людмила

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

На даний час питання державної мовної політики є нагальне та болюче. В нашій державі розроблена Концепція державної мовної політики, що представлена системою основоположних нормативних настанов, які ґрунтуються на комплексній оцінці мовної ситуації в Україні, і якими мають керуватися органи державної влади та органи місцевого самоврядування у своїй практичній діяльності при регулюванні суспільних відносин у мовній царині.

Реалізація відбувається на основі ст. 10 Конституції України, яка встановлює: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом».

Пріоритетом державної мовної політики України є утвердження і розвиток української мови – визначального чинника і головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення, дала офіційну назву державі і є базовим системоутворюючим складником української державності.

Українська мова як найважливіша ознака буття української нації опинилась під загрозою повного знищення. Без повноцінного функціонування української мови в усіх регіонах України українській нації загрожує втрата статусу і ролі титульної і державотворчої нації та, врешті решт, поступове зникнення з етнічної та політичної карти Європи.

Державна мовна політика повинна унеможливити перетворення України з суверенної національної держави у денаціоналізований географічний простір, з меж якого мовами інших держав буде витіснено українську мову.

В Україні одна державна (офіційна) мова – українська. Відповідно до Конституції

України, законів України та Рішення Конституційного суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України державність української мови є невід'ємним атрибутом конституційного ладу держави. Підґрунтям статусу української мови як державної (офіційної) є державне самовизначення української нації.

Українська мова як державна (офіційна) має правовий статус обов'язкового засобу спілкування в публічних сферах всередині країни та при здійсненні публічних представницьких функцій у міжнародному спілкуванні.

Володіння державною мовою та її використання посадовими і службовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування є однією з обов'язкових умов для зайняття відповідних посад. Особи, які не зважають на ці умови, мають бути свідомими того, що їхній власний вибір може мати для них несприятливі наслідки, пов'язані з певними вимогами, встановленими Законом.

Громадяни України зобов‘язані володіти українською мовою як мовою свого громадянства та використовувати її у сферах публічного спілкування. Знання української мови є неодмінною умовою набуття громадянства України. При цьому кожен громадянин України є вільним у виборі мови або мов у приватному спілкуванні.

Функціонування української мови як державної (офіційної) та її державна підтримка як мови титульної нації має поєднуватись з уважним ставленням до мов національних меншин, що історично мешкають в межах України, та забезпеченням захисту мовних прав осіб, що належать до таких меншин. Гарантування вільного розвитку, використання та захисту мов національних меншин відбувається відповідно до Конституції України і законів України з урахуванням стану кожної з них та реальних можливостей держави. У свою чергу забезпечення мовних прав осіб, що належать до національних меншин, та сприяння захисту і розвитку їхніх мов не мають перешкоджати вивченню державної (офіційної) мови та ставати на заваді її запровадженню у всіх сферах суспільного життя на всій території України.

Україна є унітарною державою, в межах якої немає регіонів компактного проживання осіб, що належать виключно до якоїсь однієї етнічної меншини і становлять переважну більшість населення України. Тому державний статус української мови несумісний з пропагандою чи іншою практичною діяльністю, спрямованою на запровадження другої державної мови, будь-яких форм регіональної мовної автономії або проголошення діалектів української мови окремими мовами.

Статус української мови як єдиної державної мови визначено Конституцією України і не може бути змінений інакше, ніж у спеціальному порядку, передбаченому статтею 156 Конституції України. Українська мова, поряд з прапором, гербом і гімном, є символом української держави і тому будь-які прояви зневаги до державної мови мають розцінюватись як такі, що ганьблять державу, і є неприпустимими. Публічне знущання чи глум над мовою також її умисна дискредитація є порушенням Конституції України та образою національної гідності як громадян, так і держави, і мають переслідуватисьзаконом.

В реалізації цієї Концепції держава виходить з того, що вільне опанування всіма громадянами України мови свого громадянства - це, як підтверджує багатовіковий досвід держав світу, запорука міжетнічної злагоди, єдності і стабільності суспільства, ефективного функціонування держави, позитивного її сприйняття як повновартісного і незалежного суб'єкта світової спільноти. Володіння громадянами України, крім своєї рідної мови, мовою свого громадянства підвищуватиме інтелектуальний потенціал кожної особи, сприятиме збереженню в Україні мовно-культурного розмаїття і виключатиме конфлікти на етнічному та мовному ґрунті.

Виконання стратегічних завдань державної мовної політики і досягнення визначених у цій Концепції цілей має здійснюватись із урахуванням особливостей мовної ситуації в Україні та забезпечуватись ефективними інституційними і юридичними механізмами.

КОПТЮХ Оксана

ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛІТЕРАТУРИ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У формуванні національної свідомості не можна оминати проблеми мови та мовлення. Сучасна молодь має усвідомити, що без оволодіння державною мовою неможливо статиповноцінним громадянином своєї держави, патріотом України та й просто інтелігентною людиною, кваліфікованим спеціалістом будь-якої галузі господарства [1, с. 5].

Літературній освіті відводиться особлива роль у формуванні соціального й морального обличчя молоді, оскільки література є могутнім джерелом національної духовності, своєрідним генетичним кодом, пам'яттю народу. У художній літературі знаходять своє вираження його історія, його моральні цінності, ідеали, традиції, його ментальність, національний характер. Оволодіннялітературою свого народу – це шлях до досконалого оволодіння українською мовою. Адже першоелементом літератури є мова в її різноманітних стильових вираженнях.

Сучасне суспільство вимагає від молоді свідомого користування рідною мовою, розуміння функціонального призначення всіх її одиниць, їх виражальних можливостей, і фразеологічні одиниці в цьому плані є надзвичайно важливим і цікавим матеріалом для вивчення, адже вони ввібрали в себе мудрість українського народу, його багатовіковий досвід, мораль, розум, кмітливість, спостережливість, гумор, дотепність. Автор, використовуючи фразеологізми у своїх творах, дає оцінку не лише людям, а й навколишньому світові.

Фразеологізми – іскрометні скарби мовної образності – передають найтонші відтінки душевних порухів, надають висловлюванню національного колориту, збагачують наше мовлення, роблять його образним, виразним, емоційним. Фразеологізми в мовленні функціонують паралельно з лексичними одиницями, але влучність їх використання різна, адже фразеологічні одиниці, порівняно зі словами, як зазначає Л. Скрипник, є виразнішими з емоційно-експресивного погляду.

Найважливіша проблема у вивченні фразеології – це семантизація фразеологізмів, тобто встановлення їхніх значень. Семантизація є важливим аспектом роботи з розвитку і збагачення мовлення студентів лексичними і фразеологічними одиницями [2, с. 26].

Робота з фразеологізмами дозволяє розширити словниковий запас студентів, довести важливість доречної поведінки людей у суспільстві, ознайомити з нормами етикету, вона сприяє реалізації комунікативної та функціональної змістових ліній навчання української мови.

В Київському професійно-педагогічному коледжі імені Антона Макаренка приділяється увага таким видам робіт на заняттях з української та зарубіжної літератури:

1. Знаходження фразеологізмів у творі та їх тлумачення.
2. Підбір фразеологізмів, які характеризують героїв прочитаних творів.
3. «Вгадай героя» – за підібраними фразеологізмами вгадай героя твору.
4. Складання твору на задану тему, використовуючи фразеологізми.

Національна специфіка мови певною мірою знаходить свій вияв у її фразеологічній системі, яка формувалася упродовж багатьох століть. Беззаперечною є теза, що фразеологічні одиниці акумулюють у собі погляди людської спільноти на різноманітні аспекти життя.

Проблема мовленнєвої культури як важливого чинника розвитку і виховання особистості не може бути реалізована без систематичної фразеологічної роботи. Культура мовлення – важлива складова загальної культури людини; відповідність нормам літературної мови є однією з основних її вимог [3, с. 114].

Отже, вивчення фразеології є вагомим чинником у формуванні навичок культури мовлення, збагаченні словникового запасу, засвоєнні стилістичних засобів української мови. Ці компетенції є базовими для становлення всебічно розвиненої особистості як інтелектуально, так і професійно.

Література

1.Вертій О. Методика вивчення української літератури на сучасному етапі: основні ознаки і поняття // Дивослово. 2012. № 3.

2. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов. Москва: Просвещение, 1978. 159 с.

3. Пентилюк М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. Київ: Ленвіт, 2011. 256 с.

КРАВЧЕНКО Наталія, ЛАНОВЮК Людмила

МОВА ЯК ЧИННИК ІДЕНТИЧНОСТІ НАЦІЇ

Роки існування незалежної Української держави засвідчили: боротьба за утвердження української ідентичності триває. Значна частина суспільства не розуміє значущості повернення українській мові та культурі належного їм статусу. Цей факт пояснюється тим, що процес нищення українства був тривалим і сильним. Перепис 1897 р. в Російській імперії засвідчив, що рідною українською мову назвали: 70% жителів Волинської губернії, 81% жителів Подільської губернії, 79% жителів Київської губернії, 69% жителів Херсонської губернії, 93% Полтавської губернії, 81% Харківської губернії, 69% Катеринославської губернії, 66% Чернігівської губернії, 42% Таврійської губернії, 47% Кубанської області, 36% Воронезької губернії. Перепис 2001 р. в Україні засвідчив: рідною українську мову назвали 67,5% населення України, що на 2,8% більше, ніж за даними Всеукраїнського перепису населення 1989 р. (64,7%). 29,6% населення вважають рідною російську мову. У Донецькій області українську мову вважали рідною 24,1% населення, що на 6,5% менше, ніж за даними 1989 р. Російську мову назвали рідною 74,9%. Порівняно з минулим переписом населення цей показник збільшився на 7,2%. У Луганській області українську мову вважали рідною 30% населення, що на 4,9% менше, ніж за даними 1989 р. Російську мову назвали рідною 68,8% населення, порівняно з минулим переписом цей показник зріс на 4,9%.

Документально зафіксовано, що з боку Росії наступ на українську мову й культуру почався після приходу (внаслідок чергового перевороту) на царський престол у Московії в 1613 р. нової династії – Романових. Так, 1626 р. виходить наказ Синоду митрополитові України позбирати з усіх церков України книги старого українського друку, а замість них завезти московські видання. У 1627 р. указом царя московського Михаїла Федоровича та його батька Патріарха Філарета-Федора було постановлено книги українського друку зібрати й на пожежах спалити із суворою забороною будь-коли в майбутньому купувати українські книги. У 70-ті роки XVII ст. у статуті для проектованої Московської академії, виробленому за царя Федора Олександровича Патріархом Іоакимом, було заборонено приймати вчителями українців «того ради, что прежде таковіи являются якобы совершенно благочестивые, а потомъ по малу развратныя словеса вѣрѣ всѣвати и оныя непорочности цѣлость терзати начинають».

1709 р. виходить указ Петра І про заборону друку книг українською мовою, а книги, друковані церковнослов'янською мовою, звіряти з московським виданням, щоб у них ніякої різниці не було. Того ж року скорочено число студентів Києво-Могилянської академії з 2000 до 161 особи. 1721 р. видано наказ про цензурування українських книжок. Накладені штрафи на Київську та Чернігівську друкарні за книжки «не во всем с великороссийскими сходные».

1863 р. (18 липня) маємо славнозвісний Циркуляр міністра внутрішніх справ Російської імперії Павла Валуєва – про заборону видавати підручники, літературу для народного читання та книжки релігійного змісту українською мовою. Питання української літератури було віднесено до розряду політичних питань, оскільки, як сказано в циркулярі, «прихильники малоросійської народності звернули свої погляди на масу»… Шестилітнє перебування Валуєва в кріслі міністра імперії, відповідального за охорону громадського порядку та державну безпеку, відоме різкою боротьбою з проявами національної самобутності уярмлених імперією народів (у першу чергу українського). Українцям він

асоціюється зі словами: «Української мови не було, немає і бути не може, а хто цього не розуміє — ворог Росії». Окрім того Валуєвим було заборонено ввіз і поширення в імперії львівської газети «Мета». Час Валуєва та іже з ним промовисто ілюструє доступний в Інтернеті лист аноніма зі Східної України, надрукований у 1863 р. у львівській газеті «Слово» (заснована в1861 р). У листі сказано: 31 Хроніка нищення української мови: «…Всякий німець вдесятеро кращий за суздальського слов'янина, турок ніколи так підло не душить сербів, монгол стільки зла не робив нашій народності, скільки тепер робить петербургський уряд та великоруське общество… Як тільки хто примітив, що ви українець, вас зараз же беруть під надзор поліції, а запримітить дуже легко: як по пошті перехватять письмо, писане по-українськи, як ви співаєте українську пісню, або як заговорите зі знакомим або зі сім'єю на улиці по-українськи. Після того кожного року вибирають чоловік 10 або й більше, і без всякої вини й суду висилають у Сибір. Так сего року вислали: учитель Стромин, інженер Лобода, адвокат Кониський, учитель Шевич, кандидат Чубинський і багато інших. Робиться се без суду, і вини не об'являють… 18-літній хлопець Володимир Синегуб сидить уже півроку в тюрмі за те, що учив на селі парубків співати старі козацькі пісні. Більша часть журналів московських те й робить, що топтає в грязь українців за те тілько, що вони українці…, п'яна перекупка не видумає того, що московські редактори видумають і напишуть, а одвічать їм не можна, бо цензура нічого не пустить… За українську мову не дадуть вам ніколи служби… Скажіть, чи є де земля од Китая до Патагонії, од нової Голландії до Канади, де було б преступленієм говорити своєю мовою, де було б заборонено писати книжки і учити дітей тією мовою, якою у сім'ї говорить 14 млн. народу?… З нашого приміру учіться розпізнавати, що таке Москва…».

Документи показують, що русифікація як України, так і всіх народів, уярмлених Російською імперією, ніяк не була самочинним, природнім процесом, як це намагаються доводити апологети відновлення імперії, а цілеспрямованою державною політикою усіх російських режимів, починаючи від виокремлення московських правителів з-під залежності ханів й підпорядкування київської митрополії Московському патріархові в 1685 р. й закінчуючи нинішнім режимом В. Путіна.

КУЛЬТЕНКО Валентина, САХАРОВА Владислава

МОВА У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

У громадсько-політичному, культурно-просвітницькому житті України другої половини XVIII століття, становленні передових ідей свого часу український філософ-демократ, гуманіст і письменник Григорій Савич Сковорода посідає видатне місце. На формування наукової і художньої мови Григорія Сковороди, вироблення його мовної концепції великий вплив мало навчання у Києво-Могилянській академії, де він одержав глибокі знання з латинської, грецької, польської, церковнослов'янської, книжної української мов.

Сковорода виробив цілу філософію слова. Він його розумів і як «безодню», що може охопити всю різноманітність космосу, і як міру речей, через яку все можна спробувати пізнати, відчути, і як силу реально існуючого. Загадка слова, що була непізнана до нього і залишилася такою й нині, хвилювала Сковороду. Слово не тільки знак світу, а мова–знакова система. Слово має структуру, що нагадує структуру світу. Є матерія у вигляді звуку, є знакове зміщення субстанції, якась назва, є образ, тобто якийсь символічний зміст, що дає змогу алегорично його використовувати, як у байці. Однак є щось невидиме, невловиме, внутрішнє, завдяки чому слово переживає речі, людей, час, простір [1].

Значний інтерес для сучасних науковців – представників різних галузей філософського знання становить лінгво-філософська концепція Г. Сковороди. Її найсуттєвіші положення викладені в його праці «Діалог. Имя ему – потоп змиін». В ній Сковорода стверджував, що третій, символічний світ Біблії за своєю внутрішньою організацією виступає як ідеальне іншобуття перших двох світів – людини та Всесвіту [2].

Мовна ситуація XVII ст. відбилася у творчості Сковороди, який, за свідченням сучасників, говорив у житті простою розмовною українською мовою, добре знав український фольклор і життя всіх верств суспільства. Суперечливий світогляд філософа, художника, але богослова не дав можливості відірватися в літературній творчості від церковнослов'янщини, «греки й латини», перейти на просту українську мову [3].

Феномен Григорія Сковороди І. Франко пояснював так: «Доля поставила його на розграні двох великих епох. Стара козацько-гетьманська Україна конала політично, підточувана царсько-чиновницьким централізмом, та видихалась і духовно, пережовуючи стару києво-могилянську схоластику, опереджена з погляду наукового столицями, котрі колись віднеї брали перші імпульси до наукового розвою». І далі: «Можна би сказати, що се старий міх, налитий новим вином. Все в ньому: пригоди і спосіб життя, вдача, мова, форма писання – все має отой двоїстий характер, являється мішаниною старої традиції з новим духом» [4].

Народно розмовний струмінь виразно помітний у багатьох творах Г. Сковороди. Це постійні народно пісенні епітети, порівняння, метафори, народні вислови, прислів'я тощо. Оригінальним художнім явищем є «Басни Харьковскія», в яких органічно поєднано просту і книжну мови. У «фабулах» байок здебільшого привертає увагу проста мова. У «силах»– книжна [3].

Отже, Григорій Сковорода залишив багату наукову і літературну спадщину, яка мала і має вплив на формування і збагачення стилістичної системи української мови. Його наукові трактати у жанрі монологів і діалогів з традиційними засобами класичної риторики і виразними вкрапленнями живомовних елементів, його літературна творчість, у якій все сильніше проступали окремі риси нової, що народжувалась, літературної мови, засвідчили синтез мудрості книжної і народної.

Література

1. Бичко А.К. Історія філософії. Київ : Либідь, 2001. – 480 с.
2. Гордієнко Г.В. Зв'язок філософської спадщини Сковороди з сучасністю //Філософсько-етична спадщина Г.С. Сковороди і духовний світ сучасної людини / Доповіді і повідомлення регіональної наукової конференції. Донецьк : ДонНТУ, 21-22 листопада 2007 року. С. 113-115.
3. Чижевський Д.І. Філософія Г.С. Сковороди. Харків : Прапор, 2004. 272 с.
4. Франко И. Южнорусская литература // Энциклопедический словарь Брокгауза и Эфрона, 1904. Т. 81.

ЛИЧУК Марія,
ГАРБАРЧУК Максим, ЩЕРБА Богдан

УКРАЇНСЬКА МОВА Й УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРАВ ДОБУ ПОСТИШЕВА

На долю української мови й української культури в усі часи випадали складні випробування. Жорсткі умови існування і функціювання були створені в Постишевську добу.

У січні 1933-го Й. Сталін послав Павла Постишева другим секретарем ЦК КП(б) України. Дав йому більші повноваження, ніж мали тодішні керівники республіки – перший секретар ЦК КП(б)У Станіслав Косіор і голова Раднародкому Влас Чубар. Першим під удар Постишева потрапляє нарком освіти Микола Скрипник – головний ідеолог більшовицької українізації за викривлення партійної лінії «на фронті мовознавства». М. Скрипник не витримав гонінь: покінчив життя самогубством в липні 1933-го.

Згубні наслідки політики Постишева виявилися насамперед у винищенні представників національної інтелігенції. Чистка охоплювала усі прошарки української інтелігенції: інженерів, акторів, письменників тощо; десятки тисяч українців безпідставно опинилися у в'язниці, тисячі були розстріляні без судового розгляду.

Однак на фоні жахливого терору існували українські школи, театри, органи преси, видавництва, хоч кількість російських установ, організацій активно зростала протягом 1933-34 років. Українська культура цього періоду намагалася зберегти українську мову, проте переслідування українських письменників, акторів, режисерів, композиторів значно послаблювала усі ці намагання. Жертвою партійного режиму ставали найталановитіші. Було заарештовано і знищено таких українських діячів літератури, культури: творця новітнього українського театру Леся Курбаса, найвидатнішого українського прозаїка того часу М. Хвильового доведено до самогубства, високообдарованого романіста В. Підмогильного, провідного драматурга М. Куліша – розстріляно, відомого кінорежисера О. Довженка заставили виїхати з України та ін.

Пропагандистські гасла того періоду повідомляли, що немає бар'єрів між українською і російською націями та культурами. Основним твердженням залишалося: Україна є невід'ємною частиною Радянського Союзу; дружба радянських народів вічна; велика російська культура благотворно впливає на усі інші культури. У великих містах і промислових центрах школи спочатку ставали двомовними, тобто з українською та російською мовами викладання, а пізніше – тільки з російською мовою викладання. Однак процес деукраїнізації носив прихований характер, про що свідчать розбіжності щодо офіційної статистики: напівофіційне видання Академії наук УРСР, 1937 р., подає, що українські школи становлять 82, 8% від усієї кількості шкіл в Україні, а інше джерело – 77 %. Простежується суттєве скорочення видання книжок українською мовою: з 79 % у 1930-ому до 43 % – у 1939 році.

Політичний курс тридцятих років сильно позначився на внутрішньому розвиткові української мови. Мова зазнавала суворої регламентації. Починаючи з 1930 року організована й активно проводилася кампанія проти «шкідників». Учасниками такої боротьби були державні діячі: В. Затонський, при Постишеву став комісаром народної освіти, А. Хвиля, Постишев призначив його заступником В. Затонського, і сам Постишев.

З'явилася низка статей, яка слугувала доказом активної боротьби зі шкідництвом, як-от: Н. Каганович «Проти "народництва" в мовознавстві (Куди йде українська літературна мова?)», Н. Каганович «Кілька слів про словники», Н. Каганович «Мовна теорія українського буржуазного націоналізму». Автор категорично виступав проти етнографічного напряму в мовознавстві, тобто проти повернення «до народньої мови». У третій статті Н. Каганович приписував деяким науковцям, зокрема О. Курило, Є. Тимченкові, С. Смеречинському, М. Драй-Хмарі, буржуазний націоналізм, називаючи їх «посіпаками буржазії». З 1934 року Н. Каганович призначений головним редактором журналу «Мовознавство».

Обвинувачення проти науковців часто були просто безглуздими, однак не було змоги їх спростувати. Учених звільняли без попередження, арештовували, деяких – розстрілювали. Їхні місця займали ті "вчені", хто віддано прислужувався тодішньому режимові: П. Горецький обстоював словотвірну рису російської мови – суфікс *-чик-* і *-щик-* у назвах дійових осіб, *-видний* у прикметниках з ознакою подібності; Г. Сабалдир виступав проти уживання архаїчних синтаксичних конструкцій; Д. Дрінов – за уживання деяких географічних назв в російській формі; О. Бабенко – за уживання російських фізичних термінів. Варто зазначити, що дослідження у теоретичному мовознавстві того періоду відзначалися низьким науковим рівнем і не збагатили загальне мовознавство.

Окремим питанням є перегляд правопису української мови. Підготовку нового правопису здійснили дуже швидко. Його прилюдно не обговорювали. Як зазначає Ю. Шевельов, найімовірніше правопис переглядав, вносив відповідні правки Н. Каганович. Газети й інші видання надто швидко перейшли на новий правопис: у травні 1933 року, задовго до публікації нового правопису. Правопис вийшов друком тільки наприкінці 1933 р. Основними правилами-змінами стали такі: унесено 126 поправок; закінчення іменників жіночого роду з кінцевою приголосною в родовому відмінку однини змінено з *-и* на *-і*, як-от: *радості, солі*; переписано повністю розділ про іншомовну лексику – запроваджено правопис іншомовних слів як в російській мові; А. Хвиля, за вказівкою П. Постишева, вилучив літеру *ґ*

з української абетки. Особливій критиці була піддана так звана *галицька мова,* оскільки в ній багато чужих елементів, зокрема «багато впливів польської буржуазної культури».

Отже, українська мова в добу Постишева перебувала на межі виживання. Фізичне винищення українських науковців, письменників, діячів культури тощо підрізало засади функціювання української мови. Було обрано чіткий напрям розвитку української мови: орієнтація на російську. Важливим кроком в цьому став перегляд українського правопису.

ЛИЧУК Марія,
МЕЛЬНИЧУК Ірина, ТЕРЕЩЕНКО Надія

«УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВУЗДОБУВАТИ НОВІ ПОЛЯ» (ІВАН ФРАНКО)

Мовний світ Івана Франка, космічно великий і серед розмаїття інших мовних світів неповторний, подивлятиме ще не одне покоління дослідників, яким судилося відкривати й пізнавати поки що лише окремі острівці в океані Франкового мовного буття. Цей світ є витвором титанічної роботи мозку, великої сили духу, чистоти серця, всеохопної сердечної любові до рідного. У мовному світі Митця – реалізація ментального лексикону і просвітлений слововжиток, активність свідомого/підсвідомого і великомасштабна стратегія духу, вільна гра великого інтелекту, загострення інтелектуального зору і монументальна просвітленість; цей багатий світ відтворює всеосяжне ставлення Франка до життя, пульсуюче відчуття дійсності, свідчить про інтерпретаційну активність, дає змогу відчути таємницю підґрунтя творчого мислення, спроможність розкривати таємницю буття і його приховану істину, духовний характер людського існування. У мовному світі Франка виснажлива, іноді до цілковитої знемоги робота духовного «я»; мовний світ Генія – це вічно «заклопотане я», занепокоєне буття. Цей мовний світ стає своєрідною системою моделювання людини, входить, як висловлюються філософи, у людський «життєсвіт».

Ментальне, генетичне чуття мови, підсилене невтоленною жадобою пізнання всього, що стосувалося людини та її життєсвіту, мало найрізноманітніші вияви. Багато моментів ще з дитячих років Франка, відтворені уже вправною рукою письменника у циклі спогадів, свідчать про здатність вслухатися в розмови, мимоволі фіксувати в закутинах мозку спосіб мовлення рідних, однолітків, майстрів-оповідачів, подивляти гарну бесіду, залюбки слухати та запам’ятовувати, заглиблюватися у мовні секрети. «Почуття живої, чистої народної мови, – згадує Франко, дивлячись з висоти років на пережите, – змалку ще було у мене сильно розвите». Дитяча пам’ять фіксувала «образовий язик» батька, його манеру «приговорювати», особливість мовлення «добрих сільських оповідачів, і то добрих на різні лади – і жартливих, і сумовитих», характерні риси стилістики бесіди статочних господарів – бойків, їх спосіб «реплікувати», про що згодом великий Бойко, як називали земляки Франка, напише розвідку, відтворюючи чар рідної йому бесіди, інтерпретуючи характерні особливості мовлення селян.

У словесну тканину спогадів начебто непомітно вплітається мовленнєва особистість Франка-дитини, її буття у слові: хлопчина то жебонить до грибочків, то декодує рідною мовою погляд сумовитих оченят гарного болотяного пташка-бранця, то вступає в нерівний діалог з почварою-хмарою. Івась-школяр – і цим він хвалився – не мав конкурентів у тому, щоб «вимовити одним духом дванадцять раз, не помилившися» фразу «Цебер, цебер, полуцебер переполуцебрився». Хлопця цікавили вироблені і поширені в народі способи тренувати стійкість голосу.

Слово, наповнюючи життєсвіт Франка, розширюючи його до неосяжності, поглиблює свою семантику; утверджується розуміння мови як «коштовного скарбу» народу, усвідомлення того, що її розвиток залежить від багатьох чинників і насамперед від стану «душі народу», переконаність у тому, що ставлення до мови перебуває у тісному зв’язку з духовним світом людини. Часте поєднання у Франкових текстах лексем*мова, бесіда, голос, серце, душа, любов* – це не стилістичні фігури, а вироблене ще в молодості, раз і назавжди прийняте *життєве credo,* тверде й непохитне.

Франкова природна вразливість на мовлене слово, вербальну та невербальну поведінку багатьох бесідників поступово набуває виразних соціальних відтінків. Ученого цікавить насамперед функціонування живого слова в українському просторі, утвердження української мови в публічному житті, в освіті, у середовищі інтелігенції. Українську мову він трактує як своєрідне забороло загрозі національного. Франко не тільки усвідомив, а й прагнув теоретично обґрунтувати, що мова для України — питання перш за все екзистенційного порядку, і головним чинником збереження нації стає українська мова, точніше, Слово як трансцендентна, понадлюдська реальність.

В умовах бездержавності, всіляких обмежень та й прямих заборон уживати українське слово було однією з постійних тем Франка-історика та Франка-публіциста, важливо було використовувати будь-які можливості, щоб заповнювати українським словом різні суспільні сфери, щоб «українському слову здобувати нові поля». Вдячною в цьому плані залишалася судова практика; адже кожна держава, навіть якщо вона лише декларувала демократичні свободи, мусила визнати право сторони розуміти мову, якою ведеться її справа.

Франко не оминав нагоди підкреслити дар живого слова у своїх знайомих, виокремити видоособливі прикмети мовної особистості, відзначити мелодику мови, манеру говоріння, лексичне багатство, естетичну довершеність, щиро любувався тими, хто говорив чистою, гарною українською мовою. Наприклад, надзвичайно приємне враження залишилося в нього від знайомства з Тадеєм Рильським, особливо від його живого слова: «В розмові він не запалювався, не піднімав голосу, говорив плавно й рівно, гарною українською мовою».

Як мовна особистість Франко був сильним, навіть у часи важкого фізичного й душевного виснаження слово живило його знесилене тіло, допомагало долати пригніченість, підтримувало життєву енергію. Про це свідчать, зокрема, спогади архієпископа Української Автокефальної православної церкви Степана Гаєвського. Зі знесиленим недугою письменником він бачився у середині травня 1915 р., тобто за рік до смерті. Як згадує, з першого погляду Франко робив «мізерне враження». Але «враження цілком мінялось, як цей змучений, знівечений недугою чоловік починав говорити. Незвичайно виразно-округлена дикція рівного і чулого голосу приковувала до себе увагу […]. В балачці Франко оживився; голос набрав міці і звучав досить виразно; очі оживилися і просвічували природний розум утомленого життям поета […]. Розмова (а тривала вона години півтори. — О.С.) у нього точилася рівно, без зупинок і напруження. Часом помітно було навіть бажання надати їй легку іронію, але вуста вже не вміли складатися в усмішку: на них лежала печать страждання; те саме виявляли й очі».

Отже, проблема живого слова, українського усного публічного мовлення виразно виокремлюється в наукових зацікавленнях Франка. Домінує кілька важливих тем — живе слово як самохарактеристика особистості, важлива ознака індивідуальності; закони творення текстів для різних ситуацій; жанрові різновиди усного публічного мовлення та ін. Однак темою особливо великої ваги, надзвичайно актуальної в умовах бездержавності, стало завоювання живим словом українського простору.

МИСЮРА Тетяна

МОВА – КУЛЬТУРА –ЕТНОС

Особливість мови – здатність обслуговувати суспільство в усіх сферах людської діяльності, бути єдиним засобом відображення суспільної свідомості [4], а також виділяє її з-поміж усіх інших явищ, пов’язаних із вербалізацією, збереженням і передачею інформації.

У питанні про зв’язок та співвідношення мови і культури окреслилися різні погляди, які часто розходяться у своїх визначальних положеннях до протилежного. Мова визначає форми світобачення і мислення членів культурних та етнічних спільнот, згідно з іншою – мова повністю незалежна від культури і є лише формою передачі культури, засобом її кодування. Відмінними виявляються і позиції різних дослідників у трактуванні

співвідношеннямови і культури. На думку Б. О. Серебренникова, «мова не є ні формою культури, ні ідеологією певного класу»[4].

Між мовою і культурою справді існують складні діалектичні взаємозв'язки: мова як вербальний компонент культури залежить від тієї ж культури, також відображає її за допомогою чинного арсеналу засобів, реагує на зміни культури, видозмінюється разом зі змінами її елементів та форм; одночасно культура, особливо духовна її складова, корелює формами мовного вираження, залежачи певною мірою від останніх.

Порівняно з іншими елементами культури мова має чимало спільних ознак: до них належить і така ознака, як інтеграторта визначникетносу; і здатність мови матеріалізувати духовне життя людини; й історична змінність мови та ін. Етнологічний аспект дослідження мовних явищ доводить про наявність спільних ознак мови та різних форм культури й відзначається пошуками ізоморфізму між ними. Так, Ф. К. Бок зазначає: «оскільки мова є частиною культури, ми маємо підстави шукати у структурі суспільства аналогічно модельований комплекс явищ». [1]

Щодо мови і духовної культури науковці вбачають, що «мова є складовою та знаряддям культури, і як така може бути описана через ознаки, спільні для всіх явищ культури; спільність понять для опису мови і духовної культури може бути зумовлена однаковими поглядами на ці феномени як на знакові системи, що описуються за допомогою того самого логічного апарату». [2] Пошуки аналогій ведуться і у площині встановлення паралелей між структурою мовних одиниць, тенденціями їх розвитку та явищами матеріальної культури [5].

Здатність мови більш мобільно і у значно більших обсягах подавати інформацію, ніж інші форми культури, дієво впливати на формування різних сторін культури, змушує визнати за мовою статус, відмінний від статусу інших форм культури, незважаючи на можливість віднайдення в мові й інших формах культури різної надійностіта точності аналогій та спільності.

Мова є найпершим і найнадійнішим каналом «входження» людини в соціум та соціологізації індивіда. Для такого оволодіння недостатнім є оволодіння лише «світом речей» у практичній діяльності людини, обов'язковим є оволодіння мовою. Чільне місце мови серед каналів одержання соціально-культурних знань зумовлене перш за все тим, що особистий досвід індивіда обмежений порівняно із його суспільно-доцільною практикою, і ця практика вимагає від нього оволодіння досвідом поколінь і знання навколишньої дійсності в обсягах, який у кілька разів перевищує його особистісний досвід. Окрім цього, саме мова з усіх знакових систем і форм культури здатна у найекономнішій формі закодувати, зберегти й передати надзвичайно великий обсяг знань, спостережень, узагальнень, які випливають з практичної діяльності людей. Визнання мови як виразника культури етносу по суті стверджується фактом пронизування мовою усіх (чи більшості) виявів культури, а положення мови щодо ставлення до інших характерних ознак етносу, хоч цими ж науковцями і висувається теза про сурядні зв'язки між мовою та іншими етновизначниками, формами культури.

Мова одночасно є формою вербалізації різних сторін культури – повсякденного досвіду практичної діяльності, духовних надбань народу. Матеріалізована у мовних формах і представлена у вигляді текстів, словників, списків окремих слів і форм культура попередніх етапів історії етносу є основою дальшого розвитку й удосконалення різних її сторін. При цьому вербалізація культури сполучається з редукцією менш суттєвого із усієї сукупності виявів культури. Тому завдяки мовній формі передачі культура попередніх епох постає перед наступним поколінням у синтезованій, економній формі, що, однак, не заперечує можливості реконструкції втрачених у часі ланок культури. Одночасно за допомогою мови у різних обсягах і різній формі відбувається відтворення у пам'яті народу багатьох сторін минулого життя, колективного досвіду, культури загалом, що є основою дальшого прогресу культури.

Один з найголовніших засобів самовираження особистості є мова У слові акумулюються взаємозв'язки між людьми, слово виявляє ідею, а ідея – стрижень

самоусвідомлення. Отже, слово, забезпечує не лише прагматичні устремління, а й слугує духовним потребам людини. Образне, художнє слово, слово-символ, слово-мудрість, народнопоетичне слово, виразне, влучне і завжди точне слово – це знаряддя духовності, оскільки мова розкриває інтелектуальне та естетичне єство особистості, народу, нації [3].

Мова є однією з основних ознак етносу. Динаміка етномовних процесів віддзеркалює особливості етногенезу. Мова — це знакова система будь-якої фізичної природи, яка виконує пізнавальну та комунікативну функції людського буття. За своєю природою мова — явище соціальне. За фізіологічною основою мова виступає як друга сигнальна система (за І. Павловим). Вона формує свідомість. Саме завдяки існуванню мови можливе абстрактне мислення. Мова — це не лише засіб спілкування, але й природній резервуар інформації про світ і, насамперед, про власний народ. Потенційно всі світові мови здатні передавати людську думку, але кожна мова неповторна у відображенні дійсності

Література

1. Бок Ф. К. Структура общества и структура языка. Москва, 1975.
2. Вторичные моделирующие системы. Тарту, 1979.
3. Жайворонок В. В. Мова і духовний розвиток народу. Мовознавство. 1991. №3.
4. Общее языкознание: Формы существования, функции, история языка / Под. ред.Б.А.Серебренникова. Москва, 1970.
5. Мова і культура /Відп. ред. В. М. Русанівський. Київ, 1986.

МІЩИНСЬКА Ірина

СОЦІОЛЕКТИ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СОЦІУМІ

Мовна глобалізація вимагає нової багатомовної людини, яка вільно володіє кількома мовами: своєю рідною мовою, англійською мовою як засобом міжнародного спілкування та іншими мовами відповідно до мовних інтересів людини. Європейська рада розглядає мовну освіту як багатомовну, оскільки вона забезпечує повагу до національної та культурної специфіки мов та інших народів, розвиває здатність багатокультурного спілкування та вчить використовувати навички, якими вона володіє в міжкультурному спілкуванні. Водночас виникає необхідність врахування труднощів у спілкуванні через застосування соціальних діалектів у певних сферах міжкультурної комунікації.

Дослідження соціальних діалектів, проведені в багатьох країнах, виявили послідовний взаємозв’язок між належністю до соціального класу та мовними зразками. Люди, які належать до різних соціальних прошарків, висловлюють свої думки по-різному. Найбільш яскраві відмінності виражені в словниковому складі. Лексика вважається соціально маркованою за ознакою віднесеності лексичних одиниць до словникового запасу певних соціальних груп людей. Представники різних соціальних груп застосовують різні терміни для опису одних і тих самих явищ залежно від віку, статі, професійних особливостей, етнічної належності та прошарку суспільства, до якого вони належать.

Різновиди чи соціальні варіанти мови, пов’язані з певною соціальною групою, класом чи субкультурою, а не з географічним розташуванням, вважаються соціолектами. В соціолінгвістичній думці термін «соціолект» часто вживається як рівнозначний соціальному діалекту. Кожний соціолект містить термінологію, яка є незрозумілою для тих, хто не належить до соціальної групи, яка його створила і користується ним. Соціолект може використовуватися як узагальнюючий термін для низки понять, а саме: варіант, (соціальний) різновид, (соціальний) діалект, спеціальна мова, підмова, сленг, арго, жаргон тощо.

Поява соціолектів зумовлена низкою факторів, а саме – політичними та соціальними змінами в суспільстві, широким застосуванням інформаційних технологій, головним чином – всесвітньої мережі Інтернет. Соціолекти – це мовні різновиди, які відносяться до таких соціальних груп, як класові, суспільні та професійні групи.

Природа будь-якого соціолекта значною мірою визначається двома категоріями – професіоналізмом та експресивністю. Отже, соціолекти можна представити в двох опозиціях: професійні на противагу тим, які не пов'язані з професійною діяльністю; експресивні на противагу неекспресивним.

Належність соціолекту до професійного чи експресивного залежить від пропорцій між професійним словниковим складом і тим, який не пов'язаний з професійною діяльністю. Професійні діалекти представлені професійними соціолектами – професіолектами, в яких мовні одиниці призначені для передачі думок в чіткій ефективній манері (соціолект лікарів, військових і т.д.) та жаргонами (цілеспрямовано закодованими різновидами, які використовуються в групах, загалом виключених із суспільства, таких як злочинці чи ув'язнені, або в професійних групах для внутрішнього корпоративного застосування.

Експресивні соціолекти поділяються на сленг (цілеспрямовано некодований) – мовні одиниці, створені щоб передавати емоції й ставлення (сленг студентів чи підлітків) та нецілеспрямовано закодовані різновиди, створені з метою експерименту чи мовної гри.

Термін «полікультурний» відображує ідею різних культур, пов'язаних із спільнотами, що історично сформувалися в суспільстві, яке складається з різноманітних етнічних груп і національних меншин. У сучасному глобалізованому світі суспільство майже кожної європейської країни можна вважати полікультурним. Отже, вирішення проблем, пов'язаних із застосуванням соціолектів, є спільною проблемою багатьох країн. У такихсферах комунікації, як бізнес чи засоби масової інформації, представникам різних національностей доводиться спілкуватися за допомогою англійської мови, застосовуючи при цьому як професійну термінологію, так і професійний жаргон. У результаті чисельних мовних контактів відбувається проникнення англомовної соціолектної лексики до національних мов.

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила

РІДНА МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Загальновідомим є той факт, що мова – це явище соціальне: мовна здатність людини формується лише під впливом соціального оточення, розвиток мовлення конкретної особистості також зумовлений системою стимулів зовнішнього соціального середовища: залученням до процесу взаємодії від моменту народження, задоволення різного роду потреб через посередництво мови (потреба в безпеці та любові – через мову найближчих рідних людей; потреба в любові та прийнятті через мовленнєву взаємодію з членами родини та членами референтних груп; пізнавальної потреби – у процесі спілкування зі значущими іншими, у процесі навчання тощо), вимогами до рівня володіння мовою. Будучи другою сигнальною системою, мова опосередковує пізнання людиною самої себе, довколишнього світу, інших людей.

Відомий психолог Л. Виготський, аналізуючи процес формування мовної здатності дитини, наголошував, що оперування знаками рідної мови є підґрунтям формування внутрішнього психічного світу індивіда. У процесі пізнання він утворює систему значень (які є узагальненнями, що формуються когнітивною системою) та смислів (афективний компонент свідомості). Саме взаємодія зазначених феноменів формує ту форму психічного, що притаманна лише людині.

Німецький дослідник Ю. Габермас, анадізуючи процес соціалізації особистості, її входження в етнічну групу наголошував на значущості рідної мови. Він її відносив до тих технік, що підтримують баланс між Я-ідентичністю та національною ідентичністю. Мова постає засобом самопізнання людини, формування її світогляду через пізнання та розуміння власного народу та своєї причетності до нього. Така взаємодетермінація забезпечує цілісність особистості її стресостійкість. Дитина оволодіває рідною мовоючерез посередництво батьків, найближчого значущого оточення, тобто цей процес відбувається на

межі свідомого та несвідомого, він є мимовільним, етнонаціональний чинник постає одним із найперших у процесі формуванні особистості.

Отже, рідна мова тісно пов'язана із мисленням людини, формуванням її психічного світу, самосвідомості, є засобом формування її Я-ідентичності, національної ідентичності, постійного самовдосконалення та саморозвитку.

САВИЦЬКА Інна, СУПРУН Аліна

МОВНЕ ПИТАННЯ В ТРАНЗИТИВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову…
Ліна Костенко

Сучасний стан суспільства називають транзитивним або перехідним. Його транзитивність спричинена новою парадигмою модернізації,переходом до сталого розвитку. Стабілізація транзитивного суспільства пов'язується з формуванням ціннісно-нормативного консенсусу в цьому соціумі. Специфіка транзитивного суспільства – в радикальних перетвореннях як соціальної структури, так і життєвого світу індивіда, який у таких складних умовах перебуває в процесі ідентифікації.

Проблема формування національної, соціокультурної та цивілізаційної ідентичності в будь якій формі є актуальною, але не унікальною для суспільства перехідного типу. Тому зазначена тема дослідження залишається незмінною вже досить довгий період часу. В її формуванні визначальну роль відіграє мова. Значення понять «мова» і «нація» змінюється в залежності від історичного контексту. Мартін Гайдегер зазначав, що мова – це дім буття. Дж. Джозеф у своїй статті «Мова і національна ідентичність» розглядає проблему мови через розуміння нації. Мова йде про створення певних моделей, «матриць», мовного конструювання національної ідентичності. О. Потебня, один з засновників Харківської школи мовознавців, мову розглядав як основний засіб пізнання та організації нашої думки. Він підкреслював, що мова не лише найкраща, а і єдина прикмета, за якою ми впізнаємо народ, і разом з тим, незамінна нічим та неодмінна умова існування народу. Але існують й інші думки з приводу проблеми мови і нації. Фіхте вважав, що мова ні в якій мірі не є основною ознакою нації. А всі європейські мови маютьспільного мовного предка.

Загалом проблема національної мови – це дискурсивне питання в транзитивному суспільстві. О. Потебня у своїх дослідженнях прийшов до висновку, що мова постійно привертає до себе увагу на одній стороні світу і викликає бурхливі дебати на другій – серед філософів, теоретиків та багатьох інших. Саме такі процеси ми спостерігаємо у сучасному українському соціумі. Проблемність мовного питання звучить досить гостро та викликає масу непорозумінь у суспільстві. Наразі воно є спекулятивним аспектом в політичному полі.Відомо, що нація – це душа народу, що поєднує в собі минуле та сучасне. Мова – є серединною ланкою між ними та унікальною можливістю передачі та збереження отриманого досвіду і накопичення нового. Зміст мови фіксується у фольклорі, літературі, традиційному символізмі тощо. Мова є неповторною можливістю мислення нації, головним її ідентифікатором.

Відомий філософ XX століття Л. Вітгенштейн, аналізуючи досвід давньогрецької філософії, називає мову прямим відображенням дійсності. Мова є не лише засобом комунікації, вона також виконує пізнавальну, творчу, культуротворчу, націотворчу та етичну функції. Кожна успішна нація повинна зберігати свою мову на свідомому й підсвідомому рівні, на рівні колективної моралі, державного та традиційного права. Саме мова є втіленням національного характеру, його темпераменту, біоенергетики та психоемоційної стабільності. З допомогою мови відображається думка, конструюється культура народу та формується сама його сутність. Втрачаючи мову свого народу, людина значною мірою втрачає для себе свій же народ, при цьому частково і себе також. Відбувається процес денаціоналізації. Ліна

Костенко писала, що смерть нації починається з того, що їм відбирає мову…І головне – своєчасно виявити цей тривожний симптом. Адже за цим слідує втрата цілісності: ціннісної, територіальної, психоемоційної, мотиваційної. Відбувається втрата національної свідомості та гідності. А перехід від транзитивності до сталості стає неможливим. То ж можна стверджувати той факт, що проблема мови в перехідному соціумі існує і є вельми актуальною.

Мовне питання в України нині є важливим складником широкої проблеми – формування та усвідомлення української ідентичності. Мова – це консолідуючий націю чинник, тому мовне питання є одним із стратегічних питань державної політики України. Процес впровадження української мови в усі сфери суспільного життя вже незворотний, і завдання державних, громадських і наукових інституцій полягає в тактовному, виваженому, але послідовному й неухильному реальному забезпеченні відповідних положень Конституції України. Досягненню бажаного порозуміння задля подальшого розв'язання мовних проблем має слугувати діалог, що ґрунтується на аргументованих позиціях.

СЕМАШКО Тетяна

ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ЧИННИКИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЕТНОСПІЛЬНОТИ

В основі формування етнічної свідомості та культури лежать уявлення етносу про навколишній світ, про представників інших культур. Регуляторами такого світосприйняття є як вроджені, так і набуті у процесі соціалізації підсвідомо закладені уявлення, знання про об'єкти, поведінку, життєві ситуації певного етносу – етнокультурні стереотипи (ЕС), якінабуваються за допомогою мови та об'єктивуються як вербальними, так і невербальними засобами. Вивчення ЕС, започатковане у межах соціологічного підходу, поступово виокремилося в особливу дослідницьку парадигму, що у сучасній науці освоєна етнографами, етнологами, культурологами, фольклористами, етнолінгвістами, етнопсихологами, етносоціологами тощо.

Проблема вивчення ЕС привертає увагу дослідників своєю практичною значущістю в аспекті вивчення процесів сприйняття різними народами схожості та відмінності етнічних картин світу, визначення місця етнічної ідентичності в системі міжетнічних стосунків, регуляції безпосередньої взаємодії між представниками різних рас та етносів, з'ясування особливостей фіксації мовної етносвідомості тощо. ЕС при цьому розглядаються як проекція етнокультурних ментальних уявлень про свій/чужий етнос, фрагмент мовної картини світу, що розуміється як сукупність суджень про властивості та способи існування об'єктів дійсності, що виражаються за допомогою мовних одиниць [4, с. 10]; як «детерміновані культурою, впорядковані та фіксовані структури етнічної свідомості, що уособлюють результат пізнання дійсності етнічною спільнотою, закріплюють у свідомості людини культурні традиції, обряди, ритуали, звичаї, вірування, забобони, особливості мовленнєвої та невербальної поведінки тощо» [3, с. 147].

Етнічні стереотипи, за концепцією Л. Гумільова, є основним чинником визначення етносу, де останній, виникнувши всередині групи, демонструє ієрархію стосунків: група – інша група, етнос – мікрогрупові утворення, диференційовані «чітко визначеною нормою стосунків між: a) колективом та індивідом; b) індивідів між собою; c) між внутрішньоетнічними групами; d) між етносом і внутрішньоетнічними групами» [1, с. 66]. Акцент при цьому ставиться на важливості ЕС щодо відтворення характерних кожному етносу властивостей; на стабільності й спадкоємності етнокультурних стереотипів; на їх великій дієвій силі, оскільки члени етносу сприймають етнічний стереотип як єдино достойний, а всі інші – як «дикість»; надзвичайній стійкості етнічних стереотипних образів, що легко переносяться на всіх представників етнічної групи; емоційності та оцінності, що дозволяє розглядати ЕС не тільки як узагальнену, етноспецифічну, регулярно відтворювану когнітивно-дискурсивну фіксацію результатів профілювання світу етнічною свідомістю, а й

як фрагмент мовної картини світу, тобто враховувати лінгвістичні засоби вияву цього складного культурно-когнітивного феномену.

Походження ЕС глибоко укорінене в історичній пам'яті народу, а їх стійкість забезпечується передаванням із покоління в покоління у ході етнокультурної трансмісії різними формами. Виховання, освіта, суспільна думка, література, мова, засоби масової інформації – ось ті канали, через які людина засвоює суспільні норми та цінності, долучається до елементів своєї культури та формує уявлення про інші етноси. Позначені соціальними чинниками, що впливають на їх формування (зміст ЕС напряму залежить від соціальних факторів: культури, рівня освіти, ступеня соціальної активності, політичної ситуації, мови тощо), ЕС закріплюють у свідомості традиції та звички, що характеризують моноетнічне середовище. Оскільки ЕС нерозривно пов'язані з культурним середовищем, їх можна визначити лінгвокультурним явищем, природним і неминучим до того часу, доки будуть існувати народи й етнічні групи.

Значна кількість стереотипів як результат опрацювання свідомістю навколишнього світу об'єктивується шляхом багаторазового повторення певних клішованих фраз, які з часом набувають стійкості на рівні мови й осідають у пам'яті, формуючи певні образи та їх оцінки щодо представників різних етносів. Щоправда, у таких оцінках подекуди бувають зміщені пропорції суттєвого та несуттєвого, об'єктивного та суб'єктивного. У означеному контексті неправомірним видається твердження, згідно з яким ЕС спотворюють реальну дійсність. На нашу думку, етнокультурні стереотипи не деформують реальну дійсність, а лише виражають прийняті в певній етнічній культурі догми, які можна пояснити звичкою носіїв стереотипів приймати думку етносу за істину. Вони принципово не можуть відповідати вимогам, що висуваються до істини, оскільки узагальнюють просто схожі суспільно-культурні явища та об'єднують їх у єдину категорію, скорочуючи до граничного мінімуму кількість відмінних рис, які характеризують дане явище.

Провідну роль у формуванні стереотипних уявлень відіграє мова; вона виступає справжньою скарбницею історичного досвіду народу більше ніж будь-яка інша сфера культури. На думку В. Маслової, сукупність предметних образно-еталонних уявлень про предмети й явища, з якими людина найчастіше стикається протягом життя, в цілому формує певну стабільну мовну картину світу відображення об'єктивної дійсності [2, с. 69], в центрі якої знаходиться константно-закріплене стереотипне мовне уявлення.

Отже, сформовані у межах етнічної самосвідомості, етнічні (етнокультурні, культурні) стереотипи постають як фрагмент мовно-культурної картини світу, який через посередництво вербальних і невербальних форм закріплює у свідомості етносу специфічні риси, культурні традиції та звички, що характеризують моноетнічне середовище.

Література

1. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли [под ред. В.С. Шекулина]. Ленинград, 1989. 399 с.

2. Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва : Академия, 2001. 208 с.

3. Селіванова О.О. Концептуалізація свого й чужого в українських пареміях // Наукові записки Луганськ. націон. пед. ун-ту. Серія Філологічні науки. Луганськ : «Альма-матер», 2004. Вип. 5, Т. 1. С. 214-230.

4. Топоров В.Н. Образ «соседа» в становлении этнического самосознания (русско-литовская перспектива) // Славяне и их соседи. Вып. 2. Этнопсихологический стереотип в средние века. Москва, 1990. С. 4–14.

СЕМАШКО Тетяна, ДЕГТЯРЬОВА Дарія

МОВА – ДУША НАРОДУ

Мова – це духовне надбання багатьох поколінь, це складна система, у якій приховані відомості про особливості побуту, звичаїв народу, його історико-культурний досвід; це щось більше, ніж просто засіб спілкування; це генетичний код етносу. Мова – шлях до збереження національності, неповторності саме свого народу; це символ нації, який в собі несе потужну енергію, наповнену змістом і образами, характерними для кожного народу.

Мова – це найважливіший засіб спілкування й пізнання. Вона не існує ізольовано. Мова обов'язково прив'язана до народу, похідною від якого вона є. З перших секунд нашого життя, мати знайомить нас з рідною мовою, вкладає в неї своє серце, душу, всю свою ніжність. З цього починається наше знайомство з нашою унікальною піснею нації. Мовою ми пов'язані з нашими предками: науковцями доведено, що мова передається генами, з покоління в покоління.

У кожного етносу свої мовні особливості, інтонація, структура мови тощо. Більш того,у мові відображається характер, темперамент та звички її носія. Для прикладу наведемо особливості представників німецької національності: вони флегматичні, серйозні, суворі. Ці нотки твердості відчутні і в їх мові: німецька мова – «лаконічна, суха, груба». Звідси – неперервний зв'язок народу та його мови, що підтверджують розмисли: «Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування» [2].

Українська мова має тисячолітню історію, беручи початок ще з наших предків – трипільців. Історики стверджують, що велика кількість слів сучасної української мови плете своє коріння ще з VI тисячоліття до нашої ери [1]. Можливо, пам'яток, що дійшли до нас, не вистачить для повного обстеження мови, але для того, щоб напевно стверджувати про таке її давнє походження існують аксіоми, які вже нічим не спростуєш: наявність архаїчної лексики, морфологічні та фонетичні риси, які українська мова зберегла протягом віків.

У кожної мови є свій темперамент. В українській – це співучість, різнобарвність, мелодійність, ніжність, прозорість, але й категоричність. Українці разом з маминою піснею засвоюють характерні риси справжнього українця: толерантність та миролюбність, щирість та душевність, оптимізм тощо. Через внутрішні резерви ми отримуємо той самий генетичний код рідної мови, і шляхом її вивчення та засвоєння ми розшифровуємо його, водночас вбираючи в себе його менталітет. Не дарма українські дівчата такі ж гарні, а хлопці такі ж міцні, як українська пісня, а голоси їх – солов'їні. Мова – це душа народу. Спробуємо провести паралелі: народ – тіло, мова – душа. Чи може людина повноцінно існувати без душі при здоровому тілі? Відповідь очевидна – ні. Душа – це життєва сила,безтілесна основа, позбавлена після смерті людини свідомості й пам'яті. Людина без душі всього лиш «глиняний зліпок». Душа завжди тягнеться до вищого, спонукає на краще, це уособлення світла, тепла та любові. Мова, як душа народу, – це його емоційне наповнення, те, що він несе своєю сутністю. Так, як і душа людини, душа народу буде спонукати його до вищого, допомагати йому вижити в найскрутніших ситуаціях, оскільки мова – це той невидимий фундамент, який тримає собою єдність народу, його життя та сили боротися. Душу потрібно берегти, збагачувати добром, щирістю та любов'ю. Так і мову потрібно леліяти, пестити та шанувати. Не давати злу її зруйнувати та дбати про її збереження і розвиток. Напрочуд влучно відтворюють значення мови для нації слова: «Відберіть у народу все – і він усе може повернути; але відберіть мову – і він ніколи більше не створить її» [3].

Література

1. Лукінова Т.Б. Українська лексика: семантичні зміни в запозичених словах // «Мовознавство». 2013, № 2-3.
2. Мирний Панас. Зібрання творів: У 7 т. Київ : Наукова думка, 1968-1971.

3. Українська афористика Х-ХХ ст. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2001. 319 с.

СЕМАШКО Тетяна, КОГУТ Марина

«ЯК ПАРОСТЬ ВИНОГРАДНОЇ ЛОЗИ ПЛЕКАЙТЕ МОВУ…»

«Як парость виноградної лози, плекайте мову…», – з таким закликом звертається відомий український письменник Максим Рильський до своїх читачів. І хоча з часу написання вірша минуло багато років, актуальності він не втратив до сьогодні.

Сучасний світ облаштований так, що зараз суспільство мало звертає увагу на те, як спілкуються його громадяни. Не вірите? Що ж, тоді вам слід просто прислухатися до власного оточення: робота, родинне коло, друзі. Хіба так звучить українська літературна мова? Відповідь – ні. Так звучить усім нам добре відомий «суржик». Навіть у сфері мас-медіа, яка зараз фактично керує соціумом, зрідка спостерігаємо чисту літературну мову. Змішання мов, недотримання елементарних мовних норм, запозичення слів з інших мов – все це є причиною «забруднення» української мови. Солов'їну, квітучу, оспівану у шевченкових творах, мову, яку забороняли, намагалися викорінити, але яку так і не вдалося знищити, зараз псують її ж носії – ми, українці.

Чимало мовознавців у своїх працях піднімають проблему «чистоти» мови у її різних аспектах. Так, О. Тараненко у своїй праці «Українсько-російський суржик: статус, тенденції, оцінки, прогнози» [4], намагається проаналізувати питання статусу українсько-російського суржику у межах та поза межами української мови. Ю. Молоткіна у своїй праці «Особливості вживання іншомовних запозичень у сучасній українській мові» аналізує мовні та позамовні аспекти вживання іншомовних запозичень у сучасній українській мові. Вона стверджує, що «проблема запозичення давно вийшла за межі лінгвістики і набула соціального характеру, а проникнення іншомовних запозичень триває до сьогодні і вони суттєво впливають на мовну ситуацію в Україні» [3].

Слушно зауважив свого часу Олесь Гончар: «Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще» [1]. І з цим не посперечаєшся. Адже мова є невід'ємним складником життя будь-якого народу чи держави.

Сьогодні українська мова втрачає те значення, яке вона мала раніше. Якщо раніше люди платили життям аби захистити рідну мову, то зараз деякі соромляться навіть просто говорити, мовляв це не «престижно» розмовляти українською. Як на нас, порівнювати чи обирати, яка мова є більш «престижною» є недоречно. Відтак питання забруднення мови в Україні є великою проблемою, оскільки функціонування української літературної мови напряму залежить від стану мовної політики у державі. Перекручування слів, використання іншомовних слів-відповідників, втрата певними словами своїх значень, і, як результат, люди просто перестають розрізняти побутове мовлення від літературного. Наша мова стає одноманітною, неемоційною, вона просто кишить різними вульгаризмами та незрозумілими виразами. Тоді постає питання: навіщо взагалі вчити ту мову, з її складностями, правилами та нормами, якщо можна користуватися всілякими пародіями на неї, які не вимагають якихось особливих знань?

І тут варто замислитися: де б ми були, ким би ми були, якби не наша мова? І взагалі, чи змогли б ми зберегти свою самобутність та спорідненість, якби не вона. Звичайно ж ні. На думку спадає теза: «Держава починається з людини». Варто зробити уточнення: «Держава починається з мови». Адже саме мова є тим міцним стержнем, що єднає членів суспільства. Так було раніше і маємо надію, що так буде й надалі.

Як же повернути мові її статусне місце? Як у часи ворожнечі, інформаційної війни, суперечок повернути мові її могутню об'єднувальну силу? Можливо, варто було б скористатись досвідом більш благополучних у мовному питанні країн. Взяти хоча б до прикладу Францію, де завжди приділяла особлива увага питанню мовної політики. Як зазначає О. Косович у своїй статті «Специфіка політики Франції в галузі національної мови та неології. Основні виміри», «французи твердо вірять у виконання своєю мовою особливої місії, як головного, зрозумілого і універсального засобу міжнародної комунікації» [2, с. 80].

Певно, саме через це у Франції питання чистоти мови постійно є актуальним і сприймається як типове явище. Цікавим також є те, що кожного року уряд Франції витрачає чималі кошти, спрямовані на збереження чистотифранцузької мови.

Певно, мине чимало часу, перш ніж українці зрозуміють, як важливо берегти і плекати рідну мову – мову, якою творили Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко, мову, яка є однією з наймилозвучніших у світі.

Література

1. Гончар О. Електронний ресурс: https://amazing-ukraine.com
2. Косович О. Специфіка політики Франції в галузі національної мови та неології. Основні виміри // Записки з романо-германських мов. Вип. 1(36). 2016. С. 78-83.
3. Молоткіна Ю. Електронний ресурс: https://revolution.allbest.ru/languages/008707 91_0.html
4. Тараненко О. Електронний ресурс: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option =com_attachments&task=download&id=409

СЕМАШКО Тетяна, ЛИТВИН Владислава

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЕТНОКУЛЬТУРЕМИ

З прадавніх часів люди співвідносять навколишній світ із частинами свого тіла – головою, руками, ногами, серцем – давали їм назви. Використовуючи останні у переносному значенні, люди точніше передавали свої думки, почуття, дії і ставлення до світу, у якому жили. Відтак, назви частин тіла є цікавим об’єктом дослідження у царині сучасної лінгвістики.

Актуальність пропонованої теми полягає в тому, що фразеологія є цінним надбанням духовної спадщини народу, а відтак має важливе значення для встановлення його ідентифікації. Метою дослідження є описати фраземи із компонентом на позначення органів людського тіла і з’ясувати їх семантичні і функціональні особливості. Охопити аналізом усі фразеологізми із сенсонімічним компонентом ми не зможемо, тому об’єктом нашого дослідження є фраземи із компонентом *язик.*

Відомо, що фразеологізми здебільшого сформовані шляхом метафоричного та метонімічного переосмислення. Національно-культурна семантика відображає специфічне сприйняття реалій кожним етносом, спирається на особливі фонові значенняпро фрагмент дійсності, властиві кожному окремому народу, культурній спільноті, а їх метафоричні та метонімічні перенесення з яскраво виражають національно-культурну семантику є невід’ємною частиною й одним із засобів формування мовної картини світу. Як підкреслює мовознавець Дж. Лакофф, «метафора пронизує все наше повсякденне життя й проявляється не тільки в мові, а й у мисленні та діях людини» [1, с. 390]

Спробуємо, насамперед, на питання: звідки походять сталі сполучення? Ймовірно, що фразеологізми, ідіоми, афоризми, крилаті вирази почали існувати з тих часів, відколи з’явилася людська мова. Сьогодні важко уявити наше життя без фразем, зокрема, й тих, до структури яких входить номен *язик.* Останні розкласифіковуємо наступним чином.

1. Фразеологічні одиниці, у семантиці яких є сема ‘говорити/мовчати’:

- ‘влучна, дотепна, дошкульна, глузлива мова’ – *гострий на язик* [4, с. 201], *різкий на язик* [4, с. 201];
- ‘замовкнути’ – *прикусити язика* [4, с. 202], *держати язик за зубами* [4, с. 201], *язик приріс до піднебіння* [2, с. 786];
- ‘довго беззмістовно говорити’ – *молоти язиком* [4, с. 202], *мозолити свій язик* [3, с. 163], *теліпати язиком* [2, с. 786];
- ‘говорити неприємності’ – *жалити язиком* [3, с. 153];
- ‘говорити приємне’ – *розпускати мед язиком* [3, с. 177];
- ‘спонтанно промовити’ – *зриватися з язика* [3, с. 153];
- ‘багато говорити’ – *язик попівський як день петрівський* [4, с. 202], *давати волю язикові* [4, с. 201], *довгий язик* [2, с. 785];

- ‘говорити зайве’ – *грішити язиком* [4, с. 201];
- ‘звести наклеп на кого-небудь’ – *присолодити язика* [3, с. 175];
- ‘бути готовим висловлюватися’ – *тримати на язиці* [4, с. 202];
- ‘вираження недоброго побажання з приводу недоречних висловлювань’ – *тіпун вам на язик* [4, с. 202];
- ‘примушувати висловитися з якогось приводу’ – *тягти за язик* [4, с. 202], *язик не відпаде* [2, с. 785];
- ‘дуже хочеться розповісти щось’ – *свербить язик* [4, с. 202];
- ‘говорити невиразно, через силу’ – *язик заплітається* [2, с. 785];
- ‘соромитися заговорити’ – *язик не повертається* [4, с. 202];
- ‘красномовний’ – *цікавий на язик* [4, с. 202].

2. Фразеологічні одиниці у семантиці яких відсутнясема ‘говорити/мовчати’:

- ‘захопити когось у полон’ – *язика дістати* [2, с. 785];
- ‘робити щось швидко, терміново’ – *висолопивши язика* [4, с. 201].

Фразеологізми можуть вступати у системні зв’язки, формуючи синонімічні ряди та антонімічні пари. Фразеологічні синоніми – це тотожні або тільки близькі за значенням сталі сполучення. Наприклад, значення ‘балакучий’ передає такий синонімічний ряд: *добре язик підвішений* [2, с. 785]; *довгий на язик* [4, с. 201]; *клепати язиком* [3, с. 160]; *молоти язиком* [4, с. 202]; *розперезати язика* [2, с. 788]; *бути справним на язик* [2, с. 783] та ін.

Фразеологічні антоніми виникають не як заперечення того чи іншого предмета, його ознаки чи дії, а як результат пізнання цього предмета з іншого боку, визначення протилежної якості, дії чи характеристики.Антонімічним до синонімічного ряду ‘балакучий’ виступає ряд із значенням ‘мовчазний’: *тримати язик за зубами* [4, с. 201]; *забути язика в роті* [4, с. 202]; *класти язик за зуби* [4, с. 201]; *придержати язика* [3, с. 174] та ін.

Отже, спостерігши усе різноманіття фразеологізмів із компонентом *язик*, можемо зробити наступні висновки: останні утворені шляхом метафоричного та метонімічного переосмислення; вони вступають у синонімічні та антонімічні відношення. У змісті фразем із компонентом *язик* віддзеркалено світогляд, духовність, ментальність, естетичний світ і етична культура етносу. Вміле використання фразеологізмів надає мовленню масштабу і глибини, увиразнює його суть, потужно відлунює у думках та почуттях мовно розвиненої особистості.

Література

1. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живѐм // Теория метафоры: Сб. науч. работ. – Москва : Прогресс, 1990. С. 387-416.
2. Словник фразеологізмів української мови / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.; [уклад.: В.М. Білоноженко та ін.; відп. ред. В.О. Винник]. Київ : Наукова думка, 2003.
3. Словник фразеологічних синонімів / М.П. Коломієць, Є.С. Регушевський; за ред. В. О. Винника. Київ : Радянська школа, 1988. 198 с.
4. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. УЗЗ Фразеологічний словник української мови. Київ : Освіта, 1998.

СЕМАШКО Тетяна, МИХАЙЛЮК Катерина

ФЕНОМЕН «НАЦІОНАЛЬНА МОВА»

Сьогодні, як ніколи, гостро постає питання національної мови. Адже процеси національної самоідентифікації безпосередньо пов’язані з мовою, що є ключем до об’єднання нації. Іван Огієнко писав: «Мова – це наша національна ознака, в ній наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб. Поки живе мова – житиме й народ, його національність. Не стане мови – не стане й національності: вона геть розпорошиться між іншими народами» [1]. Доки етнос не зрозуміємо цієї істини, він не матимемо змоги сформувати єдину та сильну націю.

На формування національної свідомості впливає культура нації, пріоритетним елементом якої є мова. Ця система виконує пізнавальну та комунікативну функції людського буття; за своєю природою є соціальним явищем. Мова існує не ізольовано, а в людському суспільстві, похідним від якого є, реалізується в процесах мовлення і «консервується» в результатах цього мовлення. Видатний вітчизняний мовознавець О. Потебня розглядав мову не тільки як етнодиференційовану, а й як етноформуючу ознаку народу [1].

Мовою твориться безперервність буття нації, послідовність цього буття, певний сюжет, історія подій. Вона зберігає знання, здобуті упродовж розвитку етносу. Кожна національна мова являє собою джерело інформації, життєво необхідних знань про її існування нації [2]. Думку про нерозривність мови та людського способу життя, мови та світогляду вперше висловив Вільгельм Гумбольдт. Саме цей німецький філолог, лінгвіст і філософ розвинув учення про мову як неперервний творчий процес [2].

Україна до сьогодні існує через те, що попри всі біди завжди зберігала пам’ять про власну мову. За час свого існування український народ безліч разів потерпав від різних негараздів: його поневолювали, карали, вбивали, намагалися знищити, поглинути та асимілювати. Однак українці завжди поверталися до свого коріння, ніколи не забуваючи рідного слова, яке найбільш повно позначає буття національної особистості, відчуття людиною повноти свого існування. Слово є тією єдністю, у котрій співіснують різні покоління. Національна особистість постає у мові, як щоденна праця життя.

Рідна мова – це завжди власна інтерпретація світу. Інтерпретація світу за допомогою слова є непереборним моментом існування людини в якості національно-духовної істоти [2]. Мова «росте» і розвивається разом із нацією. Вона не є сталою; щоразу у мові з’являються нові слова. Особливо це помітно сьогодні в час глобалізації світу. Дуже шкода, що ми – українці за всім цим розвитком забуваємо питомо українські слова, молодіжний сленг заполонив мовний простір, а ми навіть не помічаємо цього. Поступ – це добре, однак, не на шкоду нашій солов’їній мові, прекрасній і неповторній.

Про феномен національної мови В. Перхач сказав: «Цей феномен – у глибинності, прадавності коріння народу, його самобутності, особливій генетичній стійкості. Такі якості можуть сформуватися тільки протягом тисячоліть, у народу з праісторією» [2].

Отож, у національній пам'яті криються глибинні риси мовного вираження усіх аспектів світосприйняття, руху національної думки. Оскільки в мові відображається національна психологія мислення, то в таємниці національної душі ми можемо проникнути тільки крізь призму мови.

Література

1. Електронний ресурс: http://vuzlib.com/content/view/1135/121/
2. Електронний ресурс: https://uchebnik-online/net/book/
3. Електронний ресурс: https://studfiles.net/preview/1665141/
4. Електронний ресурс: https://pidruchniki.com/kulturologiya/mova_natsionalna_psihologiya

СЕМАШКО Тетяна, САГАН Юлія

НЕЗВІДАНІ ТАЄМНИЦІ РІДНОЇ МОВИ

Мова – неоціненний скарб народу. Ці слова передають великий зміст: вони показують нам, що мова – це духовне надбання народу, це найдорожча річ, яка слугує людям засобом комунікації. Як влучно зауважив український письменник, драматург і громадський діяч Панас Мирний: «Найбільше і найдорожче добро кожного народу – це його мова, та жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя і свої сподіванки, розум, досвід, почування» [3, с. 2]. Дехто вважає мову лише засобом спілкування, але роль мови в житті людини на цьому не закінчується. Завдяки рідній мові народ творить свою багаторічну історію, безцінний досвід, культурну спадщину, духовне визнання. На підтвердження сказаного наводимо слова відомого українського письменника,

громадського діяча і публіциста Олеся Гончара: «Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще.Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять найцінніше надбання віків, мова – це ще й музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна і мисленнєва діяльність народу» [2, с. 4].

Як засвідчують факти, українська мова несе в собі багато таємниць ще з часів її виникнення. За однією з версій українська мова виникла одночасно із санскритом (першою мовою індоєвропейців) приблизно в десятому тисячолітті до нашої ери, а відтак є найдавнішою з сучасних слов'янських мов. Так, у 448 році до нашої ери візантійський історик Пріск Панікійський, знаходячись на території володаря гунів Аттіли, занотував такі слова як «страва» і «мед».

Ще однією знахідкою є те, що українська мова носила відмінні назви в різні історичні часи: *руська, русинська, проста, козацька* тощо. Найбільшою популярністю користувалась назва *руська* аж до середини 19 століття. Вартісними є свідчення, що українська мова була офіційною мовою Кубанської Народної Республіки, Молдавії та Бахчисарайського Ханства. На сьогодні українська мова є єдиною державною мовою в Україні; входить до офіційних мов Придністров'ята частини Сербії.

Серед цікавих особливостей рідної мови і такі: вона має кількісну синонімію (наприклад, слово *горизонт* має 12 синонімів: *небозвід, небосхил, виднокруг, видноколо, небокрай, виднокрай, овид, обрій, кругозір, кругогляд, крайнебо, круговид*; синонімічний ряд слова *бити* – аж 45: *парити, шпарити, періщити, сікти, хльостати, чесати, клипати, батожити, бичувати, кропити, шмагати, шкварити, бухати, товкти, підсип, гатити, гамселити, голомшити, гріти, дубасити, духопелити, жарити, пригощати, частувати, колошпалити, лупити, лупцювати, мотлошити, всипати березової каши, гилити, годувати потиличниками, завдавати ударів, міряти, тяти, поштувати, маніжити, мостити, полоскати, товкмачити, періщити, місити, кресати, кропити, локшити, трощити*); в українській мові найбільше слів починається на літеру «П», а найменше слів на літеру «Ф». За світовими даними, українська мова характеризується великою кількістю носіїв і займає рекордне місце серед найпоширеніших мов світу: за останніми підрахунками, приблизно, 45 мільйонів людей у всьому світі є носіями української мови.

Це далеко не всі таємниці, які приховує в собі наша рідна мова. Тому що мова – це справжня культурна та духовна скарбниця, яка протягом віків увібрала в себе надбання українського етносу. Мудрі приказки, влучні прислів'я, розгалужена фразеологія, мелодійні пісні, гострі жарти й анекдоти – все це є справжньою окрасою мови й ідентифікатором у вінку інших мов світу.

Література

1. Гончар Олесь. Наша мова солов'їна. Краматорськ, 2010. 31 с.
2. Когут Валентина. Цікаве про Українську мову. Інтернет-газета Віньковецького РМК «Методичні діалоги». 28 лютого 2016 року.
3. Мирний Панас. Рідна мова, 1920.

СТОРОЖУК Світлана, ДАНИЛОВА Тетяна

НАЦІЄТВОРЧЕ ЗНАЧЕННЯ МОВИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ Б. АНДЕРСОНА

Сьогодні в Україні спостерігається масове зацікавлення мовними проблемами. Численні публікації на мовну тематику у пресі мають переважно полемічний, агітаційний чи звинувачувальний характер. Подібними інтенціями характеризується і наукова думка – дослідники мовної проблематики зазвичай обґрунтовують власні переконання, дистанціюючись водночас від об'єктивного та незаангажованого вивчення ролі та значення мови в процесі націєтворення.

З огляду на те, що мова тривало залишається одним із найбільш дискусійних питань української громадянської політики, актуальними та своєчасними видається вивчення теоретичної спадщини тих мислителів, які досліджували мову як один із чинників націєтворення. Звісно, в цьому контексті досить плідними можуть бути теоретичні висновки В. Антоновича, К. Гірца, Г. Гердера, В. Гумбольдта, К. Каутського, П. Куліша, І. Огієнка, О. Потебні, Е. Ренана, Й. Фіхте, Ф. Шляєрмахера та багатьох інших дослідників, які акцентували увагу на ключовій ролі мови в процесі націєтворення. Прямо протилежну точку зору висловлювали такі провідні європейські модерністи як Е. Гіденс, Е. Гелнер, М. Манн, Е. Хобсбаум та ін. Вони наполягали на тому, що мову не можна і не варто розглядати як націєтворчий чинник, адже її спільність виступає не причиною, а результатом політичної (національної) єдності [2, с. 61-260].

Дещо іншу точку зору висловлює один із визначних представників британського модернізму Б. Андерсон. Він вважає, що «Вавилон» або мовна різнорідність є одним із домодерних чинників формування національних спільнот. Зокрема, вчений акцентує увагу на тому, що релігійні спільноти та/або культурні світи – християнський, ісламський та культура серединного царства (у сучасному тлумаченні китайська), – будувалися за мовним принципом. Зокрема, Б. Андерсон вважає, що саме «священні мови були посередниками, за допомогою яких уявлялися глобальні спільноти минулого» [1, с. 38]. Показово, що реальність таких уявлень залежала від ідеї про невипадковість знака. Наприклад, в ісламській традиції практично до нашого часу панувала думка про неможливість перекладу Корану, а у християнському світі велися дискусії щодо належної мови (латини чи рідної розмовної) для мас. Загалом домодерний світ невіддільний від мови, внаслідок чого онтологічна реальність невіддільна від священної мови, яка, своєю чергою, визначає межі релігійної (чи культурної) спільноти.

Попри те, що священні мови відкрили можливість для уявлення таких спільнот як християнський світ, справжнє їх значення не можна уявити лише за допомогою Святого Письма. В кінці кінців читачами священних текстів була лише невелика група інтелігенції, яка стояла над масою неосвіченого простолюддя. Зрозуміти консолідуюче значення священних мов можна лише за допомогою взаємозв'язку між освіченими людьми та великою суспільною масою. Релігійна інтелігенція, в ієрархічній соціальній системі, була двомовною і виступала проміжною між релігійною владою (Папським престолом) та простолюддям. Фактично, вона виступала посередником між небом (божественним) і землею.

У домодерному світі, священні мови були не стільки творцями національної, як цивілізаційної чи культурної єдності, що цілком і повністю підтверджує той факт, що стабільність сформованих на їхній єдності світів різко похитнулася одразу після зародженням друкованого капіталізму. Саме він, за твердженням Б. Андерсона, став причиною створення модерних комунікативних спільнот. Це, на думку мислителя, цілком закономірно як мінімум з огляду на це, що Вавилон у домодерному суспільстві не відігравав істотного значення, однак, у момент, коли капіталізм і друк створили одномовну масову читаючу публіку, він став перетворився в один із чинників зародження націй.

На перший погляд, може видатися, що бачення Б. Андерсоном мовного чинника у процесі націєтворення цілком і повністю відповідає базовим принцам тих підходів, які розглядають мову як важливий і навіть основний чинник націєтворення та елемент буття нації. Поміж тим, це далеко не так, адже мислитель, розглядаючи мову як важливий націєтворчий чинник акцентує увагу на випадковості і навіть ситуативності національної мови. Національна мова, на думку дослідника, це випадковий результат друкованого капіталізму. Вона виникла у певний історичний період, і так само може зникнути. Для становлення нації важливе значення має не стільки мова, як мовна уніфікація суспільства.

Зроблені Б. Андерсоном теоретичні узагальнення та висновки, на нашу думку, є надзвичайно вагомими і дають змогу, з одного боку, пояснити причини такої пильної уваги українського політикуму до мовного питання, а з іншого – закладають ідейний ґрунт для формування національної мовної політики. Адже, відповідно до логіки висновків

Б. Андерсона, збереження в Україні Вавилону з необхідністю сприятиме суспільному розколу та поглибленню сепаратистських настроїв.

Література

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма Москва : «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле». 2001. 288 с.
2. Смит Э. Национализм и модернизм: Критический обзор теорий современных наций и национализма. Москва : Праксис. 2004. 464 с.

ХВІСТ Вікторія

УКРАЇНСЬКА МОВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЦЕРКВІ:МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ

Тема мови в церкві була, є і буде надзвичайно гострою і вкрай болючою, особливо, коли йдеться про Україну. Сьогодні, коли помісна церква утверджує свої позиції, питання мови знову активізується. Актуальність даної проблеми і дає підстави ще раз означити її історичні підвалини та шляхи вирішення в подальшому, що і становить мету даного дослідження.

В колоніальній політиці Росії значне місце завжди займало питання зросійщення українського населення. Чисельні заборони розмовляти, писати, друкувати українською одночасно прищеплювали і тавро друго- якщо не третьосортності нашої мови, якою спілкуються виключно простолюдини. Більше того воно поширювалося не тільки на культуру та мистецтво, а й на церкву. Підпорядкування українського православ'я Московському патріархатові, який по суті перетворився на частину державної машини, автоматично призвело до боротьби з національними звичаями та традиціями, а головне – дотривалої боротьби російської церкви з українською мовою. Більше того, виконувалося й завдання викликати острах чи відразу щодо молитви українською (як молитви безблагодатної, яку Бог не почує), а це дискредитувало українську ідентичність та мову як неповноцінну, яка не підходить для найважливішого – спілкування з Богом. Стверджувалося, що українською мовою неможливо вдало перекласти богословську глибину догматичних формулювань, отже, богослужіння може бути у важливих моментах хибним і навіть єретичним. Отож, церковнослов'янська мова зводилася до ранґу сакральних.

Насправді ж жива українська мова входить до церкви дуже рано, замінюючи потроху незрозумілу церковнослов'янську. Спочатку, починаючи з XI століття, вона використовується в проповідях, а в XVI-му, коли посилилася боротьба з католицтвом, утвердилася по всіх церквах та більше того в XVI – XVII століттях вона поширюється навіть у частинах богослужіння. Також вXVI-му столітті з'являється низка перекладів на живу тодішню українську мову, наприклад: Пересопницька Євангелія 1556-1561 р.р., Новий Заповіт Вал. Негалевського 1581 р., Волинсько-Житомирська Євангелія 1571 р., Крехівський Апостол 1560 років і т. ін. Хоч і довго трималася така традиція в нашій церкві, але в XVIII – XIX століттях Синод, як виконавець волі світської влади, заборонив і вивів цю традицію з України і зробив це насильно, щоб не мала вона більше впливу на український народ. І за радянських часів РПЦ продовжувала йти тим самим шляхом – шляхом русифікації, і здійснювала її навіть ще в більших масштабах, ніж за часів Російської імперії. Росія і зараз через церкву намагається впливати на Україну, в надії утворити такий собі церковний СРСР...Саме тому нині, щоб повернути той майже втрачений зв'язок, українська церква потребує не стільки українізації скільки відмосковлення.

Запекла полеміка щодо мовного питання триває і тепер. Глава УПЦ (МП) митрополит Онуфрій регулярно виступає проти української мови в богослужінні та наполягає, що мова молитви може бути тільки церковнослов'янська. Його ж головний опонент стверджує, що «богослужбова мова принципово повинна бути українською. І проповідь українська. Але ми будемо допускати і церковнослов'янську мову, і проповідь російською мовою. Тобто не буде такого, знаєте, утисків по відношенню до богослужбової мови», - сказав патріарх Філарет [4].

До того ж повинно прийти розуміння та усвідомлення простої істини: «…наявність різних мов у богослужінні, у спілкуванні з Богом – як давніх, так і сучасних – це багатство християнства, а не його вада» [1]. Більше того «Мова не може бути благодатною, або безблагодатною, благодать не стосується поняття мови. Благодать стосується тільки людини та її життя. Інше питання, як людина буде використовувати мову - в благих чи гріховних діях» [2].

Тож сьогодні в православ'ї все більше дотримуються такого постулату: богослужбовою може бути та мова, яку розуміє народ. Коли ж ми підходимо до ситуації в нашій країні, то, в першу чергу, постає питання: а якою мовою повинно вестися богослужіння в Українській Церкві? Іншої відповіді, як українською, – не може бути. Мине не так багато часу, і ми нарешті перекладемо всі книжки українською, тоді в наших церквах буде лунати тільки українська мова, і це буде справедливо й історично правильно [3].

Отож, без рідної мови не може бути держави, а без рідної мови в церкві утверджувати Українську національну державу буде все важче. І з надією в майбутнє віримо, що настане час, коли в нашій хаті буде своя правда й своя воля...

Література

1. До питання мови в українській православній традиції // https://www.religion-in.ua/main/analitica/31482-do-pitannya-movi-v-ukrayinskij-pravoslavnij-tradiciyi.html
2. Єпископ УПЦ Філарет (Кучеров): благодать не стосується богослужбової мови // https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/21673-yepiskop-upc-filaret-kucherov-blagodat-ne-stosuyetsya-bogosluzhbovoyi-movi.html
3. Українська церква сьогодні: українізація чи русифікація? // http://hram.in.ua/biblioteka/pratsi-patriarkha-filareta/260-book260/3110-title3653
4. Філарет гарантує богослужіння різними мовами // https://www.religion-.in.ua/news/vazhlivo/41356-filaret-garantuye-bogosluzhinnya-riznimi-movami.html

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро

МОВА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ОРІЄНТИР НАЦІОНАЛЬНОЇ АВТЕНТИЧНОСТІ

«Мова є дім буття» – М. Гайдеггер

Мова як чинник формування національної свідомості та самоідентифікація народу у культурному просторі, потребує самоорганізації, автопоезису. Загальновідомо, що два вищевказаних терміни вживаються у філософії науки здебільшого для позначення особливостей та характеристик що вказують на складність організації певної системи. Такою системою, я вважаю, є будь яка завершена та «жива» мова. Вона може існувати (і лише в тому проявляється її сенс), коли є її носії, нею користуються. Тобто, тоді коли вона є основою мовлення як передача смислу в мовленнєвому повідомленні. Саме як сукупність мовних одиниць що мають закріплене за ними соціальне значення, яке через сталі конструкції (поняття, слова) узгоджені між людьми та смисли, які ці конструкції відображають реалізуються особливості кожної з мов. Спосіб відтворення смислів, які були закладені в певні поняття, що притаманні окремому народу вказує на ознаку мовної приналежності групи людей та специфіку їх світосприйняття. Інтонація, міміка, жести, темп, були виокремлені вченими-лінгвістами як специфічні ознаки мови.

Усвідомлена свобода користуватися власною мовою та бажання реалізувати таку свободу і є таким самоконституюванням та самовідтворенням власної неповторності окремого народу і держави. Через ці характеристики як усвідомлений атрибут людини-громадянина що є частиною певного суспільства мова є джерелом і умовою осмисленого буття будь-якої соціальної групи, оскільки виключно її засобами найбільш ефективно реалізується умова людської раціональності як уміння і здатності передавати інформацію та знання іншим людям що постають носіями системи мовних одиниць.

Поширеною на сьогоднішній день є думка про те, що неважливо якою мовою говорить людина, головне щоб те що вона намагається передати було донесено до адресата і

зрозуміле. Це базове розуміння комунікації, зокрема в сенсі Ю. Габермаса. Якщо говорити про вітчизняну традицію, то мова є тим консолідуючим чинником української національної культури що демонструє рівень національної самосвідомості, самоідентичності та спряє його розвиткові і збереженню автентичності.

Держава у повному розумінні цього слова - як з філософської так із економічної точки зору є система з реалізації та відтворення традиційних цінностей шляхом розгортання національної традиції. Держава у якій народ що є носієм національної свідомості не спілкується державною мовою не може бути джерелом самовідновлення, автопоезису власних традицій, звичаїв і культури в цілому

Ще засновник Берлінського університету, В. Гумбольдт як основоположник філософії мови вважав, що «кожна мова має свою особливу індивідуальну форму, яка впливає на створення характерного для носія цієї мови світогляду» [3, с. 136].

Однак, на сьогоднішній день, мова перестає бути визначальним критерієм для самоідентифікації деякого народу. Важливо розуміти що є держави з багтомовним населенням і цей феномен вказує на втрату значущості ідентифікації народу, його автентичності та самосвідомості через мову. Громадяни в таких державах починають асоціювати себе з народом що проживає на цій території.

Ідея мовного колоніалізму лежить в основі прагнення правлячими елітами здобувати владу та одержувати право розподіляти блага в суспільстві носіями яких є звичайні громадяни. Через мовну кризу що спровокована цілеспрямованою та послідовною політикою владних еліт досягається ефект стагнації вітчизняної економіки, підсилений втратою довіри до сили слова.

Отже, доки народ визнаватиме та прийматиме нав'язані владою форми превдо самоусвідомлення і не матиме обирати інший шлях всередині власної культури та у межах власної держави, не бачити людям процвітання та добробуту. Оскільки зміни завжди залежать від обраного шляху.

Література

1. Аджемоґлу Дарон, Робінсон Джеймс. Чому нації занепадають / пер. з англ. Олександра Дем'янчука. 2-ге вид., випр. Київ : Наш формат, 2017. 440 с.

2. Сосюр Фердінанд. Курс загальної лінґвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ : Основи, 1998. 324 с.

3. Філософський енциклопедичний словник. Національна академія наук України, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. Під. наук. ред. Л.В. Озадовської, Н.П. Поліщук, (голова редколегії - В.І. Шинкарук). Київ : Абрис. 2002. 751 с.

ШИНКАРУК Олександра

ОСОБЛИВОСТІ КАТЕГОРІЙ «ЧЕСНОТА» І «ДОБРОЧЕСНІСТЬ»

Доброчесність – річ неподільна:
вона або є, або її немає.
Оноре де Бальзак

Поняття «чеснота» і «доброчесність» належать до категорій етики та філософії і є найдавнішими категоріями та відносяться до найвищих моральних й етичних цінностей, оскільки людина виконує своє головне призначення на Землі – робити добро. Зміст понять «чеснота» і «доброчесність» від століття до століття змінювалося і мають чимале значення. Мудреці Стародавньої Греції стверджували, що дорога до чесноти є дуже складною.

Слова «чесноти», «чеснота», «доброчесність» людина чує ще змалечку від батьків, вчителів і вважає їх звичними, однак чимало українців не вдумуються у глибокий зміст цих слів. Шлях до доброчесності потребує великих зусиль, оскільки, на думку стародавніх греків – це мудрість; помірність; справедливість.

У Словнику української мови слово «чеснота» – це позитивна моральна риса в характері людини; доброчесність // Невинність, непорочність, цнотливість // Чесність і пояснюється як властивість за визначенням «доброчесний», висока моральна чистота, чесність. А «доброчесним» є той, хто живе чесно, дотримується всіх правил моралі [1, с. 316].

Термін «castitas» у латинській мові є відповідником українського слова

«доброчесність». Корінь латинських слів «castitas, integritas» (chast-, integr-) зберігся в англійській мові «chastity, integrity», що означає стан цілісності, об'єднання, а також якість чесної людини, якій властиві сильні моральні принципи, моральна якість та чеснота у всіх її проявах. Чеснота – це риса, яка вважається для людини морально доброю і характеризує етичні цінності особи. У часи Римської імперії основними чеснотами людини були: auctoritas − забезпечення дотримання законності та порядку; comitas – ввічливість, відкритість і дружелюбність; constantia – розумова і фізична витримка перед лицем труднощів; dignitas – почуття особистої самоповаги; firmitas – здатність йти до мети без коливань; industria – важка праця; virtus – сміливість, гідність.

У Сучасному словнику з етики (упорядник Тофтул М.Г.) трактується поняття чеснота (доброчесність) як позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків, якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципи добра і справедливості. Наявність в особистості чеснот свідчить не лише про її соціальну сутність (вона діє згідно із загальноприйнятими нормами), а й про те, що вона є суверенною одиницею буття, оскільки має свободу волі, можливість власного вибору, самостійного рішення і дії [2, с.387-388].

У цьому ж доробку М.Г. Тофтул відзначає, що за Платоном, основними чеснототами вважались: справедливість, стійкість (сила духу), розсудливість (обачність), поміркованість (тверезість). Арістотель вважав основними дещо інші чесноти і виключно глибоко розкрив зв'язки їх з пороками, ввівши поняття міри і розглядаючи пороки як крайнощі. У стародавньому Римі високо цінувались: мужність (сміливість), гідність, серйозність, авторитет (владність), благочестя (релігійність). Християнські чесноти поділяють на Божі і моральні. До Божих чеснот належать віра, надія і любов, а до моральних – покора, послух, лагідність, щедрість, поміркованість, чистота і ревність у доброму. Покора стосується честі людини, послух – її свободи, поміркованість – їди і пиття, чистота – нашого тіла, ревність у доброму – праці [2, с.388].

Осмисленню сутності чеснот може допомогти їх упорядкування, наприклад, така класифікація: чесноти, що проявляються у схильності людини дотримуватися принципів добра розумом: мудрість, доброзичливість, співчуття, небайдужість, щирість, довіра, скромність, терпимість (толерантність), поміркованість, відсутність заздрощів; чесноти, що виявляються у схильності дотримуватися принципів добра словом: правдивість, комунікабельність, відвертість, привітливість, ввічливість, чемність, лагідність, стриманість, пристойність; чесноти, що виявляються у схильності дотримуватися принципів добра ділом: працьовитість, принциповість, рішучість, обов'язковість, надійність, пунктуальність, небайдужість, добродійність, милосердя, щедрість, людяність, мужність, справедливість, вдячність, надійність, вірність, відданість, упевненість, некорисливість (некорисливий – безсрібник) [2, с.389].

Таким чином, у всі часи чеснота і доброчесність були позитивними якостями людини. Це прагнення людини постійно робити добро, здійснювати благо. Чесноти допомагають людині робити світ кращим, орієнтуючи її постійно прагнути до добра і своїми діями служити на його благо. Доброчесна людина володіє собою у різних життєвих ситуаціях, вона є господарем своїх власних прагнень зробити добро, діяти на свій власний розсуд.

На нашу думку, термін «доброчесність» – це сучасний відповідник поняття «чеснота» і є актуальним, важливим і необхідним надбанням до котрого повинна прагнути кожна людина. Доброчесність має поважатися всіма, оскільки є особливою моральною якістю і цінністю людини. Чимало сучасних людей для досягнення тієї чи іншої мети забувають про ці цінності, ігнорують чеснотами, що є неприйнятним, оскільки сприяє моральному і духовному занепаду людини.

Література

1. Словник української мови: в 11 томах. Том 11, 1980. С. 316.
2. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики: Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С.387-388.

СУЧАСНІ ПИТАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ, МОВНОЇ КУЛЬТУРИ, ЕТНОПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКИ

БАБИЧ Уляна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Для формування міжкультурної компетентності необхідно обґрунтувати педагогічні умови. Згідно із «Великим тлумачним словником української мови» «педагогічний» - це той, що відповідає правилам, установленим поняттям, вимогам педагогіки [5]. Поняття «умова» має кілька значень, а саме: необхідна обставина, яка уможливлює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставина, особливість реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь; правила, які існують або запроваджені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [5].

Педагогічну умову вчені трактують як явище, що впливає на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів тощо. Дослідники А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на зовнішні (позитивні відносини викладача і студента, об’єктивність оцінки навчального процесу, місце навчання, приміщення, клімат тощо) та внутрішні (індивідуальні властивості студентів, стан здоров’я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо) [1, с. 336].

К.В. Касярум трактує термін педагогічні умовами як взаємопов’язану сукупність обставин, засобів і заходів у педагогічному процесі, що сприяють ефективній професійній підготовці майбутніх фахівців. Вона запропонувала поділ чинників, схожий до того, який визначили А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, організувавши їх у п’ять підгруп - психологічні, дидактичні, методичні, комунікативні, організаційні, які були об’єднані у дві групи - суб’єктивні внутрішньо-особистісні, об’єктивні зовнішні чинники [6, с. 101].

О. Г. Бражнич вважає, що педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети [4, с. 238].

Дослідник К. Л. Біктагіров під педагогічними умови розуміє обставини, за яких зміст, викладання й учіння (компоненти навчального процесу) подаються в найкращому взаємозв’язку [3, с. 37].

На думку В. І. Андрєєва, педагогічні умови - це результат цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення цілей [2, с. 124].

Спираючись на тлумачення педагогічних умов науковцями, вважаємо доцільним застосування для формування міжкультурної компетентності майбутніх філологів таких педагогічних умов:

1. Створення сприятливого освітнього середовища (атмосфера доброзичливості, відвертості, яка сприятиме якісному налаштуванню на навчальну професійну діяльність, кращому сприйманню нового та швидкого відтворення засвоєного іншомовного матеріалу).

2. Використання комплексу мотиваційних заходів (мотиваційні тренінги, семінари, які підвищують інтересу до майбутньої професійної іншомовної діяльності).

3. Застосування інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх філологів.

4. Залучення майбутніх філологів до волонтерства, що допоможе краще вивчити не тільки мову, а й культуру іншомовної людини.

Література

1. Алексюк А. М., Аюрзанайн А. А., Підкасистий П. І.Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посіб. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.
2. Андреев В. И. Педагогика. Учебный курс для творческого саморазвития/ Под. ред. В. И. Андреева. [2-е изд.] Казань: Центр инновационных технологий, 2000. 600 с.
3. Биктагиров К. Л. Дидактические условия обучения татарскому языку: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогіки». Казань, 1973. 37 с.
4. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Кривий Ріг, 2001. 238 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.
6. Касярум К. В. Формування комунікативної компетенції майбутніх викладачів вищої школи. Збірник наукових праць. 2011. Ч. 1. С. 99-105.

БАЛАЛАЄВА Олена

КАТЕГОРИЗАЦІЯ ПОНЯТЬ НОВИННИХ МЕДІА

Універсум новинних кодів розділений на багато різних наборів – таксономій. Міжнародна рада з питань преси та телекомунікацій (IPTC) створює та підтримує набори понять, що можуть присвоюватися як значення метаданих для таких об’єктів, як текст, фотографії, аудіо- та відеофайли тощо. Цього можна досягти або за допомогою звичайної вільнотекстової людської мови, або за допомогою кодів *NewsCodes* – певних послідовностей символів, фіксованих у спеціальних контрольованих вокабулярах або кодованих словниках. Контрольований вокабуляр – це організоване упорядкування слів, які використовуються для індексування контенту та/або для його отримання під час перегляду чи пошуку; це спеціально розроблений, офіційно визнаний набір термінів, що дозволяє кодувати теми публікацій. Поняття може бути представлене одним або декількома кодами. Коди мають ту перевагу, що їх можна легко поширити між користувачами, і оскільки кожен із них потребує чіткого та вичерпного визначення, не лише коди, а й їхня семантика також може бути розподілена. За твердженням розробників, новинні коди *NewsCodes* є агностичними щодо мови, тому код для опису контенту різними мовами є однаковий, варто перекласти лише визначення коду, щоб допомогти зрозуміти його семантику [6].

Залежно від призначення новинні коди поділяються на описові адміністративні, трансмісійні тощо.

До описових новинних кодів, крім жанру, тематичного класифікатору та ін., належить таксономія *Media Topics,* яка фокусується накатегоризації тексту. *Media Topics* – це п’ятирівнева таксономія медіа-тем розроблена IPTC в 2010 р. на основі тематичних кодів *Subject Code* для класифікації, пошуку, підтримки маршрутизації та зберігання контенту.

Таксономія організована за ієрархічним принципом. На найвищому рівні розташовано 17 понять, або термінів: 1) мистецтво, культура та розваги; 2) злочинність, закон і правосуддя; 3) катастрофа, аварія та надзвичайна подія; 4) економіка, бізнес і фінанси; 5) освіта; 6) навколишнє середовище; 7) здоров’я; 8) людські інтереси; 9) праця; 10) спосіб

життя та дозвілля; 11) політика; 12) релігія та віра; 13) наука і технологія; 14) суспільство; 15) спорт; 16) конфлікти, війна та мир; 17) погода.

Так, концепт «політика» має 98 підпорядкованих термінів: 9 – на другому рівні *(«вибори», «основні права», «уряд», «міжнародні відносини», «політична криза», «політичний процес» тощо),* 49 – на третьому (наприклад, поняття «*уряд»* містить такі поняття, як «*громадські та державні служби», «конституція», «оборона», «шпіонаж і розвідка», «державний бюджет», «голова держави», «міністри», «парламент»* тощо); 36 – на четвертому (наприклад, термін «*оборона»* охоплює *«збройні сили», «військове спорядження», «заходи безпеки»*тощо), та 4 – на п'ятому.

На основі кількісного і якісного аналізу понять таксономії з'ясовано, що найбільшою за обсягом та розгалуженістю є тема «Економіка, бізнес і фінанси», що має 250 підпорядкованих об'єктів. У середньому, теми містять від 20 до 58 підпорядкованих понять. У відсотковому відношенні до загальної кількості понять усіх тем найбільш розгалуженими є «Економіка, бізнес і фінанси» (23,52%), «Спорт» (18,18%) і «Політика» (9,09%). Медіа-темами з найменшою кількістю понять є «Людські інтереси» (1,12%) та «Погода» (0,47%).

Література

1. Балалаєва О. Ю. Аналіз новинних кодів за стандартами Міжнародної ради з питань преси та телекомунікацій. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. Київ: Міленіум, 2017. Вип. 272. С. 103-110.
2. Шинкарук В. Д., Балалаєва О. Ю. Підготовка аграрних журналістів: перспективи та завдання. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. Київ: Міленіум, 2017. Вип. 263. С. 117-125.

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ФУНКЦІЇ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

Впродовж багатовікової історії дослідження психіки людина, емоційна сфера була в центрі уваги багатьох вчених-філософів, психологів та педагогів. Слід наголосити на тому, що людина не тільки пізнає дійсність в процесах сприймання, уяви, пам'яті, мислення, але разом з тим так чи інакше проявляє ставлення по відношенню до середовища в якому вона перебуває. Накопичений достатній теоретичний та емпіричний доробок багатьох науковців у питанні афективної сфери, що дозволило здійснювати категоризацію багатьма науковцями емоційної сфери людини відповідно видів, функцій емоцій та класифікувати їх за різними ознаками. Питанню сутності емоцій були присвячені праці О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, В. Вілюнаса та ін.; класифікацію емоцій та почуттів досліджували К. Ізард, П. Екман, Т. Браун, М. Спенсер,Р. Плутчик, Ф. Елсфорт, О. Лук, Є. Ільїн, Н Грот, Б. Додонов та ін.. Можливість категоризації емоцій та почуттів дозволяє нам усвідомити їх роль та зміст в контексті тієї чи іншої ситуації у житті людини, що визначає важливість окресленого питання.

О. Лазуренко зазначає, що до емоційних процесів відноситься широкий клас процесів внутрішньої регуляції діяльності. Цю функцію вони виконують, відображаючи той смисл, який мають об'єкти і ситуації, що впливають на суб'єкта, їх значення для здійснення його життєдіяльності. Тобто, в емоціях завжди присутня оцінка. *Емоція* (з лат. emovere – хвилювати, збуджувати) – це психічне відображення навколишнього світу у формі короткочасних переживань людини, що виражають її ставлення до дійсності, своїх дій та інших, реакцію на вплив внутрішніх і зовнішніх подразників. Слід наголосити, що емоціям люди не лише відчувають, сприймають, уявляють чи розуміють навколишню дійсність, а й переживають її. Переживання завжди суб'єктивні, вони не існують поза психікою. Згідно з інформаційною теорією П. Сімонова, емоція – це відображення відношення між величиною

потреби та ймовірністю її задоволення в даний момент. Емоції є основою психіки, джерелом психічної енергії. І хоча проблемні комплекси людини формуються навколо емоційного ядра, водночас саме в емоціях народжуються найголовніші цінності, зазначав К. Юнг.

У працях С. Рубінштейна «Основи загальної психології» йдеться про безпосереднє емоційне переживання. Автор виділяє наступні різновиди емоційних переживань: емоції, почуття, афекти, пристрасті. До емоційного стану вчений відносить настрій, визначає його як загальний емоційний стан особистості. Так, О. Леонтьєв в своїй праці «Потреби, мотиви і емоції» стверджує, що до емоційних процесів належать афекти, безпосередньо емоції, почуття.

Часто поняття «емоція» та «почуття» використовують як синоніми, проте їхні значення різні. На відміну від емоцій, які мають короткотривалий характер реагування на ситуацію, почуття відображають довготривале, стійке та узагальнене емоційне ставлення людини доконкретних об´єктів. Емоції та почуття органічно взаємопов'язані, але за змістом іформою переживання вони не тотожні. Почуття – це одна з форм відображення дійсності, що виражає суб'єктивне ставлення людини до задоволення його потреб. Почуттярозвились на базі емоцій під впливом розуму в процесі формування суспільних відносин і притаманні лише людині. Почуття значно триваліші, ніж емоції і характеризуються стійкістю емоційного ставлення до предметів, явищ, інших людей. Афект – короткочасна, сильна емоційна реакція, яка швидко оволодіває людиною і бурхливо протікає. Прикладами афекту можуть бути сильний гнів, жах, бурхлива радість тощо. В стані афекту людина перестає контролювати себе і навіть може не усвідомлювати того, що робить. Пристрасті – це сильні, стійкі, тривалі почуття, які захоплюють людину, володіють нею і виявляються в орієнтації всіх прагнень особистості в одному напрямку, у зосередженні їх на одній меті. Пристрасть – це суттєва сила людини, що енергійно прагне до свого предмета. Вона породжує неослабну енергію у прагненні до мети.

Також до різновидів емоційних переживань відносять настрій, фрустрацію та стрес. Настрій – це відносно слабо виражений емоційний стан, що позначається протягом деякого часу на всій поведінці людини. Він є похідним від тих емоцій, які переважають у людини. Характер і стійкість настрою залежать від життєвих обставин, які його породжують, і від індивідуальних особливостей людини. Настрій може бути радісним або сумним, бадьорим або пригніченим. Фрустрація – це негативний емоційний стан, що супроводжується усвідомленням неможливістю досягненням поставленої мети. Цей емоційний стан супроводжується дезорганізацією свідомості та діяльності у стані безнадійності втрати перспективи. Стрес – стан психічної напруги, що виникає в процесі діяльності в найбільш складних і важких умовах. Адаптація – це біологічна функція стресу. Тобто стрес, як особливий психо-фізіологічний стан, забезпечує захист організму від загрозливих та руйнівних впливів, як психічних, так і фізичних. Тому виникнення стресу означає, що людина включилась в певну діяльність, спрямовану на протидію небезпечним для неї впливам.

Почуття та емоції класифікуються за впливом на діяльність, змістом, формою перебігу та іншими ознаками. О. Лук розділяє емоції на позитивні (блаженство, радощі та захоплення та ін., усього 44 емоції) негативні (сум, відчай, лють та ін., усього 42 емоції) та почуттєво-нейтральні стани (байдужість, стан спокійного споглядання та ін., усього 4 емоції). Є. Ільїн, проаналізувавши 26 емоцій, згрупував їх у 5 класів за функціональною ознакою: 1) емоції очікування та прогнозу (хвилювання, тривога, страх, відчай); 2) емоції задоволення та радості; 3) емоції фрустрації (образа, розчарування, досада, гнів, несамовитість, печаль, нудьга, туга – ностальгія, горе; 4) комунікативні емоції (веселість, зніяковіння, збентеження, сором, провина, відраза); 5) інтелектуальні «емоції», або афективно-когнітивні комплекси (подив, інтерес, почуття гумору, емоція здогадки, сумнів).

Емоції класифікують залежно від сфери явищ, що визначають їх появу. Одну з найбільш повних класифікацій запропонував Б. Додонов. У ній виділяються альтруїстичні,

комунікативні, глоричні, праксичні, пугнічні, романтичні, гностичні, естетичні, гедоністичні, акизитивні емоції.

Виділяють також так звані фундаментальні емоції. Емоція вважається фундаментальною, якщо вона має власний механізм виникнення та виражається особливими мімічними та пантомімічними засобами. Вважається, що такі емоції вроджені. До фундаментальних емоцій відносять (за К. Є. Ізардом): задоволення-радість, інтерес-щбудження, здивування-переляк, горе-страждання, гнів-лють, страх-жах, відраза-огида, сором і приниження. Згідно з теорією П. Екмана, базових емоцій сім, а саме: радість (задоволення), здивування, сум (смуток), гнів (злість), відраза, презирство і страх.

За допомогою емоцій людина довідається, наскільки значущі пізнавані нею предмети або явища для задоволення її потреб. Отже, емоції виконують *сигнальну функцію*. Крім того, стійкі переживання певним чином змінюють поведінку людини, направляють і підтримують її, що дозволяє говорити про *регулювальну*функцію емоцій. Виділяють також комунікативну функцію емоцій. Зовнішні прояви емоцій у міміці, пантоміміці дозволяють інформувати інших людей про своє ставлення до предметів і явищ дійсності, що визначає *інформаційну функцію* емоцій. Слід зауважити, що емоції і почуття слугують для орієнтації у світі та реалізації енергії, яка допомагає вирішувати життєві завдання. Кожна з основних емоцій має унікальні *адаптивні та мотиваційніфункції*, виконує певну корисну роботу для нас. Винятком з цього правила є випадки, коли емоція стає інтенсивнішою, ніж того вимагає ситуація, тоді вона дезорганізує і руйнує.

Література

1. Лазуренко О. О. (2012). Психологічний аналіз основних напрямків дослідження емоційної сфери. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми загальної та педагогічної психології. 2012. №24, ч. 5. С. 83–93.

2. Малиненко О. Є. Особливості лінгвістичної категоризації емоцій. Нова філологія. 2014. №62. С. 186–192.

ГЕЙКО Світлана, ЛАУТА Олена

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСУ

Дослідження в області дискурсу ведуться протягом довгого часу, проте інтерес до цього поняття не зникає, навпаки, сьогодні воно належить до найуживаніших понять у лінгвістичній сфері. Чіткого і загальноприйнятого визначення терміну «дискурс» не існує, що можна пояснити його широкою популярністю, а також тим, що він є об’єктом міждисциплінарного дослідження.

Надзвичайно важливим для розуміння терміну «дискурс» є розмежування понять «дискурс» і «текст», що також є предметом дискусій лінгвістів. Хоча між текстом і дискурсом багато спільного, ототожнювати їх все ж не слід.

Основну відмінність між цими поняттями сформулював французький мовознавець Еміль Бенвеніст: дискурс ним було визначено як процес застосування мовної системи, а текст – як результат цього процесу.

Схожими видаються висновки про співвідношення понять «текст» і «дискурс», зроблені російськими дослідницями Е. Кубряковою та О. Александровою. Дискурсом слід мати на увазі саме когнітивний процес, пов’язаний з реальним мововиробництвом, текст же є кінцевим результатом процесу мовленнєвої діяльності, виливається в певну закінчену (і зафіксовану) форму.

Першим розмежував поняття «тексту» і «дискурсу» нідерландський лінгвіст Т. А. ван Дейк в своєму трактаті «Стратегії розуміння зв’язного тексту». За його словами, дискурс – актуально виголошений текст, а текст – це абстрактна граматична структура вимовленого. Дискурс – це поняття, що стосується мовлення, актуальної мовленнєвої дії, тоді як текст стосується системи мови або формальних лінгвістичних знань, лінгвістичної компетентності.

Деякі сучасні вчені, зокрема Г. Почепцов, Р. Ходж, Г. Кресс, вважають, що текст і дискурс можна розглядати за аналогією з реченням і висловлюванням. Речення розуміється як звичайний елемент структури, тоді як висловлювання поєднує в собі речення та соціальний контекст його використання. Текст і дискурс дублюють ці відносини на вищому рівні. Однак, І. Шевченко та О. Морозова дотримуються думки, що визначення висловлювання як речення в соціальному контексті стирає різницю між висловлюванням і дискурсом, при цьому надмірно розширюючи його межі.

Російський дослідник Г. Солганик визначає дискурс як текст, взятий у взаємозв'язку із життям, із соціальними й психологічними характеристиками мовців, з подієвим контекстом. У терміні дискурс підкреслюється процесуальність мовленнєвої дії. При цьому текст є тільки результатом, частиною процесу.

На сучасному етапі лінгвістичних досліджень серед відмінностей тексту та дискурсу вчені підкреслюють також динаміку останнього та статику першого. Ще одним підходом до розмежування тексту і дискурсу є розуміння тексту як абстрактного теоретичного конструкту, що реалізується в дискурсі. Окрім того, розуміння дискурсу як мовлення зануреного в життя, на відміну від тексту, зазвичай не відноситься до стародавніх текстів, зв'язок яких з життям не встановлюється безпосередньо.

Розуміння тексту і дискурсу як результативної і процесуальної сторін мовленнєвої діяльності має відбиток у дослідженнях П. Шародо. На думку науковця, текст – це втілення, зорове зображення іншого мовлення; це неповторний, поодинокий результат процесу, який залежить від того, хто говорить та від умов мововиробництва. Також П. Шародо вказує, що текст перетинається з великою кількістю дискурсів, кожний з яких у свою чергу, належить до будь-якого жанру та співвідноситься з певною ситуацією.

Отже, дискурс – логічно вибудований текст, який існує в певному контексті. Через полісемантичність поняття «дискурс» лінгвістам важко визначити всі його характеристики. На ранніх етапах дослідження феномену «дискурс» вчені ототожнювали його з такими поняттями як «мовлення» та «текст». З часом та розвитком лінгвістичної науки дослідники почали розрізняти «текст» та «мовлення» в контексті дискурсу. Дискурс є явищем проміжного порядку між мовленням, спілкуванням, мовною поведінкою, з однієї сторони, та фіксованим текстом з іншої.

Поняття дискурсу є дуже містким, включає великий спектр характеристик як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного характеру, які дозволяють розглядати його як продукт мовної дії з властивою йому смисловою однорідністю, актуальністю (доречністю), прихильністю до певного контексту, жанровою та ідеологічною приналежністю, а також співвіднесеністю з цілим шаром культури, соціальної спільноти і навіть з конкретним історичним періодом.

ГОРБАТЮК Тарас

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ПЛАНЕТАРНОГО СОЦІУМУ

Сучасний планетарний соціум – це складне багатогранне середовище з різними культурами, звичаями, традиціями та релігійними віруваннями, але є одна спільна складова для всього людства – це засіб комунікації, це мова.

Сучасна палітра розповсюдження мов у світі доволі різнобарвна та нараховує від 2500 до 7000 мов. Погляди вчених на загальну їх кількість розходяться через відсутність уніфікованого підходу до того, що вважати мовою, а що – діалектом. Проте навіть і менше число із зазначених є досить великим.

До найрозповсюдженіших мов відносять китайську (1,2 млрд. носіїв), англійську (500 млн. носіїв), іспанську (425 млн. носіїв), арабську (300 млн. носіїв), португальську (230 млн. носіїв), хінді (200 млн. носіїв), бенгальську (181 млн. носіїв), російську (160млн. носіїв), французьку (75 млн. носіїв) – їх сума становить близько половини населення землі, тобто, цими дев'ятьма мовами розмовляє майже половина планетарного соціуму.

Головним чинником розповсюдження китайської мови є, перш за все, демографічні та міграційні аспекти розвитку сучасного соціуму. Природою розповсюдження мов багатьох європейських країн є їх колоніальне минуле. Так, англійська є офіційною в 56 країнах, іспанська – у більш ніж 20 країнах, а французька мова є офіційною мовою в 15 країнах світу.

Також слід зазначити, що більшість із згаданих мов виходять за межі національних кордонів. Цікавим є факт наявності носіїв, в яких вищезазначені мови не є рідними, а лише другою мовою володіння. Так, китайською як другоюволодіють близько 300 мільйонів носіїв, англійською – близько 1 мільярда, іспанською – близько 550 мільйонів, французькою – 195 мільйонів, а російською близько 100 мільйонів.

У той же час сучасний світ здійснив новий виток в розвитку комунікативної складової сучасного соціуму. Інформаційний світ та комп'ютерно-мережеве суспільство здійснило кардинальний переворот в процесах комунікації .

На початку XXI століття англійська мова стає свого роду основним елементом комунікації в інформаційно-мережевому суспільстві. Так, якщо поглянути на статистику наявності та використання веб-сайтів у світовій мережі Інтернет станом на 1 жовтня 2018 року, 53,4 % веб-сайтів в світовій мережі використовують англійську мову. Другою за кількістю веб-сайтів є німецька – 6,2 %, але в той же момент яка ж велика прірва між першою та другою позиціями.

Крім того, потрібно зауважити, що певні соціально-політичні процеси призводять до зміни потенційних соціокультурних напрямів розвитку молоді, і, в свою чергу, до зміни популярності або затребуваності так званої «другої мови» після рідної. Яскравим прикладом таких трансформацій є соціум сучасної Грузії, яка після розпаду СРСР вийшла з так званого російськомовного простору і переорієнтувалася на англомовний простір. У результаті цих трансформацій тільки старше покоління на даний час володіє російською мовою, в той час як молоді покоління в своїй більшості як другу мову спілкування використовують англійську.

Отже, можна з впевненістю говорити, що найближчим часом планетарне мовне середовище буде зазнавати постійних трансформаційних змін. Основним чинником впливу на такі трансформації, перш за все, буде розвиток інформаційного простору, який спричиняє грандіозні перетворення соціокультурного ландшафту людства.

Література

1. Горбатюк Т. В. Роль мережі інтернет у розвитку глобалізованого суспільства. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури.* 2013. Том 2. № 6. С. 146-149.

2. Горбатюк Т. В. Розвиток інтернет-середовища в ретроспективі та перспективі. *Науковий вісник НУБіП України. Серія: Гуманітарні студії.* 2017. № 274. С. 44-51.

3. Данилова Т. В. Проблема людської ідентичності у постмодерній картині світу. *Антропологічні виміри філософських досліджень.* 2012. № 2. С. 16-22.

ГОРДЄЄВА Ірина

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Суспільство нав'язує чоловікам та жінкам різні ролі, що стереотипно приписуються йому/їй соціумом мовою, яка є основним каналом одержання соціокультурної інформації. Залежно від того, як мова впливає на гендерні особливості, формується ставлення суспільства до чоловіків та жінок, і як результат – утворюються гендерні стереотипи (механізми, що забезпечують закріплення гендерних ролей від покоління до покоління).

Гендерні стереотипи, за визначенням Т. Говорун, – це набір консервативних, загальноприйнятих норм і суджень, які стосуються статусу жінок і чоловіків, норм їхньої поведінки, мотивів їхніх вчинків і характеру потреб. Гендерні стереотипи закріплюють існуючі гендерні відмінності і взаємовідносини [1].

Гендерні особливості в процесі мовної комунікації значною мірою залежать від психічного складу, характеру професії, соціальної ролі досліджуваних. Як зазначають фахівці, відповідну роль відігравала й особлива диференційована діяльність давнього чоловіка й жінки – чоловіка як мисливця, змушеного більше мовчати,логічно мислити й орієнтуватися в просторі та жінки як домашньої господині й виховательки дітей, що потребувало відповідної вербальної активності.

Звідси й специфіка сприйняття в комунікації: чоловіче – переважно лівою півкулею головного мозку, що відповідає за аналітичне мислення людини і його вербальне втілення, жіноче – як лівою, так і правою півкулею, що відповідає за обробку інформації, яка виражена символами й образами, а не словами.

Спостереження за комунікативною поведінкою чоловіків і жінок у моногамних і гетерогамних групах надали можливість визначити деякі найбільш стереотипізовані гендерні стратегії й тактики, що залежать від різних типів інтерпретації світу й відображають гендерні особливості в комунікативних процесах.

Як показала практика, переважна більшість жінок у мовній комунікації дотримуються стилю співробітництва, а чоловіки – конкуренції, відповідно кожен з них використовує специфічні способи комунікації: жінки, як правило, дотримуються по черговості мовлення, чоловіки тяжіють до самоствердження, встановлення домінування.

Головною ж відмінністю вважають ставлення до зворотного зв’язку: існує думка, що жінка сприймає зворотне повідомлення не стільки як реакцію на повідомлення як таке, скільки як знак взаєморозуміння; чоловіки ж сприймають його як інформацію, що може не збігатися з їх розумінням, і тому як таке, що підлягає сумніву, а інколи – як помилкове[2].

Розрізняють відповідно й стилі мовлення чоловіка й жінки: мовлення чоловіка більш стримане, вони обдумано підбирають для свого висловлювання іменники та прикметники. Мовлення у жінок характеризується витонченістю слів, насиченістю експресивно-забарвленої лексики.

Якщо ж вдаватися до узагальнення, то можна стверджувати, що чоловікам та жінкам властиве використання двох різних стилів під час свого висловлювання. Наприклад, у чоловіків мовлення пряме, тверде, дещо грубе, різке, прямолінійне, у жінок – спокійне, довірливе, мирне, іноді наївне.

Гендерні особливості формуються на різних соціально обумовлених рівнях, які утворюють комунікативну поведінку індивідууму. «Під комунікативною поведінкою розуміємо сукупність норм і традицій спілкування народу, вікової, професійної та ін. групи» [3].

Розкрити гендерні ознаки в процесі мовної комунікації можливо за рахунок детального опису комунікативної поведінки за певними характеристиками, насамперед комунікативної привітності, емоційності, здатності до підтримки комунікативного контакту, співвідношенням вербального й невербального спілкування, жестикуляцією, мімікою, гучністю, темпом спілкування тощо.

Збіг або змішування різних соціальних і комунікативних гендерних ролей вважають загрозою віковим суспільним установкам, чинниками руйнування жорсткої ієрархічної моделі або відхиленням від норми. Як свідчить досвід міжкультурної комунікації, суспільні процеси та устрої неспроможні подолати вікові традиції, що по-різному виявляються в мовній комунікації на певних етапах.

Отже, гендерним особливостям в процесі мовної комунікації належить значна роль, і головним критерієм комунікативної поведінки є саме стереотипні уявлення про комунікативні ролі чоловіка й жінки в просторі міжмовної комунікації.

Література

1. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія: навч. посіб. Київ: Вид. центр «Академія», 2004. 304 с.

2. Сидорская И. «Женская» и «мужская» стратегии анализа проблем коммуникации. Женщина. Образование. Демократия: материалы II Международной междисциплинарной научно-практической конференции 1999 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://envila.iatp.by.

3. Шевелева Л. В. Гендерный стереотип эмоциональности в речевом поведении субъекта. *Гендер: Язык. Культура. Коммуникация: материалы III Международной конференции*, 27–28 ноября 2003 г. Москва: МГЛУ, 2003. С. 123-125.

ДЖОЛОС Олег

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТА

Одним з головних завдань ЗМІ є інформування аудиторій про політичне, культурне, та соціально-економічне життя країни і світу, роз'яснення позицій з важливих внутрішніх і зовнішніх питань. При цьому значна роль відводиться новинним, інформаційно-аналітичним програмам,коментарям таінтерв'юякі роблять журналісти.

Україна сьогодні переживає бурхливий розвиток телеканалів у форматі інформаційного мовлення, абоінформаційних каналів. Ці телекомпанії працюють в розмовного форматі і протягом всього ефіру глядачі можуть спостерігати за поведінкою, манерами, культурою мовлення та стилем спілкування телеведучих.Все це є складовими а бо стандартами їх професійної майстерності. Водночас українська новинна журналістикане завжди бездоганно дотримується стандартів інформаційного мовлення, про що свідчать відповідні моніторинги інтернет-видання «Детектор медіа» [1]. До таких стандартів, які найчастіше викладені у редакційних статутах телерадіоорганізацій, належать, зокрема, стандарти збалансованості та достовірності, відокремлення фактів від коментарів, повноти,оперативності та точності інформації. Але деякі вітчизняні а також закордонні експерти додають до цих стандартів ще простоту та культуру мовлення.

Культура мовлення як одна зі складових дотримання професійних норм в діяльності журналіставідзначають в своїх дослідженнях викладачі Інституту журналістики КНУ ім. Тараса ШевченкаЮрій Єлісовенко та Мая Нагорняк.Науковці відзначають що «журналіст зобов'язаний дбати про свою мовну компетентність та власне культуру мовлення…має постійно і систематично вивчати державну мову, повсюди послугуватись нею, цікавитись здобутками в царинікультури української мови» [2, с. 175].

Також Єлісовенко і Нагорняк розглядають культуру мовлення ведучого телевізійних та радіопрограм як один зі стандартів інформаційного мовлення: поруч з достовірністю, повнотою, точністю інформації. Йдеться , передусім про грамотність і коректністьвикладу фактажу новинного повідомлення.

«Грамотний виклад новини означає що вона повинна бути подана зрозумілою літературною мовою, відповідно до існуючих лексичних, стилістичних, орфографічних, орфоепічних, пунктуаційних норм, що передбачають використання загальновживаної лексики, з мінімальним і тільки виправданим вкрапленням іншомовних слівта лише загальновідомих абревіатур і скорочень. Заборонені до використання невиправданий сленг, жаргонізми, діалектизми, архаїзми, неологізми та калькування» [2, с. 176].

Особистість телеведучого як людини творчої професії багатогранна. Втілення його індивідуальних особливостей знаходить своє вираження в екранному образі, головним властивістю якого є не тільки зовнішній вигляд , скільки його комунікативні характеристики (тембр голосу, дикція, манера говорити). Для телеглядачів голос і мова - така ж невід'ємна частина особистості телеведучого, як і його зовнішність, оскільки через них пізнається його емоційний, розумовий і моральний стан. Для посилення комунікативного впливу на глядацьку аудиторію ТБ використовує не лише інтелектуальні, а й психофізичні параметри особистості, які впливають на ступінь довіри до телеперсонажа. На переконання Г. Г.

Почепцова, «адресат реагує не тільки на вербальну, а й невербальну ситуацію... Тип одягу, зачіски, поведінки промовця також формує той чи інший ступінь довіри до його слів» [3].

Багато хто ще пам'ятає часи часи, коли на телебаченні працювали диктори, і головним вимогою для них була грамотна і красива мова, хороша дикція, вміння триматися в кадрі, бути інтелігентним, освіченим, ерудованим і вихованою людиною.

Загальна задоволеність від перегляду телепередач, а в чималому ступені і соціальне самопочуття аудиторії, багато в чому залежать від особистості телеведучого, його професійних якостей, ступеня дотримання ним морально-етичних норм, його зовнішнього іміджу і внутрішньої культури. При цьому стає близьким і симпатичним для аудиторії той телеведучий, хто є не тільки особистістю непересічною, комунікабельною і харизматичною, але і вміє побудувати діалог з аудиторією шляхом грамотного і культурного власного мовлення.

Література

1. «Детектор медіа»: [сайт] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stv.detector.media/kontent/monitoryng/. – Дата доступу: 01.10.18.

2. Радіовиробництво: навч. посіб. / Єлісовенко Ю. П., Нагорняк М. В.; за заг. ред. проф. В.В.Різуна. Київ: ТОВ «ДРУКАРНЯ «БІЗНЕСПОЛІГРАФ», 2017. 304 с.

3. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ: Спілка рекламістів України, 1996. 175 с.

КАРПІНСЬКА Поліна

ТЕРМІНИ «АЛЬТРУЇЗМ» ТА «ЕГОЇЗМ»: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Контроверза «альтруїзм-егоїзм» набула в історії філософії принципового значення лише в XIX столітті, внаслідок критичного переосмислення ідей попередніх мислителів. Саме тоді терміни «альтруїзм» та «егоїзм» стали всебічно використовуватись у науковій літературі. В даній роботі буде висвітлене не тільки значення та походження даних термінів, а і їх онтологічний зміст в історико-філософському контексті.

Філософський енциклопедичний словник під ред. В. І. Шинкарука [1] дає наступні визначення:

«Егоїзм (від лат. ego – «я») - любов до себе. Це етичний принцип, згідно з яким поведінка людини визначається, насамперед, інтересами її власного «Я»». Як правило, йому завжди протиставляють його протилежність – альтруїзм.

«Альтруїзм (від лат. alter – «друга (інша) людина», «ближній») - моральний принцип, спосіб думок та поведінки, протилежний егоїзму. Альтруїзм спрямований на благо іншої людини, яке визнається морально більш значущим, у порівнянні з власним «Я». Цей принцип передбачає ставлення до іншого не як до засобу, а як до самодостатньої цінності».

В історії філософії концепції як «егоїзму» так і «альтруїзму» сформувалися в філософії Модерну. Першим, як етичний принцип, виникає егоїзм у філософів доби Просвітництва. Найбільш рельєфно поняття егоїзму у своїх політико-етичних трактатах описують Т. Гоббс, Б. Спіноза, К. Гельвецій та П. Гольбах. Це було об'єктивним відображенням розвитку європейської думки напередодні промислової революції XVII-XVIII ст. і зародженням індустріального суспільства. Як відомо, саме в цей час зароджується ідеологія лібералізму з притаманним йому принципом індивідуалізму. Певною мірою він протиставляється середньовічному християнському принципу доброчинності та колективізму, і певним чином корелює з протестантським індивідуалізмом (М. Вебер).

Натомість, альтруїзм як принцип виникає в XIX ст. в філософії позитивізму. Засновником даного терміну був французький мислитель О. Конт, який передбачав, що людям притаманна природна пов'язаність, яка обумовлена почуттям симпатії. Звідси у своїй

суспільній позитивній філософії він узагальнює альтруїзм як принцип «живи заради інших». При цьому в «іншому», через надання йому кращих властивостей свого «Я», вбачається втілення загальнолюдського.

Для того, щоб встановити внутрішній зв'язок егоїзму та альтруїзму, тобто показати їх дійсну опозицію, необхідно показати як одне перетікає в інше. У нашому випадку концепція альтруїзму є наслідком, «своїм-іншим», концепції «егоїзму». Ланкою, що історично та логічно пов'язує ці концепції в історії філософії є французька філософія утопічного соціалізму. Відомо, що О. Конт був учнем засновника школи утопічного соціалізму А. Сен-Сімона. Саме від нього він перейняв ідею гармонічного суспільства, в якому між класами встановлюється мирна угода, що підкріпляється певним «загальним принципом» – по аналогії з принципом «всесвітнього тяжіння» І. Ньютона. Саме пошуки цього «загального принципу» змусили його звернутись до християнського принципу «братерства». Проте, загальноприйняте в тогочасній Франції негативне ставлення до інституту церкви, змусило його трансформувати цей принцип у більш світському напрямку. Саме цей шлях привів Конта до висунення концепту «альтруїзму» як реалізація принципу доброчинності в досягненні суспільної рівності, що позитивно-науково обґрунтована. У «Системі позитивної політики» він закликав [2] що такий, протилежний егоїзму тип поведінки, як альтруїзм, необхідно всіляко розвивати й заохочувати.

Поширення позитивізму в середині XIX ст. призвело до популяризації концепту «альтруїзм» саме у протиставленні (а тому – альтернативі) «егоїзму». Саме в такому вигляді ці терміни увійшли у європейську науку, й набули розвитку в інших гуманітарних і природничих науках.

Література

1. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Comte A. System of Positive Polity. L., 1875.

КОСТРИЦЯ Наталія

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Нині в Україні відбувається реформування системи вищої освіти в контексті загальноєвропейських вимог, які передбачають з налагодження українськими вишами співпраці з європейськими навчальними закладами в сфері навчальної та наукової діяльності, студентських міжнародних обмінів, можливості здобуття другої вищої освіти та навчання за магістерськими програмами за кордоном тощо.

Українські виші відчиняють двері для навчання іноземних студентів, спонукаючи їх до пошуку шляхів підвищення пізнавального інтересу щодо вивчення української мови як іноземної. Відповідно до наказу МОН України від 18.08.2014 р. № 997 керівники вищих навчальних закладів зобов'язані забезпечити вивчення державної мови іноземними студентами в обсязі, необхідному для навчання та спілкування на побутовому рівні.

У процесі навчання іноземних студентів української мови виникає низка проблем, які пов'язані з відсутністю диференціації іноземних студентів залежно від напрямів навчання та рівня знань з української мови, навчально-методичної літератури для різних спеціальностей та курсів. Застосування комунікативного підходу під час навчання української мови як іноземної частково сприяє вирішенню зазначених проблем. Комунікативний підхід спрямований на практику спілкування, томув останнє десятиліття визначає стратегію навчання української мови як іноземної.

Комунікативна компетентність – здатність користуватися мовою залежно від ситуації, набута в процесі спілкування або спеціально організованого навчання. Комунікативна компетентність складається з мовленнєвої компетентності (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями), мовної компетентності (знання одиниць мови та правил їхнього поєднання), прагматичної компетентності (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стильових різновидів мовлення). Деякі науковці з-поміж обов'язкових складників комунікативної компетентності, виділяють ще й соціокультурну (етнокультурознавчу, країнознавчу, культурологічну, лінгвокраїнознавчу).

Ефективному формуванню комунікативної компетентності в іноземних студентів під час вивчення української мови як іноземної сприяє використання ІТ-технологій (Інтернет-ресурсів та телекомунікаційного середовища), які є важливим джерелом наукової, професійної та навчальної інформації. За допомогою Інтернет-ресурсів та телекомунікаційного середовищастуденти-іноземці мають змогу удосконалювати вміння аудіювання на базі автентичних звукових текстів; розвивати вміння відтворювати інформацію, ставлячи онлайн-запитання; поповнювати активний і пасивний словниковий запас сучасною лексикою; удосконалювати вміння зображувати інформацію візуально (креслення діаграм, візуальних моделей та блок-схем) [1]. Не менш важливим завданням під час навчання студентів-іноземців української мови є формування умінь самостійної роботи і подальшої самоосвіти за допомогою ІТ-технологій.

Отже, нині у вищій школі триває активний пошук шляхів удосконалення та модернізації процесу навчання української мови як іноземної. Реалії життя ставлять перед науково-педагогічними працівниками вишів нові завдання щодозастосування сучасних новітніх підходів та методик, які б поєднували традиційні та інноваційні методи навчання, сприяли розвитку пізнавальної мотивації студентів-іноземців до вивчення української мови й культури.

Література

1. Перцева В. А. Формування комунікативної компетенції під час викладання української мови як іноземної. Інтернет ресурс. Режим доступу: 75Cg-jy-h_xCdUe3TouYHF3B4N4a1L (2).pdf

КУБІЦЬКИЙ Сергій

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ПЕДАГОГА

Як засвідчує аналіз сучасної соціокультурної ситуації, професійна діяльність педагога поступово ускладнюється. Потреба досягати вершин педагогічної майстерності з урахуванням сучасних вимог суспільства спрямовує педагогів на постійне вдосконалення своєї діяльності. Від його вміння перспективно мислити і діяти адекватно поставленим цілям залежить ефективність педагогічної діяльності. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема розвитку педагогічного мислення, що потребує дослідження змісту професійного мислення педагога.

Чимало складних ситуацій виникає саме у виховній діяльності педагога, від ступеня успішності їх вирішення значною мірою залежить ефективність педагогічного процесу в цілому. Ні педагога (вчителя), а ні студента (учня) не можна розглядати поза ситуацією спілкування.

Аналіз показує, що і викладачі, які мають хорошу предметну підготовку, відчувають серйозні труднощі у комунікативній сфері педагогічної діяльності. Складна за своїм змістом і динамічна за своїм протіканням педагогічна діяльність вимагає від педагога її осмислення з метою постійного вдосконалення. Тому питання формування і розвитку професійно

значущих особливостей мислення педагога є одним з актуальних у системі підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Педагогічне мислення можна розглядати як вид професійного мислення, що дозволяє суб'єктові пізнавати суть педагогічної ситуації і організовувати свої педагогічні дії по її цілеспрямованому перетворенню.

Існують різні підходи до визначення сутності педагогічного мислення. З погляду А.К. Маркової, «педагогічне мислення єпроцесом виявлення педагогом зовні не заданих, прихованих властивостей педагогічної дійсності в ході порівняння і класифікації ситуацій, з'ясування в них причинно-наслідкових зв'язків».

С.Т. Каргін подає таке визначення досліджуваного феномену: «педагогічне мислення – це спрямованість розумових процесів на віддзеркалення особливостей об'єкту діяльності педагога шляхом проникнення в сутність педагогічних явищ педагогічної дійсності».

На думку О.К. Осіпової, «професійно-педагогічне мислення – це діяльність з розв'язання педагогічних завдань». Воно існує як процес вирішення педагогічних завдань. Педагогічне мислення розглядають і як «узагальнене й опосередковане відображення різних проявів педагогічної дійсності. Проявляється у здатності успішно вирішувати постійно виникаючі педагогічні завдання і суперечності, в умінні бачити, розуміти, аналізувати, порівнювати, моделювати, прогнозувати явища педагогічної дійсності».

О.К. Осіпова розглядає педагогічне мислення педагога як сукупність властивостей, притаманних будь-якому практичному мисленню. Нею виділено специфічні ознаки: проблемність, рефлексивність, комплексність, конкретність, конструктивність, самостійність, критичність, професійна компетентність, індивідуалізованість мислення.

Професійне мислення педагога, спрямоване на розв'язання педагогічних завдань, є ієрархізованим ланцюгом розумових процесів, співвіднесених з цілями навчально-виховного процесу, характеризується своєрідністю структури, змістового (синтезу спеціальних знань) і практично-дієвого (сукупність інтегральних інтелектуальних умінь) фондів, що володіють своєрідними якісними характеристиками (опосередкованість об'єктом праці, проблемність, конструктивність, конкретність тощо).

До особливостей професійного мислення педагога О. К. Осіпова відносить професійну компетентність, обумовлену використанням спеціальних психолого-педагогічних, методичних та інших знань. Проте, на думку М.М. Кашапова, поняття «професійна компетентність» – ширше поняття, яке включає і педагогічне мислення.

Згідно з його експериментальними і емпіричними даними, професійні розумові вміння педагога організовані в контексті педагогічної діяльності і реалізуються на двох рівнях. *Ситуативний* рівень – являє собою вирішення комплексу поточних, актуальних педагогічних проблемних ситуацій. *Надситуативний* – розв'язання педагогом проблемної ситуації, що пов'язане з перспективою розвитку педагогічного процесу.

Цілісне представлення об'єкту своєї діяльності вимагає від педагога вміння бачити загалом – особливе, в цілому – одиничне. А для цього замало володіти тільки педагогічним «баченням» або ж уміти аналізувати педагогічні ситуації, тому виникла потреба виділити ознаки педагогічного мислення.

Згідно Б. Г. Ананьєву, С. Л. Рубінштейну, К. А. Абульханової-Славської, А.В. Брушлінському, Б. М. Теплову, Ю. К. Корнілову, мислення включене в процес взаємодії людини з об'єктивним світом і сприяє його адекватному здійсненню; а сам процес пізнання, мислення і є процесом безперервної взаємодії суб'єкта, що пізнає, і перетворюванимоб'єктом/суб'єктом, з об'єктивним змістом вирішуваної задачі (з якою безпосередньо стикається педагог у кожній окремій ситуації). Створюючи умови, необхідні для позитивних змін в студентові (учневі), педагог і сам змінюється. Перетворення дозволяє по-новому підійти до можливостей розв'язку проблем або завдань, що постають у контексті професійної діяльності.

Уміння встановлювати надситуативну проблемність у процесі розв'язання педагогічних проблемних ситуацій сприяє не тільки активації розумової діяльності педагога,

але й робить великий вплив на особистісний розвиток його, оскільки зачіпає перш за все його емоційну сферу та самосвідомість. А це у свою чергу неминуче веде до формування особистісних позицій, переконань, допомагаючи тим самим педагогові вдосконалювати свою діяльність, яка реалізується у площині таких особливостей педагогічного мислення, як проблемність, рефлексивність, комплексність, конкретність, конструктивність, самостійність, критичність, професійна компетентність, індивідуалізованість, надситуативність.

МАЛИХІН Олександр, ЯРМОЛЬЧУК Тарас

СИНХРОННО-АСИНХРОННИЙ РЕЖИМ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ФАХІВЦЯМИ ІТ НАПРЯМУ

Англійська мова є міжнародною мовою науки, технології і торгівлі. А, отже реалії сьогодення вимагають від фахівця певного рівня володіння мови, мовленнєвим та соціально-культурним комплексом знань, умінь і навичок, які дають змогу прийнятно й адекватно варіювати їх комунікативну поведінку в комунікативній формі в залежності від функціональних предикторів іншомовної комунікації яка створює підґрунтя для кваліфікованої інформаційної і творчої діяльності фахівця.

Люди з усього світу вивчають інформаційні технології, але більшість технологій, мов програмування, бібліотек, документацій, Інтернет-ресурсів викладені англійською мовою. Оволодіти цифровою грамотністю і стати професійно конкурентоспроможним в сьогоднішньому глобальному середовищі часто потребує необхідності у здобутті знань з англійських ресурсів, що є важливим для фахівці ІТ напряму.

Фахівці у сфері ІТ зіткнулися з бар'єрами у процесі читання навчальних матеріалів, технічної комунікації, читанні і написанні коду програмного забезпечення, оскільки найпопулярніші мови програмування створені англійською мовою. Їхні довідкові системи і приклади коду написані англійською мовою, їх системні бібліотеки і супутні документи API засновані на англійській мові, найпопулярніші підручники, MOOCs-масиви і дискусійні онлайн-майданчики в основному англійською мовою. Англійська також є офіційною мовою багатьох міжнародних спільнот програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом. Хоча переклади наведених технологій існують, люди часто сприймають їх, як джерела з низькою якістю, ніж оригінальні англомовні версії.

У нинішніх реаліях суспільства Інтернет-навчання іноземним мовам стає найбільшою інноваційною зоною в практиці підготовки фахівців, зокрема ІТ-напряму. Електронне навчання, як один з напрямів дистанційного навчання, що базується на застосуванні інформаційних технологій, все частіше стали виділятися поняття «синхронності» й «асинхронності». Звернення до таких понять у педагогічному контексті, як це помилково може здатися на перший погляд, далеко не нове.

Синхронним навчанням є всім добре відоме навчання на практичному занятті або на лекції у вузі. Під синхронним навчання можна розуміти навчання, під час якого взаємодія між тими, хто навчає, і тими кого навчають відбувається в один і той же час.

Засоби синхронної комунікації – це Інтернет-технології, що надають змогу спілкуватися в режимі реального часу (чат, відео- й аудіо-чат). За допомогою відео-зв'язку грань між присутністю студентів в аудиторії й дистанційним навчанням зникає. Фактично, такий метод отримання знань поєднує в собі усі позитивні якості класичного й дистанційного навчання.

Асинхронне електронне навчання – це найбільш прийнятий метод для онлайн-освіти, так як студенти не обмежені часом і мають здатність взаємодіяти з навчальним матеріалом у будь-який час.

Суміш з двох режимів (синхронного й асинхронного) надає студентам можливість ефективніше вчитися, ніж будь-який з окремих моделей. Асинхронний й синхронний режим

мають здатність доповнювати один одного в процесі викладання й вивчення іноземної мови через розмовну базу та конструктивістський підхід на основі діалогу, рефлексії та досвіду. У процесі змішування, режими мають здатність бути прекрасним взірцем для активізації пізнавальної діяльності студентів, обробка інформації й мотивації пізнавальних процесів.

Онлайн навчання має можливість бути ідеальним засобом для вивчення іноземної мови, оскільки синхронні й асинхронні технології надають велику кількість функцій для забезпечення організації й проведення творчої педагогічної діяльності, що в свою чергу в нинішніх умовах життєдіяльності суспільства є дуже актуальним напрямом застосування інформаційних технологій у процесі професійної підготовки фахівців ІТ сфери.

Синхронні й асинхронні онлайн засоби навчання за умови грамотної розробки дидактичної й технічної сторони навчання іноземним мовам, завдяки регулярному й професійному супроводу студентів протягом всього курсу, високій мотивації слухачів і наявності необхідного технічного забезпечення й електронних освітніх ресурсів навчання іноземним мовам, складає конкуренцію традиційним формам навчання, так як гібридний режим синхронних й асинхронних онлайн засобів забезпечує студентів всіма видами мовленнєвої діяльності та формує у них комунікативну компетентність, що є головною метою навчання іноземним мовам.

Література

1. Малихін О. В., Ярмольчук Т. М. Фахова підготовка майбутніх фахівців-філологів засобами інформаційного середовища / Суб'єктивація процесу фахової підготовки майбутнього філолога: теоретичні і практичні аспекти : монографія / за ред. проф. О. В. Малихіна. Частина 1. – Київ: НУБіП України, 2017. – С. 202 – 229.

2. Ярмольчук Т. М. Формування і реалізація індивідуальних стратегій професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації як психолого-педагогічна *Молодь і ринок.* №12. – Дрогобич, 2017. – С.160-166.

МАРІНІЧ Володимир

КОРОТКИЙ ПОГЛЯД НА ІЄРОГЛІФІЧНУ ПИСЕМНІСТЬ СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ

При вивченні структури взаємовідносин у Стародавньому Єгипті, особливо важливе значення має визначення форм і видів мовних систем, які в ньому існували, оскільки, у стародавні часи, мова та писемність були невід'ємним супутником державної влади у багатьох країнах.

Переклади давньоєгипетських текстів та висновки єгиптологів про життя та державний устрій часто дуже суперечливі, але, у своєї більшості, єгиптологи вважають, що ієрогліфічна писемність була єдиним видом писемності на території Стародавнього Єгипту. Їх висновки ґрунтуються на тому, що всі написи та тексти, що знайдені на величних спорудах, таких як піраміди, храми, обеліски і скульптури, а також написи та тексти, виявлені на знайдених древніх папірусах, зроблені за допомогою ієрогліфічної писемності.

Однак, слід пам'ятати, що ієрогліфічна писемність є «мертвою» писемністю і ми не володіємо достовірною інформацією щодо її правильного прочитання та озвучення.

Основою для досліджень ієрогліфічної писемності Стародавнього Єгипту є тексти, написані раніше древніми греками, які умовно можливо поділити на дві групи: літературні твори древньогрецьких мандрівників та істориків, а також тексти, розміщені на «Розетському камені», один з яких написаний древніми греками на замовлення давньогрецьких правителів Єгипту. Саме зазначений давньогрецький текст покладено в основу дешифрування «мертвої» ієрогліфічної писемності, яке відбувалось і продовжує відбуватися по сей день.

При цьому, необхідно враховувати те, що на сьогодні відсутня інформація про те, що хоча б хтось з древньогрецьких дослідників та діячів знав ієрогліфічну писемність (скоріше

за всього, жоден з них не володів ієрогліфічною «мовою» і тому описував життя, побут та історію Стародавнього Єгипту на підставі інформації, отриманої від жителів Стародавнього Єгипту, які жили наприкінці його існування).

При цьому, в першу чергу, необхідно звернути увагу на те, що древньогрецькі дослідники отримували інформацію про ієрогліфічні тексти у представників влади та жерців. Крім того, об'єкти, на яких знайдені тексти та написи з ієрогліфічною писемністю, також мають в основному провладний (управлінський) «характер».

Зазначене вище, певним чином може означати те, що ієрогліфічна писемність використовувалася жерцям і представникам влади, а також деякими представниками звичайного населення. Однак, це не означає, що ієрогліфічна писемність та «мова» були основним засобом спілкування серед місцевого населення. Навпаки, існує багато ознак протилежного, а саме того, що ієрогліфічна писемність та заснована на ній «мова» не були основними засобами спілкування у звичайних древніх єгиптян.

Перша ознака. Використання ієрогліфічної писемності на території Стародавнього Єгипту зафіксовано починаючи з 3400 року до нашої ери і аж до 5 століття нашої ери (тобто, майже протягом 4000 років).

Але, зверніть увагу на те, що ієрогліфічна писемність практично не розвинулася за цей час. За весь період її існування лише збільшилася кількість ієрогліфів приблизно до 5000 одиниць. При цьому, використовувалося у кожну епоху не більше 700-800 ієрогліфів. На противагу Древньому Єгипту, у Китаю за 4000 років кількість ієрогліфів збільшилась до 50 000 одиниць.

Крім того, ієрогліфічна писемність Стародавнього Єгипту не відображала відмінки та відміни, порядок створення прикметників та дієслів, а також багато-багато іншого, що з'являється у кожній мові під час її розвитку. Також, ієрогліфічна писемність не відображає значних наукових та архітектурних досягнень древніх єгиптян, що взагалі здається дуже дивним, оскільки разом з наукою завжди розвивається і мова. Тобто, фактично, не має жодних ознак її розвитку протягом всього часу існування.

Друга ознака. Також, дуже дивним є те, що враховуючи масштабну експансію древніх єгиптян (за допомогою війн та торгівлі) на території інших країн, а також завоювання самого Єгипту декілька разів, ієрогліфічна писемність та «мова» не була запозичені жодним підкореним чи завойовницьким або торговим народом.

Третя ознака. За багато часів, на території Стародавнього Єгипту проживало багато різних народів, і це описував навіть Геродот, (від нубійців і ефіопів до народів лівійської пустелі на заході і ассірійців на сході) з різними культурами та мовами. Однак, не має жодних ознак впливу ієрогліфічної писемності та «мови» на жодну писемність та мову цих народів, а та навпаки. Більш того, писемність та мови деяких з цих народів «дожили» до нашого часу у трансформованому виді, а ієрогліфічна писемність, в кінці кінців, просто «померла».

Враховуючи викладене вище, можливо припустити, що ієрогліфічна писемність та покладена на неї «мова» ніколи не були основним засобом спілкування у різноманітних народів Стародавнього Єгипту, а навпаки – кожен народ цієї країни розмовляв своєю мовою та використовував свою писемність.

Причиною того, що збереглися лише тексти з ієрогліфічною писемністю, а тексти на інших мовах не збереглися, є те, що ці ієрогліфічні тексти мали «провладний» та жрецький «характер» і тому викладалися на більш якісних об'єктах. В той час, як тексти, з використанням стародавніх мов та писемності звичайного населення окремих територій цієї країни, скоріше за всього, викладалися на матеріалі, який просто знищився з часом.

У зв'язку з цим, можливо припустити, що ієрогліфічна писемність та «мова» були не основними засобами спілкування місцевого населення, а були свого роду «есперанто» - штучною універсальною мовою спілкування та листування між різними народами (або провладними представниками різних народів)цієї великої країни Стародавній Єгипет.

Для порівняння, можливо навести приклад судових процесуальних кодексів будь-якої країни. Громадяни цієї країни, у звичайному житті використовують зручну для них мову та термінологію, але, зустрічаючись у суді, вони починають використовувати у розмові між собою судово-процесуальну термінологію, не притаманну звичайному спілкуванню.

Враховуючи таке призначення ієрогліфічної писемності та «мови» (як штучний універсальний засіб спілкування між представниками влади різномовних народів Стародавнього Єгипту), можливо пояснити тойфакт, чому на сьогоднішній день ця мова є «мертвою» - після завоювання та розпаду цієї країни, а також певної асиміляції місцевого населення із завойовниками, в ієрогліфічній писемності та «мові» просто відпала потреба.

МИХНЮК Сергій

ДО ПИТАННЯ ПРО СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Професійна підготовка фахівців у контексті світових глобалізаційних процесів на сьогоднішній день вимагає системного підходу до змісту та якості освіти. При чому якість вищої освіти розглядається у контексті сукупності якостей особи, що відображають її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлюють здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства, а якість освіти випускників закладу вищої освіти, окрім іншого, відображає здатність задовольняти відповідно до соціальних норм суспільні вимоги до виконання майбутніх соціально-професійних ролей, відповідати за свої соціально важливі рішення, задовольняти прагнення соціального статусу та престижу [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Відповідність якості підготовки випускника закладу вищої освіти вимогам галузевого стандарту вищої освіти має визначатись його компетенціями (якостями): соціально-особистісними (розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей, адаптивність і комунікабельність), загальнонауковими (розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності), інструментальними (здатність до письмової й усної комунікації, навички управління інформацією) тощо [2].

Так, у Законі України «Про вищу освіту» чітко окреслено поняття компетентності – динамічної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1].

Варто зазначити, що важливою як у теоретичному, так і прикладному значенні є соціально-комунікативна компетентність фахівців. Соціальна компетентність – це здатність людини бути конгруентною частиною соціуму, реалізовувати власні потреби і цілі шляхом створення партнерських стосунків з іншими особами, згідно з їхніми очікуваннями, потребами і цілями в межах суспільно прийнятної поведінки. Комунікативна компетентність – це здатність людини ефективно здійснювати під час спілкування обмін інформацією, почуттями та емоціями, презентувати і цивілізовано відстоювати власну точку зору на засадах визнання різноманітності позицій і шанобливого ставлення до цінностей інших людей.

Виходячи із вище сказаного, можемо стверджувати, що соціально-комунікативна компетентність є здатністю людини забезпечувати власні потреби і цілі шляхом створення партнерських відносин з іншими, згідно з їхніми очікуваннями, потребами і цілями в межах суспільно прийнятної поведінки, а також завдяки ефективній комунікації [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**].

Процес формування соціально-комунікативної компетентності фахівця відбувається з урахуванням провідних принципів професійної підготовки фахівців, серед яких, насамперед, принципи:

1) фундаменталізації, що передбачає єдність методологічної, загальноосвітньої, теоретичної і практично-професійної підготовки фахівців в умовах закладів вищої освіти різного рівня акредитації;

2) системності як реалізація структурних зв'язків в середині системи професійної підготовки фахівців, та системи освіти загалом; як відображення системи методологічних знань (загальнонаукові знання, знання методів наукового пошуку, наступність у підготовці фахівців тощо);

3) науковості – як такий, що відображає відповідність змісту професійної підготовки можливостям сучасної наукової думки; як реалізацію співвідношення теорії і практики професійної підготовки фахівців;

4) доступності – передбачає відповідність змісту професійної підготовки реальному рівню знань студентів того чи іншого року навчання [4].

На сьогодні соціально-комунікативна компетентність фахівця передбачає володіння основними соціологічними категоріями; розуміння особливостей розвитку соціальних відносин щодо власності і влади в сучасних індустріальних країнах; основних моделей соціальної диференціації та їх можливого впливу на підприємницьку та трудову мотивацію і соціальну стабільність; вміннями використовувати механізми вирішення конфліктів інтересів окремих соціальних груп; використовувати ефективні моделі трудових відносин; застосовувати методи дослідження громадської думки та цілеспрямованого впливу на неї; взаємодіяти із засобами масової інформації; орієнтуватися у сучасних засобах комунікації, знаходити однодумців, партнерів у професійних соціальних мережах, захищати авторські розробки, ідеї, винаходи від конкурентів, створювати привабливий професійний імідж [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. *Голос України.* 2014. № 148 (5898). Режим доступу до ресурсу: www.golos.com.ua/Article.aspx?id=345592.

2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результат современного образования. *Высшее образование сегодня.* 2003. №5. С. 34-42.

3. Ковальова О. А. Модель соціально-комунікативної компетентності. *Наука – практиці.* 2014. № 11 (30). С. 27-33.

4. Самборська Н. М. Соціально-комунікативна компетентність майбутніх медичних працівників у контексті системного та компетентнісного підходів.*Проблеми освіти: наук-метод. зб.*Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 85. Спецвипуск. С. 97-101.

5. Фруктова Я. С. Сучасні підходи до окреслення соціально-комунікативної компетентності фахівців [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/967/1/Y_Fruktova_VOU_3_GI.pdf

МІСЬКЕВИЧ Людмила

КОМУНІКАТИВНІ ВМІННЯ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Керівник закладу загальної середньої освіти є ключовою фігурою у здійсненні управлінської діяльності освітнього закладу. Саме керівник є трансформатором оновленого змісту освіти, освітніх технологій, форм та методів навчання, виховання й розвитку особистості, піклується про власну управлінську діяльність, про впровадження елементів новизни, оригінальності, тобто всього того, що необхідне для забезпечення реформування освітнього процесу в закладі освіти та підвищення результативності управлінської діяльності [5; 1]. Одним із необхідних вмінь керівників є комунікативні вміння. Адже, здатність спілкуватися та вести переговори на високому рівні є запорукою успіху та дає змогу не тільки сприймати та передавати необхідну інформацію, але й розуміти співрозмовників. Тому, під час професійної підготовки майбутніх керівників закладів загальної середньої

освіти, потрібно приділяти увагу розвитку спілкування, а саме комунікативних знань, вмінь та навичок майбутніх фахівців.

Термін «спілкування» визначається як комплексне поняття, яке охоплює всі можливі процеси взаємодії людей – інформаційний, інтерактивний, перцептивний, а «комунікація» є конкретним поняттям, що позначає лише один із типів спілкування, переважно пов'язаний з інформаційним зв'язком [4]. Спілкування необхідне для задоволення потреби людини у спілкуванні з оточуючими. Комунікативна компетентність визначається як здатність особистості до спілкування в одному, кількох чи всіх видах мовленнєвої діяльності, що становить сформовану у процесі природної комунікації або спеціально організованого навчання особливу властивість мовленнєвої особистості [2].

Взаємодія керівника закладу загальної середньої освіти з підлеглими здійснюється для отримання інформації, яка потрібна для якісного виконання посадових обов'язків та впливу на підлеглих.

Комунікативна взаємодія під час управлінського спілкування здійснюється за такими принципами:

- врахування соціальних настанов підлеглих (кожна людина має власний досвід, погляди, цінності);
- «Ви-підхід» – передбачає попереднє з'ясування намірів та очікувань підлеглих, спільний пошук шляхів вирішення проблем;
- толерантність – розуміння того, що кожна людина індивідуальна та неповторна, має право на власну думку;
- референтність – уважність до підлеглих, віра у їх кращі якості, акцентування уваги на позитив та врівноваженість, доброзичливість та оптимізм [6].

До складових та характеристик комунікативного потенціалу керівника відносяться: 1) потенційні комунікативні можливості, комунікативні сили керівника, які можуть бути задіяні і використані в управлінні; 2) психологічні властивості та можливості особистості керівника, отримані в управлінському спілкуванні і взаємодії з іншими людьми; 3) комунікативні можливості професійного розвитку, саморозвитку особистості керівника; 4) динамічність комунікативного потенціалу, яка сприяє розвитку комунікативних властивостей та здібностей керівника [3].

Отже, комунікативні вміння мають вагоме значення для здійснення управлінської діяльності та дають змогу встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми. Для виконання посадових обов'язків керівник закладу загальної середньої освіти повинен володіти певними нормами спілкування та поведінки для того, щоб сприймати і розуміти партнера, вміти «читати» по обличчю і «подавати себе» під час спілкування; оптимально будувати свою мову та розвивати комунікативний потенціал.

Література

1. Журавська Н. С. Особливості організації науково-дослідної роботи в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка,* 2016. Вип. 4 (86). С. 65-69.

2. Назаренко Н. С. Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. … канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2008. 259 с.

3. Особистісно-психологічні основи комунікативної компетентності керівника. URL: https://posibnyky.vntu.edu.ua/ps_v_org/342.html.

4. Редько С. І. Комунікативна компетентність як основа успішної управлінської діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу.*Педагогічнийпроцес: теоріяіпрактика (Серія: Педагогіка).* 2017.№3 (58).С. 116-122.

5. Сергеєва Л. М. Сучасні орієнтири змісту управлінської компетентності керівника навчального закладу. URL: http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10sereel.pdf.

6. Філіппова З. І. Формування комунікативної компетенції керівника навчального закладу. URL: http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19091-formuvannya-komunika-tivno%D1%97-kompetenci%D1%97-kerivnika-navchalnogo-zakladu.html.

НАГОРНА Катерина

ПРОЕКТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

На сьогодні сучасними міжнародними вимогами до професійної компетентності фахівців різних спеціальностей визначено необхідність їх участі у перспективних проектах, володіння здатністю до розробки і проектування, вирішення складних професійних проектних завдань. Тому нині у нашій державі є актуальною підготовка фахівців, які володіють проектною компетентністю. З огляду на зазначене виникає потреба у чіткому визначенні сутності поняття «проектна компетентність».

Проведений аналіз наукових праць [4; 5; 6] дозволив визначити «компетентність» як актуалізовану, інтегративну (таку, що базується на знаннях), інтелектуально й соціокультурно зумовлену особистісну якість, яка проявляється в діяльності, поведінці людини, у її взаємодії з іншими людьми під час вирішення різноманітних завдань [5]. Також під компетентністю вважають інтегровану якість особистості, яка характеризується здатністю та готовністю до здійснення професійної діяльності [2].

З нашої точки зору, «проектну компетентність» слід розглядати з позиції терміну «проект». На сьогодні вважається, що «проект є якимсь завданням з певними вихідними даними і бажаними результатами (цілями), які обумовлюють спосіб його вирішення, проект містить в собі задум (проблему), засоби її реалізації (вирішення проблеми) і одержані внаслідок її реалізації результати» [5]. У тлумачному словнику з управління проектами вказується, що проект – це певне завдання з визначеними вихідними даними й встановленими результатами (цілями), що обумовлюють спосіб його вирішення [7].

У контексті нашого дослідження, де ми вивчаємо проблему формування проектної компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю, варто звернути увагу на поняття «соціальний проект», який найчастіше всього використовуватимуть майбутніфахівці у професійній діяльності. Як вважає Н. П. Волкова, «соціальним проектом є науково обґрунтована модель конкретного рішення соціальної проблеми, сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання в середовищі матеріальної чи духовної цінності, яка має просторово-часові та ресурсні межі, і вплив якого на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням».Також існує твердження, що «соціальний проект – це сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання в середовищі, що змінюється, матеріальної або духовної цінності» [2].

Слід визнати, що створення проекту є неможливим без діяльності, яка вимагає створення чогось нового [3]. А отже, соціальне проектування – це практична діяльність, націлена на діагностику актуальних і перспективних соціальних проблем, вироблення ресурсно-забезпечених оптимальних варіантів їх вирішення. Соціальне проектування передбачає конструювання фахівцем, групою фахівців чи організацією дій, спрямованих на досягнення соціально значущої мети, яка є локалізованою за місцем, часом і ресурсами. Сутність соціального проектування полягає у конструюванні бажаних результатів майбутнього, що передбачає здійснення дій для досягнення запланованих результатів [3].

Отже, проаналізувавши попередні визначення вказаних вище понять вважаємо, що проектна діяльність вимагає від фахівця володінням проектними здатність до розробки та виконання проектних рішень, здатністю. Тому, під проектною компетентністю ми розуміємо – інтегровану якість особистості, яка характеризується здатністю та готовністю до здійснення проектної діяльності. Наступним напрямком дослідження вважаємо визначення змісту та структури проектної компетентності для майбутніх фахівців соціономічного профілю.

Література

1. Аверин А. В. Социальная політика и социальная ответственность предприятия. Москва: Приор, 2008. 280 с.

2. Буцик І. М. Обгрунтування сутності дослідницької компетентності інженерів аграрного профілю.Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. 2016. Вип. 233. С. 38-45.

3. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. Київ: Академвидав, 2007. 616 с.

4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования.*Эксперимент и инновациив школе.* 2009. № 2. С. 7-14.

5. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посібн. 5-е вид., доп. і перероб. Київ, 2007. 656 с.

6. Селевко Г. Компетентности и их классификация.*Народное образование.* 2004. № 4. С. 138-143.

7. Управління проектами: процеси планування проектних дій: підруч. / Чумаченко І. В. , Морозов В. В., Доценко Н. В., Чередниченко А. М. Київ: КРОК, 2014. 673 с.

НАВРОЦЬКА Марія

СУБ'ЄКТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК ІНТЕГРАТИВНА ВЛАСТИВІСТЬ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Стрімкий розвиток сучасного суспільства вимагає якісну підготовку майбутніх фахівців різних спеціальностей. Особливу увагу звертають на підготовку майбутніх філологів, адже, фахівці цієї спеціальності мають бути висококваліфікованими. Їхня професійна діяльність є взірцем освіти в Україні.

Важливою складовою в підготовці майбутніх фахівців у галузі філологіїєрозвиток суб'єктності студентів філологічних спеціальностей. Питаннями суб'єктності студентів філологічних спеціальностей займались такі вчені як Н. О. Арістова, І. П. Подласний, О. М. Волкова та ін. Але для досягнення цілеспрямованого розвитку суб'єктності майбутніх філологів слід сформувати певні методичні рекомендації, що допоможуть викладачам, які постають перед студентами у ролінаставників, розвивати суб'єктність майбутніх філологів.

Беручи до уваги концептуальні дослідження в галузі психології, педагогіки та методики вивчення філологічних спеціальностей ми можемо розглядати суб'єктність майбутніх філологів в контексті їх професійно-суб'єктних відносин. Ці відносини виникають у результаті внутрішньої переробки особистістю філолога вимог, які висуваються суспільством, наукою й освітою. Головною вимогою до фахівця в галузі філології є наявність спеціальних галузевих знань, широка ерудиція, інтуїція, високорозвинений інтелект, високий рівень загальної культури й моралі, професійне володіння набутими навичками.

Отже, необхідно мати на увазі основні суб'єктні прояви будь-якого філолога та говорити про ті аспекти суб'єктності, які роблять філолога суб'єктом професійної діяльності. Можна говорити про те, що суб'єктність безпосередньо пов'язана з такими психологічними механізмами особистісного розвитку, як індивідуалізація, самовизначення, креативність, самодетермінація, рефлексія.

У своєму розвиненому вигляді суб'єктність спонукає майбутнього філолога приймати відповідальність на себе, проявляти активність, протистояти шаблонам і педагогічній рутині, ламаючи стереотипи, критично ставитись до загальновідомих істин і прийнятих правил та норм, відстоювати власну творчу свободу й унікальність. Це дає змогу студентам філологічних спеціальностей, залишаючись самими собою, переборювати як статуснорольову та соціокультурну заданість, так і рівень психофізіологічної данності, що й становить сутнісну характеристику особистісного розвитку.

Так як суб'єктність забезпечує основу розвитку особистості, індивідуальності, універсності людини, то без неї сам процес саморозвитку й самовдосконалення втрачає свою цілісність, комплексність, провідну сутність. Механізм професійного саморозвитку вміщує усвідомлення труднощів у своїй діяльності, аналіз їх причин і умов виникнення, їх переосмислення і постановка певних цілей та завдань. Саморозвиток фахівця відбувається в

умовах адаптації до професії і пов'язаний з вибором стратегії професійного розвитку на основі осмислення ролі професії і себе у професії.

Конкретизація суб'єктної позиції особистості майбутнього філолога, пов'язана із співвідношенням «загального» й «специфічного». Так, «загальне» визначається, насамперед, умовами освіти у вищому навчальному закладі та підготовкою майбутнього фахівця до вступу у вільний ринок праці. Звідси, суб'єктна позиція дозволяє студентові: визначити особистісне ставлення одержуваної освіти; суб'єктно використати освітні умови; проектувати та реалізовувати індивідуальну освітню позицію.

«Специфічне» в суб'єктній позиції студента обумовлюється предметом майбутньої професійної діяльності. Іншими словами, прояв суб'єктності виступає до певної міри антиподом нормативно-рольової позиції суб'єкта; відображає та розвиває індивідуальність, авторство, суб'єктність особистісної позиції, вироблення перспектив подальшого саморозвитку; надає діяльності неповторної, творчої, особистісної своєрідності.

Отже, уточнення і конкретизація суб'єктності студентів філологічних спеціальностей дозволяє зробити висновки щодо його професійної суб'єктної позиції, особистісного та професійного становлення як суб'єкта професіоналізації. У структурі професійної суб'єктності майбутнього філолога окреслюємо ціннісно-мотиваційний, змістовий діяльнісний, комунікативний та рефлексивний компоненти єдиної системи навчання. Суб'єктність пов'язана з виробленням у майбутнього фахівця відношення до себе як до суб'єкта професійної діяльності; виражає особистісно значущу систему теоретико-методологічних знань, умінь, ціннісних відносин; визначає активність в опануванні рефлексивно-особистісними способами професійної діяльності та її творчого розвитку; є інтегративною якістю творчої філологічної діяльності.

Література

1. Арістова Н. О. Теоретичні та методичні засади формування професійної суб'єктності майбутніх філологів: дис.... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2017. 572 с.

2. Волкова М. Н. Психология субъекта: хрестоматія. Владивосток: Мор. гос. ун-т, 2007. 182 с.

3. Татенко В. А. Психология в субъектном измерении: монографія. Київ: Видавничий центр «Просвіта», 1996. 404с.

РУДИК Ярослав, БАЛАС Інна

АСПЕКТИ ВПЛИВУ СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА НА УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ

В епоху реформування освіти на ефективність управління загальноосвітнім навчальним закладом вагомий вплив має стиль управління керівника цього закладу. Від нього значною мірою залежить якісне розв'язання фінансово-економічних, господарських справ, результат освітнього процесу, стосунки в колективі, результат роботи та імідж закладу взагалі. А отже, саме керівник є центром, навколо якого формуються, розвиваються й успішно розв'язуються проблеми загальноосвітнього навчального закладу.

Оптимізація взаємовідносин керівника і підлеглого – один із найважливіших шляхів виховного впливу дорослих на підростаюче покоління. Цей вид спілкування і взаємодії здебільшого не обмежується вирішенням тільки виробничих завдань. Він виходить за межі контакту, поширюється на різні сфери людського життя. Поширення сфери спілкування за межі робочого процесу дає керівнику додаткові відомості про людину і становить основу впливу на повсякденну діяльність. Це дає можливість оптимізувати взаємини, підвищувати керованість роботою.

Звернемося до визначень стилю керівництва, яких на сьогодні існує багато. Розглянемо деякі з них. За Н. Л. Коломінським, стиль керівництва установою освіти – це система методів, прийомів, засобів, які переважають в управлінській діяльності керівника, а також особливості їх застосування, обумовлені особистістю керівника [1, с. 148]. Стиль роботи керівника є наочним проявом тих принципів, форм і методів реалізації управлінських завдань, завдяки яким наочно демонструються його особистісно-ділові якості та антропологічна підготовленість [4, с. 188]. Л. М. Кравченко розуміє стиль роботи менеджера освіти як гнучку поведінку керівника щодо співробітників та учнів, що базується на самоорганізації та самоуправлінні і є орієнтовною на досягнення цілей навчально-виховного закладу та організації загалом [2, с. 24].

Отже, на основі сказаного вище, можемо зробити висновок: стиль керівництва директора школи – це система особистих засобів і способів управлінської діяльності менеджера освіти з метою досягнення поставлених цілей закладу та організації в цілому. На сьогодні нам відомі різні класифікації стилів керівництва. Звернемося до класичної класифікації Курта Левіна, за якої існує три стилі керівництва: авторитарний, демократичний і ліберальний:

1. Авторитарний (директивний) стиль характеризується централізацією влади лише в руках керівника. Керівник одноосібно приймає рішення, жорстко регламентує діяльність підлеглих, обмежуючи їхню ініціативу. Справи в колективі плануються керівником завчасно. Підлеглим відомі лише найближчі цілі і при цьому вони отримують мінімум необхідної інформації. Контроль за діяльністю підлеглих базується на силі влади керівника, його голос завжди є вирішальним, будь-яка критика на його адресу не допускається.

2. Демократичний (колегіальний) стиль заснований на децентралізації влади керівником. При прийнятті рішень керівник консультується з підлеглими, дає колегам можливість брати участь у їх виробленні. Підлеглі отримують достатньо інформації, щоб мати уявлення про перспективи своєї роботи. За такого стилю практикується делегування функцій і повноважень від керівника до підлеглих. Ініціатива з боку підлеглих стимулюється.

3. Ліберальний (потуральний) стиль характеризується мінімальним втручанням керівника у діяльність підлеглих. Керівник виступає як посередник, який забезпечує підлеглих інформацією та матеріалами, необхідними для роботи. Зазвичай справи пускаються на самоплив. Керівник реагує лише тоді, коли на нього тиснуть зверху або знизу. Як правило, за такого стилю керівництва серед підлеглих стають лідерами одна-дві людини, які керують групами [3, с. 56-57].

Стиль керівництва щодо фахового розвитку підлеглих складається під впливом суб'єктивних і об'єктивних чинників.

Суб'єктивні чинники – це, передусім, характерологічні якості особистості керівника: його темперамент і вольові якості, риси характеру і здатності, з одного боку, а з другого – загальна культура, рівень вимог, особливості самооцінки, критичність розуму, соціальні установки.

До об'єктивних чинників належать: стиль керівництва адміністрації, що накладає відбиток на діяльність керівника; характер взаємовідносин у колективі керівників; наявність упорядкованих місць для роботи, забезпеченість робочого місця достатньою кількістю офісного устаткування тощо. Проте обов'язковими психологічними умовами оптимального стилю керівництва і спілкування керівника і підлеглого є повага керівника до особистості підлеглого і висока вимогливість до нього, позитивний емоційний фон і творче ставлення до діяльності, наповненість її естетичним змістом, спрямованість у майбутнє.

У загальних рисах стиль керівництва визначається за такими параметрами: мірою делегування керівником своїх повноважень; мірою участі підлеглих у прийнятті рішень; рівнем інформованості підлеглих; типами влади, що їх використовує керівник.

Література

1. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): монографія. Київ : МАУП, 2000. 286 с.
2. Кравченко Л. М. Стиль роботи менеджера освіти.*Педагогіка математики і природознавства:збірник наук. пр.* V Всеукраїнські читання, присвячені пам'яті М. В. Остроградського, 24-25 вересня 2001 р. Полтава: ПОППО, 2001. 72 с.
3. Крижко В. В., Павлютенков Є. М. Менеджмент в освіті: навч.-метод. посібн. Київ, 1998. 192 с.
4. Співак В.А. Корпоративная культура. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 362 с.

РУДИК Ярослав, КУЦА Аліна

РЕКЛАМНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сьогодні конкурентна боротьба в межах ринку освітніх послуг розвивається динамічно, заклади вищої освіти (ЗВО) мають приділяти більше уваги вистежуванню всі конкурентних змін. Максимальний результат може бути досягнуто тільки за умов правильно вибраної маркетингової стратегії, направленої на підтримку конкурентних переваг ЗВО.

Поняття конкурентоспроможності освітніх послуг є багатогранним та відображає не лише аспекти діяльності ЗВО, але і фактори, які здійснюють вплив на ринок освітніх послуг. Особливість конкурентоспроможності ЗВО та їх освітніх послуг полягає в тому, що надана послуга може бути оцінена лише через декілька років після її отримання, а у визначений час конкурентоспроможність базується на основі конкурентоспроможності випускників минулих років та ситуації на ринку праці, що склалася на даний час. Це суттєво ускладнює можливість ретельного оцінювання конкурентоспроможності ЗВО.

Значну увагу конкуренції в галузі надання освітніх послуг приділяли В. Базилевич, О. Виноградова, В. Євтушевський, О. Кратт, Т. Литвиненко, Р. Пікус, Л. Руденко, А. Старостіна, А. Томпсон, Р. Фатхутдінов, О. Федірко, Д. Черваньов, А. Черняк, В. Швець, А. Шегода, Й. Шумпеттер та ін. Однак, питання формування конкурентних переваг ЗВО на ринку освітніх послуг залишаються дискусійними [2].

Конкуренція на ринку освітніх послуг являє собою сукупність процесів, взаємодій та загальної боротьби між існуючими та потенційними суб'єктами ринкових відносин на рику освітніх послуг з метою отримання максимально вигідних позицій у відповідності до поставленої мети. Вона є рушійною силою розвитку економіки, могутнім стимулом для розвитку науково-технічного прогресу. Конкуренція забезпечує взаємодію попиту та пропозиції, урівноважуючи ринкові ціни.

Конкурентоспроможність ЗВО на ринку освітніх послуг може регулюватися різними методами або прийомами. До прийомів підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг належать цінові і нецінові методи. Конкурентоспроможність ЗВО багато в чому знаходиться в залежності від конкретних умов, що складаються на ринку освітніх послуг (стан освітнього ринку, асортимент освітніх послуг, ціни, умови оплати та ін.). Іноді закладу вищої освіти достатньо запропонувати більш пільгові умови оплати, щоб освітня послуга набула широкого розповсюдження [2].

Бурхливий розвиток ринку вищої освіти та деяких із видів освітніх послуг в Україні за останні роки супроводжується таким же помітним, якщо і не випереджувальним, зростанням рекламно-інформаційної активності в цій сфері.

Рекламуванням своїх послуг займаються і державні, і недержавні, і давно існуючі, і тільки створені вищі заклади освіти, для чого використовуються: засоби масової інформації (пряма і непряма друкована реклама, телевізійна реклама, інтернет-реклама, реклама в пресі, а саме: діловій і молодіжній, радіореклама), зовнішня реклама, реклама на транспорті, виставкова діяльність, дні відкритих дверей, ювілейні чи пам'ятні дати як самого ЗВО, так і його найшанованіших співробітників; зустрічі та асоціації випускників, клуби почесних докторів, наукові конференції, симпозіуми тощо [4].

Найзручнішим способом надання інформації про переваги освіти, що її надає навчальний заклад, кваліфікацію викладачів та іншої інформації, звісно, є проведення рекламних кампаній. Рекламна кампанія ЗВО відрізняється оптимізацією існуючих засобів реклами та щорічною періодичністю її проведення.

Відповідно до загального комунікаційного середовища вищих навчальних закладів визначимо три рівні реалізації концепції рекламної діяльності типового закладу вищої освіти:

1. Широка рекламна діяльність ЗВО, що формує його імідж та ефектно позиціонує його серед потенційних конкурентів.
2. Роз'яснювальна інформаційна діяльність на рівні факультетів: робота з відгуками студентів, випускників шкіл, батьків, роботодавців, допомога у визначенні професії тощо.
3. Безпосереднє спілкування на рівні кафедр з конкретними абітурієнтами, формування образу спеціаліста в їхніх очах.

Для формування позитивного іміджу закладу вищої освіти доцільно використовувати різні засоби комунікаційної діяльності, адже це дієвий шлях до підвищення конкурентоспроможності ЗВО: теле- і радіореклама, організація наукових та проорієнтаційних заходів; для роз'яснювальної інформаційної діяльності – проведення днів відкритих дверей, організація виставок, зустрічей тощо; для формування образу фахівця – організація конкурсів та спілкування на рівні кафедр [3].

В умовах підвищеної конкуренції на ринку освітніх послуг заклади вищої освіти мають вести більш активну діяльність для привернення уваги потенційних споживачів – абітурієнтів, при цьому залучаючи нетрадиційні методи та підходи, які, наприклад, раніше були притаманні виключно сфері бізнесу, а не освіті: маркетинг, реклама, робота з цільовою аудиторією тощо.

Література

1. Конкуренція на ринку освітніх послуг [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/73196/marketing/#95
2. Методи підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20130214_econ/2_olshantseva.htm
3. Оболенська Т. Є. Наукові засади формування конкурентного ринку освітніх послуг для функціонування ринку праці. Теорія і практика маркетингу в Україні: [монографія] / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак, В. Я. Кардаш, В.П. Пилипчук та ін. ; за наук. ред. д.е.н., проф., акад. АПН України А. Ф. Павленка. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 13-57.
4. Рекламна діяльність вищого навчального закладу [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Режим доступу: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default-/files/mmi2011_2_53_64_0.pdf

САМАРСЬКИЙ Андрій, ДУБРОВІНА Оксана

ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПРИНЦИП ВУЗЬКОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТІ

Основна проблема сучасної системи освіти полягає в невідповідності дійсного результату навчання та виховання і запланованого. Сьогодні це виражається як невідповідність рівня знань та кваліфікації випускника потребам ринку праці. Але справа не в тому, що страждають роботодавці. Внаслідок руйнування системи освіти деградує суспільство. Щоб поліпшити становище системи освіти, її необхідно будувати виключно на наукових принципах. Але небезпечно обмежуватись лише одною наукою – педагогікою. Для виховання людини як Людини необхідно розуміти, що таке людина. А на це питання дати відповідь може лише філософія.

Основний об'єкт виховання - це людина. Від тварини нас відрізняє передусім здатність до творчої праці, здатність до мислення. Отже, вслід за відомим радянським

філософом Е. В. Ільєнковим, можна стверджувати: школа повинна вчити мислити! Проблема в тому, що в сучасній школі мислити не вчать, а лише намагаються дати знання. Ще Геракліт казав: «багатознання розуму не навчає». Знання самі по собі нічого не дають, можна багато знати і нічого в тому не розуміти. Окрім знань важлива здатність до судження, що дозволяє грамотно застосовувати знання. Вона може розвиватись в людині лише, кажучи мовою філософії, через осягання понять та категорій. Простіше кажучи, розум у людини з'являється лише тоді, коли вона в своїй індивідуальній діяльності стикається з проявами суспільної діяльності. Те, наскільки індивід засвоїв загальнолюдську розумову культуру, і є показником його розуму.

В ході свого розвитку дитина може засвоювати суспільне і без своїх безпосередніх вихователів, адже весь оточуючий її світ несе в собі суспільне начало. Невимушено навчаючись в такий спосіб, дитина дошкільного віку швидко прогресує, бо процес проходить як гра, як щось природне. Але коли дитина йде в школу, вона стикається з тим, що щось (а може і все) треба зубрити. Замість того, щоб вчитися творчо підходити до будь-якої справи, дитина вчиться чомусь рівно протилежному – запам'ятовувати, не думаючи. Насправді ж, основна задача школи, даючи знання, давати і вміння до судження, вчити мислити, а для цього всіляко уникати штампованих процесів і створювати такі умови, щоб учень кожен раз сам робив для себе „геніальні відкриття", самостійно проходячи шлях першодослідників. А задача педагогів – зробити так, щоб процес проходив швидко і якісно, але ні в якому разі не давати результат в чистому вигляді. І якщо не обмежуватись окремими дисциплінами, а давати основи всіх фундаментальних наук, що, власне, до цього часу передбачається шкільною програмою, то дитина буде мати цілісне сприйняття світу, що є необхідною умовою розвитку Людини.

Якщо школа повинна вчити мислити – то університет тим більше. Але, якщо в школі індивід засвоює початкову суспільну практику, то у вузі це повинно відбуватись на більш серйозному рівні.

На жаль, сучасні тенденції в системі освіти спрямовані в протилежну сторону. Зараз навчання налаштоване на результат, а сам процес, як спосіб досягнення результату, випускається з уваги, як щось не важливе. Зараз вважається, що головне - запхнути в голови студентів побільше знань, а те, навчиться він думати чи ні – вважається його особистою справою. Знання, звісно, ніколи не зашкодять, але ні в якому разі не можна обмежуватись лише ними. В такий спосіб людина ніколи не зможе конкурувати з комп'ютерами, бо в останні можна записати набагато більше інформації, ніж у людську голову.

Поглиблення спеціалізації в системі освіти – це з одного боку наслідок суспільного поділу праці, а з іншого боку намагання «угнатись» за комп'ютером. Принцип орієнтації на якомога більшу кількість знань змушує педагогів обмежувати область пізнання. Це негативно відображається на людині – вона замість того, щоб стати Людиною, стає людиною-функцією. При цьому немає ніякого цілісного сприйняття світу. Суспільство перетворюється на сукупність слабо розуміючих один одного індивідів.

Часто тенденцію на вузьку спеціалізацію виправдовують потребами ринку праці. Але в процесі виховання ні в якому разі не можна орієнтуватись на потреби ринку. Треба орієнтуватись виключно на потреби людини, потреби її розвитку. Адже цикл навчання у вузі триває 5 років, а за цей час потреби ринку змінюються. Виходить, що мета, на яку націлювались, змінилась. Навпаки, якщо виховувати всесторонньо розвинуту людину, то вона буде легко пристосовуватись до змін, спричинених розвитком техніки і науки.

СИДОРЕНКО Ірина

ПЕРЕКЛАД ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: В ЯКІЙ СИТУАЦІЇ ОПИНЯЄТЬСЯ ВИКЛАДАЧ

Викладачі філософських дисциплін знають, яким важливим є читання студентами першоджерел. Звісно, можна викладати та вивчати філософію та культурологію за підручниками. Але справжнє опанування цих царин гуманітарного знання можливе лише за першоджерелами. Навчання за підручником не привчає до самостійного мислення, адже дає готові відповіді. Просте заучення студентами змісту дидактичних матеріалів заради хороших відповідей не може задовільнити викладача.

Філософія є не лише інструментом споглядання та морального виховання, вона містить потенціал практичного перетворення світу. Отож, знання мають стати практично корисними, для цього їх треба пережити, осмислити, формувати на їх основі критичне мислення. Історик філософії С. Секундант говорить про те, що однією з функцій філософії є сприяння створенню нормального громадянського суспільства в Україні, «що більше людей залучається до філософського процесу і до філософського мислення, то краще. Це – один із чинників, які змінюють націю» [2].

При викладанні філософських дисциплін, зокрема, етики, естетики, культурології, власне філософії сучасні викладачі опиняються в ситуаціїмайже повної відсутності перекладів текстів першоджерел українською мовою. Йдеться не про неякісні переклади або ж калькування термінів з російської, а саме про *не існування* перекладеної літератури. Причини очевидні: наслідки мовної політики радянського керівництва на теренах України – втручання у внутрішній розвиток української мови, спрямоване на штучне зближення з російською і знищення як незалежного мовного утворення. Цьому присвячена збірка документів і матеріалів «Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциту» [3].

Роботою з перекладу та видання філософських текстів українською мовою займається Український інститут книги, тож зрушення потроху відбуваються. Одначе специфіка філософської літератури полягає в тому, зазначаєфілософ та перекладач В. Кебуладзе, що перекладачмає добре знати не лише граматичні правила мови, а й філософію цього періоду, термінологію, яку вона використовує. Науковець вважає, що людина, яка фахово не займається філософією, не може перекладати філософські тексти; філософ, який не займаєтьсяпевною вузькою тематикою, не може перекладати тексти з теми, на якій не знається.В кожному разі треба зануритися у відповідну інтелектуальну традицію, вивчити її зсередини.Тому, щоб стати хорошим перекладачем, треба багато років працювати у певній вузькій галузі [1].

Що має робити викладач? Один з варіантів – рекомендувати студентам до опрацювання першоджерела мовами оригіналу – переважно це тексти англійською, німецькою та французькою мовами; німецькі та французькі праці, як правило, мають англійські варіанти перекладу. Інший шлях - користування російськомовними ресурсами.При тому, що чимало студентів читають російською чимдалі гірше, мають негативне ставлення до сусідньої країни, російська є спорідненою мовою, яку розуміють усі. Пропозиції ж звертатися до англомовних варіантів викликають в аудиторії пожвавлення та самоіронію. Очевидно, що дана ситуація буде вирішена на користь українських науковців та студентів, проте у майбутньому.

Література

1. Кебуладзе В. Філософії перекладу: Вахтанґ Кебуладзе / Серія розмов «Філософія перекладу»/Розмовляла Юстина Довбуш // Інтернет-видання «Збруч». - 02.05.2018. Режим інтернет-доступу https://zbruc.eu/node/79342

2. Секундант С. Шлях «філософії здорового глузду». Інтерв'ю. Газета «День». № 3-4 (2018). 11 січня 2018 р. // Режим інтернет-доступу https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/shlyah-filosofiyi-zdorovogo-gluzdu

3. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду: док. і матеріали / Упоряд.: Л. Масенко та ін. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. 399 с.

СОПІВНИК Руслан

ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ І ЛІДЕРСТВО: НОВА ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ

Актуальність лідерства у вищій освіті зумовлена наступними чинниками: демократизацією суспільства, розвитком громадянської відповідальності та інтеграцією України до Європейського простору. Дані тенденції зумовлюють розвиток вітчизняної вищої освіти та трансформації парадигми управління закладами вищої освіти. Усвідомлення лідерства в структурі управління закладом вищої освіти визначає актуальність та потребує детального аналізу окресленої теми.

Наукові дослідження кінця XX – початку XXI ст. у галузі соціального управління засвідчують формування нової управлінської парадигми – лідерства, яка проявляється через утвердження нових організаційних структур, моделей поведінки, процедур, принципів і цінностей як основи управлінської діяльності. Така парадигма детермінована еволюцією теорій лідерства, які віддзеркалюють потреби та тренди соціального розвитку і відповідно спричинює трансформацію затребуваних суспільством профілів лідера з домінантою тих чи інших характеристик. Якщо розглядати еволюцію та домінування моделей управління, то можна виокремити такі основні етапи: 1880-1940 рр. – адміністрування (влада); 1940-1990 рр. – менеджмент (влада-процеси); 1990 - т.ч. – врядування-лідерство (відповідальність-відносини). Ключовими параметрами управління через лідерство є: розвиток людського потенціалу; командна взаємодія, колегіальне прийняття рішень; внутрішні мотиви діяльності на основі прикладу лідера; соціальна відповідальність. Така еволюція детермінована зміною домінуючих / пріоритетних якостей особистості управлінця / керівника. За Р. Дафтом лідер нової парадигми ставить інтереси людей на перше місце. Крім того, лідери більше цінують:зміни, ніж стабільність; передачу владних повноважень, ніж контроль; співробітництво, ніж суперництво; різнорідність, ніж однорідність; чесність, ніж особисті вигоди. М. Бауер до списку якостей лідера включив: здатність викликати довіру, справедливість, скромність; сприйнятливість до нового, уміння відчувати ситуацію; ініціативність, здоровий глузд, широчінь поглядів; гнучкість і адаптивність; здатність приймати якісні та своєчасні рішення; здатність мотивувати; оперативність.

Освітнє лідерство слід розглядати у таких трьох взаємопов'язаних аспектах: лідерство в освіті (діяльність керівників, викладачів, студентів / учнів та, як результат, освітніх закладів-лідерів); лідерство для освіти (діяльність науковців, громадських активістів, батьків та інших стейкхолдерів задля розвитку освіти); лідерство освіти (діяльність держави (державна політика) щодо забезпечення пріоритетного розвитку освітньої сфери). Тому освітнє лідерство слід розглядати як нова управлінська парадигма, яка є орієнтиром і механізмом для здійснення реформ у сферіосвіти в умовах сучасних суспільних трансформацій.

У межах реалізації Проекту Програми TEMPUS «Освіта для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту»експертами було сформульовано визначення поняття «університетське лідерство» та ідентифіковано його складові. Університетське лідерство (лідерство у вищій освіті) розглядається у таких трьох взаємопов'язаних площинах: університет для лідерства (освітні програми та послуги для розвитку лідерського потенціалу суспільства); лідерство університету (діяльність держави задля розвитку університетів світового); лідерство в університеті (організаційний дизайн і організаційний розвиток ЗВО, стратегічне управління, політика досконалості, розвиток персоналу, управління якістю тощо).

На сьогоднішній день успішність функціонування ЗВО досягається через «автономію-відповідальність-врядування-лідерство» як основа інституційного розвитку сучасного університету. Різноманітність параметри університетської автономії (організаційна, фінансова, кадрова, академічна) відображає численні підходи до пошуку балансу між автономією та підзвітністю у відповідь на вимоги суспільства та зміни в усвідомленні суспільної відповідальності за вищу освіту. Звіти EUA та відповідні дослідження Ради Європи і Європейської Комісії засвідчують наявність двох важливих залежностей: прямий

взаємозв'язок між автономією та здатністю університетів відповідати очікуванням суспільства; автономія університетів сприяє поліпшенню якості вищої освіти.

Отже, розвиток інституційного освітнього лідерства є одним із ключових передумов життєдіяльності ЗВО в сучасних умовах. Зміна парадигми управління сучасним університетом через полягає у переході від централізованого адміністрування через професійний менеджмент до спільного (розподіленого) лідерства. У таких умовах зростає значення ЗВО як організацій / інституцій, їх інституційного розвитку та рівня управлінської компетентності команди лідерів.

ТРУТЕНЬ Аліна

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯДО ВОДНИХ РЕСУРСІВ ЯК КОМПОНЕНТАЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В умовах сьогодення, однією з найбільш пріоритетних є проблема формування особистості, здатної дотримуватися розумного ставлення у спілкуванні з оточуючою її природою, у взаємодії з природним середовищем.

Як зазначається в Концепції екологічної освіти України, що основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури людей і суспільства, формування фундаментальних екологічних знань, умінь і навичок, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності [2].

Щоб виховати гармонійно-розвинену особистість, потрібно залучити підростаюче покоління до світу людських цінностей, виробити у неї ціннісні основи ставлення до дійсності. Однією із головних складових цього ставлення є ставлення до водних ресурсів.

Ціннісне ставлення до водних ресурсів і сформована на його основі екологічна культура є обов'язковою умовою сталого розвитку суспільства, узгодження економічних, екологічних і соціальних чинників розвитку.

Екологічна освіта включає: систему екологічних знань, систему вмінь і навичок з раціонального природокористування, систему практичних дій. На основі екологічної освіти й екологічного виховання здійснюється формування екологічної культури.

Поняття «екологічна культура» у науковій літературі трактується по різному. За, І. Звєрєвим, екологічна культура – цечастина загальної культури людини, що стосується всіх сторін матеріального і духовного життя суспільства, кожної людини [1].

В. Крисаченко розглядає екологічну культуру як сукупність певних дій, технологій освоєння людиною природи, стійку рівновагу в системі «людина – довкілля» та як теоретичну галузь знань про місце людини в біосфері як істоти діяльної [3].

У сучасних умовах глобальної екологічної кризи майбутній спеціаліст у певній галузі повинен володіти глибокими професійними знаннями, спираючись на власну екологічну свідомість, вирішувати практичні завдання у професійній сфері з урахуванням екологічного чинника.

Для формування ціннісного ставлення до водних ресурсів ми виділили таку послідовність етапів цього процесу: становлення і розвиток потреб у взаємодії з водними ресурсами, поглиблення інтересу до проблем довкілля, стимулювання емоційних переживань у процесі спілкування з природою, організація екологічної діяльності студентів, закріплення ставлення до довкілля в гуманних якостях особистості.

Тому, при вивченні студентами гуманітарного та професійного циклу дисциплін, викладачі здійснюють роботу з екологічного виховання студентів. Саме такий підхід, допоможе майбутньому спеціалісту сформувати базу знань, яка наближена до конкретних проблем, пов'язаних з майбутньою діяльністю.

В аграрних закладах вищої освіти вагоме значення приділяється організації та проведенню різних заходів екологічної та патріотичної спрямованості, які відіграють

важливу роль у формуванні в студентів ціннісного ставлення до водних ресурсів: участь в екологічних акціях, фестивалях та виставках, дискусіях, диспутах, тренінгах, проведення конференцій, олімпіад з фахових дисциплін, еколого-туристичних походах, благоустрій територій навчальних закладів.

Важливим аспектом формування ціннісного ставлення до водних ресурсів є національна складова, що враховує історичний досвід етносу у взаємодії з довкіллям, ставлення до навколишнього середовища. Екологічна складова світогляду поряд з теоретичними знаннями може налічувати побутові знання у вигляді звичаїв, традицій.

Формування екологічної культури має відбуватися впродовж життя. Сформувати ціннісне ставлення до водних ресурсів можна за допомогою засобів екологічного виховання, екологічної освіти, шляхом формування, екологічної свідомості та екологічної відповідальності, з позицій екологічного світогляду.

Отже, ціннісне ставлення до водних ресурсів і сформована на його основі екологічна культура є обов'язковою умовою сталого розвитку суспільства, узгодження економічних, екологічних і соціальних чинників розвитку. Саме екологічній освіті і екологічному вихованню приділяється важливе місце в підготовці фахівця з високим рівнем екологічної культури.

Екологічна освіта повинна бути націлена на формування нової культури взаємовідношення з водними ресурсами, культури, що поєднує право користування природними благами і відповідальність за стан навколишнього природного середовища, засновану на розумінні цінності природних ресурсів.

Література

1. Зверев И.Д. Методологические основы принципов и условий реализации экологического образования // Педагогические принципы и условия экологического образования / И.Д. Зверев. – М., 1988.
2. Концепція екологічної освіти в Україні. – [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148b3b2021c2
3. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика / Крисаченко В.С. – К. : Заповіт, 1996. – 256 с.

ЧЕКАЛЮК Вероніка

МІСІЯ МЕДІА СПЕЦІАЛІСТІВ У ІМІДЖУВАННІ

Досліджуючи процеси творення позитивногоіміджу лідера і держави у взаємодії зі ЗМІ обґрунтовуємо взаємозв'язок. У праці опрацьовано досвід науковців-практиків, іміджмейкерів щодо створення і поширення авторських практичних і наукових технологій впровадження позитивного іміджевого забарвлення об'єкта (предмета іміджу). Зміст даної роботи відображає суть проблематики творення позитивного іміджу України у ЗМІ, що перегукується із матеріалами дисертаційного дослідження поданого на здобуття ступеня доктора наук на тему «Формування іміджу України у ЗМІ: реалії, еволюція і прогнози».

Вивчаючи історію становлення інформаційного простору України в період з 1991 по 2018 рр., спостерігаємо за еволюцією медіасередовища, появу нових прийомів і методів комунікації відповідно до запитів часу. Разом з іншими гуманітарними, соціальними науками іміджелогія набуває популярності серед практиків і науковців-сучасників, тому з'являється дедалі більше напрямків її розвитку та тлумачень. За змістом і можливим напрямом іміджелогія набуває наукового забарвлення відповідно до сфери її застосування: державотворення, наука, дипломатія, бізнес, економіка, PR, політологія, медицина, культура, мистецтво, шоу-бізнес, соціальна сфера, психологія.

Звертаємося, насамперед, до класичних і новаційних наукових розвідок, доробку Л. Губерського, В. Шинкарука, А. Гулієва, В. Іванова, Г. Почепцова, С. Анхольта, Тома Адамса, Дена Пфайфера, котрі виходили з різних уявлень про сутність іміджу, масову

комунікацію, процеси сприйняття інформації та закономірності формування громадської думки. Специфіка дослідження полягає у недостатній розробленості у пострадянських, зокрема українських соціально-гуманітарних працях, феномена іміджетворення з використанням інструментів медіа. Система соціальних комунікацій перебуває у стадії еволюції, класичні поняття іміджелогії, журналістики вийшли за межі традиційного їх трактування. Сучасне суспільство вже нині завдяки всеохопному Інтернету отримує будь-яку інформацію з будь-якої точки світу практично миттєво, тому адаптація в світі комунікацій – необхідна умова повноцінного життя особистості.

Розкриття можливостей використання світового та вітчизняного досвіду на сучасному етапі формуванняпевного іміджу у взаємодії медіа, державних органів і громадськості. Розглядаємо імідж як певний синтетичний образ створений медійними спеціалістами у ЗМІ про об'єкт іміджування. Основні представлені положення містять елементи новизни відповідно до еволюції суспільних потреб і глобалізації інформаційного й медіа середовища. Матеріали будуть у нагоді для вдосконалення професійних практичних навичок медіа фахівцям.

Сучасна журналістика – це ефективний інструмент для творення іміджу держави. Поняття «журналістика» у взаємодії з виконанням завдань державних іміджмейкерів зводитьсяу цьому випадку до технічного забезпечення масових інформаційних процесів формування іміджу, створення сприятливого ґрунту для подальших кроків влади. Журналіст - це фахівець, котрий здобуває інформацію. Звертаючись до алегорії, журналіст – це розвідка, а іміджмейкер – це антирозвідка. Завдання іміджмейкерів - запропонувати журналістам матеріали для пошуку, які будуть максимально сприятливими для формування іміджу держави. Створити для журналістів відчуття розвідки, а насправді дати те, що потрібно для підсилення статусу держави. У цьому дослідженні ми оперуємо терміном «журналістика». Це специфічний вид суспільно-політичної діяльності, що полягає в системному знаходженні, обробці й періодичному поширенні суспільно значимої інформації на масову аудиторію по каналах масової комунікації з метою сприяння соціальному прогресові. Зрештою, і вся преса, і будь-який кореспондент зайняті саме цим. Медіаоргани формують і програмують імідж держави. Яким буде імідж України у світі напряму залежать від подачі матеріалів у ЗМІ, їх впливу на цільову аудиторію.

Результатом правильної інформаційної кампанії є базова основа успішної держави: економічна незалежність і стабільність, послідовна дипломатична політика, інвестиційна привабливість держави, високий рівень туристичного інтересу до країни, військова міць та готовність і бажання лідерів налагоджувати дипломатичні відносини на всіх рівнях. Творенням іміджу займаються медіа фахівці. Сучасні іміджмейкери – зазвичай випускники гуманітарних факультетів, здебільшого журналісти і рекламісти, також дипломати й історики, котрі намагаються займатися проблемами формування іміджу, проте окремої галузі вітчизняної університетської освіти «іміджелогія» поки немає. Наразі йдеться про фахівців, котрі здатні створити бренд без залучення колосальних інвестицій.

Існує твердження, що хороший бренд коштує великих грошей, безумовно, але той бренд, який сам по собі є матеріальною цінністю, що здатна працювати сама на себе, а не «паразитувати» за рахунок інших. Як показала практика, успішність певного іміджу залежить не від великого обсягу вкладених коштів, а він майстерності іміджмейкерів і навиків комунікації об'єкта іміджетворення з медіа та громадськістю. Головна витратна частина у творенні іміджу – це гонорар іміджмейкеру, бо творення іміджу у 80% – це віртуальна праця (стратегія, слоган, символіка, позиціонування, прийоми, особистісні контакти та ін.), успіх якої залежить від майстерності фахівця.

На основі досліджень й кейсів власної імідж-лабораторії резюмуємо: позитивний імідж має приносити прибуток країні й працювати на добробут її громадян. Наголосимо, що образ, створений журналістами й іміджмейкерами медійний образ базується на сильних сторонах об'єкта і маскує слабкі характеристики. Аналізуючи інформаційний простір, згадки про Україну з 1991 по2018 рр., констатуємотенденцію до підсилення прихильного ставлення

світової спільноти до України, новини про неї з'являються на перших шпальтах світових таблоїдів, в наслідокактивізувався приплив різних ініціатив з-за кордону, відкриваються нові можливості для українців. Українське суспільство довело, що може взяти ризик на себе.

Сучасний інформаційний простір потребує якісного висвітлення подій, незаангажованого професійного аналітичного погляду фахівців, висококласних журналістів.

ЧИЖ Іван

ТЕОРІЯ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ГЕРБЕРТА МАКЛЮЕНА: ПРОЕКЦІЯ НА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Перетворюючий вплив інформаційного процесу, як умови руху життя, стосується як соціально-економічної так і політичної сфер, є абсолютно необхідною умовою еволюції індивідуумів, соціуму, суспільства і держави. Без інформації немає прогресу, без інформації немає розвитку, інформація – синонім життя.

Значного поширення останніми десятиліттями набула популярна філософська концепція – теорія масових комунікацій, покликана пояснити новітні інформаційні процеси в суспільстві. По суті, масова комунікація – це власне процес поширення інформаціїза допомогою технічних засобів (преса, радіо, телебачення, кінематограф) на численно великі, розосереджені аудиторії.

Теорія масових комунікацій, як наукова проблема виникла в XX столітті, була породжена бурхливим розвитком електронних засобів масової інформації та базувалася переважно на теоретичних працях канадського філософа і публіциста Герберта Маршалла Маклюена(1911–1980 рр.), котрий працював професором філософії вуніверситеті м.Торонто. Знаменитим його зробила книга «До розуміння засобів масової комунікації: продовження людини»(1964 р.), яка одразу стала бестселером.(У російському перекладі книга вийшла 2003 року під назвою «Понимание Медиа: Внешние расширения человека». Пер. с англ. В. Николаева; Загл. ст. М. Вавилова. – М.; Жуковский: КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. – 464с.(Приложение к серии «Публикации Центра ФундаментальнойСоциологии»). – примітка моя. І.Ч.). Самого автора у відгуках на його книгу називали «пророком електронної ери», «великим мислителем». Ім'я його на Заході враз стало в один ряд з іменами М. Коперника, Ч. Дарвіна, З. Фройда, чиї концепції справили справжній науковий прорив у різнихгалузях знань.

Теорія масових комунікацій Г. М. Маклюена включає аналіз: типів поширення інформації як рушійних сил історії; процесів «технологічного розширення свідомості» посередництвом аудіовізуальних мас-медіа; телебачення яквідкривача нової ери комунікації систем.

Г. М. Маклюен був першим, хто:

–звернув увагу на те, що спосіб передачі інформації не є чисто технічним прийомом, а визначає зміст комунікаційних відносин епохи. Його вислів: «The Medium is the Message», тобто: «Засіб – це повідомлення» – став афоризмом новітньої інформаційної епохи;

– довів, що за допомогою могутньої техніки створюється максимально широке поле (тотожне усьому людству) функціонування усної інформації. Особистість розчиняється в масовій свідомості. Маклюен аргументовано стверджує: «Якщо історія починається з винайденням писемності, то вона закінчується з винайденням телебачення»;

– назвав наш час «епохою увімкнутої свідомості». Людина весь час перебуває в полі експансивного тиску на неї ЗМК. Це спрощує для зацікавлених політичних сил процес маніпуляції суспільною свідомістю.

(Наскільки справедливими і прозірливими виявилися у цій частині передбачення Маклюена бачимо сьогодні, приміром, в українських суспільно-політичних реаліях. Наділені народом як носієм суверенітету і єдиним джерелом влади (ст.5 Конституції України)повноваженнями на здійснення влади в інтересах і на користь громадян, «слуги народні» насправді всякчас виявляють позірну, віртуальну сутність, жодним чином не забезпечуючи елементарних потреб громадян. Фактично це фейкові «слуги» і такі ж їхні діяння, коли, звісно, не йдеться про власні статки, власне збагачення і власне благополуччя. Отож, мовимо тут про реальність, котра перетворюється «у ніщо», несе на собі печать віртуальності. Водночас телевізійні, справді віртуальні «слуги народу» перекочовують з екранів у реальну політику, маючи шанс отримати парламентське представництво і навіть посісти посаду президента. Тобто віртуальність стає реальністю завдяки ЗМК);

– назвав створенням електронними ЗМК «архетипів свідомості» внаслідок маніпулятивної пропаганди та нав'язування людській спільноті певних ідеологічних стереотипів, кліше, штампів сприйняття дійсності й реакції на події;

– означив, як еру «інформаційного комунізму»(від лат. «communis» - «спільний»)консолідацію людства в одну спільноту. Науково-технічна революція інтенсифікувала нарощування знань,інформація поширюється практично миттєво і проблемою уже єнеотримання, а її аналіз і узагальнення.

Цікаві, хоча і досить спірні,погляди Г. М. Маклюена на те, що рушійними та визначальними силами в історії людства є різного роду й типу засоби масової комунікації. Не класова боротьба, як стверджує теорія марксизму, не народні маси, не конфлікт продуктивних сил і виробничих відносин,а способи функціонування інформації в суспільстві визначають характер і сутність тієї чи іншої епохи; охарактеризував тенденції розвитку і всякчасного удосконалення комунікаційних систем ерою «технологічного розширення свідомості».

Його аргументація: технічні винаходи виникають з практичної потреби людини підсилити якийсь із своїх органів,водночасвони ж призводять до його атрофії від бездіяльності і спричиняють поступове відмирання, своєрідну «ампутацію» людського органу. Аналогічно впливають на людину й новітніЗМК, з тією лише різницею, що впливефірних способів поширення інформації носить комплексний, синтетичний характер. І наслідки від цього колосальні, адже сучасні ЗМК посилюють не окремі органи,фактично вони розширюють людські почуття й думки, свідомістьв цілому. На людину тисне такий колосальний масив зовнішньої, часто суперечливої чи й кардинально протилежної за змістом, інформації, яку вона не в силі упорядкувати, а її сприйняття, психіка, розум виявляються розбалансованими. Агресивний потік зростаючої інформації призводить до втрати людиною здатності до вибірковості, до опору інформаційній навалі, людина розчиняється у світі абсурду. Вона остаточно заплутується у павутинні інформаційних каналів, а нова інформація лише ускладнює і без того складний навколишній світ.

Справедливість такого твердження Маклюена важко спростувати, адже сучасне українське телебачення – пряма ілюстрація його теорії. Канали, можливо, за невеликим винятком, у вірнопідданому служінні олігархії добивають свідомість українців політичними ток-шоу, загальна рубрикація контенту яких укладається у брутально-цинічну тезу: «Сам дурень!», а інформаційні випуски у гонитві за сенсаціями цілком підпадають під означення «Надзвичайні новини», збираючи воєдино усе найжахливіше, що трапляється не тільки в Україні, але й в усьому світі. Це формує стійкий логоневроз, страшенну втому від життя, демотивує суспільство, заганяє людину у стан неперехідної тривожності та депресії.

Звісно, Україна не виняток у цій загальносвітовій проблемі. Маклюен правий, коли стверджує, що паралізуючи свідомість, телебачення призводить до загальної духовної непритомності. Хіба що варто додати, з огляду на нову технологічно ще більш досконалу систему впливу на свідомість із домінуванням Інтернету та конвергентних ЗМК, що знеособленим суспільством легко управляти за допомогою маніпулятивної пропаганди. Особливо сильно маніпулятивному впливові піддаються діти і малописьменні. Маклюен

зіслався на дослідження американського Національного інституту психічного здоров'я,який провів дослідження впливу телебачення на глядачів і виявив такі основні ознаки цього впливу: 1) жорстокість і насильство на телеекранах провокує агресивний вияв цих рис у поведінці дітей і підлітків; 2) паралізуючий вплив справляє на глядачів реклама, яка через зовнішню привабливість і барвистість, а також через багаторазові повторювання врізається в пам'ять, витісняє попередні, віднесені у часі враження і сприймається як взірець змістовної й формальної досконалості; 3) у дітей, що багато часу проводять перед телеекраном(а тепер ще й у Інтернеті, - І.Ч.) атрофуються розумові здібності, вони звикають до способу життя пасивних спостерігачів, мало читають, не вміють аналізувати й викладати побачене й прочитане ні усно, ні письмово, у них погана пам'ять, погано розвинуті навички усного мовлення. Від знеособлення рятуються ті, хто виробив імунітет перед загальним утягуванням в телевидовище. Але все менше і менше людей знаходять у собі сили залишатися особистостями, розчиняються безслідно в колективній свідомості. Реальні наслідки досліджень науковців засвідчили обґрунтованість занепокоєння Г. М. Маклюена тим становищем в суспільстві, що виникло від запровадження електронних ЗМК.

І, нарешті, ще одне цікавеявище виявив видатний канадський учений: людство перебуває закрок до перетворення на «всесвітнє селище».

Висновок про рух земного соціуму до «всесвітнього або глобального селища» Маклюен обгрунтовує такими спостереженнями: 1) відновлює своє панування тип усної комунікації, підсилений, однак, новітніми технічними досягненнями; 2) відеожурналізм спричинює негайне й безмежне поширення всіх новин; 3) завдяки відеоряду найвідоміші політики, актори, письменники стають всесвітньо відомими; усі всіх знають, як у селі; 4) створюється всесвітня масова культура, доступна мільйонам і розрахована на їхній рівень сприйняття; 5) суспільство набуває характеру безособовості, у ньому відсутні соціально активні суб'єкти; 6) місто як центр творення цивілізації й культури не скорочується, але набуває виразних ознак села.

Теорія Г. М. Маклюена, звісно, не бездоганна. Вона вимагає критичного осмислення та сучасної інтерпретації. Одначе, незаперечною є її гуманістична сутність, прагнення застерегти людство від самовтрати, яка починається із втрати людського в людині при надмірній теле-, а тепер ще й Інтернет-залежності на шкоду живому спілкуванню, мовнійкомунікації та традиційному використанню книги, друкованого слова, які повертають людину до своєї праоснови з душею, деоселився Бог.

ЧУМАК Тетяна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЕТНОПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні, коли перед народом України постає завдання становлення й розвитку державності, особливої ваги набуває формування духовного світу її громадян.

Проблема формування духовності – одна з найважливіших проблем освітньо-виховного процесу. Духовність – це інтеграційна і невід'ємна складова частина особистості, від якої залежить світогляд, національна свідомістьлюдини, її духовні запити й потреби.

Становлення української державності, інтеграція її до європейської та світової співдружності можлива лише за умови корінних концептуальних змін у галузі освіти, які передбачають її орієнтацію на людину, націю, духовну культуру, загальнолюдські цінності.

Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)» та Національна доктрина розвитку освіти в XXI столітті містить визначення шляхів виховання підростаючого покоління на кращих, духовно наснажених вітчизняних традиціях.

Об'єктивним причинам, що актуалізують важливість проблем духовного оновленнясуспільства,становлення духовності особистості, присвятили свої дослідження

філософи: М. Бердяєв, Є. Бистрицький, С. Возняк, Г. Горак, В. Горський, С. Кримський, С. Пролєєв, Л. Скворцов, В. Соловйов, Е. Фромм, Т. Целік, А.Швейцер; *психологи:*І. Бех, І. Кон, Г. Костюк, Ж. Маценко, Р. Нємов, С. Подмазін, С. Рубінштейн, С. Якобсон. На плеканні духовних цінностей, національного ідеалу в навчально-виховному процесі акцентували увагу *педагоги:* Г. Ващенко, Я. Коменський, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Різні аспекти проблеми формування особистості, людинознавства, людської природи, суспільства та особистості тощо постійно знаходяться в полі зору вітчизняних і зарубіжних дослідників (К. Абульханової, Б. Ананьєва, В. Ларцева та ін.).

Особистість – це системоутворююча характеристика індивіду, що опосередковує його взаємодію із соціальним оточенням (окремими людьми, соціальною групою, колективом, суспільством) і визначає стратегію його поведінки з навколишнім світом, а в подальшому – із самим собою [1]. Тому завдання формування особистості мають ставити метою розвиток тих якостей і чеснот, які найбільшою мірою могли б сприяти її реалізації та повноцінному існуванню як члена суспільства. На думку В. Ларцева, формування особистості в українському суспільстві повинно проходити на основі чітко визначених пріоритетів і цінностей національного виховання, загальновизнаних традицій і преференцій [4].

На сучасному етапі національного і державного відродження України й відродження української народної педагогіки зокрема, спостерігається зростання інтересу з боку педагогів-науковців до етнопедагогіки, у якій справедливо вбачається ефективний засіб формування національної свідомості та гуманізації навчального процесу. Бурхливі перетворення у різних сферах життєдіяльності змінили погляди більшості українців щодо значення рідної історії і набутого попередниками досвіду в житті сучасного суспільства, адже «активізація людського потенціалу при забезпеченні соціально-економічного, політичного розвитку країни, духовне збагачення суспільства великою мірою залежить від якості навчання та виховання молоді, яка має виконати заповіти дідів і прадідів, щоденно плідно працюючи задля збагачення, слави і процвітання України» [6].

Українська педагогічна система має свій виховний ідеал, свою мету та засоби її досягнення, які визначаються громадським життям народу, від-повідають його характеру й уявленням про те, якою повинна бути людина в певний період свого розвитку. Говорячи про це, видатний класик української педагогіки М. Стельмахович так визначає виховний ідеал «продукту» українськоїетнопедагогіки:«Це високо свідомий українець, сформований у дусі чеснот народної моралі, який з повагою ставиться до народу, роду, до рідної природи, до оточуючого світу, тобто, це ідеал людини, що зрісся з душею народу, увійшов у плоть і кров його і став керівним в особистому й громадському житті народу» [5].

Важко переоцінити роль, місце і значення мови, рідної та іноземної, мовної підготовки для формування особистості у вищих навчальних закладах, оскільки лінгвістична освіта (не лише для філологів) має бути спрямована на майбутні фахові потреби студентів, повинна формувати високий рівень мовної культури, фахової ерудиції, комунікативної компетенції, що дозволить підтримувати їх високий професіоналізм у будь-якій сфері їх діяльності.Безсумнівно, для сучасної людини необхідність вивчення і знання декількох мов – це вимога часу, проте слушними залишаються педагогічні погляди Я. Коменського, який у «Великій дидактиці» писав: «...Вчити кого-небудь іноземної мови перед тим, як він опанує рідну мову, – це те ж саме, якби хтось надумався навчати свого сина їздити верхи раніше, ніж той навчиться ходити» [3]. Не випадково другу ланку (після «школиматеринської освіти») розробленої ним системи освіти він назвав «елементарною школою, або народноюшколою рідної мови» (для підлітків).Про рідну мову в Державному стандарті побічно згадано всього один раз там, де визначено зміст початковоїосвіти щодо мови вивчення (української мови, мови національних меншин): «Мова як засіб спілкування іпізнання. Рідна мова, державна мова та інші мови» [2].

За останні роки про рідну мову багато сказано і написано: вона є предметом філософського аналізу відомих учених і літераторів (І. Дзюба, В. і Д. Капранови,

Л. Костенко, П. Мовчан, А. Погрібний, П. Щербань, В. Яворівський та ін.), вивчається педагогічна спадщина щодо навчання рідною мовою (М. Антонець, В. Волошина, Л. Климчик, С. Коваленко, Л. Ляхоцька, І. Мельник, Я. Самофал, І. Скоропад та ін.), аналізується її розвивальний потенціал (Н. Білоконна, Л. Смольська, Л. Тарновецька та ін.). Не оминають проблеми рідної мови і психологи.

Формувати ставлення студентської молоді до мови як складової вселюдської культури і розвитку цивілізації та до етнопедагогіки як засобу формування духовності є невід'ємним завданням кожної вищої школи. Ці предмети у вищих навчальних закладах мають великі можливості для комплексного здійснення всіх аспектів навчання – навчального, пізнавального, розвиваючого та виховного, що, в свою чергу, впливає на формування особистості, її знань, світогляду, культурних запитів і діяльності.

Література

1. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. Прага: Укр. громад. вид. фонд, 1928. 354 с.

2. Державний стандарт початкової загальної освіти. Практика управління закладом освіти: Щомісячний спец. журнал. Спецвипуск. 2012. С. 17.

3. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : [В 2-х Т.] / Под ред. А. И. Пискунова и др. Москва: Педагогика, 1982. Т. 1. 656 с.

4. Ларцев В. С. Формування особистості: детермінанти, проблеми, перспективи (соціально- філософський аналіз): дис. … д-ра філос. наук: 09.00.03 / Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України.Київ, 2003.

5. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ: ІЗМН, 1997. 232 с.

6. Юрченко В. І. Формування в учнів комунікативної компетентності – важливе завдання початкової школи. *Імідж сучасного педагога.* 2013. №4 (133). С.59-62.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КАТЕГОРІЙНОЇ ГРАМАТИКИ

ВАЛЮХ Зоя

ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВОТВОРЕННІ

Останнім часом у мовознавстві виразною є тенденція до поглибленого вивчення семантики мовних одиниць, прагматичних аспектів їх уживання, динамічних процесів розвитку семантики слова як універсального мовного знака, який концентрує змістові властивості одиниць різних рівнів мовної структури. Словотворення, що віддзеркалює номінативну діяльність у похідних одиницях, властивості яких є унікальними й неповторними, забезпечує безперервність мови в часі, задовольняє потреби її носіїв у позначенні нових реалій, регулює співіснування старих і нових лексичних одиниць. Словотвірна система, незважаючи на її відносну високу стійкість і стабільність засад деривації, під впливом екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників перебуває в постійному розвитку.

Динамічний характер системи українського словотворення, який по-особливому виявився в кінці XX – на початку XXI ст., засвідчують декілька чинників, які полягають передусім у народженні нових слів, набутті нових значень уже відомими лексемами, актуалізації словотвірних моделей, збільшенні продуктивності словотворчих формантів, розширенні дериваційного потенціалу давно запозичених слів та залученні до словотвірних процесів новітніх запозичень та ін.

Нові словотвірні явища, які динамізують дериваційний процес, найвиразніше виявляються у словотвірних моделях дериватів, які формують комплексні словотвірні одиниці, такі, як словотвірна парадигма або словотвірне гніздо, що є універсальним засобом установлення дериваційного потенціалу різних лексико-семантичних груп у межах тієї чи тієї частини мови. Так, замість іменників на позначення осіб за сталим чи тимчасовим видом заняття, а також найменувань осіб як носіїв зовнішньої чи внутрішньої ознакиіз суфіксами ***-щик, -чик*** активно функціонують деривати, утворені із властивими українській мові суфіксальними словотворчими формантами ***-ник, -ач***. Пор.: *піарник, рекламник, очільник зцілювач, рекомендувач, упроваджувач, обдумувач, поцікавлювач, поціновувач*.Крім того, розширюється й обсяг лексичних одиниць, які слугують вершинними словами дериваційних парадигм і словотвірних гнізд. Пор.: *піар → піарівець, піарник, піарівський, піарити, піар-акція, піар-служба, піар-структура, піар-хід, PR-агенція, PR-партнер, PR-хитрощі, політPR, політPRмен, чорнопіарівець, високопіарний*; *хакер → хакерство, хакер-аматор, хакер-професіонал, хакерський* та ін.

Актуалізуються моделі дериватів із типовим словотвірним модифікаційним значенням "*особа жіночої статі щодо особи чоловічої статі, названої твірним іменником*", яке експлікують суфікси **-ка, -иця, -иня** у словотвірній парадигмі іменників – найменувань осіб за професією. Утворення таких дериватів зумовлене сучасною тенденцією стосовно родової категоризації іменників української мови. Пор.: однопартійка, озвучувачка, екс-прокурорка, деканка, вождиця, фахівчиня, лижкиня, мисткиня, продавчиня.

Традиційно основними виразниками модифікаційного значення зменшеності-пестливості в похідних одиницях субстантивної зони словотвірної парадигми іменників на позначення осіб за соціальним станом та званням є суфікси ***-а/-ча,*** та ***-ен'-я*** в іменниках середнього роду (*злидарча, козача, наймитча, паруб'я, паненя*). Словники лексико-словотвірних інновацій фіксують похідні *хіпеня,вождя,*олігархеня, а також дериват українчик (зменшене до українець) із негативною конотацією та ін., напр.: Хіба тільки мені хочеться нині тікати до "німчиків" від своїх рідних українчиків (СНУ). Пор. також деривати: пацюченко, мишенко, ховрашенко (особи – нащадки, послідовники українських пацюків, мишей, ховрахів тощо), напр.: Ми й досі вибираємо до державних комор не господарів, а

совєто-генетичних злодіїв з інстинктами пацюків, мишей, ховрахів та їхніх пацюченків, мишенків, ховрашенків-ховрахових (СНУ).

Постійне оновлення репертуару похідних одиниць відбувається за рахунок залучення до процесів словотворення нових запозичень, пор.: *аваль → аваліст*, *авальник*; *айті*, *IT → айтішник / IT-шник*; *арт-рекрут → арт-рекрутист*; *багі → багіст*; *блог → блогіст*; *бодісерфінг → бодісерфінгіст*; *бренд → брендист*; *вейкборд → вейкбордист*; *чат → чатник, чатівець*; *айпад → айпадизація, бренд → брендизація, інтернет → інтернетизація*.

Високу словотвірну спроможність виявили новітні запозичення у творенні складних слів – композитів і юкстапозитів, утворених за допомогою осново- та словоскладання. У цих словотвірних моделях виразно виявляються нові явища і тенденції сучасності та їх сприйняття суспільством. Використання цих різновидів морфологічного способу словотворення в сучасний період має свої особливості, однією з яких є, зокрема, збільшення числа запозичень як бази для складних слів, засвоєння яких веде до виокремлення нових або зростання продуктивності вже відомих основ і залучення їх до процесів словотворення, пор.: *вікі → вікіджерела, вікімедіа, вікіновини, вікісховище, вікіпідручник, вікі-розмітка, вікі-сайти, вікі-хостес, вікі-хостинг* та ін.

Отже, діяльнісний, динамічний характер українського словотворення полягає в його функціях, внескові похідних слів у систему номінативних засобів мови, умовах дії механізмів словотворення, типових особливостях словотвірних оказіоналізмів. Зміни в системі українського словотворення, зумовлені різними мовними й позамовними чинниками, дають поштовх для вивчення закономірностей тих сфер використання мови, які найоперативніше відгукуються на бурхливий перебіг подій в українському суспільстві та засвідчують зміни в житті українців.

Література

1. СНУ – Словотворчість незалежної України. 1991 – 2011: Словник / Укладач А. Нелюба. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2012. 608 с.

ВОЗНЮК Тетяна

АКТУАЛЬНЕ ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ

Найважливішим моментом при тематичному аналізі текстів перекладачем полягає в тому, що перекладач повинен вирізняти тематичну та інформаційну структуру властиву різним мовам. Система актуального членування речення широко розповсюджена в українській мові, оскільки українська мова має вільний порядок слів. В англійській мові ми повинні вдаватись до побудови певних конструкцій, що обумовлює деяку складність для перекладачів. Змінення теми або тематичної структури при перекладі призводить до зниження якості перекладу.

Комунікативна ціль того, хто висловлює свою думку у формі розповідного речення, в тому, щоб повідомити щось читачеві чи слухачеві. Кожне конкретне речення пристосовується до певної ситуації. Враховуючи відношення між тим,хто повідомляє інформацію і тим, хто слухає, створена теорія актуального членування речення. Цю теорію започаткував чеський мовознавець В. Матезіус. Він був першим, хто ввів поняття актуального членування речення та виділив два його компоненти: «основу» висловлення (його «вихідний пункт») і «ядро» – головну в комунікативному плані частину висловлення, яка містить те, щоповідомляється стосовно основи.

Актуальне членування відрізняється від формально-граматичного аналізу за членами речення, що передбачає виділення групи підмета і групи присудка. При актуальному членуванні речення залежно від актуальності інформації (тобто її важливості для ситуації або контексту) виділяємо вихідну частину (те, що нам відомо) – тема і частину, що має нову інформацію, ядро висловлювання – рема. Саме співвідношення відомого і нового (теми і реми) в реченні утворює його функціональну перспективу. На письмі слова в реченні розташовані відповідно до його функціональної перспективи: відоме (тема), як правило,

передує новому (рема), логічний наголос знаходиться в кінці речення. Такий порядок при актуальному членуванні речення називається об'єктивним. При посиленні емоційної виразності або при виділенні певного елемента висловлювання може бути використаний зворотній порядок слів та наголос. Такий порядок при актуальному членуванні речення має назву інверсійний. При порівнянні способів вираження теми і реми в двох мовах часто вказують, що англійська мова має не пряме протиставлення теми і реми, а тематичні елементи чергуються з рематичними. Наприклад в українському реченні «Вона мені сказала про це» темою є «вона мені», а ремою «сказала про це». В англійському реченні «*She said it to me*»тема «*She to me*» розділена ремою«*said that*».

Теорія актуального членування речення дозволила з'ясувати, що те, що раніше називали особливим стилістичним використанням порядку слів, у реальності виконує певну смислову функцію – слугує для розмежування відомого і нового (теми і реми). Вільний порядок слів, який існує на перший погляд в українській мові, насправді слугує для розкриття функціональної перспективи,розвитку думки від теми до реми. Наприклад: *Лектор прийшов.-Прийшов лектор.* Рематичне навантаження несе той член речення, що стоїть наприкінці, а решта є темою.

У більшості англійських розповідних речень з прямим порядком слів також зберігається принцип надання інформації по збільшенню акценту – в напрямку від теми до реми. В англійській мові актуальне членування речення виражається за допомогою стану. Англійський підмет виступає як показник вихідного твердження (теми). При такій будові речення граматичний підмет є вихідним моментом повідомлення, а комунікативний центр припадає на присудок, наприклад: *Manisasystem. He plans, hebuilds, heoperates, hecontrols.* У цьому реченні збігається граматичне та комунікативне членування речення.

Актуальне членування речення виникає, тобто актуалізується, тільки при включенні в мовленнєву ситуацію. Розуміння цього факту є надзвичайно важливим для перекладача, оскільки в різних мовах вербальна комунікація формується по-різному.

Отже, правильне розуміння співвідношення між синтаксичною структурою речення та його функціональною перспективою, вміння знайти тему і рему в українській та англійській мовах має першочергове значення для адекватного перекладу.

ГУЦУЛЯК Тетяна

ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ ОБРАЗНИХ ВІДСУБСТАНТИВНИХ ДЕРИВАТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: МОТИВАЦІЙНО-СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Образні деривати – це вагомий шар похідних лексичних одиниць української мови, морфологічна й семантична структура яких відображає специфіку когнітивно-мовних механізмів їх творення, а саме закріплення в процесі деривації асоціативно-образних уявлень про елемент дійсності. Вибір мотивувальних ознак як „засобу появи всього слова в єдності певного змісту і певної форми його вираження" (М. Голєв) підпорядкований образним мотиваційним відношенням. Їх особливість полягає в тому, що мовно-мисленнєвий механізм вибору мотиватора, пов'язаний зі встановленням у свідомості мовців асоціативних зв'язків між певними когнітивними структурами, що призводить до формування на базі концептуальної метафори чи (і) концептуальної метонімії образних уявлень, які через вербалізацію понять закріплюються в морфологічній і семантичній структурі слова.

Залежно від потреб номінації та словотворчих ресурсів мови той самий іменник-мотиватор може слугувати базою для творення похідних одиниць з образним змістом, виражених іменниками, прикметниками, дієсловами та прислівниками, наприклад: **гадюка** → ***гадючка*** 'металева застібка'; **гадюка** → ***гадючий*** (***гадюцький***) 'який таїть у собі небезпеку; віроломний; злий'; **гадюка** → ***гадючитися*** 'звиватися, петляти, зміїтися'; **гадюка** → (*присл.*) ***гадюкою*** 'як гадюка, утворюючи зигзаги, кільця; звивисто, зигзагом, кривулькою'. Образні мотивувальні відношення виявляють значний семантичний потенціал

у процесах словотворення, тому відсубстантивні деривати, що реалізують спільне словотвірне значення ‘подібності’, виформовують чітку систему мовних одиниць, наділених здатністю вступати в парадигматичні відношення на словотвірному й лексико-семантичному рівнях. У сучасних працях з лінгвістики простежуємо зацікавлення дослідників передусім лексико-семантичними угрупуваннями образних засобів у межах образних (метафоричних) парадигм (Т. Кіс, Н. Павлович, Л. Пустовіт), до яких зараховують мовні одиниці, що реалізують ту саму асоціативно-образну схему; або синонімічні образи, сформовані на основі певного семантичного інваріанта. Російська дослідниця О. Юріна включає морфологічні образні деривати поряд з мовними метафорами та фразеологізмами до асоціативно-образних лексико-семантичних полів, формування яких підпорядковане принципу метафоричного переосмислення інтегральної ознаки. В українському мовознавстві похідні одиниці з образним змістом як елементи відіменникових словотвірних парадигм розглядають З. Валюх та Р. Бачкур, виокремлюючи деривати зі словотвірним значенням ‘подібності’. Проте в сучасних дослідженнях зі словотвору ще немає чітких критеріїв зарахування відсубстантивних образних утворень до складу парадигм, не описано словотвірні моделі та дериваційні значення таких слів. До того ж поза увагою дослідників залишаються й системні структурно-семантичні зв’язки образних дериватів, їх здатність формувати словотвірні ланцюги, парадигми і гнізда. Ґрунтовний аналіз окреслених питань дасть змогу продемонструвати, що творення похідних такого типу належить до притаманних ознак розвитку лексико-семантичної системи української мови і є однією із особливих форм мовного освоєння світу завдяки асоціативно-образному сприйняттю із використанням архетипних, стереотипних або індивідуальних образних уявлень, сформованих під впливом культурно-історичних чи соціальних чинників.

За нашими спостереженнями, парадигматичні відношення образних дериватів відображають схожі принципи групування похідних, що загалом властиві для словотвірних парадигм, − це поєднання дериватів, безпосередньо мотивованих одним твірним словом; їх внутрішнє структурування за частиномовними зонами; залежність дериваційного та семантичного наповнення парадигм від структурно-семантичних та граматичних особливостей вершинного слова та ін. (праці В. Ґрещука, З. Валюх, Р. Бачкура та ін.). Аналогічним є підхід і до встановлення типових парадигм на базі конкретних, проте для їх виокремлення потрібно враховувати специфіку індивідуальних лексико-словотвірних значень дериватів, дефініції яких найповніше конкретизують особливості мотиваційних відношень. Детальний аналіз моделей мотивації зі встановленням переліку мотиваційних ознак дає змогу узагальнити їх дериваційно-мотиваційний потенціал та виокремити типові лексико-словотвірні значення. Наприклад, ад’єктивна зона образних дериватів, утворених на базі антропонімів (баба, жид, козак, пан, циган), охоплює похідні з такими словотвірними значеннями: ‘назва ознакиза зовнішньою подібністюдо особи, названої твірнимсловом’: ***бабкуватий***, ***баб’ячий***, діал. ***бабльоватий*** ‘старкуватий, зморшкуватий’, ***козакуватий***‘схожий зовнішністю на козака’, ***жидівський*** (діти) ‘про брудних, неохайних, занедбаних дітей’, ***циганкуватий*** ‘смуглий; з чорним волоссям’; ‘назва ознакиза внутрішньою подібністюдо особи, названої твірнимсловом’: ***бабський***‘про спосіб мислення, характер’, ***жидівський***, ***жидоватий*** ‘скупий, хитруватий; розумний, як жид’, ***козацький*** ‘молодечий; геройський, волелюбний’, ***панський*** ‘хитромудрий’, ‘благородний, делікатний’, ***пановитий*** ‘гордовитий, пихатий’, ***циганський*** ‘діал. брехливий, який не викликає довіри’, ‘про вдачу мандрувати, вештатися по світу, як цигани’.

Формування повних (тризонних, подекуди чотиризонних парадигм) простежуємо в межах кожної дериваційно активної лексико-семантичної групи, до якої належать іменники-мотиватори, − назви осіб, тварин, рослин, явищ природи, артефактів. Найбільший дериваційний потенціал у процесах образного словотворення виявляють іменники, що позначають важливі елементи традиційної духовно-матеріальної культури й слугують для носіїв мови еталонами певних ознак, властивостей та ін. (напр.: *веретено, гак, жолоб, шило*); або ж мають відношення до особливих історичних етапів у житті народу й у своїй концептуальній структурі закріпили стереотипні (етнічні, міфологічні, соціальні) уявлення (напр.: *жид, козак, пан, циган* та ін.).

ДЕРЕВ'ЯНКО Людмила

ПРИЙМЕННИКОВО-ІМЕННИКОВІ КОРЕЛЯТИВИ З ВТОРИННИМИ ЧАСОВИМИ ПРИЙМЕННИКАМИ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ СЕМАНТИКИ ПРОМІЖНОГО ЧАСУ

Протиставлення **одночасність − різночасність** явищ [2, с. 216] є основною кореляцією темпоральної сфери, оскільки на ньому ґрунтуються семантичні модифікації часових прийменниково-іменникових сполук. Вираження одночасності (прямого часу) – це вказівка на перебіг дії в межах певного часового орієнтира. Конструкції зі значенням відносного часу маніфестують різночасність, тобто окреслюють момент дії стосовно двох темпоральних відрізків: часової попередності та часової наступності.

Окремий розряд між двома чітко розрізнюваними групами, які вказують на часову попередність або часову наступність, становлять структури, що узагальнено відображають часову приблизність, а також проміжний час.

Значення проміжного відрізка часу передають темпоративи **prep на рубежі + Ngen – prep на зламі + Ngen – prep на стику (стиках) + Ngen –prep на межі + Ngen**.Їхніми компонентами є вторинні прийменникові одиниці **на рубежі**, **на зламі**, **на стику (стиках)**, **на межі**, перші три з яких потрактовано прийменниковими новотворами [1, с. 9]. Близьке значення репрезентують синтаксичні структури **prep на рубежі + Ngen –prep на зламі + Ngen**. Першійпритаманний семантичний відтінок *„на межі, на кордоні з чимось"*, а друга функціює зі значенням *„на перетині з чимось"*, напр.: ***На рубежі XIX–XX століть*** *Європа жила тривожним очікуванням змін* (Інтернет-джерело); *Словом, все адекватно, а оце раптом* ***на зламі століть*** *відчув дискомфорт ...* (Л. Костенко). У художньому стилі зафіксовано темпоратив **prep на переломі + Ngen**, семантично споріднений із попередніми конструкціями, а також оказіонально вживану синтаксему **prep на перевалі + Ngen**, напр.: *Батько помер вчасно,* ***на переломі епох****, коли з дерева життя посипались ті, кому він прислужував, перед ким блазнював, зміна епох батькові видалася кінцем світу* (В. Дрозд); *Мов запізнілих подорожніх, Колись,* ***на перевалі літ****, Вогнем пречистим і тривожним Покличе нас забутий світ* (Т. Нікітін).Прийменникових еквівалентів **на переломі**, **на перевалі** не виявлено в Словникові українських прийменників [3], не відстежено їх і з-поміж прийменникових новотворів у концепції Г. С. Балабан [1]. Вагомим аргументом для віднесення цих одиниць до розряду прийменникових еквівалентів-неологізмів темпоральної семантики є регулярна сполучуваність їх із субстантивами часового значення. Темпоративи **prep на переломі + Ngen** – **prep на перевалі + Ngen** органічно доповнюють парадигму корелятивів, що репрезентують семантику проміжного часу – **prep на рубежі + Ngen –prep на зламі + Ngen**. Усі прийменникові еквіваленти аналізованої парадигми сполучаються з однаковими за семантичною належністю субстантивами (*епоха, століття, роки*).

Синтаксема **prep на стику (стиках) + Ngen**, як і попередні, передає темпоральну семантику максимальної близькості, перетину часових вимірів, напр.:*Ми живемо* ***на стику століть****, знаходимося на перехідному етапі. У зв'язку з цим у суспільстві спостерігається невіра в майбутнє, зневірення в ідеалах ...* (Інтернет-джерело). Словник українських прийменників фіксує **на межі** як еквівалент, що вживається у значенні прийменника з локативною семантикою [3, с. 188], і водночас подає його в синонімічному ряду з прийменниковим еквівалентом **на рубежі**, який експлікує тільки темпоральне значення [3, с. 196]. Досліджений матеріал засвідчує, що прийменникова одиниця **на межі** функціює в мові у складі темпоральної конструкції **prep на межі + Ngen**, напр.: *... Я ... народився* ***на межі двох великих століть*** (Б. Антоненко-Давидович); ***На межі лютого й березня*** *поліські річки скресають, а у весняну повінь виходять з низьких положистих берегів, розливаються у рукави й протоки* (М. Малиновська). Темпоратив **prep на межі + Ngen** розширює парадигму корелятивів **prep на рубежі + Ngen –prep на зламі + Ngen – prep на перевалі + Ngen – prep на переломі + Ngen – prep на стику (стиках) + Ngen**. Усі вони сполучаються з обмеженим колом іменників, репрезентують споріднену семантику й водночас актуалізують специфічні

значеннєві відтінки, які увиразнюються завдяки іменниковому компонентові адвербіалізованої прийменниково-субстантивної форми (*рубіж, межа, злам, стик*).

Отже,проаналізовані корелятиви – репрезентанти семантики проміжного часу – мають специфічні значеннєві відтінки й різняться сферою функціювання: одні з них є загальностильовими, тоді як інші закріплені за окремим функційним різновидом мови.

Література

1. Балабан Г. С. Динамічні процеси в прийменниковій системі сучасної української літературної мови : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.01. К., 2007. 19 с.
2. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови : монографія. Київ : Наук. думка, 1980. 286 с.
3. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова : 1705 прийменників / А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк, Г. В. Ситар, І. А. Щукіна. Донецьк: ТОВ ВКФ „БАО”, 2007. 416 с.

ДЗЮБА Майя, МАЛЕВИЧ Леся

СИСТЕМНІ ЗВ’ЯЗКИ МІЖ ЕПОНІМІЧНИМИ ТЕРМІНАМИ: ЛОГІКО-ПОНЯТТЄВИЙ І ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Епонімічні терміни, маючи рухому, гнучку, динамічну в заміні структуру, посідають значне місце в термінотворчому арсеналі мови науки. Для того, щоб зрозуміти потенційні можливості використання епонімів у термінологічній номінації, виникає потреба комплексного різноаспектного підходу до опису епонімічних термінів, зокрема їхньої класифікації.

До групи семантичних властивостей терміна належить така особливість його семантичної структури, як категорійність – віднесеність семантики терміна до певної онтологічної категорії понять, тому одна з поширених класифікацій термінів – за категорією позначуваного поняття. Об’єднання слів, які базуються на класифікації позначуваних ними предметів і явищ дійсності, у лінгвістичній літературі традиційно називають тематичними групами. З-поміж епонімічних термінів виділяємо такі тематичні групи: 1) назви дій та процесів (*ахіллотомія*, мед.), 2) найменування об’єктів (анатомічних, природних, об’єктів дослідження(*меандр,* геогр.)), 3) позначення одиниць вимірювання (*герц, ом,* фіз.), 4) назви обладнання (пристроїв, приладів (*пробірка Вюрца,* хім.), 5) назви речовин, серед яких можна виокремити такі підгрупи: а) назви лікарських препаратів: (*фуксин Циля,* мед.), б) назви рідин, реактивів, сполук (*бертолетова сіль*, хім.), в) назви хімічних елементів (*ванадій,європій*), г) назви мінералів (*бертрандит, бранерит*), 6) терміни на позначення законів і закономірностей (*закон Гесса,* хім.), 7) назви величин, сталих (*бесселева стала,* мат.), 8) назви явищ, ефектів та їхніх видів (*доплерівський ефект,* фіз.), 9) назви методів, серед яких виокремлюємо їх різновиди: а) діагностики і лікування (*тест Еймса*), б) дослідження явищ (*метод усереднення Соколова-Гусейнова,* геол.), 10) назви симптомів, синдромів (*манія Белла*), 11) терміни на позначення моделей (*модель твердого тіла Дебая*, фіз.), 13) найменування графічних образів (діаграм, графіків, схем тощо, що виконуються, чи якими послуговуються (*графік Боде* (екол.)), 14) назви наукових концепцій, течій (*плутонізм,* геол.), 15) терміни на позначення наук та галузей (*рентгеноанатомія*), 16) назви осіб за видом діяльності (*мартенівець, рентгенолог*), 17) терміни на позначення якостей та властивостей предметів і явищ об’єктивної дійсності (*ермітовість,* мат.), 18) номенклатурні назви рослин і тварин (*кінь Пржевальського*).

Класифікація епонімічних найменувань за поняттєво-тематичними ознаками свідчить про те, що аналізовані терміни широко представляють систему різнопланових понять і здатні номінувати поняття усіх семантичних категорій.

Кожна з виділених тематичних груп – це відкрита мікросистема, члени якої можуть перебувати у певних взаємозв'язках. У межах окремих тематичних груп епонімічні терміни можуть вступати у різні типи семантичних відношень (гіперо-гіпонімічні, синонімічні, антонімічні).Наприклад, термін *жорданова матриця* (мат.) належить до тематичної групи термінів на позначення моделей, є гіперонімом щодо термінів *верхня жорданова матриця* та *нижня жорданова матриця,* які,у свою чергу, функціонують як антонімічна пара. Гіпонімами до терміна з тематичної групи найменування анатомічних об'єктів – *аммонів ріг*(синоніми – *аммонове підвищення*) виступають терміни *звивина аммонового рога, борозна аммонового рога*.

Якщо для групи в цілому байдужі заміни одного слова іншим, поява нових термінів, то в синонімічних рядах, гіперо-гіпонімічних парадигмах такі явища сприяють відбору функціонально досконаліших одиниць.

Наведена класифікація не є абсолютною, адже тематичні групи не ізольовані одна від одної, а перебувають у відношеннях семантичної та формальної спільності між термінами, які входять до їхнього складу, зокрема вони включають спеціальні одиниці, що мають спільні епонімічні компоненти. При цьому групи термінів пов'язані відношеннями формально-семантичної похідності – мотиваційними відношеннями.

Подібні сукупності епонімічних термінів називаємо термінологічними мотиваційними полями, під якими розуміємо ієрархічно організовані системні об'єднання спеціальних найменувань, пов'язаних відношеннями формально-семантичної спільності (мотиваційними відношеннями) з терміном-мотиватором. Терміном-мотиватором для згаданих мотиваційних полів виступає епонім.

З-поміж епонімічних термінів широкі мотиваційні поля утворюють епоніми – міжнародні компоненти, у яких власне ім'я підлягає максимальній апелятивації. Власна назва набуває нового змісту, відбуваються такі семантичні зміни, внаслідок яких зв'язок на рівні „дослідник – відкриття" настільки послаблюється, що відбивається в графічному оформленні (написанні епонімічного компонента з малої літери). Власна назва, перейшовши в клас загальних назв, стає основою для творення нових лексем морфологічним способом.

Семантичні зрушення, перерозподіл семіотичних зв'язків у значеннях власних назв при переході епонімів у сферу термінології бувають менш помітними. Слово в складі наукової назви зберігає свою належність до ономастичного поля (пишеться з великої літери, що є вказівкою на зв'язок з особою, місцевістю тощо), при цьому наповнюється новим поняттєвим змістом, що є свідченням проміжної апелятивації.

Групу термінів, об'єднану спільним епонімом, розглядаємо як епонімічне словотвірне гніздо.

ДУДКО Ірина

ЗАГАЛЬНА ВНУТРІШНЬОТИПОЛОГІЧНА ОНОМАСІОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЛАСНЕ-ДІЄСЛІВНИХ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ

Як відомо, у мовах з розвиненою морфологічною системою, зокрема в українській, спостерігається тенденція до закріплення в окремих частинах мови їхньої ономасіологічної значущості, їхньої предметної або ж ознакової сутності, засобами вираження якої є набір відповідних морфологічних категорій. Ця тенденція відповідає поглибленню і диференціації головних категорійних значень окремих частин мови. Морфологічні категорії дають змогу відобразити основні ономасіологічні категорії – предметність, процесуальність, ознаковість [5, с. 40]. На здатність морфологічних категорій виявляти і об'єктивувати в мовах сутність предметних, процесуальних і власне ознакових значень у різних їх виявах указував ще О.О. Потебня [6, с. 118-119]. Дієслова, виступаючи носіями видо-часових значень, здатні „встановлювати зв'язки між часом події і часом мовлення про цю подію" [1, с. 175], виступати „пропозиційною зв'язкою" [7, с. 253] і реалізовувати функцію ствердження реальності фіксованих подій. Призначення дієслова полягає в

загальних рисах у позначенні того, що умовно узагальнюють терміном „процес”. Отже, категорійну значеннєву ознаку дієслова становить ономасіологічна категорія „процесуальність”. Семантика процесуальності набуває в системі граматичних категорій дієслова складної і багатоаспектної організації, виявляючи регулярні й обов’язкові варіанти, пов’язані зі змістом категорій часу, способу, виду, стану, особи.

Відомо, що граматичні категорії дієслова по-різному характеризують перебіг дій, процесів та перебування в станах. Вони неоднорідні за ознакою семантичної мотивованості. Одні з них семантично мотивовані, у своїх внутрішніх межах безпосередньо орієнтовані на відображення позамовної дійсності. До них належать морфологічні категорії часу, способу та виду. Інші дієслівні категорії не мають такої мотивації. Їхнє функціонування залежить від зв’язків і відношень з іншими словами [4, с. 89]. Наприклад, це категорії особи, числа і роду дієслова.

Граматичні категорії дієслова неоднаково відображають його семантико-граматичну природу. Найповніше її відбивають категорії часу та способу, які більшою мірою реалізуються у сфері синтаксису, адже характеризують речення з боку модальності й часу. Категорії часу та способу кваліфікують як власне-дієслівні (самостійні, визначальні), категорії особи, числа і роду – невласне-дієслівні (похідні, транспоновані в дієслово з інших частин мови).

Власне-дієслівні категорії – це семантично мотивовані граматичні категорії, що мають підґрунтя в плані лінгвістичної онтології, формуються у дієслові й найповніше відображають його семантико-граматичну природу. До них належать категорії часу, способу і виду. Проте вони нерівноправні між собою. Час і спосіб є центральними власне-дієслівними категоріями. Вид щодо них виступає периферійнішою категорією. На відміну від двох інших центральних власне-дієслівних категорій часу та способу, які найповніше реалізуються у сфері синтаксису й характеризують речення з боку модальності й часу, „вид є найбільш «внутрішньою», «захованою» в лексичному значенні дієслова категорією, через що він відіграє менш помітну роль у конструюванні семантико-синтаксичної та формально-синтаксичної структури речення” [4, с. 102].

Отже, граматичні категорії виду, часу і способу дієслова так чи інакше відображають позамовну дійсність і різняться особливостями її формального вираження.

Категорія виду відображає можливість мовця представити позначені дієсловами в позамовній дійсності дії та стани у двох виявах: або як цілісні, або як нецілісні [3, с. 224]. Категорія часу, як традиційно вважають, виражає відношення дії, процесу або стану до моменту мовлення. Але ж відомо, що з моментом мовлення співвідносяться не самі дії, процеси та стани, що відбуваються в об’єктивній дійсності. З цим часовим орієнтиром їх співвідносить мовець, який констатує об’єктивність дій, процесів та станів, що передували моментові мовлення або збігаються з ним, а також висловлює свою впевненість щодо реальності дій, процесів і станів, які відбудуться після моменту мовлення, бо вони поза мовцем не є реальними [3, с.250]. Підставою для виділення граматичної категорії способу дієслова служить відношення дії, процесу чи стану до дійсності з погляду мовця, що визначається як реальність/ірреальність дії, процесу або стану [3, с. 256].

Аналізуючи граматичні категорії дієслова, насамперед необхідно врахувати принципову відмінність між мовою і мовленням. Час дії визначається у зв’язку з моментом мовлення мовця або часом іншої дії. Відношення дії до дійсності встановлюється мовцем. Відношення дії до мовця, адресата або 3-ї особи також визначає мовець. Проте все це відбувається лише в мовленні, в конкретному висловленні. Граматичне ж значення форм часу, способу, особи встановлюється не в мовленні мовцем, а в граматичній системі мови, залежно від місця певної форми в системі форм, пов’язаних відношеннями тотожності або розрізнення. Кожна часова форма є носієм певного відношення до граматичної точки відліку, а кожна способова форма – носій певного типу відношення дії до реальності. За особовими формами закріплене певне відношення до мовця, адресата і 3-ї особи. Мовець лише обирає ту чи ту форму залежно від мети, змісту висловлення і використовує її для вираження того чи того відношення дії до реального позамовного моменту мовлення, до дійсності, до особи [2, с. 3-4].

Ономасіологічний підхід дає змогу пояснити семантику граматичних категорій (номінативний компонент граматичного змісту), властивих дієслову.

Література

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика. Москва, 1974.
2. Бондарко А.В., Буланин Л.Л. Русский глагол. Москва, 1967.
3. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови.Київ, 2004.
4. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ, 1988.
5. Кубрякова Е.С. Части речи в ономасиологическом освещении. Москва, 1978.
6. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике.Москва, 1977. Т. 4. Вып. II.
7. Hjelmslev L. Le verbe et la phrase nominale // Melanges J. Marouzeau. Paris, 1948.

КАЛЬКО Микола

КАТЕГОРІЯ ВИДУ І КОНТЕКСТ: АСПЕКТУАЛЬНІСТЬ І ТРАНЗИТИВНІСТЬ

У граматичних студіях останнього півстоліття серед категорій, що здобули репутацію найскладніших для дослідження, чи не найвище рейтингове місце посідає аспектуальність. Її називають «легендарною», «фатальною», порівнюють зі «складним клубком питань», «густим лісом» проблем» [2, с. 3]. Однією з основних причин постійного дослідницького невдоволення через відсутність адекватного наукового опису категорії виду є, на нашу думку, суб'єктивне намагання втиснути його у «прокрустове ложе» жорстких і стерильних формально-граматичних рамок, абстрагуючись від усього його семантичного багаторівневого обширу. Як зауважує В. Плунгян, «конфлікт між «індивідуалізмом» лексики і «всеосяжністю» граматики – неодмінний наслідок обов'язкового характеру граматичних протиставлень, але, ймовірно, саме аспект (через його найбільшу семантичність) доводить цей конфлікт до найбільшої гостроти» [3, с. 30].

Безперечно, проблема тісного зв'язку виду та контексту не могла залишитись поза увагою і в лінгвоукраїністиці, зокрема в працях В. Русанівського, А. Грищенка І. Вихованця, К. Городенської, А. Загнітка, О. Бондаря, С. Соколової, В. Барчука та ін. Однак проблему взаємозв'язку категорії виду із внутрішнім та зовнішнім контекстом окреслено лише в загальних рисах, що переконує у потребі подальшого лінгвістичного вивчення механізму взаємодії системи і середовища у царині категорії виду українського дієслова, оприявнення тісного взаємозв'язку аспектуальності з категорією транзитивності, що і становить мету цієї студії.

П'ятикомпонентна система аспектуальних класів українського дієслова передбачає протиставлення термінативності (термінативний клас) та інтермінативності (активітивний, стативний, евентивний, релятивний класи)

Імпліцитна диференціація дієслів щодо термінативності vs інтермінативності виявляє себе, зазвичай, через інші категорії відповідно до специфіки різних мов. Одним із експлікаторів термінативності vs інтермінативності в граматичній системі сучасної української літературної мови є категорія транзитивності vs інтранзитивності. М. Я. Плющ зауважує, що транзитивність vs інтранзитивність як одна із сфер вираження категорії стану знаходить своє вираження через зв'язок з дієсловом форми знахідного об'єкта незалежно від конкретного значення поєднуваних слів[4, с. 44].

Семантична зона термінативності, ядром якої є прототипні відношення: «суб'єкт-агентив – акціональний процес, спрямований на створення, трансформацію чи руйнування об'єкта – об'єкт-результатив або об'єкт-тематив)» – найсприятливіше синтагматичне середовище для найповнішої реалізації аспектуальної ознаки термінативності, оскільки найчастіше вона якраз і пов'язана зі спрямованістю дії на потенційний результат або реальне його досягнення. Як зауважує А. Вежбицька, прототипний перехідний сценарій описує навмисну дію людини, протягом якої вона контролює „безсловесні об'єкти і впливає на них: рубає дерево, ламає гілку, розпалює вогонь, смажить м'ясо, будує прихисток тощо" [1, с. 6]. Термінативність передбачає не просто спрямованість зусиль і енергії активного діяча на об'єкт, а результативну спрямованість, пов'язану з виникненням нової якості об'єкта, пор.:

перебирати vs *перебрати*, напр.: *А Великін* ***перебирав*** *усі пункти за чергою, домагаючись дізнань* (І. Багряний) vs ***Перебрав*** *усі енциклопедії, всі лікарські довідники, які знайшлися у бібліотеці та в дружини* (В. Дрозд) – термінатив ілише *перебирати*: *Мар'яна ходила з кімнати в кімнату й нервово* ***перебирала*** *складки на спідниці* (М. Хвильовий) – активітив.

Аспектуально-транзитивна взаємодія має два основні різновиди. Перший пов'язаний із різним семантичним обсягом дієслів доконаного та недоконаного виду. Перфективи містять у своїй семантиці вказівку на досягнення реальної межі, що сприяє реалізації результату чи мети процесу за допомогою прямого додатка, і, навпаки, не сприяє виявленню дієслівного поняття в загальній формі. Імперфективи через непов'язаність із реальним досягненням межі мають здатність передавати дієслівне поняття в більш загальній формі, не конкретизуючи його за допомогою прямого додатка, пор.: *– А мене* ***намалюєте****? – читала вона думки.– Ні, незручно. – Чому? – здивувалася вона. – Бо русалок* ***малюють*** *голими, а ви он одягнута… Дивно, але наш брат багато перемалював натурниць, але тут була не студія…* (Б. Жолдак) – термінатив і лише *малювати*: *– У мене, понімаєш, браток є.* ***Малює*** *сукин син так, що аж-аж! Я хотів його – до тебе, хай підучиться* (Б. Антоненко-Давидович) – релятив.

Другий різновид пов'язаний із розширенням, узагальненням, генералізацією дієслівного значення внаслідок його детранзитивації, і, навпаки, звуженням, спеціалізацією семантики дієслова в результаті транзитивації, напр.: *Дзвенять мечі,* ***скриплять*** *вози... Наступають болгари, греки, печеніги* (Б. Лепкий) – активітив і *скрипіти*vs*проскрипіти*: *...батько й поспати не дасть. Тільки заснеш, а він уже* ***скрипить*** *над вухом: „Омеляне, біжи на Стависько!"* (М. Стельмах) vs *Муедзин востаннє* ***проскрипів*** *з мінарета „ла алла", і правовірні спочивають* (М. Коцюбинський) – термінативи.

Отже, семантична зона транзитивності – найсприятливіше синтагматичне середовище для найповнішої реалізації аспектуальної ознаки термінативності, оскільки найчастіше вона якраз і пов'язана зі спрямованістю дії на потенційний результат або реальне його досягнення. Перспективними є дослідження взаємозв'язку аспектуальності з іншими функційно-семантичними категоріями, зокрема темпоральності, таксису, часової локалізації тощо.

Література

1. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков : Грамматическая семантика. Ключевые концепты культур. Сценарии поведения : [Сборник] / Анна Вежбицкая; [пер. с англ. А. Д. Шмелев; предисл. Т. Булыгина, А. Шмелев]. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 776,[1] с. – (Язык. Семиотика. Культура).

2. Карпухин С. А. Семантика руського глагольного вида : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01 „Русский язык" / С. А. Карпухин. – Самара, 2008. – 31 с.

3. Плунгян В. А. Грамматические категории, их аналоги и заместители : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук . – М., 1998. – 48 с.

4. Плющ М. Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення / М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1986. – 175 с.

КОВТЮХ Світлана

ЗВ'ЯЗАНІ ФОРМИ РОДОВОГО ВІДМІНКА МНОЖИНИ ІМЕННИКІВ УСУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

1. У вітчизняному мовознавстві наразі засвідчено активний розвиток морфологічної парадигматики. Основними завданнями цієї галузі сучасної української мови є вивчення системи формотворення флективних частин мови; класифікація за видами, типами, зразками словозміни; виокремлення, типологія та характеристика релевантних чинників, від яких залежить репертуар елементарних парадигматичних класів. У різних наших працях виокремлено від 14 до 33 диференційних критеріїв, важливих, зокрема, для відмінювання іменників.

2. Систему словозміни іменників досліджували як українські, так і закордонні вчені. Методологічними є праці І. І. Огієнка, Є. К. Тимченка, В. І. Сімовича, В. К. Дем'янчука, Л. А. Булаховського, Ю. В. Шевельова (Шереха), М. А. Жовтобрюха, С. П. Самійленка, І. І. Ковалика, С. П. Бевзенка, І. К. Кучеренка, І. М. Керницького, Ю. О. Карпенка, І. Г. Матвіяса, Й. Ф. Андерша, М. Затовканюка, І. Р. Вихованця, М. Я. Плющ, А. П. Грищенка, К. Г. Городенської, А. П. Загнітка, М. С. Скаба, О. К. Безпояско та інших. Проте в галузі формотворення іменників ще достатньо малодосліджених лакун. Процеси уніфікації та перебудови в середині іменникових парадигм мають тенденцію до продовження.

3. В. І. Критська та Т. К. Пуздирєва в матеріалах до комп'ютерної граматики української мови звернули увагу на функціонування словоформ так званого обмеженого числа, або limitednumber. Категорією цього числа марковано словоформи в трьох відмінках: називному, родовому і знахідному, «незважаючи на те, що більшість із них є омонімами словоформ називного і родового відмінків множини» [2, с. 20]. Зазначені відмінкові форми репрезентовано в «Граматичному словнику української літературної мови. Словозміна» (2011). До цього переліку варто додати й словоформи кличного відмінка множини, які формально тотожні грамемам називного та знахідного відмінків множини.

4. На нашу думку, унаслідок дії синтагматичного чинника, зокрема в сполученні із числівниками *два (дві), обидва (обидві), три, чотири* та складеними нумеральними утвореннями з кінцевими компонентами *два (дві), три, чотири* функціонують «зв'язані множинні форми номінатива, акузатива, вокатива іменників… до цього конгломерату належать лексеми переважно І та ІІ відмін, 2 іменники ІІІ відміни(*ма́ти, ро́зкіш*), 4 іменники IV відміни (*ім'я́, пле́м'я, ви́м'я, ті́м'я*), що мають … різне наголошування підпарадигм однини та множини… Наголос у таких специфічних словоформах еквівалентний наголосу форм родового відмінка однини (важливий також акцентуаційний чинник)» [1, с. 156].

5. Уживання зв'язаних форм називного, знахідного та кличного відмінків множини абсолютна більшість дослідників кваліфікує як вплив архаїчних форм двоїни. Такі словоформи утворюють іменники всіх трьох родів: чоловічого, жіночого та середнього.

6. На особливу увагу заслуговують зв'язані словоформи родового відмінка множини, яких, на противагу вищевказаним зв'язаним формам номінатива, акузатива та вокатива, раніше взагалі не зараховували до словозмінних парадигм іменників. Існування зв'язаного, або синтагматичного, значення в генітивних формах характерне переважно для іменників І відміни з різним наголошуванням в однині та множині в сполученні із числівниками *п'ять* і більше. Зв'язані словоформи родового відмінка множини корелюють з вільними, наприклад: *сто пта́шок* (вільна форма родового множини – *пташо́к*), *п'я́ть зі́рок* (вільна форма родового множини – *зіро́к*), *дев'ять ка́зок* (вільна форма родового множини – *казо́к*), *вісім пи́санок* (вільна форма родового множини – *писано́к*)та інші.

7. Додатковим чинником для появи зв'язаних словоформ є вплив кінцевого суфікса чи фіналі основи. Зазвичай рухомий наголос у підпарадигмах однини та множини мають іменники жіночого роду І відміни із суфіксами **-к-, -очк-** після приголосної фонеми твірного слова (*ті́тка – тіто́к, кліт́ка – кліто́к, ча́шка, ду́жка, ши́бка,жі́ночка, я́мочка, бляша́ночка, кві́точка, скля́ночка*) або з фіналлю «приголосна фонема + **к**» (*до́шка – дощо́к, щі́тка – щіто́к, ки́шка, галу́шка*). Наприклад: *Знайда охоче зірвала* ***кілька кві́ток****, зв'язала березкою і кинула через пліт* (М. Трублаїні). *Там завжди продавалися ті дурнуваті пряники по* ***дев'ять копі́йок****, на них вони й запали* (Ю. Андрухович).*Ще* ***кілька колю́чок****впилися мені в щоки, і я чи то застогнав, чи захрипів* (Ю. Мушкетик).

8. У частині омонімів наявність рухомого чи нерухомого наголосу залежить від семантики: *ру́чка 1* (кінцівка) – *ру́чок, Ру́чка* (прізвище) – *Ру́чок, ру́чка 2* (рукоятка; письмове приладдя) – *ру́чо́к*, але: *п'ять ру́чок*. Спорадично має вплив префіксоїд: *двадцять ка́рток* (вільна форма родового множини – *карто́к*), проте *фотока́ртка – фотока́рток* (нерухомий наголос).

Якщо в словоформах родового відмінка множини засвідчено дублетну акцентуацію,

то у зв'язаній формі генітива наголос збігається з формою родового відмінка однини: *ку́чка 1* (купка) – *ку́чо́к, шість ку́чок; кучка 2* (приміщення для птахів, тварин)– *ку́чо́к, п'ять ку́чок; сва́шка – сва́шо́к, десять сва́шок ; пові́тка – пові́то́к, вісім пові́ток ;ши́шка – ши́шо́к, тридцять ши́шок;плі́точка* (риба) – *плі́точо́к, вісімнадцять плі́точок* тощо.

Література

1. Ковтюх С. Л. Зв'язані форми називного, знахідного та кличного відмінків множини іменників в українській мові // Філологічний часопис : збірник наукових праць / гол. ред. О. Ю. Зелінська. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. Вип. 2 (10). С. 148–157.
2. Критська В. І., Пуздирєва Т. К.Словоформи обмеженого числа (limitednumber) у парадигмі іменника (матеріали до комп'ютерної граматики української мови)// Українська мова. 2005. № 4. С. 17–21.

КОНЄЄВА Олена

СИНТАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЄСЛІВ ВЗАЄМНОЇ ДІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Дієслово є однією з найбільш складних і різноманітних частин мови, яка характеризується багатством семантичних особливостей, морфологічних ознак і синтаксичних функцій. Однією з визначальних категорій дієслова є семантико-синтаксична категорія валентності, оскільки дієслово активно виявляє організаційну роль у семантично елементарному реченні, визначаючи кількість непредикатних іменників та їхні семантичні функції [1, с. 217].

Дієслова однієї лексико-семантичної групи (ЛСГ) мають однотипну граматичну сполучуваність, оскільки це члени одного лексико-граматичного класу слів, а також лексичну сполучуваність, що пояснюється спільністю властивої їм архісеми й типовими диференційними ознаками. Одним з таких парадигматичних групувань є лексико-семантична група дієслів взаємної дії, до складу якої входять менші семантичні групування – лексико-семантичні підгрупи (ЛСПГ), виокремлення яких зумовлюється специфікою їхніх семантичних параметрів і функційних особливостей. Архісема «взаємодіяти», яка означає «перебуваючи у зв'язку, взаємно діяти, бути у взаємодії», властива усім лексемам, що входять до лексико-семантичної групи дієслів взаємної дії. Дія, позначена аналізованими дієсловами, передбачає наявність двох актантів, один з яких виконує функцію суб'єкта і виражається формою називного відмінка іменника або його еквівалента, а другий – непрямого об'єкта, що реалізується формою орудного відмінка з прийменником «з». Така конструкція є двовалентною, тому що суб'єкт, здійснюючи певну дію, втягує в поле своєї діяльності інший об'єкт, поза яким не може реалізуватися та чи інша дія [2, с. 9]. Процес взаємодії передбачає таку форму взаємозв'язку, суть якої полягає у зворотному діянні одного предмета чи явища на інше, тобто спільну дію кількох об'єктів або суб'єктів, у процесі якої дія одного суб'єкта є одночасно причиною і наслідком у відповідь на дії інших суб'єктів. Отже, конструкція з лексемами, що виражають дію, яка виконується кількома суб'єктами, кожний з яких виступає водночас і об'єктом дії, є типовою для дієслів взаємної дії [3, с. 260]. При трансформуванні конструкцій з предикатами аналізованої семантики об'єкт може стати суб'єктом і навпаки: *Я розговорилася з нею. – Вона розговорилася зі мною.*

Обов'язковий учасник ситуації може залишитися неназваним у реченні. Це не змінює кількісної валентності дієслова й не порушує встановлених норм дієслівної сполучуваності. У реченнях з дієсловами-предикатами взаємної дії може залишатися незаміщеною позиція суб'єкта (підмета): *Цить, доню, цить… не сварися з богом… перетерпімо… (М. Коцюбинський).*

Часто незаміщеною залишається позиція, яку повинен займати непрямий додаток: *Швидко, швидко ми побачимось, Рідна матінко моя… (О. Олесь); Братики мої, здіймає річ*

один. – Розходимось ми різними шляхами, розлучаємось, навіки злучені однією ідеєю (М. Коцюбинський). Можливість незаміщеної позиції при дієсловах взаємної дії зумовлюється їхньою семантикою, яка імпліцитно передбачає необхідність існування двох актантів, які можуть бути неназваними взагалі або виявлятися з контексту. Такі синтагматичні особливості ці дієслова виявляють у неповних реченнях з випущеним підметом чи непрямим додатком, а також в односкладних дієслівних реченнях. Своєрідною моделлю структур з дієсловом взаємної дії є така, у якій це дієслово входить у речення разом із сильнокерованою формою іменника, що передає семантику «об'єкт, на який спрямована дія»: *Цілу ніч він баришникував, мінявся коровами (Г. Тютюнник).*

Граматичний підмет у реченнях із дієсловами аналізованої семантики, виражаючись сполученням іменника у формі називного відмінка з іменником в орудному відмінку з прийменником з (із), може об'єднувати значення суб'єкта і об'єкта, тобто виражати так звані асоціативні відношення. У таких конструкціях предикат виражається формою множини, й ознака, приписувана підметові, однаково характеризує обидва його компоненти: *Стара півмітки з скрині виймає, старий чобіт розглядає та копирсає шилом, а зять з жінкою про щось радяться біля печі (М. Коцюбинський).*

Незаміщеними можуть лишатися позиції обох актантів, що є наслідком компресії, яка полягає в скороченні семантично надлишкової форми, потенційно вміщеної в інтенсіоналі дієслівної лексеми: *Кохайтеся ж, любітеся, Як серденько знає (Т. Шевченко); А погиркались – помиритися та й жити як слід, як бог приказав (М. Коцюбинський).*

Варіантним виявом конструкції з дієсловами взаємної дії вступають структури, у яких підмет виражається формою множини іменника або його еквівалента, а значення взаємності дієслова-предиката підкреслюється сполуками слів «між собою», «один з одним»: *Та колись за таких у Кафі між собою бились купці (Л. Костенко); Отож і Наумиха з невісткою, сидячи за кужелем, звірялися одна одній з свого колишнього (М. Коцюбинський).* Сполуки слів «між собою», «один з одним» можуть бути поєднані з будь-яким дієсловом взаємної дії, але наявність їх у реченні є лише додатковим засобом вираження взаємності.

У двовалентних конструкціях із дієсловами взаємної дії об'єктний актант може виражатися не лише формою орудного відмінка. Ті лексеми, що вимагають орудного відмінка з прийменником «з», перебувають у центрі лексико-семантичної групи дієслів взаємної дії, інші – на периферії або ж на межі з іншими лексико-семантичними групами. Отже, глибинний семантичний рівень значення взаємності по-різному реалізується на формально-синтаксичному рівні, виявляючись у синтагматичних характеристиках дієслів, їхній сполучуваності.

Література

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: академ. граматика укр. мови.Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 400 с.

2. Загнітко А. П. Структура та ієрархія валентних значень дієслова. К.: НВКВО, 1990. 64с.

3. Плющ М. Я. Граматикаукраїнської мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 328 с.

МАЛЕВИЧ Леся, ДЗЮБА Майя

ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ-КОМПОЗИТІВ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

Одна з найвиразніших тенденцій розвитку сучасної термінології – зростання кількості композитів, що зумовлено їх семантичною компресією, здатністю в короткій формі відтворювати складні спеціальні поняття й системні зв'язки між ними.

Мета дослідження – проаналізувати ономасіологічну структуру українських термінів-композитів водного господарства з урахуванням їх структурно-генетичних різновидів.

В ономасіологічних структурах термінів-композитів базисним виступає терміноелемент, який стоїть на другому місці: *берего**укріплення**, мулo**вловлювач***. Саме він формально виявляє категорійну співвіднесеність та родову ознаку поняття. Водночас ономасіологічну (видову) ознаку передає перший терміноелемент: ***яро**укріплення, **ґрунт**оукріплення; **піск**овловлювач, **риб**овловлювач.*

Структурно-генетичний аналіз термінів-композитів галузі водного господарства засвідчив, що в їх побудові беруть участь власномовні (національні) та запозичені (інтернаціональні) терміноелементи, які утворюють номінації різних типів: 1) терміни, які поєднують власномовні основи: *самопромивання, солемір*; 2) терміни, до складу яких входять власномовні та запозичені терміноелементи: *біоочищення, гідровузол*; 3) терміни, що складаються із запозичених терміноелементів: *мікрорельєф, фракціометр.* У структурі складних термінів і ономасіологічний базис, і ономасіологічну ознаку можуть передавати як національні, так і інтернаціональні терміноелементи.

Для термінів, які мають у своєму складі інтернаціональні терміноелементи, характерні такі словотвірні моделі: 1) "власномовний терміноелемент (ВТ) + о/е + інтернаціональний терміноелемент (ІТ)" (*голкофільтр, хвилеграф);* 2) "ІТ + ВТ" (*мікродощувач, балансомір);* 3) "ІТ + ІТ" (*гідромодуль, лімніграф).* Номінації, які містять національні та інтернаціональні елементи або лише інтернаціональні, можуть поєднувати три й більше складників: *мікроводовипуск, гідрографостік, п'єзогідроізогіпса.*

Серед мовознавців немає одностайності щодо визначення статусу інтернаціональних терміноелементів: їх називають афіксами, афіксоїдами, основами [1, с. 10; 2, с. 6]. Обґрунтованішою вважаємо думку про те, що такі мовні одиниці є основами. Додатковою підставою для цього є те, що інтернаціональні терміноелементи у структурах термінів можуть передавати і ономасіологічний базис, і ономасіологічну ознаку, що невластиво суфіксам (пор.: *ізо**п'єз**а – **п'єз**ометр; ізо**бат**а – **бат**ометр; **граф**ік – гідро**граф***).

Ми зробили спробу виявити найбільш продуктивні терміноелементи, які виконують функції ономасіологічного базису й ономасіологічної ознаки у структурі термінів-композитів (табл. 1).

Таблиця 1

Продуктивність терміноелементів
у творенні українських термінів-композитів водного господарства

	Ономасіологічний базис			Ономасіологічна ознака		
	терміноелемент	кількість термінів	% серед композитів	терміноелемент	кількість термінів	% серед композитів
	-метр(ія)	18	6.1	водо-	60	20.5
	-граф(ія)	14	4.7	гідро-	39	13.3
	-мір	10	3.4	ікро-	15	5.1
	-утворення	9	3.0	ізо-	14	4.7
	-меліорація	8	2.7	середньо-	10	3.4
	-укріплення	6	2.0	волого-	9	3.0
	-провідність	5	1.7	електро-	8	2.7
	-вміст	4	1.3	само-	8	2.7
	-ріст	4	1.3	внутрішньо-	6	2.0
	-роб	4	1.3	багато-	5	1.7
0						
	Всього	82	28.0	Всього	174	59.5

Найчастіше ономасіологічний базис у складних найменуваннях галузі водного господарства передають терміноелементи *-метр(ія), -граф(ія), -мір*(14,2%). Найпродуктивнішими є форманти, які відносять терміни до категорії дій та процесів *(-метрія, -графія, -утворення, -меліорація, -укріплення*), приладів *(-метр, -граф, -мір*), машин та механізмів (*-різ, -роб*). Більшість базисних терміноелементів – власномовні, проте менш

численні інтернаціональні основи відзначаються високою продуктивністю. Зокрема, за допомогою найчастотніших інтернаціональних елементів *-метр(ія), -граф(ія), -меліорація*утворено 13,5% композитів, а їхня частка серед найпродуктивніших базисних морфем становить 48%.

Основи, які передають ономасіологічну ознаку, демонструють більшу регулярність порівняно з базисними терміноелементами: якщо за допомогою десяти найпродуктивніших базисних терміноелементів утворено 28% складних термінів, то найчастотніші ознакові основи входять до 59,5% композитів. Такий показник зумовлений особливо високою продуктивністю двох терміноелементів – *водо-* та *гідро-*, за участю яких побудовано третину (відповідно 20,5% та 13,3%) складних водогосподарських найменувань. Ознакові основи найчастіше вказують на об'єкт (речовину) (*водо-, гідро-, вологo-*), кількісну характеристику (*мікро-, ізо-, середньо-, багато-*), спосіб дії (*само-, електро-, гідро-*). Терміноелементи, які передають ономасіологічні ознаки, переважно власномовні (56% серед найпродуктивніших основ).

Отже, до складу більшості українських термінів водного господарства, утворених шляхом основоскладання, входять національні терміноелементи, які виявляють вищу (порівняно з інтернаціональними основами) продуктивність і в ролі ономасіологічного базису (у постпозиції), і ономасіологічної ознаки (у препозиції).

Література

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г. Морфеміка української мови. Київ, 1987.
2. Клименко Н. Ф. Словотвірна семантика і структура складних слів у сучасній українській мові. Київ, 1984.

МАРЧИЛО Лариса

ЧАСОВІ ФОРМИ ДІЄСЛОВА В РОЗМОВНИКУ ІВАНА УЖЕВИЧА «РОЗМОВА-БЄСѢДА»

Серед джерел вивчення української мови особливе місце посідає «Розмова-Бєсѣда», яку у вітчизняній лінгвістиці упродовж тривалого часу вважали анонімною пам’яткою. Це двомовний рукописний розмовник, створений у XVII ст., автором якого був відомий мовознавець Іван Ужевич. У XX ст. були опубліковані праці українських учених М.А. Жовтобрюха, І.К. Білодіда, присвячені вивченню тексту розмовника, проте на початку XXI ст. почався новий етап у дослідженні пам’ятки, коли німецькі лінгвісти Г. Кайперт та Д. Бунчич опублікували її разом з латинським та польським варіантами [1], а також наукові розвідки про неї. З’ясувалося, що текст рукопису є перекладом-додатком популярного в Європі багатомовного розмовника антверпенського вчителя Ноеля де Берлемонта, а переклав його автор граматичної праці «Грамматыка словенская» (1643 та 1645 рр.) Іван Ужевич. Як стверджують дослідники, переклад було зроблено з латинського тексту багатомовного видання «Colloquiaetdictionariolumoctolinguarum», хоча в той час розмовник уже був перекладений слов’янськими мовами – чеською (Лейпциг, 1602 р., 1611 р.), польською (Варшава, 1646 р.), російською (рукопис). У самому розмовнику названо мови, якими вже було перекладено відповідний текст: «… тая книга барзо пожитечная есть до чита́ня, писа́н", и тежъ мовеня по фл"ндръску, по анкгелску, по Немецку, по латинѣ, по французку, по гишпанску, по влоску и по портукгалску» [1, 15].

Іван Ужевич розширив коло мов перекладів розмовника. Ліву частину рукопису автор назвав *popularis*, а праву – *sacra*. Ліва колонка (popularis) репрезентує мову, яку самі носії в XVI–XVII ст. називали «простою», «руською», а права (sacra) – церковнослов’янську мову.

У тексті пам’ятки зафіксовані різні часові форми. Перекладаючи дієслівні форми з латинської мови, І. Ужевич добирає синоніми, напр.: popul. *Ты то* ***мо́вишъ*** *" дорого барзо*

бытии ***повѣдáю***, sac. *Ты се* ***глаголеши****азъ драго зѣло* ***возвѣщáю***[1, с. 119] – lat. *Hoctu**dicis**, egopercarumesse**dico*** (118).

В обох частинах уживаються однакові часові форми. У діалогах переважно представлені форми теперішнього часу, напр.: popul. *другий роздѣлъ* ***указуетъ*** *способъ купеня и проданя,* sac. *вторыи роздѣлъ* ***приносить*** *наставленіе купованіа, и продаваніа* (17) – пор. lat. *AlterumCaput, ostenditformulasemendietvendendi* (16); popul. *чемужъ тобѣ такъ* ***панует*** *штибръ ѐдинъ або другии,* sac. *почто убо тáко* ***царствует*** *ти штибръ ѐдинъ или другии* (117) – пор. lat. *quidtibitantumpresitstuferusunusautalter*? (116).

Зафіксовані в розмовнику синтетичні та аналітичні форми майбутнього часу, напр.: popul. *"теды тобѣ****послужу***;sac. *азъ ти сего ради* ***послужу*** (81) – lat. *egoigiturtibiministrabo* (80); popul. *потымъ* ***будемоѐсти***,sac. *потомъ* ***будемъ "сти*** (35) – lat. deinaccumbemusepulis (34). Іноді аналітичним формам майбутнього часу в частині popularis відповідає синтетична в частині sacra: ***будет****м"* ***строѥвати*** *матка моя – зане* ***ѿскорбить*** *мя мати моя* (23); пор.: lat. *obiurgabor à matremea,* pol. *nálájemimátká mojá* (22). Складні форми майбутнього часу в тексті не вживаються.

На особливу увагу заслуговують форми минулого часу. Форми минулого часу в частині popularis представлені формами, генетично пов'язаними з перфектом, які позначають терміном «минулий особовий час»: ***положилисмо*** (7), ***мѣлемъ*** (125), ***запомнилемъ***, ***написалемъ*** (127), ***несполнилес*** (129). Якщо особовий афікс (залишок допоміжного дієслова) стоїть у препозиції, то він приєднується до службового слова чи займенника (*абы****смы*** *...* ***выгодили*** (13), *же****сьпришолъ*** (37), *же****мъпришол*** (59)).

У частині sacra на їх місці виступають різні відповідники. Можуть уживатися форми аориста: popul. *ѡ тымъ не* ***вѣдаламъ*** – sac. *сего не* ***увѣдохъ*** (35), lat. *Istucquidemnescivi,* pol. *tegomwprawdźieniewiedźiał* (34); *" добре* ***выпилемъ*** *– азъ совершеннѣ****истощихъ*** (77), пор. лат. *egoprobè ebibi,* pol.*jamszczerzewypił* (76). Часто у частині sacra їм відповідають форми перфекта, напр.: popul. *абы****сь*** *напотымъ жадного не* ***потребовал*** *тлумача – дабы по времени никоего* ***возыскалъеси*** *сказáтел"* (9), пор. lat. *utposthactibinullositopusinterprete,* pol. *iż potymtobie żadnegoniepotrzebabędźieTłumáczá* (8); popul. *росказалам тобѣ абы****сьпришолъ ѿ*** *четвертой годинe – азъ глаголах ти дабы* ***пришелъеси*** (25), lat. *iusseramtibiutredireshoraquarta,* pol. *kazałamciabyś się wrocił ogodźinie 4* (24) та ін. Проте трапляються випадки вживання в обох частинах форм без допоміжного дієслова (*ктожъ кгды ѐдною тылко мовою постронныхъ наций при"зни* ***доступилъ****? – кто убо когда единымъ глаголаниемъ ѿкрестныхъ, seu странных родовъ милости* ***возыскалъ*** (9)) або форм минулого особового часу (***роздалемъ****штокóлвекъ гроши мѣлемъ –* ***раздáлемъ*** *сребро ѐже мѣхъ* (125)). Отже, в аналізованому тексті вже засвідчено випадки вживання форм минулого часу без допоміжного дієслова, як у сучасній українській мові, але із суфіксом -л- у формі чоловічого роду. В окремих випадках було виявлено невідповідність між часовими формами в обох частинах: popul. *мои Пане ѐсли што злого* ***чýѐшъ*** *успокойся –* sac. *Господине мой аще нѣчто зло* ***услышиши*** *упокойся* (173), пор. lat. *Dominimei, nemolestumsitvobis: sentioaliquam,* pol. *Pánowiemoiniemieyćiemizá zle:czuję jákąś* (172).

Незважаючи на те, що певні дієслівні форми відбивають південно-західні діалектні особливості, у розмовнику загалом відтворено граматичну систему староукраїнської писемно-літературної мови. «Розмова-Бєсѣда» Івана Ужевича із розмовником Ноеля де Берлемонта та перекладами іншими слов'янськими мовами дають багатий матеріал для вивчення історії європейських мов, зокрема історії становлення їхніх лексичних та граматичних систем.

Література

1. Bunčić D., Keipert H. Rozmova / Besěda. Das ruthenische und kirchenslavische Berlaimont-Gesprächsbuch des Ivan Uževyč. München: Verlag Otto Sagner, 2005. 287 s.

ПОЛІЩУК Анжеліна

ЕКСПЛІКАЦІЯ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

На сучасному етапі розвитку мовознавчої уточнюють комунікативно-прагматичний потенціал мовних одиниць різних мовта галузей знань.

Наша мета – виявитиступінь доцільності перекладуабревіатур галузі автоматики та комп'ютерно-інтегрованих технологій за допомогою експлікації (описового перекладу завдяки заміні вихідної лексичної одиниці технічного терміна на словосполучення-пояснення).

Прикладом здійснення експлікації може слугувати наступне тлумачення абревіатури*FIRST* як *FAX (InformationRetrievalSupportTechnology (система обслуговування та довідокфаксимільного зв'язку),* так і*ForumofOncidentResponseandSecurityTeams (Форум груп реагуванняна події і забезпечення безпеки)*, а *FUN*– як скорочення і від *FUNction (функція),* і від *FunctionalUnitNumber (номер функційного блоку)*. Окрім цього, завдяки експлікації можливо вирізнити вісім варіантів перекладу абревіатури *CAR*: *CARrier (несуча частота), CentralAccessRouting (маршрутизація центрального доступу), ChannelAddressRegister (регістр адреси каналу), ChannelAssignmentRecord (реєстрація розподілення каналів), Computer-AssistedRetrieval (автоматизований пошук), ContentsofAddressRegister (зміст адресного регістру), ControlUnitAccumulatorRegister (регістр акумулятора блока управління), CurrentAddressRegister (регістр поточної адреси).*

Отже, експлікація є доцільним засобом перекладу, насамперед, абревіатур автоматики та комп'ютерно-інтегрованих технологій завдяки розгалуженій внутрішній омонімічності абревіатур цієї галузі знань, що створює труднощі для перекладача відповідних текстів. Перспективною дослідженняє подальше вивчення можливостей застосування експлікаціїпри опрацюванні іншомовного текстового матеріалу у цілому та абревіатур зокрема також і стосовно сфери лісового господарства.

ПОПОВСЬКИЙ Анатолій

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ФУНКЦІЇ СЛОВА *КАТ* В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

А ви Україну ховайте…
Не дайте Матері, не дайте
В руках у ката пропадать.
Тарас Шевченко

1.У лексичному складі української мови маємо достатній прошарок слів, які віддзеркалюють правові основи суспільного устрою і побутове мовлення. До таких мовних одиниць належить і слово ***кат***, значення якого в лексикографії формулюється так:

КАТ, -а, *ч., кл.* -е. 1. Той, хто здійснює смертні вироки, тілесні покарання.2. *перен.* Той, хто вбиває, мучить, мучитель, недолюдок. 3. *лайл.* Біс, чорт. **К. би взяв** кого, що, *лайл.* – вираження досади, незадоволення кимось, чимось; **-ів, -ова, -ове** [6, 327];

КАТ (той, хто здійснює смертельний вирок або тілесне покарання), **КАТЮГА***підсил. зневажл.*; **ВІШАЛЬНИК** *зневажл.*(той, хто вішає людей). *А люде тихо Без всякого лихого лихаЦаря до* ***ката*** *поведуть* (Т.Шевченко); *Вів їх на ланцюжках стременний князя пан Щука, найлютіший* ***катюга*** *з челядників Єремії* (О,Стороженко); *В Жежері поза плечі забігали мурашки. Ще не вистачало, щоб за наймита був* ***вішальник!*** (В.Речмедін) [5, I, 662].

2. На різних історичних етапах розвитку ця мовна одиниця фіксує особливості правових чинників і живомовних традицій українського суспільства, її активний чи пасивний стан.

3.Це слово у різножанрових контекстах висвітлює:

а) жорстокість і аморальність державного устрою на тлі рушійних сил загальнолюдського творчого прогресу:

Росіє! Ти не монолітна в дусі своєму: є Росія ***тиранів, катів, мучителів****, зрадників,брехунів, убивць, - а є також Росія поетів, повстанців, космічних творців, мислителів, святих, трударів і люблячих матерів, які несуть естафету любовікрізь криваві епохи занепаду й смерті* [1, с. 1];

б) конкретні особистості, партії, яка катували український народ:

«Більшість учасників акції мали при собі видання Леніна, які знищували під час ходи, а на тодішній площі Жовтневої революції під пам'ятником «вождю», прорвавши міліцейський кордон, залишили вінок із колючого дроту з написом: ***«Кату Леніну*** *від українського народу»* [7, с. 6]

До вас, мої найкращі,
Найближчі до душі,
На Турківщину в Хащів
Пишу оці вірші!
Туди, де рідна хата
Була й моя колись,
Допоки ***кігті ката***
В ту хату не вп'ялись
Як в саме серце долі…
Ні хати, ні батьків!
Усе лягло в неволі
Від рук більшовиків [2, с. 19-29]

в) садистські методи вбивства політкаторжан радянськими тюремщиками:

Адміністрація спочатку брехала, що його (Василя Стуса – А.П.) забрали у центральну лікарню, проте Ромашов, один із російських політв'язнів, котрий сидів у другому крилі тюрми, сказав, що Василь закричав: «Убили, гади!»… Незламного поета таки вбили по-садистськи його ***тюремні кати*** *у ніч із 3 на 4 вересня 1985 року. На двадцятий день після загибелі Василя Стуса сталася подія – приїхав із Москви якийсь генерал, викликав Журавкова, начальника табору – і майже одразу поїхав. І несподівано Журавков помер. Чи Журавков сам застрелився? Чи йому помогли? Невідомо. Але* ***кат-кегебіст,*** *рідкісний садист, пережив Василя лише на двадцять днів* [4, с. 6]. Реальності життя ув'язнених дали В.Стусу створити яскраві поетичні словотвіні характеристики:

Вмирає пізно чоловік,
А родиться дочасно,
тому й на світі жити звик,
як раб і рабовласник.
Він ***като-жертва, жертво-кат,***
страждає і богує,
іде вперед, немов назад,
як душу гнів руйнує.

г) наслідки пострадянського минулого в суверенній Україні:

*Як не вистачає такої нонконформістської думки за такі ганебні (саме ганебні!) тоталітарні часи і все назвати своїми іменами. Всіх падлюк – падл юками. Так тяжко жити в постсовєтському суспільстві****катів і стукачів.*** *Рідкісне слово правди і, дякуючи Гавелу, воно не загубилося* [3, с. 210].

4.Це слово і в наш час активізується й набуває нових смислових відтінків і дериватів у зв'язку із загарбницькими планами путінської Росії: анексія Криму і воєнні провокації на окупованих територіях Донецької і Луганської областей.

Література
1.Бердник Олесь. Терновий вінець України Росії минулій, сучасній, грядущій – відкрите послання // Українське слово, 2017, № 51, 20-26 грудня.
2.Васильків Йосип. Світлина однієї долі. Вірші,поеми. – Дніпропетровськ: Поліграфіст», 2002.
3.Лобода Володимир. Дякую, «Січеславе» // Січеслав, 2008, № 4, вересень-жовтень.
4.Лук'янчук Георгій. Голови не гнув. До 80-річчя від дня народження Василя Стуса // Українське слово, 2018, №1-2, 3-16 січня.
5.Словник синонімів української мови. У 2-х томах. Т.1. – К.: Наукова думка, 2001.
6.Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів/ За заг. ред.д-ра філол. наук, проф. В.В.Дубічинського. – Х.:ВД «ШКОЛА», 2007.
7.Щур Юрій. Антиленінська кампанія СНУМ очима КҐБ // Шлях перемоги, 2017, № 52, 27 грудня.

ТОВСТЕНКО Вікторія

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПРОСТОРІЧЧЯ

Дослідження будови, особливостей функціонування та розвитку загальнонаціональної української мови мають рівномірно охоплювати всі її структурно-функціональні різновиди, а саме: літературну мову, територіальні діалекти, соціальні й професійні жаргони та просторіччя. Просторіччя – шар загальнонародної розмовної мови, який, з одного боку, не є територіально або соціально обмеженим, а з другого, -не входить до складу нормативної мови. Просторічні морфологічні форми мають бути окреслені у відмежуванні як від діалектних, так і від розмовно-літературних форм, що не завжди є просто й однозначно. В українському мовознавстві проводилися дослідження як загальних питань структури й функціонування української розмовної мови, так і окремих її рівнів та явищ (праці І.К.Білодіда, П.С.Дудика, М.М.Пилинського, Л.Т.Масенко). Більшість науковців (І.Г.Чередниченко, А.П.Коваль, О.Д.Пономарів, О.О.Тараненко та ін.) визнають наявність просторіччя в українській мові, виділяючи певне коло таких слів. Однією з перших спроб окреслити межі морфологічних особливостей українського просторіччя є дисертаційна робота Р.В.Бесаги «Нестандартизовані елементи в українській літературній мові».Українське просторіччя на рівні морфології виявляє особливості у використанні як граматичних категорій, так і словозмінних парадигм загальнонаціональної мови, а саме: ненормативні форми роду та числа деяких іменників, словозмінні форми відмінюваних та дієвідмінюваних частин мови тощо. Серед просторічних родових форм можна виділити форми жіночого роду іменників, яким в українській літературній мові відповідають форми чоловічого роду. Часто трапляються відхилення від нормативного вживання форм числа. Так, зокрема, утворюються форми множини від речовинних іменників, які в множині не вживаються. А також відбувається змішування форми множини з поняттям збірності.

З позанормативних форм називного відмінка множини іменників слід назвати флексію –**а** в іменниківчоловічого роду на приголосний: при кількісних числівниках *два (обидва), три, чотири*: *брата, вола, стола*; під наголосом в інших позиціях: *директора, дома, корма, рукава, холода.* Серед формродового відмінка іменників, що мають просторічне стилістичне забарвлення, слід указати насамперед: в однині – на закінчення **–а(-я)** в іменників чоловічого роду на приголосний (ІІ відміна) (норм. є закінчення –у(-ю) і, навпаки, закінчення **–у(-ю)** (норм. є закінчення –а(-я): «Іду з роботи я, з *завода*, Маніфестацію стрічать» (П.Тичина); «до *Майдана* Незалежності» (з усної мови), у множині – на закінченнчя –**ів** в іменників жіночого (І і ІІ відміни) та середнього (ІІ відміна) роду: панна, род.мн. *паннів*, стаття, род.мн. *статтів*,галузь, род.мн.*галузів*, обличчя, род.мн. *обличчів* , у множині – на нульове закінчення в іменників чоловічого роду ІІ відміни замість нормативного закінчення *–ів*: *сто грам, кілограм, кілограм апельсин, мандарин, помідор*. Серед просторічних форм давального відмінка привертає до себе увагу передусім форма множини з прийменником **по**, яка під

впливом російської мови широко вживається замість нормативної для української мови форми місцевого відмінка: *розкласти по місцям, стріляти по ворогам, приходити по понеділкам* і т. ін. У формах орудного відмінка множини досить частотними є вживання просторічних форм:*грошами, дверями, очами, плечами* та ін. У формахорудного відмінка однини в просторіччі є досить помітним явище впливу закінчення *–ом* в іменниках твердої групи відмінювання на іменники мішаної і м'якої груп жіночого (або спільного) й чоловічого родів. Наприклад: «Він добрий *душою*», «Стоїть над *діжою*», «Зустрівся із *суддьою*» «Бачився із *Васильом*», «Намок під *дощом*» (з усної мови). Виразно просторічний стилістичний статус мають відхилення від літературних норм в утворенні ступенів порівняння прикметників: для вищого ступеня порівняння – форма родового відмінка з безприйменнико*вим керуванням:* «Брат молодше мене», «У зайця задні ноги довше передніх» (з усної мови); для найвищого ступеня порівняння – займенник *самий*: *самий близький, самий небезпечний, сама важлива тема* тощо.

У функціонуванні числівників найбільше відхилень від літературної норми спостерігається при їх відмінюванні. Так, числівники *п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят* нерідко відмінюються за аналогією до російської мови у першій та другій основах: *п'ятидесяти, шестидесяти, семидесяти, восьмидесяти.* Такими ж вони лишаються, коли стають частиною складних слів: *шестидесятиріччя, п'ятидесятиградусний, семидесятикілометровий, восьмидесятирічний* тощо. З особливостей лексичної та синтаксичної сполучуваності числівників на рівні просторіччя вкажемо на такі: а) збірні числівники *двоє (обоє), троє, четверо* і т.ін., *двійко, трійко* і т.ін. можуть уживатися у сполученні з іменниками жіночого роду – назвами осіб жіночої статі та, рідше, з іменниками чоловічого й жіночого роду – назвами неістот, що є порушенням мовних норм: *двоє жінок, молодиць, студенток; двоє зошитів, книжок*; б) дробові числівники можуть уживатися з іменниками в називному відмінку: *півтора роки, півтора місяці*. К.Г.Городенська у праці «Українське слово у вимірах сьогодення» надала обґрунтовані рекомендації щодо узгодження числівників з іменниками.

Під впливом російської мови в усній розмовній мові у формі 3 особи множини замість нормативного дієслова *хочуть* уживається просторічний варіант *хотять*. У просторіччі досить часто використовуються активні дієприкметники теперішнього часу із суфіксами *–уч-(-юч-)* та *–ач-(-яч-)* і минулого часу із суфіксами *-вш-* та *-ш-*. Наприклад, *нападаючий* (норм. нападник), *відпочиваючий* (норм. відпочивальник), *завідуючий* (норм. завідувач), *бажаючий* (норм. охочий), *зайшовші* (норм. що зайшли), *пропавші* (норм. що пропали), *потемнівші* (норм. потемнілі) та ін.

Отже, на рівні морфології українське просторіччя виявляє особливості у використанні граматичних категорій та словозмінних парадигм загальнонародної мови.

ХАЛІМАН Оксана

ОСОБЛИВОСТІ ВИДОВИХ ПРОТИСТАВЛЕНЬ ІМПЕРАТИВНИХ ФОРМ ДЛЯ ВИРАЖЕННЯ АКСІОЛОГІЧНИХ ВІДТІНКІВ ЗНАЧЕНЬ

Одне з важливих завдань сучасної лінгвістики – аналіз граматичних категорій в аспекті сучасних мовних процесів із залученням фактів живого мовлення. Функційний, комунікативно-прагматичний підхід є також основою граматики оцінки – опису граматичних одиниць як засобів вираження аксіологічних значень.

Увагу привертають контексти, у яких мовець, «граючись» видовими дієслівними формами, зокрема імперативними, регулює збільшення або зменшення дистанції зі співрозмовником, напр.: *Сідайте...*(пауза) *Сядьте!* Як видається, форма доконаного виду, що відзначається більшою категоричністю, сприймається як наказ, а не як прохання, тому вона має негативний відтінок значення. Актуалізовані вище дієслівні форми розглянуто в дослідженнях М. Шелякіна, О. Падучевої, О. Петрухіної, І. Голуб, А. Болотнікової.

В очікуваних імперативних ситуаціях актуалізація залучення адресата до здійснення дії мотивована, тому й узвичаєна в таких контекстах форма недоконаного виду є прагматично нейтральною, наприклад, у ситуації ввічливого запрошення: ***Проходьте, роздягайтеся, сідайте.*** Мовець знає, що ситуація є відомою для адресата, який тільки чекає формальної пропозиції відповідно до правил етикету. Для вираження таких прагматичних смислів більш прийнятною є форма недоконаного виду, оскільки саме вона передбачає виконання дії безпосередньо після наказу або відносної точки відліку, актуалізує включення адресата у виконання дії, вербалізуючи зв'язок із теперішнім часом, надає наказу характер негайності. Уживання форми доконаного виду в цьому разі внесло б відтінок «сухості», «офіційності», оскільки доконаний вид акцентує увагу на досягненні межі дії, а не на власне її здійсненні: *Сідайте!* у звертанні до гостей сигналізує те, що адресант виконує дію, викликану ситуацією, водночас *Сядьте!* – те, що дія не зумовлена самою ситуацією, а є тільки волею мовця.

З'ява негативного відтінку відбувається (а) через ігнорування особливостей протікання дії, (б) через зосередженість на результаті дії та (в) через збільшення дистанції між співрозмовниками. Порівняємо ширші контексти: *Сідайте, де вам зручно / Сядьте нарешті.* В останньому прикладі з формою доконаного виду, на відміну від попереднього, для адресанта важливий кінцевий результат, а не особливості протікання дії, зручності адресата й т. ін., крім того, негайний результат важливий саме для мовця.

Отже, заміна узвичаєної для очікуваних імперативних ситуацій (мовленнєві жанри *запрошення, пропозиції*) форми недоконаного виду на форму доконаного збільшує дистанцію між комунікантами, що негативно сприймається з огляду на комунікативну практику, зокрема в ситуації, коли раніше ця дистанція була меншою. Імператив сприймають як категоричну вимогу, наказ, що потребує негайного виконання з волі мовця, тому може мати для адресата негативний відтінок. Ступінь вияву негативу може варіюватися на шкалі оцінки від незначного до максимального, що модифікують лексичне значення слова, інтонація, особливості стосунків між комунікантами та комунікативної ситуації.

Однак, моделюючи видові форми й комунікативні ситуації з актуалізацією інших дієслів, простежуємо, що описана модель відтворюється непослідовно. Не завжди під час заміни виду з'являється категоричність і негативна оцінка відповідно. Якщо дію виконують в інтересах того, хто запитує, можливі дві ситуації: а) актуалізація коректної нейтрально-ввічливої форми доконаного виду й б) моделювання солідарно-ввічливої форми недоконаного виду: *Можна взяти ручку?* – ***Візьміть! / Беріть!*** Тому можемо зробити висновок, що в цьому разі за умови варіації видових форм оцінка не виникає.

Звісно, заміна видових форм для вираження негативу можлива для парновидових дієслів, обидві видові пари яких є вживаними, не суперечать граматичним та фонетичним особливостям української мови, тобто мовець має можливість зробити вибір форми з конкретною комунікативно-прагматичною метою.

Для успішної реалізації описаних комунікативних ситуацій їхні особливості, зокрема пов'язані з функціюванням видових форм, мають однаково сприймати й трактувати обидва учасники. Наприклад, оцінку дії як зумовленої ситуацією під час використання форм недоконаного виду мають розділяти обидва учасники мовленнєвого акту. Багата палітра значень видових форм може створювати непорозуміння в комунікації, спричиняти комунікативні девіації через неоднозначне сприйняття змодельованих прагматичних смислів мовцем й адресатом. Наприклад, у ситуаціях ввічливого звертання можливе й уживання доконаного виду (якщо мовець не вважає своє спонукання зумовленим ситуацією: *Почекаємо тут.* ***Сядьте!***), що адресат може сприйняти негативно через описаний вище досвід уживання імперативних форм.

Отже, у конкретній комунікативній ситуації адресант надає перевагу тій чи тій оптимальній видовій імперативній формі. Як бачимо, стандартні етикетні формули передбачають узвичаєне використання певних імперативних видових форм, заміна видової імперативної форми формує механізм моделювання оцінних смислів.

ХРИСТІАНІНОВА Раїса

ФУНКЦІЙНА ПОДІБНІСТЬ СУРЯДНИХ СПОЛУЧНИКІВ *І (Й)* ТА *А*

За К. Г. Городенською, сурядний сполучник*і (й)* є асемантичним, а сполучник *а* – частково асемантичним [1, с. 19]. На нашу думку, таке розмежування потребує корегування.

Сурядні сполучники *і (й), а* виявляють функційну схожість. Основною для обох цих сполучників постає формально-граматична функція виразника сурядного синтаксичного зв'язку між предикативними частинами складносурядного речення, семантико-синтаксичні відношення в таких реченнях залежать від інших чинників – лексичного наповнення предикативних частин, співвідношення їхніх змістів, форм предикатів тощо. Отже, обидва сполучники є асемантичними.

Речення з асемантичними сполучниками передовсім виражають ідею поєднання в її чистому вияві. Дві чи більше ситуації співіснують в просторі і часі (в одному місці в один і той самий час, в одному місці в різний час, в один і той самий час в різних місцях тощо), жодним чином не впливаючи одна на іншу. Поєднання пропозицій, що їх (ці ситуації) відображають, в одному реченні уможливлює комунікативна настанова мовця, який обидві ситуації сприймає цілісно чи кожну окремо та прагне передати за допомогою речення своє бачення довкілля. Коли потрібно підкреслити тісне поєднання кількох ситуацій об'єктивної дійсності, що постають як одна складна ситуація, яку мовецьсприймає цілісно, для поєднання предикативних частин уживають сполучника *і (й)*. Натомість для відтворення паралельного, незалежного одне від одного перебігу в одному часопросторі кількох ситуацій, мовець, будуючи складносурядне речення, використовує сполучник *а*.

Обидва сполучники спостережено в складносурядних реченнях відкритої і закритої структури.

Складносурядним реченням відкритої структури зі сполучниками *і (й)* та *а* притаманні перелічувальні відношення, які в конструкціях зі сполучником *і (й)* постають як єднально-перелічувальні [2, с. 345], а в конструкціях зі сполучником *а* – як розподільно-перелічувальні [3, с. 163].

Єднально-перелічувальні складносурядні речення розпадаються на три різновиди: 1) власне-перелічувальні, у яких передавано співіснування двох чи більше ситуацій безвідносно до їх одночасної чи послідовної реалізації: *Щороку вмирає трава,* ***І*** *листя з дерев облітає* (М. Луків); 2) темпоральні: а) із семантикою одночасності: *На повен голос гудуть бджоли,* ***й*** *гостро пахне молодою м'ятою* (М. Матіос); б) зі значенням часової послідовності: *Софійка змінила в упряжці тітку Василину,* ***й*** *санчата заскрипілидалі* (О. Гончар).

Розподільно-перелічувальні складносурядні реченняохоплюють два різновиди: 1) із семантикою розподіленої одночасності: *Данило, тримаючись за вербу, обережно спускається з шляху на левадку,* ***а*** *Мирослава знову шерехтить чоботятами по ковзанці і набирає, і струшує зі свого пшеничного снопа місячний чар* (М. Стельмах); 2) із семантикою розподіленої послідовності, що репрезентована: а) у часовому плані. Відображені в реченні ситуації розгортаються послідовно в часі: *Десь недалеко забрехала якась собака,* ***а*** *відтак настала знов цілковита тишина* (О. Кобилянська); б) у просторовому плані. Відображені в реченні ситуації існують одночасно, але мовець сприймає їх послідовно в просторі, спрямовуючи погляд по горизонталі або по вертикалі: *Попереду синіє заплава Дніпра,* ***а*** *десь там, у далекім мареві, вже на другому березі, на ледве видимій горі, мов зграйка білих голубів, видніє село* (О. Довженко); *Весь захід повен світла ясного, зеленаво-блакитного,* ***а*** *понад ним, вінком розкинувшись на півнебо, купчасті хмарини пелюстками рожевіють, цвітуть* (О. Гончар).

Складносурядні речення закритої структури, формовані розгляданими сполучниками, виражають кілька типів семантико-синтаксичних відношень:

1) зіставні. Зіставляючи дві ситуації, мовець акцентує або їхні спільні ознаки, або розбіжності. У першому випадку для поєднання предикативних частин використовують сполучник *і (й)*: *Діти плачуть,* ***і*** *плачуть дерева* (І. Драч), у другому – сполучник *а*: *Узбеки завжди готували плов,* ***а*** *кавказці – шашлик* (Ю. Андрухович);

2) протиставні, маркером яких постає наявність в одній із предикативних частин складносурядного речення заперечення: *Звір не соромиться своєї дії, а людина соромиться* (В. Підмогильний).У реченнях зі сполучником *і* протиставна семантика можлива за використання лексичних компонентів *однак, все-таки, все ж, все ж таки* тощо: *І щось відмирає, І час заколисує рани,* ***І*** *все ж таки щось не вмира* (Б. Олійник);

3) приєднувальні. Загальні приєднувальні відношення реалізовані різновидами з конкретнішою семантикою:

а) додаткового, побіжного зауваження до змісту основної частини: *Я глянув на себе збоку, порівнюю себе з вами, з тобою, Духнович, з тобою, Степуро, з Колосовським,* ***і*** *це порівняння, скажу вам одверто, не на мою користь* (О. Гончар); *...ідуть і супляться один на одного,* ***а*** *хлопцям, звісно, тільки подай* (О. Гончар);

б) доповнення до попереднього повідомлення, яке розвиває, продовжує його: *Судьбу свою ганьбити гріх,* ***І*** *не велить сумління…* (М. Луків); *Свого часу я був навіть знаменитим,* ***а*** *це ім'я – мій псевдонім* (Ірен Роздобудько);

в) висновку, що витікає зі змісту першої частини: *Через три рокитобі стукне сорок,* ***і*** *шукати сенсу життя в цьому віці просто смішно* (І. Роздобудько); *Одначе у своїй справі Сергій віртуоз, один з наших найкращих молодих операторів,* ***і*** *з його професійним вмінням не можуть не рахуватись* (О. Гончар). Конструкції із такою семантикою вживані зі сполучником *і (й)*;

г) роздумів, викликаних попереднім повідомленням. Такі речення структурує сполучник *а*, друга предикативана частина в них зазвичає має питальну модальність: *У нього книжки, наукові праці,* ***а*** *що в мене?* (О. Довженко); *Циганки он як смагліють від сонця,* ***а*** *нам чого боятись?* (О. Гончар).

Складносурядні речення, формовані сполучником *і (й)*, можуть виражати також обмежувальне значення: *Густі, давно необрізувані дерева похмуро нависали над землею, тягнучи чорні костури гілля додолу;* ***і*** *лиш молоді вишні лопотіли округлою білою кроною в небо* (М. Матіос).

Отже, сурядні сполучники *і (й)*, *а* є асемантичними. Вони функційно схожі – виражають ідею поєднання предикативних частин у її чистому вияві. Формовані цими сполучниками складносурядні речення належать до кількох семантико-синтаксичних типів, що мають певну схожість між собою.

Література

1. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови. Київ, 2010. 208 с.

2. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис. Донецьк, 2001. 662 с.

3. Христіанінова Р. О. Складносурядні речення зі сполучником *а* в сучасній українській мові. Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку: зб. наук. праць, присвяч. 70-річчю від дня народж. проф. П. І. Білоусенка. Запоріжжя, 2018. С. 158–170.

ШИНКАРУК Василь

МОДУСНО-ДИКТУМНІ ВІДНОШЕННЯ В РЕЧЕННЄВІЙ СТРУКТУРІ

Аналіз семантико-синтаксичних категорій, що мають безпосередній стосунок до поняттєвої категорії модальності, вияв трансформацій їхнього інваріантного значення (за функціонального підходу, що ґрунтується на аналізі мовних фактів у напрямах «від форми до змісту» і «від змісту до форми») на сучасному етапі розвитку мовознавства є актуальним.

Дослідження модусу і диктуму в семантико-синтаксичній структурі речення безпосередньо співвідносить повідомлюване з реальною дійсністю, з процесом комунікації, з актом мовлення, охоплюючи як зовнішню, так і внутрішню, інтелектуальну й емоційну сфери життя.

Основний тип модусно-диктумних структур становлять складнопідрядні речення займенниково-співвідносного характеру несиметричної структури, що містять у модусній частині найбільш знівельоване семантично співвідносне слово *те*, з яким корелюють майже всі сполучні слова, а також асемантичні сполучники *що, щоб.* Лексичне наповнення пояснюваного дієслова в них те саме, що й МД-структур із з'ясувальними відношеннями, пор.: *Чорнобиль попередив* ***про те, що****може статися на Землі* (О. Пахльовська); *Я часто думаю****над тим,що****почув із вуст цієї таємничої людини* (О. Бердник); *Його вистачило* ***на те, щоб*** *і тепер не забути свою скрипку…* (Є. Гуцало). У таких МД-структурах може вживатися в модусній частині займенникова пара *все те* або тільки займенник *все*, напр: *Хіба б я висловив словом* ***все те, що*** *серцем відчував* (Олександр Олесь). Із стилістичних міркувань вказівні слова можуть стояти і не в кінці модусної частини МД-структури, напр.: *Її за те шанують люди, що в неї слово наче сталь* (Л. Дмитерко). Модусно-диктумна схема цього речення: М→Д.

Менш уживаним є той різновид МД-структур займенниково-співвідносного типу, у модусній частині яких вживаються співвідносні слова з означально-обмежувальною семантикою, зокрема *такий (така, таке, такі), єдиний (єдина, єдине, єдині), один (одна, одне, одні)* і под., а в диктумній – асемантичні сполучники *що,щоб.* З попереднім різновидом його єднає з'ясувальний тип відношень між модусною і диктумною частиною, а відрізняє – додаткове атрибутивне значення, пор.: *Зазначу* ***єдине****, що Сонце Весні не зрадило навіть в зрадливому сні* (Олександр Олесь); ***Одного****бажаєм, щоб ви одужали* (І.К. Карпенко-Карий); *… не буде* ***такого****, щоб хто сказав тобі слово накриво* (Панас Мирний).

МД-структури, що за своєю будовою є складнопідрядними реченнями займенниково-співвідносного типу симетричної структури, є найменш уживаними. У модусній частині цих речень може виступати вказівний займенник *той* або означальний займенник *такий*, а в диктумній – співвідносні слова, відповідно відносні займенники *що, який,* напр.: *Бажаємо Вам****того, чого****Ви самі собі бажаєте; Сприймайте його* ***таким,яким****він є.*

Модусна частина МД-структур займенниково-співідносного типу може мати у своїй будові займенниковий корелятив *той* при пояснюваному члені, від якого безпосередньо залежить диктумна частина. В одних реченнях цей корелятив не обов’язковий, а в інших вживається тому, що без нього речення не може утворитися.

Корелятив не обов’язковий, коли й без нього нормально встановлюється з’ясувальний зв’язок між модусом і диктумом. У таких МД-структурах він своїм вказівним займенниковим значенням лиш увиразнює функцію пояснюваного члена й зміцнює зв’язок модусної частини з диктумною, напр.: *Я не вірю* ***в те, що*** *щуку можна перевиховати, кинувши її в річку* (Із газети).

Корелятив обов’язковий у кількох випадках. По-перше, коли без нього модусна частина не може відкрити перспективу для того, щоб з нею вступила у з’ясувальний зв’язок диктумна частина, бо в ролі пояснюваного члена вживається якесь дієслово в переносному значенні, таке дієслово, яке в прямому своєму значенні не входить до згаданих лексико-

семантичних груп, з якими типово поєднується диктумна частина, напр.: ...***Сидить*** *у клітці наш козак* ***за те, що*** *вдягся в кобеняк* (Олександр Олесь); *Він* ***почав із того, що*** *зустрівся він із своєю дружиною в обложенім місті…* (Микола Хвильовий); *І* ***кінчає*** *він* ***тим, що*** *Аглая мусить побачитись з Карамазовим* (Микола Хвильовий).

По-друге, корелятив допомагає пов'язати диктумну частину з пояснюваним предикативним прикметником чи іменником модусної частини, напр.: *Оздоровчий біг* ***тим, що*** *довжину його дистанцій можна точно дозувати* (Із газети).

По-третє, корелятив дає змогу ввестидиктумну частину до складу МД-структури як однорідну з тим додатком, що є при пояснюваному дієслові, відразу після нього, або ввести дві й більше однорідних диктумних частини, які між собою пов'язані сурядним зв'язком, сурядним сполучником, напр.: *А він усе ще не міг втямити* ***ні того, що*** *почув,* ***ні того, чому*** *вони вночі зібралися тут, на доччиному обійсті* (Є. Гуцало).

Якщо диктумна частина унаслідок актуального членування виступає в інтерпозиції модусної, то корелятив потрапляє на сам початок МД-структури і разом з диктумом виражає тему, а модус – рему, напр.: ***Те****, що наша вчителька відіграє величезну роль у підготовці школярів, сьогодні знають всі* (Гр. Тютюнник). Модусно-диктумна схема цього речення:
М→[Д]→М.

Отже, модусно-диктумні відношення в реченнєвій структурі стосуються суто її мовленнєвого вияву, оскільки модальні компоненти постають спеціалізованими носіями окремих суб'єктивних значень речення. Такі компоненти посилюють тенденції внутрішньореченнєвого аналітизму, активізуючи відцентрові внутрішньореченнєві синтаксичні зв'язки. Тому подібного типу модусно-диктумні відношення слід розглядати в аспекті комунікативного статусу реченнєвих одиниць та їхніх окремих компонентів.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СИНТАКСИСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

АЛЕКСЕЄВА Світлана

ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНА ТА СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СУРЯДНИХ КОМПОНЕНТІВ У ПРОСТОМУ УСКЛАДНЕНОМУ РЕЧЕННІ

Функційними виявами сурядності в простому ускладненому реченні є сполуки із сурядним зв'язком, сурядні компоненти (СК), які є відносно самостійною, цілісною і оформленою за певною граматичною схемою синтаксичну єдність[3, 17-18; 1, 17].

У синтаксисі СК називають по-різному: рядами однорідних членів речення (Л.А. Булаховський, І.І. Слинько, Н.Ю. Шведова, В.М. Перетрухін), сурядними словосполученнями (І.Р. Вихованець, Т.Ф. Слободинська, О.М. Пєшковський, В.П. Сухотін, О.М. Гвоздєв), однорідними синтагмами (О.С. Мельничук, Л.К. Дмитрієва), сурядними конструкціями (А.П. Загнітко, А.Ф. Прияткіна, В.З. Санников), проте беруть до уваги переважно функціонування однорідних членів речення (ОЧР), поєднаних сурядним зв’язком.

Ознаки сурядності у простому неелементарному реченні, крім сурядних компонентів з однорідними членами (СК з ОЧР), мають також різнорідні (різнофункційні), пояснювальні, приєднувальні, парцельовані та порівняльні компоненти, однак одностайного тлумачення їх як сурядних немає.

Типові ознаки паратаксису: засоби сурядного зв'язку, сурядні семантико-синтаксичні відношення, однорідність, однофункційність та супідрядність елементів, - найповніше представлені у СК з ОЧР, в інших компонентах виявляються обмежено. Наприклад, сурядний сполучник виражає розділові відношення між двома однорідними, однофункційними членами, супідрядними третьому в СК з ОЧР: У *ті часи від нього не одного з нас кидало* ***то в жар, то в холод***(«Літ. Україна»). Різнорідні компоненти є неоднорідними та різнофункційними, проте супідрядні і поєднані сурядним сполучником, який виражає єднальні відношення: *Увімкніть ТРК «Київ» під час сесії та самі побачите,* ***хто та як*** *«дбає» про киян* («Україна молода»). У пояснювальних компонентах наявні однофункційність та супідрядність, проте сполучники кваліфікують як сурядно-підрядні *(або, тобто)* або підрядно-сурядні *(наприклад, зокрема)* [2] через семантико-синтаксичну природу цих компонентів: ***І*** *ця синя* ***ніч, і*** *ці* ***квіти, і*** *цей рясний солов'їний* ***тріск*** *по садках,* ***і*** *суцільне живе* ***бродиво*** *пекучої весни* - ***все*** *зараз ранило іхні душі ... (О. Гончар); Українська земля, як доводять археологічні розкопки, була заселена* ***з найдавнішого часу, ще з часів палеоліту, цебто старшої кам'яної доби***(І. Огієнко*)*. У приєднувальних компонентах функціонують сурядні сполучники, які виражають сурядні семантико-синтаксичні відношення, що накладаються на підрядні: *Ні, давай йому катер,* ***та ще й швидкохідний***(О.Гончар); *Москва дозвіл дала,* ***але тільки з умовою****, щоб Акафіста видано «на великоросійском наречіи»* (І.Огієнко). Парцельовані компоненти мають всі основні ознаки сурядності при парцеляції однорідних членів: ***Чи то зхолоду*** *її так трусить? - бідкався Іван.* - ***Чи з утоми? Чи з хвороби?***(М. Левицький); і лише сурядні сполучники та відношення при парцеляції приєднувального компонента: *Повертай, чоловіче, поки не пізно, назад.* ***Але до кого, до чого?***(М. Стельмах).

Порівняльні компоненти з усіх ознак сурядності виявляють тільки подібність до однофункційних, однорідних і супідрядних: *І це відомий факт, що українець, який не знає російської мови, легше порозуміється* ***з сербом, аніж з росіянином*** **(**І. Огієнко); а порівняльні сполучники, хоч і ставлять порівнювані словоформи у незалежні одна від одної позиції, як при ОЧР, є підрядними [2] і безпосередньо пов'язані лише з другим компаратом [4,31-32], закріплені за ним. Відтак, порівняльні компоненти не належать до сурядних через

тип і формально-граматичні властивості сполучників та будову компонента в цілому.

Однорідні, пояснювальні, співвідносні з ними парцельовані, а також різнорідні СК побудовані за принципом паралелізму і утворюють ряди паралельних членів. Приєднувальні та співвідносні з ними парцельовані СК не утворюють рядів, а побудовані як двоярусні структури за принципами вторинного зв'язку, в яких поєднуються, але не перетинаються зв'язки словоформ зі сполучниковим зв'язком.

Об'єднувальною ознакою для всіх типів СК є формально-граматичні засоби вираження сурядного зв'язку: сурядні сполучники, їх аналоги або відповідна їм інтонація. Принципи організації словоформ (синтаксичний паралелізм і вторинний зв'язок), відношення між ними (однорідність, різнорідність і супідрядність; тотожність і опосередкована супідрядність; неоднорідність і підрядність) і семантико-синтаксичні особливості компонента в цілому є водночас і об'єднувальними, і розрізнювальними ознаками для окремих типів СК.

З огляду на це, конкретними реалізаціями сурядності, в яких простежуються особливості та закономірності її функціонування на зазначеному синтаксичному рівні, є однорідні, різнорідні, пояснювальні, приєднувальні та парцельовані СК, серед яких перший тип становить ядро сурядності у простому ускладненому реченні, інші, маючи окремі ознаки сурядності, перебувають на її периферії.

Література

1. Загнітко А.П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс). Ч.П: Навчальний посібник / А. П. Загнітко. - К.: ІЗМН, 1996. - 240 с.

2. Катерина Городенська. Граматичний словник української мови: Сполучники / К.Г. Городенська. - Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. – 340 с.

3. Прияткина А.Ф. Русский язык: Синтаксис осложнённого предложения: Учеб. пособие для филол. спец. вузов / А. Ф. Прияткина. - М.: Высш. шк., 1990. – 176 с.

4. Санников В.З. Русские сочинительные конструкции: Семантика. Прагматика. Синтаксис / науч. совет по комплексной проблеме «Кибернетика»; Отв. ред. А.П. Ершов / В.З. Санников. – М.: Наука, 1989. – 267 с.

БАБЕНКО Олена, КОШМАН Поліна

ЛІНГВІСТИЧНА ПАРАДИГМА І СИНЕРГЕТИКА

Синергетика є самостійною наукою і вивчає самоорганізацію складних систем різної природи і призначення, які складаються з різнорідних елементів, пов'язаних між собою структурно і / або функціонально.

Досліджуючи лексику [2], синтаксис і структуру текстів, Р. Г. Піотровський довів, що еволюційні зміни в європейських мовах призводять до «діахронічного стрибка», тобто швидкої зміни мовної системи – переходу від одного стану стійкості до іншого.

Тезова доповідь Дж. Николіса доводить необхідність наявності в «когнітивному процесорі» метамови для комунікації між існуючими категоріями-атракторами в свідомості користувача.

У своїй монографії Г. Г. Москальчук вважає центральною роль повторів у самоорганізації текстів, і навіть вводить поняття повторюваного комплексу (ПК)-конструкту, що включає в себе всю сукупність повторюваних компонентів структури тексту.

І. А. Герман [1, с. 5] вказує на те, що особистісний сенс існує тільки в процесі його породження свідомістю, а вербалізація фіксує і «зупиняє» його континуальність і смислові значення знаків утворюють віртуальну реальність по відношенню до самих цих знаків. Таким чином, становлення предметності (точніше, об'єктності) – цепородження віртуальної реальності, в якій присутні образи предметів (а не самі предмети) і уявлення індивіда про об'єкти.

Синергетика досліджує об'єкти, що самоорганузовуються у всіх сферах, де вони існують, при цьому кожен об'єкт залишається в полі зору традиційних наук, але синергетика додає свої уявлення, термінологію і висновки.

Самоорганізована система (далі **С-система)** завжди має мету, а будь-якій С-системі характерні стани нестійкості, нелінійності розвитку, дисипативності, але в той же час у неї існують положення динамічної стійкості.

Поняттю «**атрактор**» протистоїть поняття «**репелер**», що є набором параметрів і їх значень, які «відштовхують» С-систему від положення рівноваги в тому сенсі, що він вводить обмеження різної природи на свободу прагнення С-системи до мети та рівноваги.

Основним інструментальним поняттям синергетики є термін «**параметр порядку»** – найбільш рухливий, мінливий параметр С-системи, динаміка якого зумовлена відносною незалежністю від інших параметрів.

Досліджуючи риторику очевидності, випливає поняття риторики очевидності, що по І. Канту, відповідальне за вирішення питань про те, як і які поняття ми складаємо апріорі про речі, щоб підвести під них все, що може бути дано в спогляданні взагалі.

Від того, в якому ракурсі представиться нам недосконалість методологічної бази сучасної лінгвістики, залежить прогноз її подальшого розвитку, які у Р.М. Фрумкіної називаються «ідеальними проектами» – відповіді на питання про те, що потрібно вивчати, як потрібно це вивчати, і чому цінністю вважається вивчення саме "цього", а не чогось іншого.

Ідеальний проект майбутнього для лінгвістики повинен створювати «чому-науку», уникати редукціонізму рівнів, імпорту «точності» визначень, узятих з інших наук і лінгвосинергетика претендує на статус «чому-лінгвістики», але все одно не містить в собі всіх відповідей.

Академік Р.М. Фрумкіна, висловлюючи думку про недосконалість методологічної бази сучасної лінгвістики, стверджує, що на відміну від представників точних і природничих наук гуманітарії не часто розмірковують про методи і процедури, якими самі вони постійно користуються.

Головна перевага синергетичної парадигми в лінгвістиці, як і в інших науках, полягає в її ступені еврістичності, що є здатністю висувати гіпотези при неповному знанні природи досліджуваного об'єкта, знаходити аналогії і створювати на цій основі ряд моделей об'єкта.

Дискусії про прийняття / неприйняття лінгвосинергетики свідчать про наявність в ній глибокого змісту, і, можливо, на нас чекає новий ідеальний проект в лінгвістиці, а його істотним чинником організації стане акцент на вивчення синергії мови і мови – основних джерел зародження, актуалізації та передачі сенсу.

Література

1. Герман І. А. Лінгвосинергетика / І. А. Герман. – Барнаул: Алтайська акад. економіки та права, 2000. – 188 с.

2. Піотровський Р.Г. Лінгвістична синергетика: вихідні положення, перші результати, перспективи / Р.Г. Піотровський. – СПб.: Філологічний фак-т СПбГУ, 2006. – 160 с.

ДВОРЯНКІН Віктор

ВІДБИТТЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В ДІАЛЕКТНОМУ ТЕКСТІ

На сучасному етапі дедалі частіше науковці звертаються до вивчення проблем духовної культури українців на мовному матеріалі. Особливо важливим є залучення діалектних записів, оскільки саме в говірках різноманітні номінаційні процеси спостерігаємо в їх природнішому виявленні, ніж у літературній мові (див., напр.: [1–4]).

Одним з актуальних питань вітчизняної діалектології залишається студіювання говіркових текстів, які містять інформацію про повір’я, прикмети та звичаї, пов’язані з

житлом, хлібом і деякими предметами побуту. Вдячним матеріалом стали записи зв'язних текстів, здійснені 2012 року в українській східностеповій говірці с. Красноармійське Новоазовського району Донецької області (нині – с. Хрещатицьке Новоазовського району Донецької області, входить до ОРДЛО).

Нижче розглянемо фрагменти говіркових текстів, які містять низку відомостей про елементи духовної культури типових діалектоносіїв.

Так, засвідчено, що важливе значення в оселі має поріг, із яким пов'язано чимало прикмет і звичаїв. Не випадково інформант (Гамалій Микола Андрійович, 1949 року народження, освіта – 8 класів, пенсіонер) згадує: ***по|р'іг^х*** */ м'ій |бат'ко ка|заў/* ***це обе^и|р'іг^х*** *// ну / з|вичайі бу|ли та|к'і / шо |чере^и с по|р'іг^х|бат'ко не^и разри|шаў нам пере^и да|ват' |в'еш'ч'і |раз'н'і / г|рош'і / ну шо бу|ло // |надо бу|ло насту|пити на по|р'іг^х а|бо зай|ти до |хати / і ко|ли ми пост|ройіли |хату / то |мати нати|рала по|р'іг^х часни|ком з^с|с'іл':у / шоб^п ў|с'ака не|чиста |сила не^и за|ходила на по|р'іг^х / о|це та|ке йа з|найу.*

Магічну роль, за народними уявленнями,виконує поріг разом із деякими предметами побуту: ***зупи|н'али дош'ч'*** *// |бат'ко ко|ли ви|ходиў / |бачиў / шо дош'ч' |сил'ний ўже і|де /* ***|кидаў кочер|гу і ло|паточку за по|р'іг^х*** */ с|таўши на по|р'іг^х / |кидаў // ну / о|це бу|ла прик|мета / шо дош'ч' |должен с|коро |конч'іца // ста|раўс'а /* ***шоп кре^и с|том во|ни ў|пали.***

Звертає на себе увагу уявлення щодо приготування хліба: *ну бу|ло та|ке / шо ко|ли хл'іб^п не^и ўда|ваўс'а / ну |т'істо не^и п'ід|ходило / ро|били / шо ро|били / ну йа|ке бу|ло |т'істо / спек|ли // а |мати |ч'істила |д'іжу но|жом хреш|ченим і / по|ч'істиўши / нати|рала ци|булейу і |сол':у / |пот'ім |мила |д'іжу / перевер|тала |д'іжу і три |раза хре^и с|тила цим же с'в'а|ченим но|жом / і ўсе.*

Збереглися відомості про зв'язок житла з такою міфологічною істотою, як чорт. Носій говірки застерігає: *нел'з'а бу|ло остаў|л'ат' ў с|туп'і тоў|кач // |бат'ко ўс'і|да кри|чаў на |мат'ір / |каже /* ***не^и бро|сай тоўка|ча ў с|туп'і*** */ то|го шо |буде чорт |ц'ілу н'іч тоўк|ти там п|росо.*

Інший інформант (Улітко Галина Дмитрівна, 1937 року народження, освіта – 7 класів, пенсіонерка) розповідає про давній звичай хліб ламати, а не різати: *|само* ***п|равил'но ла|мат'*** */* ***хл'іб^п ла|мали*** */ так йак |зайде та |каже / отло|ми ме^и|н'і ку|сочок х|л'іба і по|сип |сол':у / і ку|сочок цибу|лини / це бу|ло так во|но / а |р'ізат' н'і|де /* ***це ўже с|тали ми ос' при ўлас'|т'ах |р'ізат' хл'іб^п*** */ а то од|ломиш // а йак кукуру|з'аний пек|ли / то в'ін сам роспа|даўс'а.* Як бачимо, діалектоносій усвідомлює, що традиція ламати хліб зазнала змін: нині здебільшого його ріжуть.

Зафіксовані матеріали свідчать про тісний зв'язок людини із житлом, зокрема з предметами, які найчастіше використовували в повсякденному житті. Перспективним уважаємо ґрунтовний опис збережених культурних традицій на основі зв'язних текстів, зібраних в українських новожитніх східностепових говірках Південної Донеччини.

Література

1. Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст : тези доповідей міжнародної конференції / за ред. П. Ю. Гриценка ; Ін-т укр. мови НАН України. Київ : КММ, 2014. 524 с.

2. Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ : КММ, 2015. 504 с.

3. Клименко Н. Б. Робота над укладанням Хрестоматії українських говірок Донеччини. *Мовознавчий вісник* : зб. наук. пр. / Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького ; відп. ред. Г. І. Мартинова. Черкаси, 2018. Вип. 24–25. С. 141–148.

4. Клименко Н. Діалектні тексти як джерело дослідження генези та сучасного стану українських говірок Донеччини. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies* : зб. наук. пр. / Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса ; гол. ред. А. П. Загнітко. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2018. Вип. 35. С. 135–140.

ЗАВАЛЬНЮК Інна

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В СИНТАКСИСІ МОВИСУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ (на матеріалі газети «Педагог» − друкованого органу Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського)

Газета «Педагог» − друкований орган колективу Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського − видається з 1988 року, проте сучасні її випуски позначені кардинальними змінами, які торкаються тематики публікацій, мовного розмаїття, жанрової палітри, техніки й естетики оформлення. Її літературним і шеф-редакторами наразі є викладачі кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю, а редактором, коректором, секретарем і, головне, дописувачами, спеціальними кореспондентами, журналістами, які беруть інтерв'ю, компонують матеріал, створюють статті тощо, є винятково студенти, які здобувають журналістський фах. Адресат у газети теж специфічний – зазвичай викладачі, студенти й співробітники згаданого закладу вищої освіти. Таке своєрідне поєднання адресанта й адресата зумовлює специфіку моделювання їхніх комунікативних намірів, посилену увагу до добору мовних засобів, переорієнтацію усталених апеляцій із розумових характеристик до почуттєвих, із документальних тем до актуальних, із звичайного нейтрального подання інформації до швидкого експресивного.

Помітно таку специфіку і в організації синтаксичних явищ на мовному тлі газети «Педагог». Її контексти вирізняє особлива комунікативно-прагматична спрямованість, яка виявляється в тому, щоб у процесі подання інформації не стільки інформувати, як впливати на читача, переконувати в правильності обраного шляху чи прийнятого рішення, викликати позитивні емоції, бажання долучитися до гарних університетських справ.

Спостереження за особливостями функціонування синтаксичних одиниць у мові газети «Педагог» (далі − П) останніх років (2016−2018) дали змогу проаналізувати їхні семантико-стилістичні вияви й визначити нові тенденції у використанні.

Простежено тенденцію до активізації в мові досліджуваної газети неповних структур. Граматичну неповноту синтаксичних одиниць діалогічного й монологічного мовлення спричиняє здебільшого пропуск присудка чи головного члена односкладного речення, що сприяє логічному виокремленню важливих об'єктів повідомлення, посиленню стилістичного навантаження неповних речень. Пор.: *«Кобзар» − у руках, а в серцях – пошана* (П, березень 2018, с. 2); *На городі − фестиваль, а в мисці – борщик* (П, жовтень 2017, с. 2); *У здоровому тілі – здоровий дух* (П, квітень 2017, с. 4); *[Тішуся], коли за вікном – сніг, а в будинку – ялинка* (П, листопад-грудень 2017, с. 8); *Нам – 105!* (П, спецвипуск 5 жовтня 2017, с. 1); *Із Кубка світу – до рідної альма-матер* (П, лютий 2017, с. 2).

Почастішало вживання неповних структур, у яких пропущеними підметами є слова, що в попередньому реченні функціонують у ролі другорядних членів, здебільшого додатків. Це дає змогу журналістам виокремлювати важливість дії, спрямованої на конкретний, уже згадуваний об'єкт, звертати на нього особливу увагу, напр.: *В Україні тепер усі мають сортувати сміття, тому молодь також отримала різні <u>пакети</u>. У зелений складали скло, пластик і папір, а в чорний – усе інше* (П, березень 2018, с. 1).

У мові університетської газети особливу увагу привертають речення питальної модальності в ролі структурних компонентів початків публікацій та передтекстів, де вони акумулюють центральну ідею матеріалу й водночас інтригують, передуючи обов'язковому окресленню предмета розповіді, чи лише концентрують увагу на найважливішому. Пор.: ***Що таке поезія? Чи легко змальовувати емоції і думки на папері? Як торкнутися струн людської душі?*** *Маємо нагоду дізнатися відповіді на запитання з перших уст* (П, березень 2018, с. 3); ***Від чого залежить почуття патріотизму? Чи можна його виховати? Можливо, це вроджена риса характеру?*** *Про це ми поцікавилися в студентів та викладачів педуніверситету* (П, жовтень 2017, с. 2).

У художньо-публіцистичних жанрах, зокрема нарисі, типовими постають питальні конструкції, «умонтовані» в річище синтаксичного паралелізму, що не лише інтригує, а й емоційно забарвлює контекст, уможливлює посилене зацікавлення ним. Пор. початок нарису «За паперовими стінами»: ***Пригадуєте, як у дитинстві любили відкривати величезні пакунки з подарунками, омріяними речами?*** *Це особливий ритуал, коли лише крок до своєї мрії чи просто порція чудового настрою.*

Люди теж часто пакують своє життя у такі коробки. ***Не вірите?*** *Погляньте навколо.* ***Хіба кімната, у якій проводите більшість часу чи величезний офіс не нагадують про це?*** *Ці двадцяти-, а часом і стометрові коробки приховують безліч відчуттів, переживань* (П, березень 2017, с. 4).

Тенденційних рис у досліджуваній газеті набуває наявність розлогих передтекстів, скомпонованих із різноструктурних простих і складних речень, якими вмотивовують семантику заголовка, відтворюють зміст публікації, напр.: *Здавалося, звичайний ранок жовтня… Надворі похмуро, накрапав дрібненький дощик. Та навіть меланхолійна погода не змогла згасити святкових усмішок студентів, викладачів, випускників, гостей, які прийшли віншувати almamater з нагоди 105-річного ювілею* і заголовок: *Педагогічний відзначив сто п'ятий день народження* (П, жовтень 2017, с. 1).

Отже, синтаксис мови газети «Педагог» виявляє нові риси й тенденції, пов'язані з активізацією неповних структур та специфічними семантико-стилістичними виявами питальних речень у ролі структурних компонентів початків публікацій і передтекстів, які останнім часом стають дедалі розлогішими.

ЗАПОРОЖСЬКА Дар'я

СУРЖИК ТА СУРЖИКІЗМИ В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ РОК-ПОЕЗІЙ 1980-Х РОКІВ

Суржик почав уживатися як засіб експресії та з метою стилізації як в художній літературі, так і в рок-поезіях наприкінці 1980-х – на початку 1990-х роках XX століття, коли послабилися обмеження з боку радянської системи.

Останнім часом суржик використовують як усвідомлений прийом створення жартівливо-іронічної експресії при стилізації усного розмовного мовлення, протиставляючи його в такий спосіб українській літературній мові. Використання суржику з експресивною та епатажною метою втілене в іронічному порівнянні в тексті «Братів Гадюкіних»: «Ява триста ***пєдесята***, ***Блистит,*** *як в собаки яйця*».

Іронізація мовлення полягає і в специфічній суміші українських і російських слів, спотворених особливою вимовою: «з дерев ***опавшая листва***», «з'єднались у ***любви***», «***помніш***, мила», «відповів ***навєрно***», «люта ненависть мене ***внезапно охватила***», «***Стрелялипоб'єдителя*** гармати».

Суржик у рок-поетичних творах використовується з метою виокремити аудиторію, яка сприйматиме тексти, закодувати подану інформацію, відтворюють побутивізм ситуації, підкреслюють іронічне чи саркастичне ставлення автора до певного явища, суржикізми-росіянізми вживаються як елемент мовної гри, стають аналогами жаргонізмів.

Українські рок-поети, прагнучи епатувати публіку та емоційно наситити свої тексти, використовують поряд з суржикізмами – сленг, жаргонізми, просторіччя та лайливу лексику, діалектизми, що є свідченням зближення цих елементів, адже вони маркують твори як такі, що не лише зображують події з життя народу, але й передають їх специфічною мовою: «Прийшла весна, розтанув сніг, Ти мені ***ізменила*** Мені з ***общаги чуваки*** Про ***всьо*** доповіли І люта ненависть мене ***Внезапноохватила***».

Є рок-тексти переобтяжені росіянізмами, які вживаються поряд з українською мовою та діалектизмами: «Ти ***почему*** така ***довєрчива***, тебе я зовсім ***не пойму*** Ти поступила ***опромєтчиво*** же так ***довєрилась*** йому Тебе просив ***по-человєческі*** спитай мене як ***шось***

мойво Я від початку ***органіческіне переварював*** його … Але ж була ти ***любознатєльна***, хотіла ***всьо*** на ***свєтє*** знать» (текст «Звьоздочка моя»).

Суржикізми ***«совєцькім краю», «пятілєтка», «совєт», «посіщают»*** підкреслюють іронічно-саркастичний характер рок-поезії та передають відношення автора до репрезентованих історичні реалій, що вже відходили на той час у небуття («Рок-н-рол до рана»).

Використання суржику та сленгу у рок-поетичних текстах покликане створити сатиричні та іронічні ефекти, висловити погляди автора на гострі соціальні проблеми:«Ляже і ***заторчит***», «***Чуваки***, ***всьо чотко***!» («Наркомани на городі»).

Інтернаціоналізми-англіцизми репрезентовані у текстах багатьох рок-авторів цього періоду є калькованими: ***«арівідерчі»*** («Брати Гадюкіни») і передаються варваризмами з закінченнями характерними для української мови: ***«blacknight», «people», «work'y», «dreams», «I'mflying everybody», «на car'i», «по highway'ю», «В McDonalds'i», «girl'ою», «saybye-bye», «lullabye»*** («Брати Гадюкіни») і використовуються зі стилістичною метою та щоб показати інтелект автора. У текстах Братів Гадюкіних стилістичний ефект посилюється за рахунок використання іноземної лексики поряд з рідною мовою, сленгізмів поряд з варваризмами («Но ***мєчтає*** хоч би раз До Америки попасти ***Everybody***»).

Суржик формується внаслідок системної інтерференції на фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях. Фонетичний суржик виявляється у рок-поезіях через накладання окремих особливостей звукової системи української мови на звучання російської мови: досить часта вимова [шч] як [ш':] (***«шо», «шоб», «шось»***), [і] замість [и] (***«пятілєтка», «помніш», «органічєскі», «по-человєческі»***), зміна африкат на фрикативні (***«хожу»***), сполучення літер ьо в середині слова після приголосних (***«зовьот», «вперьод», «звьоздочка», «всьо»***), тверда вимова кінцевого [т] у дієсловах III особи множини теперішнього часу: (***«посіщают», «стреляют», «блистит»***), густа насиченість мовлення російськими лексемами в українській фонетичній оболонці (***«розтерялся», «помніш», «довєрилась», «подозрєвать», «перемєни», «мєчта»***).

Аналізуючи суржик, слід виокремити такі групи лексики: українське фонетичне оформлення спотвореного звучання російського слова: активне використання «є» в позиції після приголосної, особливо в російських запозиченнях, ще й під наголосом - ***«довєрилась», «навєрно», «опромєтчиво», «по-человєческі»,*** українізовані» форми російських дієслів – ***«посіщают», «помніш», «ізменила», «зовьот», «не пойму», «розмовля»,*** вживання неправильних, неукраїнських форм слів - ***«поб'єдителя», «стреляли»***, вживання росіянізмів замість нормативних українських відповідників - ***«посіщают»****(відвідують)*, ***«помніш»*** *(пам'ятаєш)*, ***«ізменила»*** *(зрадила)*, ***«зовьот»*** *(кличе)*, ***«не пойму»*** *(не зрозумію)*, ***«розтерялся»*** *(розгубився)*, ***«обращав»*** *(звертав)*, ***«внезапно»*** *(неочікувано)*, ***«случайно»*** *(випадково)*, ***«тіки»*** («тільки»), неправильно побудовані словосполучення: порушення дієслівного керування, вживання прийменників і відмінків за російським зразком — «***хожу по місті***».

В частиномовній приналежності суржикових одиниць у рок-поезіях 1980-х років XX століття основну масу становлять дієслова (***«посіщают», «помніш», «ізменила», «охватила», «зовьот», «не пойму»***) та прислівники (***«внезапно», «опромєтчиво», «по-человєческі», «органіческі», «емпірічєскі», «откровенно»***), іменники (***«пятілєтка», «мєчта», «звьоздочка», «мгновєніє», «ноль вніманія»***), прикметники (***«совєцькій», «наглую», «довєрчива», «разлічні», «жутка»***) та займенники (***«шось», «тєбя», «всьо»***) і сполучників (***«шо», «шоб»)***.

ІЛЬЄНКОВА Вікторія

ІСТОРІЯ ТЛУМАЧЕННЯ ЛЕКСЕМИ *ЩАСТЯ*

Як стверджує професор Лондонської школи економіки Р. Лайард «саме визначення слова *«щастя»* проблематичне» [1, 15], але піддається визначенню.

Матеріалом дослідження послужили словникові статті аналізованої лексеми, зафіксовані в фундаментальних тлумачних словниках різних епох. О.Я. Загоруйко [5, 665], та Т.С. Дорошенко [6, 715] стверджують, що «з часу появи слова щастя у складі української лексики його лексичне значення не змінилося».Для більш точного визначення було опрацьовано 32 лексикографічних тлумачних джерела. Досліджувану літературу розділили на *3 періоди:* як джерела матеріалу дорадянського періоду (до 1932 року): – Тимченко Є. «Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV-XVIII ст. у 2 книгах» [15], Митрополит Іларіон «Етимологічно-семантичний словник української мови у 4 томах» [9], «Словарь української мови в 4 томах» Б. Грінченка [11], як джерела радянського періоду (1923–1991 роки) розглянуті такі тлумачні словники української мови як: «Короткий тлумачний словник української мови» [8], «Український радянський енциклопедичний словник» [17], «Словник української мови» [13] та інші, і, нарешті, джерела періоду незалежності України (1991–2018 роки) були узяті – «Новий тлумачний словник української мови» [10], «Тлумачний словник сучасної української мови» [16], «Великий тлумачний словник сучасної української мови» [2; 3; 4], «Сучасний тлумачний словник української мови» [18] та інші.

Звернемося до словникових статей тлумачних словників дорадянського періоду та виділимо компоненти лексичного значення слова *щастя*, спираючись на словникову дефініцію.

У «Словнику староукраїнської мови XIV-XV століть» [12] визначення слова немає як такого, але зазначається, що у цей період існували такі форми слова — *щасного (1489 р.), щастного (1489 р.), исчаснымь (1468 р.), щаснои (1436 р.), счаснои (1462 р.)* [12, 568].

У «Словаре української мови» та «Матеріалах до словника писемної та книжної української мови XV-XVIII століть» зазначається лише слово *щастя-доля* без визначення поняття, але *щасливість* має три значення: 1) блаженство, 2) благополуччя, 3) удача [11; 12].

Понад десяток різних визначень слова «щастя» існувало у радянський період.

За часів незалежності України слово *щастя* у словниках зафіксовано у трьох основних значеннях: 1) Поняття моральної свідомості, що позначає стан людини, який найбільше відповідає внутрішній задоволеності повнотою та осмисленістю життя, здійсненням свого людського призначення. 2) Досягнення, успіх, удача. 3) Доля, талан [18, 695]

Наприклад, як зазначено у «Сучасному тлумачному словнику української мови» щастя – це душевний стан найвищого, повного вдоволення і радості; 2) сприятливий збіг обставин [14, 663] таке саме визначення знаходимо і в «Тлумачному словнику української мови» [16, 289] та у «Великому тлумачному словнику української мови» [3; 4].

Отже, як бачимо, основний стержень значення слова *щастя* не змінився. За часи появи слова й до сьогодення прослідковуємо, що визначення набуло певних трансформацій та суттєво розширило своє значення.

Література

1. LayardR.Happiness: LessonsfromaNewScience / RichardLayard:London: Penguin, 2005. 384 p.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Кер. вид. проекту П.П. Мовчан, В.В. Німчук, В.Й. Клічак. К.: Дніпро, 2009. 1332 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. О.О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

5. Дорошенко Т.С. Великий комплексний словник української мови / Т.С. Дорошенко.Харків: Торсінг плюс, 2009. 768 с.
6. Загоруйко О.Я. Великий універсальний словник української мови / О.Я. Загоруйко.Харків: Торсінг плюс, 2010. – 768 с.
7. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Х.: Фоліо, 2006.540 с.
8. Короткий тлумачний словник української мови / Уклад. Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька, В.Л. Карпова. – К.: Радянська школа, 1978. – 296 с.
9. Митрополит Іларіон Етимологічно-семантичний словник української мови. В 4 томах. Т. 4: П – Я. / Митрополит Іларіон. ВінніпегКанада: Волинь, 1994. 536 с.
10. Новий тлумачний словник української мови. У 4 т. / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. Т: 4 (Р-Я). – К.: Видавництво «Аконіт», 1998. 944 с.
11. Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко: В 4 томах. Т. 4 Р-Я / НАН України. Ін-т української мови. К.: Наукова думка, 1997.616 с.
12. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. У двох томах. Т. 2 Н- Ѳ (Ред.кол: Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький). К.: Наукова думка, 1978. 592 с.
13. Словник української мови Т.11 Х-Ь. / [Уклад. І.К. Білодід] К.: Видавництво «Наукова думка», 1980. 700 с.

КОВАЛЕНКО Борис

ФОЛЬКЛОРНА СПАДЩИНА З. ДОЛЕНГИ-ХОДАКОВСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРОК

Питання розвитку української літературно-національної мови не може бути ґрунтовно опрацьованим без глибокого вивчення важливого чинника української національної культури, її безцінного духовного скарбу народного – фольклору. Як відомо, формування мовно-літературних норм відбувалося не без впливу високохудожніх зразків народної творчості. Мова українського фольклору вивчається з погляду значення її для мовотворчості окремих письменників, для стилістичної диференціації виражальних засобів літературної мови, а також як самодостатній щодо структурно-семантичної організації та естетичних функцій предмет у системі національних культурних вартостей [5: 354].

Мовно-стилістичні ресурси фольклорного контексту не перестають бути об’єктом досліджень із часів О.О. Потебні, який передбачив спроможність народнопісенного тексту стати об’єктом багатьох дисциплін, що вивчають засади національних духовних і культурних пріоритетів.

Фольклор Поділля здавна привертав до себе увагу шанувальників і збирачів. Саме завдяки збереженим архівам та столітнім записам, сучасні нащадки мають змогу ознайомитись із невичерпною скарбницею усної народної творчості.

Народна поезія цього краю знайшла відголосок у польській історико-краєзнавчій літературі Зоріана Доленги-Ходаковського, Вацлава Залеського, Жеготи Паулі, Оскара Кольберга та ін.До фольклорних матеріалів, що зберігають цінні мовні свідчення, належать українські народні пісні, записані відомим польським археологом, фольклористом та етнографом, дослідником давньої культури слов’ян З. Я. Доленгою-Ходаковським на початку XIX ст. Як зазначають учені, його доробок – це видатний набуток не тільки української, а й загальнослов’янської фольклористики, це першаспроба систематичного, усвідомленого записування пісенності українського народу в її жанровій різноманітності, у великій кількості зразків і на широкій території – Галичині, Волині, Поділлі, Поліссі й Наддніпрянщині. Більшість пісень, записаних ним, збереглася до нашого часу в рукописах-автографах і копіях з його записів. Із автографів дійшли до нас три збірники: перший – без заголовку, писаний латинкою; другий – під заголовком “Лелева” російським правописом початку XIX ст. (обидва вони зберігаються у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 99, од. зб. 199 і 188 відповідно); третій автограф, названий збирачем “Śpiewy słowiańskie pod strzechą wiejską zbierane”, знаходиться у Тернопільському краєзнавчому музеї, куди він потрапив від спадкоємців архіву В. Гнатюка [1: 91]. Українські, білоруські та польські пісні подано латинкою, російські –

гражданським правописом. Українських пісень у рукописах фольклориста дослідники його творчості нараховують понад дві тисячі і, на жаль, вони й досі належно не поціновані, а особливо мовознавцями-діалектологами. Цінність рукописів полягає не лише у багатстві матеріалів, записаних безпосередньо з уст народу на широкій території, а й у тому, що З. Доленга-Ходаковський у своїх записах нерідко прагнув також зберегти діалектні особливості мови, передати живе звучання, вимову певних слів і звуків.

Записані дослідником пісні зберігають значну кількість слів і висловів, які сьогодні або не вживаються в українській літературній мові, або ж побутують лише на певній території, про що свідчить їх фіксація у словниках української мови з ремарками *діал*. та *заст*.: *доїдати* – *діал*. набридати, досаджати, докучати [4, II: 349]; *ззуміти* – думати, міркувати (лексема зу́міти не фіксується у "Словнику української мови", однак вона є у "Словарі української мови" Б. Д. Грінченка зі значенням 'зійти з розуму' та з покликанням на Подільську губернію) [3, II: 188]; *одвітати* – відповідати (відвіт – *заст*. відповідь) [4, I: 565]; *заушниці* – *діал*. сережки [4, III: 63]; *ловчик* – мисливець [3, II: 373] та ін. Дослідник українських народних пісень О. І. Дей наводить ще й такі архаїчні лексеми, які трапляються в рукописах З. Я. Доленги-Ходаковського: *ісходеньки* – 'ступеньки східців'; *кудра* – 'крона дерева', *необмівци*: "тепер люди – необмівци, где ся зойдут, все об дівци"; *скупити* – 'зсадити, зняти': "як би нам скупити сокола з явора"; *повні повниці* – 'повні келехи'; *коло кур приїздити* – 'рано'; *слідоньки слідувати*, *леть звисочка* та ін. [2: 38].

У цих піснях фіксуємо форми: а) старого знах. відм. замість род. відм.: "*На Івася-бояре*", тобто: на Івасевих бояр; б) колишнього оруд. відм. іменників *ŏ*-основ: "*Шлет мене по водицу з великими да відерци*"; в) дав. давального самостійного відм.: "*Бо за старого ідучи, – із шанти вінки в'ючи: за молодого ідучи, – з рутки вінки в'ючи*"; г) колишню форму наз. відм. множ. *у*-основ ("*Щось нам двір покопало... – чи з ліса медведове, чи зо села сватенькове*?"); д) форми двоїни: "*Ой чи диво, чи не диво:Звойовали дівки дві місті,Молодици дві селі...*", "*Не журися, дівчино, тій великій шкоді, Маю пару лебедів, пошлю їх проти воді*".

Отже, лише автентичні тексти з Поділля є основою для вивчення побуту, діалектних особливостей мови подолян, звичаїв і навіть світовідчуття людей цього регіону. Записи пісень мають велике наукове значення і є вагомим внеском в українську фольклористику. Цей цікавий матеріал, який презентує основні ознаки подільського говору, може слугувати цінним і надійним джерелом для вивчення динаміки діалектного мовлення Поділля.

Література

1. Дей О. І. Автограф "Слов'янських пісень..." З. Доленги-Ходаковського – знайдено / О. І. Дей // Народна творчість та етнографія. – К., 1973. – № 1. – С. 91–94.
2. Дей 1975: Дей О. І. *Сторінки з історії української фольклористики / Олексій Дей*. – К.,1975. – 272 с.
3. Словарь української мови [упорядкував з додатками власного матеріалу Борис Грінченко]: у 4-х т. – К., 1907-1909.
4. Словник української мови / За заг. ред. І.К.Білодіда. – Т.І-XI. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.
5. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П.Зяблюк та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2000.

КОВАЛЕНКО Наталія

ВІДОБРАЖЕННЯ РОДИННОЇ ОБРЯДОВОСТІ У ФРАЗЕМІЦІ СУЧАСНИХ ГОВІРОК

Загальновідомо, що фразеологізми найповніше зберігають особливості розуміння законів навколишнього світу певним етносом, усвідомлення свого місця в ньому. Записи минулих століть та сучасні збірки фольклорних, етнографічних і діалектологічних текстів про народні обряди (родинні та календарні) уможливлять укладання бази даних матеріальної

та духовної культури окремих територій та навіть словників окремих діалектоносіїв. Про актуальність та важливість таких знань свідчать сучасні дослідження української лексики та фраземіки основних родинно-побутових обрядів з трьох наріч українськеої мови М.В. Бігусяка, К.Д. Глуховцевої, Н.Д. Коваленко, В.Л. Конобродської, В.І. Лавера, І.В. Магрицької, Л.М. Пупенко, П.Ф. Романюка, Т.М. Тищенко, І.С. Царьової та ін.

Етнолінгвістичні дослідження ґрунтуються переважно на антропоцентричній основі розуміння мовних явищ. Завдяки польовим дослідженням в науковий обіг введено чималу кількість обрядових номінацій або фразеологізмів, у складі яких є назва свята чи обряду.

Особливий інтерес мають фразеологізми, що найяскравіше демонструють народні традиції, або обрядофраземи – вислови, що постали в результаті фразеологічної вербалізації обрядових дій. Цінними для досліджень є словники і тексти зв'язного народного мовлення носіїв різних українських говірок про родинні обряди, де збережено унікальну інформацію про давні номінації обрядів та їх етапів, елементів, а також табу, пересторог, вірувань та звичаїв.

Актуальність дослідження вбачаємо в потребі виявлення етнокультурної семантики фразеологічних одиниць на основі ґрунтовного вивчення родинних обрядів, зокрема просторової варіативності елементів обрядів, їхніх назв.

Мета нашої розвідки – виявити етнокультурні особливості сучасних ареальних фразеологізмів, що стосуються головних родинних обрядів (весільного, родильного, поховального), або в компонентному складі яких є назви цих обрядів чи їх елементів.

Фразеологізми як особливі мовні знаки підтверджують чітко виражену національну самобутність діалектного мовлення, особливо, якщо в компонентному складі є назви традиційних родинних обрядів чи їх етапів, елементів. Засвідчено факти повного збігу семантики, компонентного складу та структури деяких фразем у різних діалектах, у літературній мові та діалектах, у різних обрядах, наприклад: *косу розплести, робити вінкоплетини, дістати гарбуза, на виданню (на виданні)* та ін.

Найбільш поширеними в сучасних лексикографічних працях є обрядофраземи, що номінують весільні дійства та обряд хрещення дитини, менше – поховального обряду, наприклад, у гуцульських говірках: *тримати до Христу*‘бути хресним батьком чи хресною матір'ю’; у бойківських: *ім|йа ро|бити* ‘хрестити’, *порів|нати в л'уд'|ми дітей* ‘поженити’; у лемківських: *світ си зав'я|зати, ко́су навіки розпле́сти* ‘вийти заміж’; *попра́вити фа́лды на каба́ті*кому, *попра́вити хустя* на кому‘отримати відмову на шлюб від дівчини’, *брати* ***жену***‘одружуватися’; *з єдним дзво́ном дзвони́ти* ‘хоронити’.

Важливим і цінним є те, що у лексикографічних працях зафіксовано пояснення до номінацій деяких давніх, здебільшого втрачених обрядодій, що дозволяє дослідити мотиваційну базу фраземи, декодувати семантику похідних одиниць, наприклад, у лемківських говірках: *жегнати порогы* ‘фрагмент весільного обряду, коли дружби складають палиці навхрест на порозі, а молоді, виходячи з хати, переступають через них’; у буковинських: мочити молоду ‘післявесільна обрядодіяжартівливого характеру, повязана з культом води’**.**

У живому говірковому мовленні постійно відбуваються поновлення форм і семантики, поява нових мотивацій, розвиток варіантів через ізолекси на базі існуючих конструкцій. Спостерігаємо вживання традиційних сталих виразів основних родинних обрядів у зовсім новому прочитанні, наприклад, у волинських говірках:*спекти коровай* ‘не знати, як догодити, випросити щось’; *рушники засилати*‘не знати, як випросити щось’; у буковинських: *робити вінкоплетини* ‘пліткувати’.

Назви конкретних обрядодій також активно виступають компонентами фразеологізмів і демонструють здатність транслювати культурно-звичаєві стереотипи світобачення народу, наприклад, у буковинських говірках зафіксовано: *без одного Василя обійдеться весіля* ‘говорять, якщо не можуть (або не мають бажання) іти до компанії тощо’; у лемківських: *страти́ти ві́нец* ‘втратити дівоцтво’; *уви́ти віне́ц* кому ‘довести до смертікого-небудь’; *не в єдну́ кри́жму охреще́ні*‘недружно жити’; *як бы з кре́ста (крыжа) зняли кого* ‘слабосилий,

немічний’; *бúтий як вовк на свáдьбі* ‘сильно побитий’; середньонаддніпрянських: *а у Вáрки йак вс’ігдá свáл’ба* ‘про гулящу дівчину, жінку’.

Отже, на ґрунті метафоризованого переосмислення назв родинних обрядів витворилися фразеологізми, що засвідчують своєрідність народного мислення та світобачення, побудованих на національних світоглядних принципах.

Системний опис обрядової фразеології українських говірок на матеріалі різних джерел допоможе дослідити парадигматичні зв’язки обрядофразеології в зіставно-типологічному аспекті.

КОНОНЧУК Інна

СТРУКТУРНО – СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГАЛУЗЕВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Термінологізація загальнонародних лексичних одиниць і лексичних одиниць інших підмов – продуктивний спосіб термінотворення, результат семантичної деривації, що передбачає звуження значення слова або перенесення значення, що зумовлено певним оточенням.

Дослідники підмов науки й техніки відзначають тенденцію до систематичного відбору слів із загальнонародної мови, причому термінологізуються зазвичай загальновживані слова. Семантичний спосіб утворення термінів із загальнонародних слів заснований найчастіше на звуженні значення або метафоричних переносах за подібністю функції, форми, призначення, процесу, кількісної ознаки, виникнення, зовнішнього вигляду, взаємозв'язку компонентів, суміжності понять, часто в сполученні цих ознак. Такими є наступні терміни: *der Gang – хід, крок; die Kette– ланцюг; der Abstand – проміжок; der Baum – дерево; die Tiefe – глибина; die Höhe – висота;*тощо.

Об’єктом досліджень в українському мовознавстві ставали різні галузеві терміносистеми, які стосуються сучасного сільського господарства: ботанічна (І. Сабодаш, М. Фещенко, А. Капська), біологічна (Л. Симоненко), ветеринарна (М. Дмитрук), зоологічна (О. Карабута),

Так чимало загальновживаних слів стали агроекономічними термінами, поєднавшись із залежним компонентом, напр.: “легалізація земельного кадастру” (die Legalisierung des Bodenkatasters), “паспортизація земель” (die Führung von Schlagkarten), “моніторинг земель”, “натуралізація дрібнотоварного виробництва”, “фрагментація землекористування”. При цьому деякі з них зафіксовані у німецькомовних словниках, а інші – ні.

В мові сільського господарства і економіки АПК важливе місце займають терміни, що вдруге опиняються в терміносистемі, набуваючи актуалізації внаслідок зміни економічної, соціальної чи політичної ситуації, наприклад ,), “розподіл” (die Verteilung), “перепродаж” (der Weiterverkauf), “викуп” (der Rückkauf). У новому термінологічному середовищі вони вживаються разом із уточнюючим словом – прикметником “земельний” (Boden-) або іменником “земля” (das Land), тому вони вже набули статусу термінологічних словосполучень, що зазвичай вживаються в сталому вигляді (“земельний наділ” (der Bodenanteil), “розподіл землі” (die Bodenverteilung)).

А такі як, *die Bayer-Toxikologen, das Bayer-Pflanzenschutzmittel* – це модифікації первісного значення звичайних загальновживаних термінів.

Наступним критерієм терміну можна виокремити тематичні групи, до яких вони належать. На рівні семантики слова зміни в аспекті змісту словникових одиниць, що стосуються “Рослинництва”, проявляються найчастіше як процеси семантичної деривації, пов’язані з виникненням нових значень у вже наявних термінологічних номінацій. Нині відбувається розширення семантичної структури термінологічних одиниць окремих тематичних груп. Так, цей процес характерний для лексем, що входять в склад підгрупи “Прийоми обробітку сільськогосподарських культур”, що входять до ТГ “Агротехніка”: “гідропоніка” – “1. Вирощування рослин без ґрунтів, на поживних штучних середовищах. 2. Таке середовище для вирощування рослин”, пор. представлення цієї лексеми в тлумачних

словниках радянського періоду: “гідропоніка” – “вирощування рослин без ґрунту, на поживних розчинах”

Ботанічна класифікація назв городніх культур спричинила використання терміносполучень – як найточнішої моделі передачі змісту терміна. Родовидові ознаки мають вираження у прикметникових формах, а предметні ознаки терміна – у іменникових, тому найзагальніша структура терміносполучень – “іменник + прикметник”, що можуть залежно від ситуацій мовлення замінюватися на одночленні елементи: “капуста білоголова” (der Weißkohl), “капуста червоноголова” (der Rotkohl), “капуста пекінська” (der Chinakohl) – “капуста” (der Kohl); “цибуля-ріпка” (die Hauszwiebel), “цибуля-шалот” (die Schalottenzwiebel) – “цибуля” (der Lauch, die Zwiebeln) тощо. При цьому, структура родовидових термінів німецької мови полягає здебільшого в поєднанні двох компонентів і утворенні складного слова, першим є уточнення, виражене прикметниковою формою, а другим – іменник, що виражає рід.

Окрему групу в досліджуваній термінології складають терміни-інтернаціоналізми. Переходячи із мови в мову, інтернаціональні терміни закріплювалися в ній, зберігаючи і своє значення, і звучання. Результатом міжнародної та міжгалузевої інтеграції в науці стало те, що доагробіологічної термінології потрапили міжнародні інтернаціональні елементи, значення і звучання яких у різних мовах однакове. Переважну більшість міжнародних елементів досліджувана термінологія запозичила з латинської та грецької мов (*die Präparate, Nematoden, die Substanz,die Toxikologie, die Registrierung*)

Агробіологія – це комплексна наука, в арсеналі якої поряд з біологічною термінологією широко репрезентована запозичена термінологія суміжних галузей знань. Стислість, яка властива термінам, притаманна для цієї терміносфери.

Досліджувана термінологія різноманітна за лексико-семантичними характеристиками та особливостями семантико-парадигматичних зв'язків. Лексико-семантичні групи термінів є мікротерміносистемами, члени яких вступають у певні зв'язки між собою.

КРИМЕЦЬ Оксана

РОЗБУДОВА ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ШЛЯХОМРЕІНТЕГРУВАННЯ НАУКОВИХ ЗНАНЬ ІНШИХ ГАЛУЗЕЙ

Наукова картина – це раціональна модель пізнання світу, що формується шляхом з’єднання у процесі розвитку науки окремих явищ у ціле, дає єдину картину Всесвіту й утворює універсальне наукове знання. У загальнонауковій картині світу органічно поєднуються уявлення про розвиток неживої матерії й про біологічну та соціальну революції. З іншого боку, наукова картина світу забезпечує об’єктивацію знань – їх віднесення до досліджуваного об’єкта та включення у відповідну культуру, виступає як дослідницька програма, що визначає стратегію наукового пізнання. Поява нового наукового знання спричиняє й появу нових термінів, що виникають шляхом метафоризації.

Наукова метафора – це особливий засіб мислення, сутність якого полягає у встановленні нового змісту знань, що досягається за допомогою умовного ототожнення семантичних галузей різних спеціальнонаукових картин світу. Спеціальні технічні найменування виникають унаслідок метафоричного переосмислення значень термінів досить віддалених наукових сфер, зокрема анатомії, ботаніки, міфології, фізіології, бактеріології, а також мовознавства та міфології.

Здатність людини творити образи й символи за подібністю до самої себе, знайшла своє відбиття в технічних термінах *вертлюг, діафрагма, пульпа, фібра*, які утворилися шляхом метафоризації спеціальних назв анатомії. Ці найменування переважно виражають поняття широкого технічного профілю: *пульпа* – «суміш твердих частинок з рідиною (вода й ґрунт, вода й корисні копалини)» [2]. Термін *діафрагма* отримав декілька загальнотехнічних значень: «пристрій у вигляді серпоподібних пелюсток або дисків для зміни розміру отвору

фото- або кінооб'єктива; деталь насоса-обприскувача або гальмового крана в деяких машин у вигляді дискової пластини» [2] та одне вузькогалузеве: «в оптичних системах – непрозора перегородка, що обмежує поперечний переріз світлових пучків» [3]. Від спеціальної лексики інших наукових галузей утворилися такі технічні терміни: *фотосинтез* (ботаніка), *терморегулювання* (фізіологія), *вірус* (бактеріологія), *планшет* (геодезія), *циклон* (метеорологія), *інгібування* (хімія), які мають як загальнотехнічний (*терморегулювання*, *циклон*), так і вузькогалузевий характер (*фотосинтез*, *вірус*, *планшет*). У широкому технічному значенні вживається термін *циклон* – «апарат для очищення повітря (газу) від завислих у ньому твердих частинок (пилу), дія якого ґрунтується на використанні відцентрової сили» [2]. У галузі радіотехніки використовується термін *фотосинтез*, а терміни *планшет* і *вірус* – у сфері комп'ютерної техніки.

Творення технічних термінів шляхом метафоризації супроводжується семантичними модифікаціями, а також змінами денотативно-сигніфікативної співвіднесеності вихідного й похідного значень. У семантичній структурі значення вихідного терміна в процесі метафоричного переосмислення актуалізуються й стають мотивуючими диференційні семи або, навпаки, мотивуюча сема у структурі початкового значення може стати диференційною в структурі похідного. Під час творення технічних термінів відбувається процес зміни лексико-семантичних структур вихідних термінів, зокрема перенесення від абстрактного до конкретного й, відповідно, формування конкретно-логічної структури значення, що можна спостерігати в процесі метафоризації терміна *циклон*, який у метеорології означає «вихровий рух атмосфери зі зменшенням тиску повітря від периферії до центра вихору…» [2], а в техніці – «апарат для очищення повітря» [2].

У деяких випадках наявний також і протилежний процес – перенесення від конкретного до абстрактного шляхом анігіляції денотативної семи й утворення абстрактно-логічної структури: *вірус* – «1. *бакт*. Один із найдрібніших мікроорганізмів, що викликає інфекційне захворювання». 2. Програма, що здатна сама приєднуватися до інших програм комп'ютера та викликати збої в їхній роботі» [2].

Метафоричне перетворення вихідних значень відбувається на основі певних ознак. Найпоширенішою є метафора за схожістю функції, скільки принцип дії є основною категорією техніки. Часто вживана також метафора, що ґрунтується на схожості зовнішнього вигляду та ознак порівнюваних об'єктів. Зокрема, у мовознавстві *метафорою* називають «художній засіб, що полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слово або вираз, ужиті в такий спосіб» [2], у галузі обчислювальної техніки – «побудову системи керування файлами подібно до конторських швидкозшивачів» [1]. Семантичне перетворення філологічного терміна відбулося на підставі схожості ознаки аналогії (подібності).

Отже, наукова метафора в процесі творення нових знань і нових термінів виступає у ролі моделі, допомагає відшукати вдалу назву, зближуючи таким чином іноді досить віддалені галузі, тим самим демонструє системність, цілісність, інтегрованість наукової картини світу.

Література

1. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування / уклад. Е. І. Пройдаков, Л. А. Теплицький. Вид. 1.Київ: СофтПрес, 2005. 552 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь, 2001. 1440 с.

3. Словник з дистанційного зондування Землі / за ред. В. І. Лялько, М. О. Попова. Київ: СМП «АВЕРС», 2004. 170 с.

КУЛЬБАБСЬКА Олена

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ У СВІТЛІ ПРОДУКТИВНОЇ ГРАМАТИКИ

План змісту синтаксичних одиниць, за спостереженнями дослідників, є аналогійним до плану змісту слів і охоплює три основні компоненти: сигніфікативний (у сучасній синтаксичній теорії його здебільшого витлумачують як «пропозиція»), референтний (відображає образ ситуації, зумовлений знаннями адресата і його комунікативною метою) і прагматичний (модус, що виявляє інтенцію мовця).*Мета* пропонованої розвідки – розглянути внутрішню структуру кожного із цих компонентів.

1. Орієнтований на продукцію опис **сигніфікативного** компонента змісту речення повинен містити інформацію про різні способи вираження типових сигніфікативний смислів: 1) монопропозитивних, що відбивають основну ситуацію: *Сіяли гречку*; 2) поліпропозитивних, які репрезентують водночас кілька ситуацій – основну та додаткову: *Навесні сіяли гречку // Сіяли гречку + (Коли) настала весна.* Ту саму позамовну ситуацію можна відобразити різними структурними типами речень, розмежованими за ступенем синтаксичного членування, структурними схемами і способом вираження компонентів структурних схем.

2. Орієнтований на продукцію опис **референтного** компонента змісту речення охоплює: 1) три типи референтних речень: а) темпорально локалізовані конкретно-референтні речення: ***Коні*** *мчать*! (В. Бабляк); б) темпорально не локалізовані конкретно референтні речення, які повідомляють про ознаки або дії, або стани конкретних предметів, що тривають постійно чи впродовж значного періоду часу: *Іван книжок давав* ***дівчині*** (Т. Галіп); в) загально референтні речення, що несуть інформацію про тривалі / постійні ознаки відкритих класів предметів: *Багато дітей полюбляє солодощі*; 2.2 різні способи вираження актуального членування висловлень, пор.: а) [*Писав учень*] ^{T} [*каліграфічно*] ^{R}– б) [*Учень*] ^{T} [***каліграфічно***] ^{R} [*писав*] ^{T} – в) [*Письмо* учня] ^{T} [*булокаліграфічним*] ^{R}– г) [...*у спортзал зайшов*] ^{T}[*ВІН*] ^{R} (Л. Дереш) – великий шрифт; [*Всі вони*] ^{T} – [*х а з а р и*] ^{R} (П. Глазовий) – розрідження тощо.

3. Опис прагматичного (або модусного) аспекту концентрується на таких основних моментах:

3.1 мета висловлення (розповідні, питальні, спонукальні, бажальні) та його емоційне забарвлення (окличні / неокличні), напр., різні вияви спонукання: *Ви не могли б зачинити вікно*? – *Зачиніть вікно, будь ласка. – Зачиніть вікно*!

3.2 комунікативні інтенції мовця – поінформувати, оповісти, запитати, спонукати, побажати, емоційно відреагувати на щось, оцінити, подякувати, вибачитися, поспівчувати, похвалити тощо.

3.3 увиразнення смислової релевантності окремих компонентів повідомлення через різнотипне структурування речення, відокремлення, парцелювання, пор.: *Я купила сукню,* ***яку оздобили вишивкою*** – *Я купила сукню* **(*з вишивкою*)** – *Я купила сукню.* ***Із вишивкою***. – *Я купила сукню.* ***Вона була оздоблена вишивкою.***

3.4 емоційна оцінка референтного змісту повідомлення, в основу якої покладено вираження позитивного / негативного ставлення мовця до подій, їхніх елементів чи аспектів здійснення, пор.: *Брат повернувся додому*! – *На щастя, брат повернувся додому – Ура*! *Брат повернувся додому*! – *Хіба міг брат не повернутися додому*?!

3.5 оцінка вірогідності повідомлюваного, пор.: *Брат,* ***здається****, повернувся додому –* ***За словами сусідів,****брат повернувся додому –* ***Кажуть, що*** *брат повернувся додому – Брат* ***нібито*** *повернувся додому.*

3.6 оцінка ступеня компетентності співрозмовника щодо повідомлюваного, пор.: ***Як відомо**, трансформатор під навантаженням гуде. – **Відомо**, що трансформатор під навантаженням гуде.*

3.7 оцінка характеру змістового відношення повідомлюваного до попереднього тексту. Пор., структурування висловлення як принагідного зауваження до передтексту: ***Утім**, у житті трапляється різне. – **Закцентуємо, що** в житті трапляється різне. – **Водночас** у житті трапляється різне.*

3.8 оцінка способів оформлення повідомлення або його компонентів. Пор., різні способи вказівки на неточність вибраної номінації: *Яків Бернуллі був, **так би мовити**, засновником теорії ймовірності. – Яків Бернуллі був, **якщо так можна сказати**, засновником теорії ймовірності. – Яків Бернуллі був **нібито** засновником теорії ймовірності.*

Отже, в найновіших працях синтаксичні одиниці досліджують у двох аспектах – рецептивному (форма → зміст) або продуктивному (зміст → форма). Зокрема, пошуки й опис типових значень, механізму предикації, виявів відкритих і прихованих способів фіксації думки в мові на рівні речення збагачують сучасне вчення про речення-висловлення, спрямоване на розкриття національної специфіки оформлення думки в різних типах граматичної організації. У продуктивному аспекті речення є багатоаспектною одиницею, семантичну структуру якої виформовують три основні компоненти: сигніфікативний, референтний і прагматичний. Кожний із цих компонентів охоплюєнизкунайважливіших змістових одиниць, використання яких дає мовцеві змогу найповніше й найчіткіше оприявнити в тексті свій образ картини світу відповідно до власних комунікативних інтенцій і потенційних можливостей слухача. На часі узагальнити методологічні принципи опису простого і складного речень, тексту з огляду на глибинні процеси в їхніх структурах, які в *перспективі* стали б підґрунтям для створення підручників нового типу, що виявлятимуть динамічність українського синтаксису, увиразнять інноваційні процеси в акті комунікації.

ЛИЧУК Марія

ШКАЛА СИНТАКСИЧНОЇ НЕЧЛЕНОВАНОСТІ

Теорія синтаксичної нечленованості детермінує функційний підхід до опису мови та мовлення, що вможливлює розгляд мови в динаміці, дає змогу показати взаємозв'язки і взаємодію мовних та мовленнєвих явищ, результати їхніх взаємовпливів.

Ми пропонуємо комплексний розгляд нечленованих синтаксичних одиниць – словосполучень і речень – з опертям на теорію синтаксичної нечленованості. Відсутність чіткого й вичерпного визначення синтаксично нечленованого словосполучення і синтаксично нечленованого речення, уніфікації типів і видів нечленованих синтаксичних конструкцій ускладнювало теоретичне обґрунтування таких одиниць загалом і побудову шкали синтаксичної нечленованості зокрема. У розвідках, присвячених проблемам синтаксичної нечленованості, не запропоновано шкали синтаксичної нечленованості, що засвідчує надто поверхове, побіжне вивчення питання синтаксичної нечленованості в лінгвоукраїністиці.

Усеохопною вважаємо шкалу синтаксичної нечленованості, що має три зони: *ядерну, напів'ядерну* та *периферійну*, які охоплюють словосполученнєві і реченнєві нечленовані одиниці. Лексема *проміжний* корелює з поняттям напів'ядерної зони. Ядерні (типові) синтаксичні одиниці мають повний набір диференційних ознак, максимальні можливості їхнього вияву, а напів'ядерні та периферійні – часткові чи мінімальні можливості вияву диференційних ознак.

Основною опозицією цієї шкали є протиставлення *ядерний – периферійний.*

Ядерну словосполученнєву зону заповнює сім типів синтаксично нечленованих словосполучень: 1) з власне-кількісним значенням, напр.: *шість днів, троє хлопців*; 2) зі значенням вибірковості, напр.: *хтось із жителів, наймолодший із групи*; 3) з партитивним значенням, напр.: *третина кімнати, шматок сала*; 4) з узагальнювальним значенням, напр.: *всі вони, все невідоме*; 5)

зі значенням неозначеності, напр.: *хтось чужий, ніхто інший*; 6) з конкретно-предметним значенням, напр.: *до пізньої ночі, з огляду на нові факти*; 7) з метафоричним значенням, напр.: *жменя зірок, море насолоди*.

Ядерну зону реченнєвих одиниць формують власне-нечленовані речення нефразеологізованого і фразеологізованого типів. Напр.: – *У Митра, думаєш, менше грошей, аніж у тебе?* ***Дзуськи!*** *У Митра, щоб ти знав, на кожному дубі – хромові чоботи висять!* (Гр. Тютюнник) – власне-нечленоване нефразеологізоване речення; *Всю дорогу до Трипілля Мар'яна уважно спостерігала за своїм підопічним.* ***Турист собі як турист*** (Брати Капранови); – ***Коли каже, то каже,*** *– махнув рукою Сніженко* (М. Стельмах) – фразеологізовані речення.

Напів'ядерну зону утворюють синтаксично нечленовані словосполучення та напівфразеологізовані речення. Синтаксично нечленовані словосполучення представлені п'ятьма типами: 1) зі значенням сумісності, напр.: *ми з тобою, батько з сином*; 2) з узагальнено-особовим значенням, напр.: *він один, я сам*; 3) зі значенням локативних меж, напр.: *від села до села, з гори на гору*; 4) з інформативно недостатніми словами абстрактної семантики, напр.: *жінка літнього віку, європейське місто*; 5) з дієсловами модальної чи фазової семантики, напр.: *могла зробити, розпочали слухання.*

Напівфразеологізовані речення представлені різними типами і різновидами, напр.: – *Мамочко! Я знаю чим тебе розвеселити.* – ***Не до жартів.*** *Послухай, сину…* (М. Вайно); *А вона, оте золото – не жінка, штовхнула його в плече, наче хотіла збудити зі сну, і сказала:* – ***Е, було б чим гризтися! Хіба тільки світу, що у вікні!*** (Ірина Вільде).

Периферійну зону формують тільки реченнєві побудови – частко́во фразеологізовані речення. Напр.: ***Не минало дня, щоб*** *котрийсь із них не провідав тополиний порт* (О. Гончар); ***І не встигла дівчина відхилитись, як*** *шабля вже мигнула їй через груди легким блискавичним черком* (О. Гончар).

За ознакою синтаксичної нечленованості нечленовані словосполученнєві та реченнєві одиниці в певній послідовності утворюють своєрідну шкалу. Зони, які формують нечленовані одиниці, на шкалі синтаксичної нечленованості подаємо через буквені символи: A_c – ядерна словосполученнєва зона, A_p– ядерна реченнєва зона; B_c – напів'ядерна словосполученнєва зона, B_p – напів'ядерна реченнєва зона; C_p – периферійна реченнєва зона.

_____B_c_____A_c__A_p_____B_p_____C_p___

Варто зазначити, що синтаксичні одиниці, представлені зонами A_c – A_p і B_c – B_p, є рівноправними щодо градації своїх основних диференційних ознак.

Отже, шкала синтаксичної нечленованості дала змогу встановити основні й периферійні нечленовані словосполученнєві та реченнєві одиниці, враховуючи градацію їхніх диференційних ознак. Це новий науково-методологічний прийом у системі синтаксично нечленованих одиниць в українській лінгвістиці.

ЛИЧУК Марія, БОНДАР Вероніка

ГРАМАТИЧНІ ДЕВІАЦІЇ У СТРУКТУРІ МОВНОЇ ОДИНИЦІ

Нормативність мови є предметом уваги всіх більшою чи меншою мірою авторитетних фахівців з проблем не тільки спілкувального етикету, а й культури мови загалом. Типові помилки зазвичай з'являються під впливом російського і / або говіркового чи просторічного мовлення.

Граматичні девіації є однією з найбільш яскравих і дискусійних проблем сучасного мовознавства.

Граматичні девіації, або граматичні помилки – це помилки в структурі мовної одиниці: у структурі слова, словосполучення або речення. До граматичних девіацій зараховують морфемні, словотвірні, морфологічні й синтаксичні порушення.

1) *Морфемні й словотвірніпомилки*:

а) уживання нетипових для української мови словотворчих засобів, найчастіше суфіксів: *комп'ютерщики, непередбачувальні, поставщики*;

б) порушення закономірностей поєднання твірної основи й словотворчого засобу в похідному слові: *подмінять, двохтрубне.*

2)*Морфологічні помилки:*

а) неправильне вживання відмінкових форм: *у тих степах випасали конів татари, турки й волохи; на чолі з Віктором Петренко; заливають водой; по дорогам; Ігор Костянтиновичу*;

б) неправильне вживання числових форм: *заслухано інформації, консерва «Шпроти»; жінка не знала радостів у житті*;

в) неправильна родова кваліфікація форм: *головна біль, найефективніша шампунь, НАТО висадив війська; близько двадцяти гривнів*;

г) неправильне утворення форм ступенів порівняння якісних прикметників: *найбільш спритніший, один з найпередовіших районів, самі справжні гоніння*;

д) неправильне утворення відмінкових форм прикметників: *на природніх угіддях, на слабком вогні*;

е) неправильне утворення форм числівників: *від п'ятидесяти до шестидесяти відсотків, семистами, тисячу дев'ятисотий*;

є) неправильне утворення форм числівників у структурі складних слів інших частин мови: *п'ятидесятиріччя батька.*

3) *Синтаксичніпомилки:*

а) неправильне узгодження: *чудова шампунь, довгий метро*;

б) неправильне безприйменникове керування: *навчання математиці, опанувати мовою*;

в) неправильне прийменникове керування*: комітет по захисту прав споживачів; знущання над малим бізнесом, реконструкція коштувала біля двадцяти тисяч гривень, згідно тарифу*;

г) неправильна координація підмета й присудка: *ви правильно говорила про це у своєму виступі*;

д) неправильна побудова однорідного ряду: *прийшли діти до мене з відрами, лопатами й граблями, з учителькою та завучем школи; редакція відреагувала як на листи читачів, так і відповіла на телефонні дзвінки*;

е) неправильна побудова речень із дієприслівниковим зворотом: *ідучи до школи, почався дощ, закінчивши заняття, зустрілися у кафе*;

є) неправильна побудова речень із дієприкметниковим зворотом: *вражений Валентин словами вчителя, захопився історією своєї країни.*

Особливо важливим для високої культури мовлення є дотримання її правильності. Удосконалення культури усного мовлення є однією з необхідних умов підвищення професіоналізму фахівця будь-якої галузі знань. Цю проблему може вирішувати наполеглива та систематична праця над удосконаленням індивідуального мовлення, уважного, відповідального ставлення до рідної української мови.

МАКСИМ'ЮК Оксана

ЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАТУС АНАЛІТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТЕОРІЇ СИНТАКСИЧНОЇ НОМІНАЦІЇ ТА КОРЕФЕРЕНТНОСТІ

Явище аналітизму вираження значень у системі граматичних категорій виникло одночасно з ученнямпро граматичні категорії (В. Богородицький, Ф. Бодуен де Куртене, М. Крушевський).

Незважаючи на суперечливість, закладену в самій природі аналітизму, головна його суть залишається незмінною і ввійшла в сучасні синтаксичні теорії. Аналітизм у способах вираження

значень відповідних граматичних категорій розглядають як явище, що супроводжується вираженням граматичних значень категорії поза межами слова, окремо від його лексичного значення. Аналітизм – це типологічна ознака мовної структури, що виявляється в роздільному вираженні основного (лексичного) і додаткового (морфологічного синтаксичного, словотвірного) значень слова", пише І. Р. Вихованець [Вихованець 1993: 23].

У сучасній синтаксичній науці питання аналітизму вираження значень синтаксичних категорій знайшли втілення в т. зв. складених формах членів речення. У розв'язанні цих питань нерідко має місце суб'єктивізм, відсутність єдиних принципів і критеріїв визначення складу елементів у аналітично вираженому синтаксичному компоненті. Важливо підкреслити, що останнім часом ця теорія одержала принципово нову, на нашу думку, досить переконливу орієнтацію. Якщо раніше розв'язання питання аналітизму базувалося переважно на інтуїції вченого щодо ступеня десемантизації повнозначних слів і відповідно їхньої допоміжної ролі в утворенні аналітично виражених членів речення, то зараз в основу з'ясування питань аналітизму синтаксичних компонентів покладено теорію словосполучення [Вихованець 1993; Русская грамматика 1980; Сучасна укр. літ. мова 1993].

На сьогодні особливо актуальним постає питання про вирізнення словосполучення з реченнєвої структури і встановлення ємності цієї синтаксичної одиниці. Лінгвісти виділяють словосполучення то як окрему синтаксичну одиницю, що на рівні з реченням становить окремий предмет синтаксису, то як одиницю внутрішньосинтаксичної будови речення.

Як ми знаємо, вчення про словосполучення і речення пройшло довгий і складний шлях. Спочатку вирізнення словосполучення як окремої синтаксичної одиниці, сплутування словосполучення і речення, потім пильна увага до граматичного значення і засобів його вираження, і тільки згодом пропозиція чітких критеріїв розмежування словосполучення і речення за виконуваними функціями – номінативною і комунікативною.

Останнім часом актуалізувалося й питання синтаксичної сполучуваності слів. Увагу мовознавців усе частіше привертають питання про обов'язкову семантико-синтаксичну сполучуваність слів та позиційно стійкі (нерозкладні) словосполучення в синтаксисі. Для типології й системного опису словосполучень важливим вважаємо з'ясування питання про семантику нерозкладних компонентів у структурі речення, про їх синтаксичну позицію та кореферентність з іншими компонентами.

Питання про синтаксичну природу нерозкладних словосполучень поки що недостатньо з'ясоване в українському мовознавстві. Залишаються невисвітленими проблеми їх лінгвістичного статусу, а також синтаксичної зв'язаності словосполучень, обов'язкової (активної) сполучуваності компонентів у синтаксичній позиції певного компонента структури речення, суть позиційно стійкого синтаксичного зв'язку. Вивчення нерозкладних словосполучень у світлі теорії преференційної семантики, синтаксичної номінації та кореферентності дає змогу більш чітко диференціювати синтаксично нерозкладні словосполучення на **синтаксично неподільні** та **семантично неподільні**, з'ясувати їх моделі та умови динамічних семантичних процесів; видозміни, трансформації синтаксичних зв'язків у реченнєвих структурах.

Поділ нерозкладних словосполучень на синтаксично неподільні та семантично неподільні грунтується на їх номінативній функції – виражати основне референтне значення і додаткове (супровідне, характеризувальне).

Характер позиційно стійкого синтаксичного зв'язку визначають категоріальні властивості граматично незалежного слова, його інформативна достатність/недостатність, ономасіологічні характеристики слова як представника певної частини мови та приналежність до певного семантичного класу (повнозначних слів послабленої номінативності). Обов'язкова граматична сполучуваність тісно пов'язана з лексичною сполучуваністю слів і є результатом специфічної семантики слова. Наприклад, іменники з неозначено-кількісним значенням (типу *низка, ряд* і под.) потребують сполучуваності з іменниками абсолютивної семантики для забезпечення повноти реалізації референтного значення та завершення синтаксичної конструкції.

Обов'язкова синтаксична сполучуваність залежить від синтаксичноїпозиції компонента в реченні. Для оформлення синтаксичної структури речення важливою виявляється не тільки потенційна сполучуваність слова зі словом, але й обов'язкова позиційно стійка сполучуваність, що формує синтаксично нерозкладні компоненти. При позиційно стійкому синтаксичному зв'язку між компонентами словосполучення встановлюються *комплетивні* відношення, при яких залежне слово є необхідним смисловим доповненням до інформативно недостатнього головного слова (наприклад, *зграя* (кого?) *лебедів, кілограм* (чого?) *цукру, склянка* (чого?) *чаю, сніп* (чого?) *жита* і под.). Такий зв'язок формує субстантивні синтаксично неподільні словосполучення з кількісним значенням, з вибірковим та значенням *комітативності* (сумісності). Форми родового чи орудного відмінка з комплетивною функцією мають власне доповнювальне значення і виражають основне речове значення члена речення, тоді як головний компонент синтаксично неподільного словосполучення називає їх кількісну ознаку, ознаку міри чи характер відношень (сукупності, збірності, вибірковості тощо). Окрему групу синтаксично неподільних словосполучень становлять словосполучення з обов'язковим атрибутивним компонентом для забезпечення інформативної достатності усього сполученнєвого комплексу (наприклад, *суддя міжнародної категорії, борошно вищого сорту, сорочка великого розміру* і под.). Семантично неподільні словосполучення утворюють іменники з фазовим значенням у ролі головного слова (типу *початок, середина, кінець*), з партитивним значенням (*половина, частина, четвертина* і под.) а також з тавтологічним та метафорично переосмисленим головним компонентом.

У плані кореферентності особливо актуальною вважаємо проблему синтаксично зв'язаних словосполучень, еквівалентних з однослівними та неодослівним найменуваннями в українській мові.

Нерозкладні словосполучення по-різному виявляють кореферентні співвідношення у плані синтаксичної номінації, що дає змогу диференціювати статус нерозкладних (синтаксично і семантично зв'язаних) словосполучень іменного типу, які в реченні стають позиційно стійкими, оскільки у певній синтаксичній позиції виконують синтаксичну функцію одного члена речення – підмета, присудка, головного члена односкладного речення чи поширювачів об'єктного, означального чи обставинного типу.

Структурно-семантична достатність компонента речення визначається такими факторами, як абсолютна інформативність (номінативність для іменних компонентів), синтаксична завершеність, що залежить від синтаксичної сполучуваності слова зі словом.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис – К.: Либідь, 1993. – 368с.
2. Русская грамматика: В 2-х т. – Т.2: Синтаксис. – М., 1980. – 709с.
3. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющта ін.: за заг. ред. А. П. Грищенка.К.: Вища шк., 1993. - 336 с.

МОНАШНЕНКО Анна, МИХНЮК Сергій

АГРАРНА ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ І ПЕРЕКЛАДУ

Завдяки підвищенню значення науково-технічного перекладу при отриманні майбутніми фахівцями наукових знань і набуття ними ґрунтовних практичних навичок, адекватних для застосування в контексті сучасних суспільних трансформацій в Україні, особлива увага приділяється перекладу термінів і термінологічних конструкцій.

Зокрема опрацювання іншомовної аграрної термінології як особливого лексичного масиву, формування перекладацьких компетенцій вимагає, передусім, теоретичного осмислення специфіки перекладу науково-технічної, а особливо аграрної літератури, що

реалізовується у тому числі й шляхом ґрунтовного опрацювання спеціальної галузевої літератури.

Вивчення особливостей перекладу науково-технічної літератури, зокрема фахової термінології, було і є об'єктом наукового інтересу багатьох дослідників-лінгвістів. Так, лексико-семантичні варіативності перекладу українською мовою спільнокореневих аграрних термінів у контексті опрацювання лексикографічних джерел простежено К. Тішечкіною, тенденції вживання і перекладу агрономічних термінів у контексті мовних засобів і визначених термінологічних груп окреслено Л. Герман та О. Ільєнко.

І. Озарко та Т. Соломчак проаналізували ключові перекладацькі труднощі, серед яких: проблема осмислення граматико-лексико-термінологічних особливостей науково-технічного тексту та їхнє послідовне використання у практичному середовищі з метою набуття ефективних практичних навичок.

Н. Пільгуй (Колесник) і Н. Ріман визначають функцію мови в науковій літературі аграрного спрямування, пов'язану з послідовним та адекватним викладом матеріалу, та наголошують на використанні порівняння, метафори й епітету як найбільш популярних у науковій літературі стилістичних прийомів, які, окрім зазначеного, використовуються й у процесі перекладу аграрних текстів [1].

Варто відмітити, що опанування фахової аграрної термінології, уміння адекватно перекладати, використовувати й засвоювати такі лексичні одиниці є особливо важливими в ситуаціях професійного спілкування, при проходженні студентами виробничих практик за кордоном. Це вимагає активного занурення в іншомовне середовище, подолання мовного бар'єру, формує й реалізовує комунікативні завдання, а також є необхідним при вивченні фахових і спеціальних дисциплін, які викладаються в аграрних закладах вищої освіти України.

Стилістичними труднощами перекладу науково-технічних текстів, зокрема аграрних, українською мовою можна вважати переклад метафоричних термінів, образної та необразної фразеології, розмовні лексичні елементи і кліше, а також жанрові особливості науково-технічних текстів. Для успішного вирішення цих проблем і з метою досягнення адекватності перекладу необхідно володіти знаннями й уміннями коректного застосування способів і прийомів перекладу лексичних елементів.

При перекладі сучасної наукової літератури аграрного спрямування, перекладач стикається з такою проблемою, як багатозначність термінів. Для досягнення адекватності перекладу таких термінів необхідно враховувати лексичне й граматичне оточення цього терміна, тобто контекст [1].

Переклад аграрних термінів є досить складним завданням для перекладача. З огляду на інтенсивність глобалізаційних процесів, активне використання комунікації, перекладач повинен враховувати те, що кожна мовна система розвивається самостійно: в ній діють власні мовні реалії, закріплені культурні реалії, з'являються неологізми, які ще не мають еквівалентів на момент перекладу на інші мови. Переклад аграрної термінології залишається особливо актуальним для розвитку вітчизняної та світової економіки, адже адекватний переклад науково-технічної термінології оптимізує комунікаційні процеси як у бізнесі, так і в науці. Основними інструментами перекладача при перекладі аграрних термінів є лексичні та граматичні трансформації, які дозволяють адаптувати текст до реалій цільової мови [1].

Виходячи зі всього вище сказаного, можемо наголосити на тому, що аналіз основних особливостей перекладу складних термінологічних сполучень аграрної тематики показав, що найважливішою проблемою досягнення еквівалентності перекладу аграрних текстів є передача вихідного змісту тексту за допомогою терміносистеми іншої мови. Також перекладач повинен володіти широким спектром знань із багатьох галузей для досягнення адекватного перекладу та враховувати контекстуальний зміст тексту в процесі лексико-семантичних трансформацій аграрної термінології.

Література

1. Біліченко А., Кравченко Д. Основні тенденції використання і перекладу аграрної термінології / А. Біліченко, Д. Кравченко // Гуманітарний вісник. – 2015. – № 36. – С. 43-50.
2. Білоус Н. В., Хачпанова І. В. Особливості перекладу німецьких термінів аграрної галузі / Н. В. Білоус, І. В. Хачпанова // Національний університет біоресурсів і природокористування України. – 2018. – С. 267-271.

ПЕТРОВА Тетяна

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ: ТЕРМІНОГРАФІЧНА КРИТИКА

Важлива роль термінологічного словника – віддзеркалення рівня розвитку описуваної науки або галузі на основі репрезентації системи відповідного поняттєво-термінологічного апарату, збереження й передавання наукового термінофонду від покоління до покоління – зумовлює необхідність критичного експертизування кожного конкретного видання.

У структурі термінографії як науки виокремлюють термінографічну теорію, історію термінографії та термінографічну практику. Місце ж термінографічної критики в системі розділів термінографії ще не визначено. Хоча з'ясовано, що в мовознавстві існують різні погляди на проблему становлення *лексикографічної критики* у структурі лексикографії як науки, зокрема: лексикографічну критику розуміють як підрозділ теоретичної лексикографії (Ф. Хаусман, В. Щербін); її уважають одним із самостійних розділів лексикографії (Н. Гордієнко); визначають як галузь мовознавчої критики, що пов'язана з мовною критикою (Ю. Поздрань); критику словників пояснюють як частину критики джерел (В. Шаповал); її вважають одним з найважливіших елементів наукової комунікації (Н. Яценко). Отже, термінографічна критика є інтегральним, міждисциплінарним напрямом, що формується одночасно на базі наукової критики й наукової комунікації, поєднуючи їхні особливості, уможливлюючи наукову дискусію. Спеціальна критика словниківє самостійним розділом термінографії із власною методологічною основою, у межах якого вивчають особливості конкретних фахових словників, а також форми та способи лексикографічної репрезентації термінів.

Серед різних видів наукових праць особливо складно оцінювати словник, а насамперед термінологічний. Саме тому рецензенти експертизують спеціальні видання, застосовуючи власні способи аналізу робіт такого типу. Виділяємо ***основні критерії*** (*критерій оцінки концепції словника; критерій оцінки кількості інформації у виданні; критерій оцінки якості інформації у словнику; критерій оцінки ефективності репрезентування інформації у виданні; критерій установлення наукової цінності словника*) та***додаткові критерії***(*критерій відповідності словника запитам користувачів* і *критерій наслідування лексикографічних традицій*) рецензування термінологічних словників. Цей зведений перелік критеріїв можна назвати інваріантним і рекомендованим.

Беручи до уваги типологійні відмінності галузевих словників, пропонуємо алгоритм їхнього аналізу: на ***першому етапі*** необхідно оцінювати мегаструктуру видання стосовно відповідності принципам її побудови; на ***другому*** – макроструктуру (реєстр термінів) щодо відповідності способу її побудови, а також відповідності терміноодиниць вимогам до термінів; на ***третьому*** – мікроструктуру (терміностаттю) за критерієм ефективності подання інформації і за критерієм якості її репрезентування. Дотримання такого алгоритму-схеми порівневого й покрокового експертизування фахових словників забезпечить повний їхній аналіз, стане запорукою вироблення єдиного принципу їхнього критичного оцінювання, сприятиме підвищенню якості словникової продукції.

Витоки розвитку української термінографічної критики як самостійного напряму сягають першої третини ХХ ст. Зокрема, у 20-х рр. друкують спеціальні словники й довідники, на які виходять рецензії у «Віснику ІУНМ» (1928, 1930). Завданням критичної оцінки словників цього періоду є встановлення відповідності теоретичним засадам унормування спеціальної лексики, урахування критеріїв її відбирання й упорядкування, а насамперед установлення відповідності описуваної термінології мовній нормі.

У наступні десятиліття розвиток української термінографії, зокрема й спеціальної критики, практично призупинений, що зумовлено процесом деукраїнізації та ліквідуванням Інституту української наукової мови. Загалом від 30-х до 90-х рр. ХХ ст. галузеві словники аналізують головно за *критеріямивідповідності працінaлежному науковому рівню* й *відповідності мовним нормам.*

У перші десятиліття ХХІ ст. мала місце потужна хвиля термінографічної критики, викликана виданням значної кількості словників з різноманітних галузей знань. Тексти рецензій поч. ХХІ ст. засвідчують, що їхні автори не дотримуються єдиного підходу під час оцінювання термінологічних словників. Однак можемо виділити ***загальні тенденції*** розвитку термінографічної критики, що виявляються в цей період: передусім це аналіз параметрів *мікроструктури* (здебільшого параметра ‘заголовний термін’, який характеризують за критеріями: а/ відповідність мовним нормам, б/ сучасність терміна; меншою мірою – параметра ‘дефініція’, який описують за критеріями відповідності логічним і лінгвістичним вимогам), дещо менше уваги приділяють ознакам *макроструктури* – насамперед параметру ‘реєстр термінів’ за критеріями ’обсяг словника’ та ‘спосіб побудови реєстру терміноодиниць’. Пераметрична система *мегаструктури* отримує узагальнену оцінку рецензентів або взагалі не схарактеризована. Як бачимо, тенденції критики спеціальних словників протягом майже 100 років обумовлені дією мовної і національної політики країни.

Отже, термінографічна критика є самостійним науковим напрямом термінографії, що пройшов складний і тривалий шлях становлення. Виявлені тенденції критики галузевих словників, застосування рецензентами критеріїв характеристики параметрів різних рівнів структур видання засвідчують формування системи підходів для експертизування спеціальних видань. Пріоритетне завдання спеціальної критики – це вироблення єдиних уніфікованого набору критеріїв та алгоритму оцінки термінологічних видань з метою створення інваріантного словника, удосконалення термінографічної теорії і практики.

ПРОЦИК Ірина

«ГРИМНУВ КАПІТАЛЬНОЮ БОМБОЮ ҐОЛЯ ПОПРИ ВОРОТАРЯ» ЖАРГОНІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ФУТБОЛЬНІЙ ЛЕКСИЦІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Українська футбольна лексика першої половини ХХ ст. охоплювала назви, які згодом підлягали кодифікуванню та ставали нормою футбольного слововжитку, а також жаргонну лексику. Тогочасні футбольні жаргонізми були своєрідним вкрапленням «живого буденного» мовлення у футбольний дискурс, що активно розвивався в першій половині ХХ ст.

20-30-ті роки в українській жаргонології прийнято вважати етапом «міської революції». Так цей хронологічний відрізок окреслила дослідниця українського спортивного жаргону Любов Карпець, уважаючи, що «саме в цей період значимі соціальні рухи перемістилися до міста, жарґоновий елемент стає питомою ознакою мовного побуту міського соціуму» [2, с. 6]. У цьому руслі розвивалася й футбольна жаргонна лексика, яка в першій половині ХХ ст. формувалася в Галичині та мала дуже багато елементів, запозичених із міського мовлення, зокрема з львівського койне. Підтвердженням цього є той факт, що чимало жаргонізмів, які вдалося зафіксувати у футбольному дискурсі міжвоєнного часу, описано в монографії Олекси Горбача «Арґо в Україні» [1], деякі – в тритомному виданні «Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.» Людмили Ткач

[3], а більшість включено до реєстрів лексикографічних праць, присвячених описові галицького міського мовлення, насамперед до словника «Лексикон львівський: поважно і на жарт» колективу авторів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ [4].

На основі лінгвістичного спостереження та лексикографічного аналізу зафіксованих жаргонізмів футбольної сфери, які функціювали у спортивному дискурсі Галичини в першій половині XX ст., з'ясовано семантику, походження та способи творення футбольних жаргонних назв. Розгляд футбольних жаргонізмів першої половини XX ст. дає підстави припустити, що більшість лексем, які тоді функціювали, це назви, що зазнали семантичних трансформацій, а насамперед розширення значень унаслідок метафоричного переосмислення. У цій розвідці представлено приклади футбольних жаргонізмів із тематичних груп назв предметів та назв результатів дії: *«баняк», «бомба»,«пака»* (від *пакувати*) – гол, *вирішний «баняк»* – вирішальний гол, *впакувати «баняків», всунути «баняків»* – забити голи, *дати «баняка», кропнути «баняка»,стріляти, стрілити «баняка»* – забити гол, *«клявий баняк»* – добрий, чудовий гол, *обірвати фест «баняків»* – пропустити багато голів; *акуратна «бомба», далека «бомба»,ефектовна «бомба»*; *«бик»* – 1. бек, захисник, захист , 2. удар суперника чолом в обличчя, *грати на бику* – грати у захисті, грати на позиції бека, захисника; *«гачок»* – підніжка; *«головка»* – удар головою; *«кікс»* / *«кікса»* (від *кіксувати*) – невдалий удар в м'яч, *«кікс» мяча,«кікса» оборонця*; *«коса»* (від *косити*) – збивання гравця ногами; *«пех»* (від *пешити*) – невдача, *мати «пеха», «пех» переслідує, приносити «пеха»*; *програна* – поразка, програш, *«почесна» програна* – поразка, коли забито гол престижу; *«робінзонада» / «робінсонада»* – вдала гра воротаря, який відбиває м'ячі, націлені у ворота, сейв воротаря; *«рука»* – порушення правил у футболі, що полягає в грі рукою, *«настрілити» руку* – навмисне влучити м'ячем у руку суперника, щоб було порушення правил, *очевидна рука* – очевидна гра рукою, *руки оборонців* – гра захисників рукою; *«свічка»* – удар м'ячем вертикально високо вгору, *«дати свічку»,«запалити свічку»,«спалити свічку»*; *«щур»* – удар низом, коли м'яч летить близько до землі в кут воріт, та гол, забитий у нижній кут воріт – «шістку», *близький щур, голі «щуром», небезпечний «щур»*.

Проаналізований фактичний матеріал дає підстави погодитися зі слушним спостереженням Любові Карпець, яка вирізнила таку суттєву відмінність спортивного жаргону від інших жаргонів української мови: «спортивний жарґон в основі є не протиставленням літературній мові та її стилям, а потужним їхнім доповненням, конкретизатором, а інколи й заміщувачем» [2, с. 11]. Різноманітні запозичення у футбольному дискурсі Галичини є результатом тих процесів, унаслідок яких сформувалося галицько-буковинське міське койне, що черпало елементи з діалектів південно-західного наріччя, чужих мов та мовлення соціальних груп, які виокремилися в тогочасних містах, – батярських, студентських, школярських, – і представники яких були найпалкішими вболівальниками футбольних матчів.

Здійснений аналіз дає змогу зробити такі висновки: в українській футбольній лексиці першої половини XX ст. функціювало чимало жаргонізмів, які були вкрапленням живого розмовного мовлення галицьких міст у тогочасний футбольний дискурс. Серед жаргонних лексем, використаних у футбольній сфері, є загальновживані назви, які зазнали семантичних трансформацій (насамперед розширення значення), а також чимало слів із львівського міського койне, що їх воно засвоїло як запозичення із чужих мов та діалектів південно-західного наріччя. З'ясовано, що футбольні жаргонізми – назви предметів та назви результатів дії – постали внаслідок семантичної деривації й адаптації чужомовних запозичень.

Література

1. Горбач О. Арґо в Україні / Олекса Горбач; редколегія А.-Г. Горбач, М. Чікало, Н. Хобзей, Т. Ястремська, О. Сімович. – Львів : Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, 2006. – 688 с.

2. Карпець Л. А. Український спортивний жарґон: структурно-семантичний аспект. Автореф. … канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Карпець Любов Анатоліївна. – Харків : Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2006. – 20 с.

3. Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст.: У 3-ох част. / Людмила Ткач. – Чернівці : Книги – XXI, 2007.

4. Хобзей Н., Сімович О., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт / Наталя Хобзей, Ксеня Сімович, Тетяна Ястремська, Ганна Дидик-Меуш. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – 672 с.

ШРАМКО Руслана

ПРЕДИКАТИ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ / СТАВЛЕННЯ СУБ'ЄКТА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНІ МАРКЕРИ

Сучасний український соціокультурний простір є людиноцентричним за своєю зорієнтованістю на людину та її комунікативні потреби. Він виразно сфокусований навколо суб'єкта та віддзеркалює прагнення останнього висловити власну думку щодо подій та фактів реальності, надати оцінний коментар тому чи тому судженню інших, розкрити ставлення людини когось / чогось, забазоване на системі власних переконань та принципів. Не менш важливою для такого суб'єкта є необхідність розкрити свій внутрішній стан, схарактеризувавши фізіологічну реакцію на певні подразники, описати фізичний стан під упливом довкілля, презентувати результати інтелектуальної діяльності та, зокрема, конкретизувати ввесь спектр емоцій чи настрою носія на основі суб'єктивного переживання ним явищ об'єктивного буття. Предикати стану / ставлення людини набувають за таких умов особливої ваги, оскільки постають як своєрідний показник її соціокультурної компетенції, вибудовуючи значний діапазон зв'язків з іншими мовцями в суспільстві, окреслюючи емоційний досвід опрацювання нею культурної спадщини етносу. Здатність носія послуговуватися різноманітними лексико-граматичними репрезентантами предикатів цього взірця у своїй комунікативній діяльності об'єктивує за таких умов лінгвальний конституент його загальнокультурного розвитку.

Предикати стану суб'єкта являють собою специфічний тип предикатів, що актуалізує інваріантну семантику переживання носієм того чи того фізичного, фізіологічного, психоемоційного чи інтелектуального стану. Вони передають також перебіг стану-відношення (ставлення, взаємин) суб'єкта до фактів та подій реальності (соціуму загалом) на основі усвідомленого індивідуального / колективного практичного досвіду, оскільки довкілля пізнається не окремою людиною, а багатьма людьми і суспільством загалом. Предикати психоемоційного стану / ставлення суб'єкта розкривають духовний світ носія (передовсім людини, зрідка – тварини), його емоційний досвід, узагальнюють комплекс почуттів і переживань у різних життєвих ситуаціях, уточнюють морально-вольові якості істоти, темперамент і вдачу, настрій, характеризують душевне зворушення тощо. Найтиповішими лексико-граматичними реалізаторами предикатної семантики згаданого вище зразка в українських соціокультурних реаліях сьогодення слугують вербативи, ад'єктиви / вербоїди й адвербативи. Відповідно до семантики з-поміж одиниць такого взірця вирізнено предикати на позначення негативного й позитивного стану / ставлення суб'єкта. До першої підгрупи за матеріалами проведеного наукового дослідження зараховуємо ознакові слова з ідентифікувальними семами «страх», «сум», «гнів», «сором», «тривога», «заздрість», «огида», «образа», «негативна поведінка». Репрезентантами другої підгрупи є одиниці, згруповані за інтегрувальними значеннями «радість», «позитивне ставлення».

Речення з вербативними, ад'єктивними/вербоїдними та адвербативними експлікаторами семантики психоемоційного стану носія є активними конституентами ізофункційних три-/двокомпонентних синтаксичних парадигм. Еквівалентний функційний потенціал синтаксичних конструкцій указаного вище взірця забезпечує варіантність їхнього вживання, збагачує тим самим арсенал комунікативних засобів мовця та водночас сприяє його ефективному спілкуванню. Значний діапазон речень із предикатами психоемоційного

стану/ставлення істоти дозволяє якнайповніше та якнайточніше висловити власні переживання, описати внутрішній стан співрозмовника тощо, а ступінь володіння таким синтаксичним арсеналом безпомилково сигналізує про соціокультурний рівень самого мовця.

Отже, предикати на позначення психоемоційного стану / ставлення суб'єкта є тим вагомим соціокультурним маркером, що дозволяє говорити про рівень засвоєння людиною мовно-культурної спадщини народу, а також виявляє весь обшир її зв'язків у соціумі. Питання соціокультурного навантаження предикатів на позначення внутрішнього стану / ставлення носія, зазначимо, вимагає подальших системних студій, а тому має перспективність дослідження.

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОВНИХ ОДИНИЦЬ У РІЗНОСТИЛЬОВИХ ТЕКСТАХ

АГАФОНОВА Алла

ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В ЕПІСТОЛЯРНОМУ ДИСКУРСІ

Експресивність як одна з ознак епістолярного дискурсу є складною стилістичною категорією, що базується на низці психічних, соціальних і лінгвальних чинників та інтенсифікується за рахунок посилення образності, емоційності, оцінності, збільшення сили впливу висловлювання, його емоційного навантаження на реципієнта.

Серед експресивних мовних ресурсів у епістолярному дискурсі найбільшої уваги потребують лексичні, оскільки слово є провідною одиницею мови, що допомагає схарактеризувати образи, виразити симпатії чи антипатії, передати авторське бачення описуваних подій, осіб, ситуацій, тобто є основою для відповідного сприйняття змісту повідомлення. Експресивність може міститися у значенні окремого слова (така лексема виступає синонімом до нейтральної назви явища або поняття), а може створюватися описово (контекстом).

Найбільш поширеним засобом вираження емоційного стану епістолярних комунікантів є експресиви, що слугують для опису почуттів, а також передачі емоційних відтінків в оцінці явищ, подій, людей тощо та поділяються на дві групи: лексеми, що містятьпозитивну емотивну оцінку, та слова, що виявляютьнегативну емотивну оцінку.

Експресивна лексика співвідносна з внутрішніми емоціями та переживаннями їх авторів. Використання експресивів дає авторові змогу викликати у реципієнта адекватну реакцію, спричинити емоційний ефект, переживання, що відповідають його намірам і змушують вдаватися до вибору тих чи тих мовних одиниць.

Для вираження експресивної оцінки в епістолярному текстовому масиві актуалізується цілий комплекс мовних засобів: якісно-оцінні прикметники, рідше прислівники, оцінний ефект яких може посилюватися шляхом поєднання з підсилювальними модальними частками; поєднання оцінного слова (іменника, прикметника, дієслова та ін.) з прислівниками міри і ступеня, що вказують на найвищий ступінь вияву ознаки тощо.

У приватному побутовому листуванні, яке близьке до розмовного мовлення, окрему групу утворює експресивіврозмовно-просторічна лексика. Такі мовні одиниці (що часто не є характерними загалом для мови конкретного автора) ніби «вириваються» в моменти емоційних станів. Таке вживання розмовних лексем стилістично мотивоване і сприяє відтворенню живомовних структур.Уживання просторіч є одним із експресивно-зображальних прийомів, виявлених у листуванні.

БАБЕНКО Олена,
АНДРЕЄВА Дар'я, ДЕНИСЕНКО Ірина

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ТА ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПЕЙЗАЖУ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ

Одну з найважливіших функцій у літературі виконує пейзаж. За допомогою нього митець втілює своє власне бачення світу. Як і інші художні образи ця важлива складова літератури пройшла складний і довгий шлях свого розвитку. До XVIII пейзажів у літературі майже не існувало. У творах Античності і Середньовіччя їм приділялося дуже мало уваги. Вони були присутні, але мінімально і служили лише для позначення місця дії. Гуманістичні ідеї епохи Відродження створили необхідність використання художніх форм та засобів, за допомогою яких можна було б відтворити внутрішній світ людини.

Пейзаж пояснюється як динамічне лінгвокогнітивне утворення, що виникає при формуванні образного простору тексту художнього твору як наслідок контекстуальної взаємодії номінативних образів і одиниць. У поетичних творах пейзажні описи характеризуються просторовою незамкненістю, цілісністю образів, відсутністю узагальнень природних об'єктів та явищ, антропоцентричною спрямованістю.

Поняття «пейзаж'» має декілька пояснень: ландшафт, вид цього місця, або презентація у словах, або зображення такого місця, виду (панорами). Пейзаж зображує зовнішній світ крізь суб'єктивний досвід людини. Пейзаж – це не лише навколишній світ, який людина бачить, це – конструкція, композиція цього світу.

У зображенні пейзажного образу використовуються лінгвокогнітивний та синергетичний аспекти, які дають змогу розкрити механізми його формування.

Дослідження пейзажного образу в художньому тексті з позицій когнітивного аспекту спрямовано на проникнення до концептосфери не лише окремої люди, а навіть і цілого народу, тобто дає змогу прослідкувати як й індивідуальний стиль автора, так і існування та перетворення базових концептуальних моделей, що функціонують у межах певного суспільства. Інший підхід – синергетичний, стає основним для пояснення причини виникнення численних інтерпретацій і також розкриття ірраціонального мислення [1,2,3,4].

Формування пейзажного образу – це скомпонований лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний процес, який задіює в собі різноманітні лінгвокогнітивні та синергетичні операції.

Розглянемо на прикладі основні маркери пейзажу. Так, прикладом опису пейзажу є уривок із віршу Роланда Робінзона "The Drovers" (Гуртовики): *Over theplains of the whitening grass**(Повз рівнину вицвілої трави та)**and the stunted mulga the drovers pass, **(низькорослої малги проходять гуртовики)**and in the red dust cloud, each side **(і у хмарі червоного пилу, з кожного бок)у**of the cattle, the native stockmen ride. **(від тварини їде місцевий чередник).***

У наведеному уривку до світу природи належать такі номінативні одиниці *plain, grass, mulga, cattle* і до явищ природи *cloud*. Володіючи знаннями про те, що рівнина, це велика плоска територія землі (*a large area of flat dry land*) у людини утворюється відповідний образ, який за допомогою лексичних одиниць *grass, mulga, cloud* та епітететів *whitening, stunted, red dust* доповнюється і в кінцевому результаті формується цілісна картина – рівнина із низькорослими деревами та сухою травою, яку перетинають спрагла худоба та чередники. Варто зазначити, що у цьому тексті елементи природи та природні явища викликають не одиничне враження, а цілу низку, наприклад: «*corroding blood-red hills*» – *розсічені схили, / які немов би кров почервоніли*, де довершено поєднуються форма і колір, що характеризує образ схилу під розпеченим сонцем.

Отже, пейзаж відіграє роль складника у художньому творі. Він важливий їх елемент. Природа тісно пов'язана із зовнішнім та внутрішнім життям людини. Пейзаж в художньому тексті не є випадковим, він взаємодіє з іншими видами зображення предметного світу, із зображенням персонажів, їх внутрішнього стану і також пов'язане з художнім значенням тексту, з його семантико-стилістичною структурою в цілому.

У пейзажі відображаються особливості літературного напряму, методу, жанру та стилю. Пейзаж може не тільки зображати природу, а також виражати ідеї або бути важливим за своїми художніми якостями, сприяти вихованню моральних, етичних цінностей, релігійних, політичних вподобань.

Література

1. Бабелюк О. А. Стилістичні засоби і прийоми крізь призму лінгвосинергетики. Вісник КНЛУ. Київ, 2010. Т. 14, № 1.

2. Потебня А. А. Теоретическая поэтика. Мысль и язык. Поэзия. Проза. Сгущение мысли [Електронний ресурс] Режим доступу: http://smalt.karelia.ru/~filolog/lit/potebnia.pdf.

3. Маслова Ж. Н. Поэтическая картина мира и ее репрезентация в языке: автореферат дис. доктора филологических наук: 10.02.19. – Тамбов, 2011. 44 с.

4. Чернец Л. В., Хализев В. Е., Бройтмани С. Н., Себина Е. Н. Пейзаж. Введение в литературоведение: литературное произведение: основные понятия и термины: учебное пособие / [под ред. Л. В. Чернец]. Москва, 2000. 556 с.

БЕЦЕНКО Тетяна

АДВЕРБІАЛЬНІ ТЕКСТОВО-ОБРАЗНІ УНІВЕРСАЛІЇ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ МІРИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ДУМАХ

Зазначений різновид адвербіальних текстово-образних універсалій в українських народних думах представлений власне прислівниками (двочленними одиницями): *мало-немного* [УНД 1972: 160(3), 163, 204, 205, 206(2), 207, 208, 273, 369] та адвербіалізованими прийменниково-числівниковими формами: *по два, по три кайдановъ набывае* [УНД 1972: 135], *по два, по три старії кайдани і новії ісправляти* [Д 1959: 41], *По два, по три кубка в руки наливає* [УНД 1972: 144 (2)], *по два, по три кубки* [Д 1969: 83], *По три, по два старії кайдани і новії посправляв* [УНД 1972: 144]; останній різновид структур показовий тим, що засвідчує комплетивні відношення – «предмети і їх кількості». Для дум як творів фольклорних характерне використання епічних чисел два, три (переважно), чотири (рідше), а також дванадцять, сорок, тридцять, дев'ять, сім та ін.

Модель «Прийменник по + числівник + іменник у Називному (Родовому) відмінку + іменник у Родовому відмінку (прикметник)».

По двоє кайданів [УНД 1972: 106]; *по три пучки терну* [УНД 2009: 132], *по три пучки тернини* [УНД 1972: 107, 108, 108, 110; УНД 2009: 127, 129], *по три рази* [Д 1959: 37; УНД 1972: 107 (2); УНД 2009: 129], *по три пучки тернових* [Д 1959: 37; УНД 1972: 107, 110; УНД 2009: 129], *по чотири червоної таволги* [УНД 1972: 108, 108], *по три пучки колючої тернини та по чотири червоної таволги* [УНД 1972: 112 (3)], *по три пучки тернини, / По чотири червоної таволги* [УНДІП 1955: 13], *По три мірці пороху підсипати, / По три кульки свинцевих набивати* [УНД 1972: 99]; *По дві штук гармат* [УНД 1972: 147].

Трапляються випадки конструювання адвербіальних текстово-образних універсалій із значенням міри на основі прийменниково-числівникової транспозиції типу «прислівник + іменник»: *потричі на день* [УНД 1972: 392, 395, 399 (2)].

Модель «Прийменник за + числівник + іменник у Родовому відмінку».

За три версти [УНД 1972: 139], *за штири доби* [УНД 1972: 285], *за дев'ять років* [УНД 1972: 196], *за дев'ять літ* [УНД 1972: 193], *за тридцять три годи* [УНД 1972: 127], *за сім літ* [Д 1959: 35].

Модель «Прийменник за + іменник у Родовому відмінку + прийменник за + іменник у Родовому відмінку».

За півчаса, за півгодини [УНД 1972: 255].

Модель «Частка не + прийменник за + прикметник + іменник у Знахідному відмінку + прийменник за + іменник у Знахідному відмінку»

Не за великий час – за годину [УНД 1972: 245, 257].

Особливістю двох останніх моделей адвербіальнихтекстово-образних універсалій є те, що вони містять вказівку на час та його обсяг (це уточнюється з допомогою числівника), тобто на кількісний вимір часу, часову міру. Таким чином, розглядувані текстово-образні універсалії суміщають семантику міри (кількості) і часу (темпоральне значення).

Модель «Прийменник на + числівник + іменник».

На дві часті [УНД 1972: 162, 165, 167, 212[, *на три часті* [УНДІП 1955: 63; Д 1959: 41, 45; Д 1969: 80, 126; УНД 1972: 142, 164 (2), 171 (2), 185, 205, 220, 280, 386, 389, 393, 396, 396, 398, 401, 404, 406, 408, 409, 192, 196, 258, 274 (2); УНД 2009: 777, 779, 780, 782, 785],*на дванадцять частей* [УНД 1972: 203]. Адвербіальні текстово-образні універсалії зазначеної структури пов'язані з поділом певної кількості чогось. Наприклад: Якби мав наш найменший брат на Озівському полі марно загибати, / Так ми будемо свою батьківщину *на дві часті* паювати [УНД 1972: 165]; Став на дві часті худобу розділяти [УНД 1972: 167], Нащо ж ми будемо меншого брата піджидати / Да *на три часті* худобу розділяти [УНД 1972: 171], А козацький суд молодецький / *На три часті* розбиває [УНД 1972: 401].

Модель «Іменник + іменник»

Модель «Іменник + іменник» з численними різновидами представлена такими структурами: *цебер меду* [УНД 1972: 306 (2)]: Тепер мені *цебер меду,* а другий горілки насипай [УНД 1972: 306], *по цебру меду, оковитої горілки* [УНД 1972: 299]: *По цебру меду, оковитої горілки* постановляли [УНДІП 1955: 74; НД 1986: 97; УНД 1972: 299], *цебер меду, кінву горілки* [УНД 1972: 241; УНДІП 1990: 104]: *Цебер меду, кінву горілки* наточила, у брами стала [УНД 1972: 241; УНДІП 1990: 104], *за цебер меду* [УНД 1972: 300; НД 1986: 98]: Став шинкарці молодій за *цебер меду* застановляти [УНД 1972: 300; НД 1986: 98],*бочку меду* [УНД 1972: 254]: *Бочку меду*, а другу оковитої горілки викотила [УНД 1972: 254], *пару коней* [УНД 1972: 282]: Господар волоський / *Пару коней* у коляску закладав [УНД 1972: 282].

Модель «Повторювані числівник та іменник (+ частка, сполучник)»

У окремий різновид адвербіальних текстово-образних універсалій на позначення міри виділяємо структури, що утворені шляхом поєднання повторюваних часток *не, ні* (і без них) та іменників і числівників. Це – власне фольклорні формули, що запозичені з таких епічних творів, як казки: *не день, не два, не три, не чотири* [УНД 1972: 163, 179, 183, 192, 197], *три дні й три ночі* [УНД 1972: 203, 245], *ні день, ні два, ні три, ні чотири* [УНД 1972: 217], *не раз, не два* [УНД 1972: 339, 341, 383], *не раз і не два* [УНД 1972: 337], *і не раз, не два* [УНД 1972: 344], *два дні і дві ночі* [УНД 1972: 153], *три дні, три ночі* [Д 1969: 112].

Адвербіальні текстово-образні універсалії цього різновиду показові тим, що, маючи в своєму складі епічне (символічне) число, виступають водночас і як елементи композиційні, і як елементи ідейно-змістові. Характерним прийомом у думах є нанизування таких структур:

То турки-яничари добре дбали,
то *три пучки* тернових у руки червоної таволги набирали,
Од ряду до ряду заходжали
та *по три рази* в одно місто бідного невольника затинали <…>[УНД 1972: 107].

У цілому означені конструкції формують епічний стиль думової оповіді.

Література

1. Думи. Київ, 1959. 187 с.[Д 195].
2. Украинские народные думы. Москва, 1972. 560 с. [УНД 1972].
3. Українські народні думи та історичні пісні / Упор. П.Д. Павий, М.С. Родіна, М.П. Стельмах / За ред.. М.П. Рильського і К.Г. Гуслистого. Київ, 1955. 660 с. [УНДІП 1955].

БРАЇЛКО Юлія

ІДЕОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ТОПОНІМА *МОСКВА* (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЇ ДМИТРА ПАВЛИЧКА)

Топонім *Москва* є одним з найчастотніших у поезії Дмитра Павличка. Домінантна його функція – ідеологічна, потрактована мовознавцями як «ідеологічно вмотивавана оцінка денотата» [1, с. 33]. В аналізованому матеріалі спостерігаємо різновекторність цієї функції: конотації власної назви *Москва* є діаметрально протилежними – максимально меліоративними або максимально пейоративними. Це спричинене поступовою еволюцією світоглядних переконань поета: *Ще слово йде моє звеличувать* ***Москву*** */ За правду світову й свободоносну вроду, / За все, що маю я, за все, чим я живу, / За волю українського народу* (1954–1978); *Так, я складав натхненні оди, / Пісні компартії,* ***Москві****, / Що обіцяли рай свободи, / Де рівні мови і народи, / Щасливі люди трудові* (1990); *Ми власну душу осквернили / Гіркою службою* ***Москві****<…>*(2002).

Якщо ідеологічна функція топоніма *Москва* в поезії Д. Павличка пов'язана з позитивною оцінкою, то в тексті здебільшого актуалізована семантика дружби, братерства, єдності: *Хай свобода вам, як мати сниться, / Львів, натхнений дружбою* ***Москви****, / І над краєм радісна зірниця*; *«Прийди до мене, брате, у* ***Москву****», – / З віків лунає голос побратима. / Ця дружба, як стіна неопалима / Софії золотої*; *Люблю, люблю я Україну, / <…> / Ту Україну, що до бою / Вела Богданові полки, / Ту Україну, що з* ***Москвою*** */ З'єднала Київ на*

віки; *Роздавлять тебе* [Валуева скретинілий онуче] */ мої діти / і друзі – / Посварити з* ***Москвою*** */нас / не старайся.*

Негативне конотативне забарвлення топоніма *Москва* загалом корелює зі значенням ‘ворог’ і супроводжуване актуалізацією в контексті семантики:

– служіння: *А за дверима, в коридорі, / Вже ходять служники* ***Москви***;*<…> Діди вмирали, служачи* ***Москві*** *<…>*; *Ми триста років* ***Москві*** *служили, / Пора настала – вставай з колін!*; *Знов буде бій, впадуть підступні чвари, / Знов честь і правда будуть наяву, / І знову нас клястимуть яничари, / Навколішки вітаючи* ***Москву*** *<…>*; *Ревні слуги* ***Москви****, малороси-майори / <…> / Віддали б йому світ і небесні простори <…>*;

– неволі, рабства: *Прийшла за славою гонитва, / І ми рабами стали знов. / Рабами не* ***Москви****, а слави <…>*; *Вставай та кайдани порви,* [Україно] */ Дай познак, ясніший від грому, / Що ти не рабиня* ***Москви****, / Й рабою не будеш нікому*; *Та наше горе і прокляття / В тім, що далися ми в ярмо / Самі, по власній волі й згоді, / Повіривши у честь* ***Москви***;

– знущання, катування: *Знов* ***Москва*** *розпинає народ, / Що повстав за державу свою, / Знов закутих в залізо заброд / Зустрічає чеченець в бою*; *Та вже не муч* ***Москвою*** *і Сибіром, / Дай нам перепочити од ярма*;

– смерті: *<…> Платить домовинами* ***Москва***;*Письменство українське ясночоле, / Залиті кров’ю злотні ореоли, / Пробиті ззаду, збиті з голови / Вогнем братерським – кулею* ***Москви***!; *Це ж твоя правда й честь, твоя незламна воля, / Що з-під полтавського, Мазепиного поля, / Із мертвих піднялась, могутня і жива, / Коли тебе на смерть приодягла* ***Москва****.*

Підсилює пейоративність аналізованого оніма його антропоморфізація. Вона здійснюється різними художніми засобами: наданням нехарактерних динамічних ознак (***розпинає*** *народ*; ***платить*** *домовинами*),перифразою, утвореною словами із прозорою емоційно-оцінною маркованістю (*Плачте, матері, й копайте ями, / І хрести поставте над синами, / Що пішли вмирати за* ***Москву****, / За* ***тупого, п’яного вандала****<…>*), потрактуванням референта топоніма як власника людського тіла (*Ненавиджу твою* [Україно] *покору, / Присяги Кобзарю криві, / Забудькувату душу хвору, / Під* ***ноги*** *стелену* ***Москві***!; *І не будьте пихатими, / бо як Польща вмиратиме, / то загинете й ви / під* ***п’ятоюМоскви****!)* тощо.

Для увиразнення семантики ворожості Д. Павличко застосовує і прийом топонімної взаємодії, уживаючи як контекстуальні синоніми до лексеми *Москва* інші ойконіми (у метонімічному значенні відповідних хоронімів – назв країн, ворожих до України в минулому): *Коли душили нашу мову /* ***Варшава****,* ***Відень*** *і* ***Москва****, / Ми з праху поставали знову <…>*; *<…> Не дав би йти сліпма в пожежу бойову, / Вмирати* ***за Берлін****, вмирати* ***за Москву****!* За нашими спостереженнями, цю тенденцію започаткував Т. Шевченко, хоч і дещо завуальовано: *Так от як кров свою лили / Батьки за* ***Москву*** *і* ***Варшаву****, / І вам, синам, передали / Свої кайдани, свою славу!*).

Зауважимо, що для виконання ідеологічної функції лексема *Москва* в поетичному мовленні Д. Павличка лише один раз актуалізує свою традиційну астіонімну семантику: *<…> їй* [смерічці – Ю. Б.] *личило б стояти між ялинок / Побіля Мавзолею* ***уМоскві****.* У решті випадків вона набуває макротопонімних (хоронімних) сем унаслідок синекдохи (*Москва = Росія*) та/або значення ‘російська влада’. Зіставлення топоніма *Москва* з назвою іншої столиці вможливлює набуття ним ознак символу імперії/імперськості: *Бийтесь, дурні, / Горіть, неначе сміття в урні, / Та захлинайтеся в роздорі, / На отаманство й велич хворі, / Ті всяклі* ***Римом****, ті –* ***Москвою****. / А всі – тюрмою віковою!* Крім того, подибуємо актуалізацію значення ‘вороже військо’: *<…> Ділилася душа, тремтіла булава, / А навкруги в степах стояла вже* ***Москва*** *<…>*; *<…> Прапори лопотять над його головою, / Наче душі дітей, що закрили собою / Шлях на Київ* ***Москві*** *на полях біля Крут.*

Отже, онім *Москва* у поезії Д. Павличка виконує виразну ідеологічну функцію, яка є оцінно різновекторною. Здебільшого йому надано негативного забарвлення, пов’язаного зі значенням ‘ворог’.

Література

1. Ільченко І. І. Топоніми в перекладних поезіях В. А. Чабаненка: ономастичні спостереження. Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 10–11 лист. 2017 р.). С. 31–34.

ВІТРУК Надія

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ СТИЛІ МОВЛЕННЯ

Односкладні речення функційної сфери репрезентації – стилістично забарвлені конструкції, не «нейтральні». Про це зазначали ще з середини ХХ століття як українські (Л. Біятенко, С. Дудик), так і російські дослідники (О. Попов, В. Бабайцева). Завдяки лексико-семантичному наповненню ці речення спроможні стисло й чітко розкрити суть думки, швидко відтворити та зафіксувати основні її деталі в будь-яких стильових умовах з відповідною супровідною інтонацією.

Аналіз теоретичного матеріалу з питання дослідження стилістики номінативних речень дуже об’ємний. Станом на ХХІ століття наявні наукові праці, у яких вже певною мірою висвітлені чи частково охарактеризовані стилістичні можливості односкладних речень репрезентації. Особливо широко, за твердженнями сучасної дослідниці А. Коваль, номінативні речення вживають у художніх текстах, при чому в усіх жанрах поезії, прозі та драматургії. У цьому стилі односкладні конструкції виконують насамперед описову функцію, створюючи предметно-зорову образність. Завдяки своїй лаконічності та місткості ці речення можуть легко передати рух, звуки, динаміку певних подій, а також здатні відтворити різні емоційні стани персонажів.

Стилістичний потенціал односкладних речень репрезентації, вжитих у художньому стилі, реалізується насамперед у:

а) побудові (непоширені, поширені, напр.: *Степ. Тиша* і *Заспані діти*);

б) розміщенні у тексті (препозиція, інтерпозиція, постпозиція);

в) лексико-семантичному наповненні головного члена речення (наприклад, порівняймо синтаксичні одиниці *Молодець!* і *Молодчинка!*)

г) здатності утворювати різні стилістичні фігури, як-от:

 апосіопеза, напр.: ***Жартівливі гості***...***Голосний бенкет***...***Тарелі повні і кипучі чари***...***А далі темрява***...***Нічні кошмари І прокиду жахливого ява***...(М. Рильський); ***Сонні верби… Привітна розмова… Синій місяць у дзеркалі вод…***(В. Сосюра);

 посилювальний повтор, напр.: *Почуття лиха не покидало.* ***Чорний камінь в грудях… гострий камінь… тяжкий камінь***(Р. Федорів); ***Дурень, дурень! Засліплений, егоїстичний дурень!***(І. Франко);

 експресивний повтор, напр.: ***О моря гул! О моря гул!..*** *І шарудіння хвиль на пляжі…* (В. Сосюра); ***Письмовий стіл, перо і черевик. Той дуб. Той граб.****Та бричка, що у стайні.****Той чорт. Той граф. Того паперу жмут. Та станція. Той поїзд.*** *І останні його слова: «Тікати… доженуть…»*(Л. Костенко);

 анафора, напр.: ***Холодний край… Холодний люд… Холодні Земля і море. Марне та скупе Життя***(М. Рильський); ***Березовий шум, березовий дим, березова радість*** (П. Мовчан); ***Ото мій шлях.*** *Повернення. Чи – не.* ***Ото мій шлях.*** *Світ за очі – єдино* (В. Стус);

 епанафора, напр.: ***Кімната. Стіни. Тінь. Тінь небуття*** (Т. Севернюк); ***Сумне каламутне життя, вік у ярмі***...***Вік без просвітку, вік без надії… робота… робота… робота… і все для других… для других… для других***... (М. Коцюбинський);

 ампліфікація, напр.: ***Болото. Болото. Паркан і вода.*** *І стежка ряба – за людськими ступнями. За хвилею хвиля. І день – поза днями.* ***І дим од пожарищ. І жовта***

орда. І сонце в запоні обірваних хмар і тінь колиска і опасиста й тлуста і щовб крутояру(В. Стус); ***Жайворон у небі, жита коливання, в мареві тремтливім села і сади… Перші і несміливі промені кохання, рейки, і вагони, і копри, й мости…*** (В. Сосюра);

 градація, напр.: *І як почалося, як почалося!* ***Знищення Хрещатика й прилеглих до нього кварталів… Небачена людством трагедія Бабиного яру… Кошмари Дарницького фільтраційного і Сирецького поліційного таборів… Щоденні масові страти заложників… Повальні облави, обшуки, реквізиції… І шибениці, шибениці, шибениці…***(О. Мусієнко); ***Мури, мури, грати, кайдани, рушниці, замки…***(С. Васильченко);

 тавтологія, напр.: *Який же я пеньок неотесаний! Хто я врешті для неї? Здохляк,* ***чужа-чужина****, ярмо на шиї* (О. Мусієнко); *„****Диво дивне!****" – подума я…* (І. Франко);

 асиндетон, напр.: ***Шомполи… Реквізиції… Валюта…*** *Хоч день, та наш!..* (О. Гончар); ***Зупинки. Аварії. Перон. Гучномовці. Зали чекання. Карти***(Л. Костенко);

 плеоназм, напр.: *Їй день віку, та й того я ще укоротити маю…* ***Стидка-бридка!****.. А ти мені якраз під норов підійшла…* (Панас Мирний);

 полісиндетон, напр.: *І снився їй народ, такий до болю милий!* ***І зорі, і вітри, і чорний-чорний ліс***; ***І шум, і крик, і різні голоси, і глиб лісів, жорстока і похмура***(Л. Костенко); ***Погоня… І постріл… І змилений круп…***(Б. Олійник);

 антитеза, напр.: *– Я ж тобі казала Подати чаю! – Фе!* ***Холодний чай! – Який гарячий!*** *– Хусточку подай!* (М. Рильський); *Сніг на віях.* ***Правда і брехня****. Мить, що потім мрією стає* (Д. Павличко); *22 грудня.* ***Найкоротший день року.*** *І* ***найдовша ніч***(Л. Костенко);

 рефрен, напр.: ***Зима. Паркан. І чорний дріт на білому снігу.*** *І ворон – між окляклих віт – гнеться в дугу. …* ***Зима. Паркан. І чорний стовп, мережка шпичаків.*** *Злодійський огирів галоп, вогненний грім підків* (В. Стус); ***Констанца. Море. Ніч і казіно. Поет і Муза.*** *Може – Вероніка. …* ***Констанца. Море. Непогаслі дати. Сон літніх мрій*** (Т. Севернюк);

 парцеляція, напр.: *Ішли.* ***Болото****. Падали.* ***Туман****. Стріляли.* ***Кров.*** *Не знали.* ***Цар і пан. І смерті хрип. І чорний піп. Болото.*** *І квакали жабами патріоти* (М. Рильський); *Змінився наш обрій веселий.* ***Окоп. Залізниця. Гармата. Дуби, посивілі від пилу. Світанки рожево-сухі***(А. Малишко).

Характеризуючи творчість окремого письменника, можна виявити чимало власне авторських стилістичних прийомів, що значно поглибить теорію з вивчення стилістики односкладних речень репрезентації у художньому стилі мовлення.

ГАДЮК Руслана

КАТЕГОРІЯ ІНТЕНЦІЇ ЯК ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ ВИСЛОВЛЕННЯПРОХАННЯ

Багатовекторний характер сучасної лінгвістики зумовлює різноаспектне вивчення мовних одиниць. Визначення потенціалу модальних компонентів, їх здатності визначати кількість і якість залежних від них словоформ, відбувається в безпосередній проекції на основний суб'єкт комунікації – адресанта, беручи до уваги характеристики свідомості (інтенційність) та здатність автора до розумового сприйняття і переробки зовнішньої інформації (когнітивність). Опираючись на таке твердження можемо говорити про можливість нових поглядів на вивчення традиційних, усталених понять, а також перспективи детальнішого аналізу функційних можливостей та потенціалу мовних одиниць в процесі комунікації.

Інтенційні потреби комуніканта виробили систему вербалізованих засобів, які репрезентують різне за інтенсивністю волевиявлення (вимога, благання, наказ, заборона, прохання, тощо). Інтенції прохання передають адресоване волевиявлення, що входить до мотиваційно-утилітарної сфери мовної особистості. На відміну від вищезгаданих мовних

актів, в яких основною дійовою особою є суб'єкт мовлення, який змінює оточуючу дійсність повідомленням певної інформації або спробою її отримання, головним героєм комунікативного акту прохання є адресат, і саме він має змінити дійсність своїми діями, до яких стимулює мовець. Чи будуть ці дії виконані адресатом, чи ні, здебільшого залежить від характеру взаємовідносин учасників комунікації, їх соціальних ролей, а також різних зовнішніх чинників.

Відповідно до академічного словника української мови, прохання – ввічливе звертання до кого-небудь з метою домогтися чогось, спонукати адресата до дії, необхідної адресантові. Джерелом спонукання є мовець, а виконавцем і відповідальним за прийняття рішення – реципієнт.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що категорію прохання здавна розглядали у зв'язку і як елемент спонукальності. Така проблема перебувала в дослідницькому полі як закордонних лінгвістів (І. Андреєва О. Бєляєва, А. Дорошенко,Дж. Сьорль,Н.Формановська,М. Косилова,В. Храковський та ін.), таків працяхукраїнськихучених(Л. Бережан,Г. Дрінко, М. Каранська, С. Шабат-Савка). Проте, незважаючи на значні напрацювання, пов'язані з визначенням категорійного статусу спонукальної модальності, у лінгвістичній теорії все ж залишаються питання, що потребують вивчення модальної семантики категорії «прохання», засобів її вербалізації, визначення їх можливостей у творені інтенцій мовця.

Характерно, що через певні позамовні умови властива проханню риса спрямованості дії на користь мовця може перетворитись у спрямованість дії на користь слухача. Це вказує на існування прохання у мовленнєвому акті. Його характерною ознакою є зацікавленість мовця у тому, щоб схилити адресата до виконання певної дії або прийняття якого-небудь рішення для блага останнього [1, с. 167]. Цеможе супроводжуватисьзабарвленням відкритої небайдужості або переживання за стан адресата. Інтенція прохання висловлюється стверджувальними, питально-заперечними реченнями, або імперативними реченнями. Стверджувальні і питально-заперечні висловлювання різняться емоційним відтінком і можуть виражати настрій співчуття та хвилювання, у імперативних конструкціях є лексеми сакрального характеру, так звані маркери. Прохання розуміють як емоційно ускладнене спонукання, адже учасники комунікативного акту якоюсь мірою залежать один від одного. Так, автор прохального висловлення повністю залежить від рішення того, кому це висловлення направлене – виконувати чи не виконувати прохання свого співрозмовника. З іншого боку, А. А. Прокопчук вважає, що «прохання в якійсь мірі накладає певну моральну відповідальність на адресата, незалежно від його реакції на прохання» [3, с. 81].

Комунікативні акти прохання, поряд з іншими актами мовлення, володіють розвиненою системою мовних стереотипів, які виражають ілокутивні функції. Так, до груп спеціалізованих засобів вираження інтенції прохання відносяться дієслова, смисловим і предикативним центром яких також є дієслово. Звідси, дієслово є основним засобом реалізації інтенції прохання. В якості додаткових засобів можуть використовуватись слова, словосполучення, частини складного речення, етикетні форми з певною семантикою.

Інтенція прохання за своєю природою може мати простий або складний характер, хоча, як ілюструє наведеним прикладом О. Почепцов, «у більшості випадків мовленнєва дія та мета, що нею реалізується, виступають лише етапом на шляху до досягнення головної мети мовця. Першу з цих цілей ми назвемо вихідною метою, або вихідною інтенцією, а другу – кінцевою метою, чи кінцевою інтенцією» [2, с. 75]. Дослідник, доприкладу, демонструє інтенціональний розбір висловлювання *Як дістатися до вокзалу?* «Вихідна інтенція мовця полягає в тому, аби запитати адресата про те, як доїхати до окзалу, тобто спонукати адресата видати цільову інформацію, а кінцева – в тому, аби добратися довокзалу» [2, с. 75]. Вважаємо, що така диференціація є досить умовною, адже все ж таки основний акцент робиться на кінцевій меті, інтенції, саме вона є причиною звертання автора до свого співрозмовника.

Отже, кінцева інтенція і є власне первинною метою мовця, його спрямованістю та істинним наміром, це ідеальний образ чи стан справ, якого він планує досягти. Автор комунікації може переслідувати різні цілі: познайомитись з іншою людиною, купити квиток на автобус, отримати посаду на новій роботі тощо. І про них автор не обов'язково має інформувати свого співрозмовника. Вихідна інтенція завжди узгоджується і залежить від кінцевій інтенції, вона є лише засобом реалізації кінцевої інтенції.

Література

1. Наумук О. В. Мовні засоби вербалізації поради: когнітивний та прагматичний аспекти: монографія. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2012. 211 с.

2. Почепцов О. Г. Основы прагматического описания предложения. К.: Вища школа, 1986. 116 с.

3. Прокопчук А. А. Текст и предложение . *Вестн. Харьк. гос. ун-та.* Х.: Основа, 1992.№ 372.С. 81.

ГАЛАУР Світлана

ПОЗИЦІЙНЕ АКЦЕНТУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Сучасне мовознавство осмислює низку проблем перцепції тексту, для розв'язання яких цінною постала теорія регулятивності. Вона покликана зафіксувати лінгвальні стимули пізнавальної діяльності адресата, який у процесі прочитання проектує безпосередньо виражений зміст на глибинні пласти твору й проходить шлях від сприйняття тексту до його розуміння. В аспекті теорії регулятивності аналізують способи організації в тексті регулятивних засобів та оформлення регулятивних мікроструктур, отже, дешифрують розгортання естетичного змісту тексту.

Універсальним способом привернення уваги читача до значущих із комунікативного погляду текстових одиниць є позиційне акцентування як висування елементів тексту в «сильні позиції» [1, с. 2]. Відповідно до закону німецького психолога Г. Еббінгауза, зокрема зафіксованого ним у численних експериментальних дослідженнях правила «межі» [2], «початок та кінець будь-якого інформаційного ряду зберігається в пам'яті людини краще, ніж його середня частина» [3, с. 548]. Цей спосіб ієрархізує компоненти змісту, установлює зв'язки між суміжними й дистантними однорівневими та різнорівневими текстовими елементами, посилює естетичне сприйняття художнього повідомлення.

Прийоми позиційного акцентування застосовують як на рівні макроконтексту, так і на рівні мікроконтексту.

Макроконтекстні прийоми позиційного акцентування актуальні для облігаторних (білятекстових, текстових) та факультативних (білятекстових) елементів. У сильній позиції тексту перебувають:

1) заголовок, який, конденсуючи в собі весь текст, має значний проспективно-прагматичний потенціал;

2) підзаголовок, що традиційно організовує сприйняття твору згідно із запрограмованими автором жанровими параметрами;

3) епіграф, який експлікує авторський задум та започатковує сюжетну лінію;

4) присвята, що, установлюючи емоційні відношення, упливає на відкритість тексту читачеві;

5) початок та кінець твору, які мають особливе значення для читача: події в тексті сприймаються з опертям на прочитане на початку твору, а кінець твору виформовує цілісне уявлення про них;

6) інтродуктивний та інферативний блоки, важливими завданнями яких є констатування концептуальної інформації чи задоволення інтересу читачів, по-особливому чутливих до прочитаного.

Достатньо поширеним явищем у сучасній художній прозі є акцентування в макроконтекстних сильних позиціях онімів, ключових слів, інтертекстуальних украплень.

Мікроконтекстні прийоми позиційного акцентування передбачають актуалізацію текстового елемента на початку речення, у його кінці, в окремій чи незвичній позиціях. Назвемо з-поміж них такі:

1) ідентична структурна організація початкової частини суміжних речень, яка детермінує адекватне налаштування на прочитання твору, – підметова, присудкова або обставинна;

2) сегментована конструкція з називним уявлення, що регламентує особливу психологічну напругу, настрій очікування, підкреслює тему, об'єктивує філософські роздуми автора, провокує ситуацію спогадів важливих історичних подій, поглиблює внутрішню характеристику персонажів;

3) позиційні типи повторів, які надають текстовим фрагментам глибшої переконаності, указують на виваженість думок письменника,– анафора, епіфора, анадиплоза, епанода;

4) абзацне виокремлення мовної одиниці, що є своєрідною підказкою для правильного опрацювання реципієнтом інтелектуальної та емоційної інформації;

5) парцеляти, які актуалізують важливу відповідно до інтенції автора інформацію, сприяють уникненню двозначності;

6) стилістична інверсія, що дає змогу перемістити логічний наголос, унаслідок чого інвертований елемент набуває прагматичної конотації.

В основу регулятивних макроконтекстних і мікроконтекстних прийомів позиційного акцентування покладено експресивно-стилістичний інструментарій. Позиційне акцентування впорядковує в художніх текстах особливі регулятивні мікроструктури – рамкові. У межах таких мікроструктур спостережено тісний зв'язок між текстовими одиницями, вилучення яких може спричинити втрату не лише структурної цілісності тексту, але і його змісту.

Література

1. Арнольд И. В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста. Иностранные языки в школе. 1978. № 4. С. 6–13.
2. Ebbinghaus H. Uber der gedächtnis. Leipzig, 1985. 169 s.
3. RoeskeleinJ. Elsevier'sdictionary of psychological theories. Burlington, 2006.692 p.

ГОРБОНОС Ольга

МОВНО-СТИЛЬОВІ КОНСТРУКТИ ЯК СКЛАДОВА ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ПЕРЕХІДНИХ ПЕРІОДІВ (на матеріалі літературно-казкових творів початку XIX століття)

Сучасна наукова думка свідома того, що мовно-художній світ як складова авторського світообразу літературного твору – це складний вербально-оцінний конструкт, розкриття особливостей якого можливе з одночасною орієнтацією і на концепти індивідуально-авторського творчого стилю, і на особливості національного культурно-мовного середовища. Дихотомічність природи даного культурно-естетичного явища набуває особливої актуальності в перехідні періоду розвитку націосоціуму, коли відбувається процес утвердження нових естетико-мовних явищ як форми утвердження провідних тенденцій життя суспільства в цей період. Саме до переломних періодів буття нації і відноситься період початку XIX століття.

В естетичному просторі нової української літератури перших десятиріч XIX століття відбувалося утвердження як однієї з найпродуктивніших стильових течій поетики бурлеску, найглибиннішим виявом якого стають жанри бурлескно-травестійної поеми, літературної казки, окремих драматичних творів та ін.

Як відомо, в вербально-образній структурі літературної казки спостерігається єдність індивідуально-творчої парадигми її творення, народно-казкової поетики та власне літературних традицій конкретного естетичного простору. Дані образно-художні компоненти

набувають яскравого характеру й у літературних казках П. Білецького-Носенка – одного з найбільш яскравих постатей просвітницької генерації культурно-освітніх діячів початку XIX століття. Успіх «Енеїди» І. Котляревського – упровадження письменником бурлескно-травестійних традицій для трансформації інонаціональної легендарно-героїчної епопеї в національно-побутовий твір, що торкався актуальних проблем і водночас становив новаторське явище культури, став рушійною силою створення літературних казок П. Білецького-Носенка.

У казках митця превалювального характеру набувають світоглядні ідеали самого письменника, які мають виразне дидактичне спрямування відповідно до просвітницької свідомості, яка на той час сформувалась в українській культурі. Ця художньо-етична позиція літературно-казкових творів початку XIX століття сформувала і особливий мовно-стильовий світ цих творів. Сюжетні колізії казок «Три бажання», «Мильнії баньки», «Навісная», «Кумедійщик» тощо письменник розгортає дотепно, жваво, невимушено, втілюючи при цьому власну дидактичну тезу. Зокрема, у казці «Три бажання», створюючи об’ємну картину життя українського села початку XIX століття, поет прагне до засудження жадібності, заздрості, сварливості як негативних проявів людської сутності. Бурлескна мовно-стильова стихія буяє в цьому творі, зокрема, у змалюванні головних героїв твору – збіднілих від неробства і лінощів діда і баби, переповнених заздрістю та нерозсудливістю.

Звертаємось безпосередньо до тексту:

А бабу вже хоч гроб притиснув,
Погана й дзюбана була
(Біс решетом неначе тріснув
У жарті в пику з-за угла),
Да ще в сморчках, суха, беззуба,
Що гидко взяти на тріски...

Портрет баби, окрім очевидної бурлексно-розмовної насиченості, є надзвичайно сконцентрованим конгломератом художніх засобів, характерологічним їхньою взаємопов'язаністю. Епітети, що змальовують бабу (погана, дзюбана, суха, беззуба) колоритні своріднoю системністю: однозначно-узагальнювальний епітет «поганий» межує з метафоричним «дзюбаний» (дзюбати - ударяючи твердим предметом, порушувати цілісність чогось), що говорить про спотвореність обличчя героїні казки руйнівним впливом років. Цей епітет «зчіплюється» з порівнянням «біс решетом неначе тріснув», яке, у свою чергу, асоціюється для реципієнта з іншими фольклорними виразами: «чортова баба» (лиха, сердита), «диво в решеті» (тут – здивування з приводу чогось). Одначе автор поширює, деталізує цей прийом, ще більше «обрутальнюючи» його: біс вдарив «у жарті в пику з-за угла». Фольклорного походження і метафоричні звороти «бабу вже хоч гроб притиснув», що, не без іронії, вказує на її більш ніж похилийвік, і «гидко взяти на тріски» (можливо, від приказки «і на дві тріски не візьмеш» – дуже худий).Метафоричний епітет «суха» (надмірно худа) межує з констатуючим «беззуба», що, знову ж таки, вказує на вік. Отже, у портреті спостерігаємо своєрідну концентрацію типових бурлескних зображальних засобів. Щодо рис характеру, то стару бабу він описує яклюту, сварливу, гонористу («кляла да лаяла весь світ. Крутая баба аж упріла, все лаючи кого попав, запінилась, посатаніла..»), ще й украй завидющу. Вона думає не про працю, яка хоча б підтримала існування родини, вивела із злиднів, а бажає «скарб де запопасти, який би допоміг їй стати господинею», тоді вже баба зуміла б «тримати власть». Осатаніла від нерозсудливості, неповороткості свого чоловіка, вона всю злість зганяє на ньому, брутально знущається з нього, хоча, можливо, він і не заслуговує на повагу. Не залишається осторонь і автор, який епізодично втручається до сварок, увиразнюючи окремими репліками непривабливість образу старої. Застосовуючи грубий натуралізм, уїдливе висміювання жадібності,авторрозкриває характер старої баби комплексно, в її вчинках і зовнішності. Відтак, синтез бурлескних зображально-виражальних засобів у всьому багатстві форм їх вираження у системі індивідуально-творчої форми художнього змалювання конкретно-історичного сегменту життя українського націосоіуму

сприяв створенню авторського світообразу літературно-казкового твору початку XIX століття.

ГОРОБЕЦЬ Алла

ПЕРИФЕРІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «ЧАС» У МОВІ ПОВІСТІ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

До периферії лексико-семантичного поля «час» відносимо лексеми, які позначають часові поняття, проте водночас утрачають змістову навантаженість у сполученні з іншими словами. У таких реченнях темпоральність переважно виражена прикметниками: *весняна вулиця, веснянкуваті вишняки, весняна вода, оранка весняна, літній ранок, осіннього лісу, осіннє листя, передосіннього степу, ранкові легенди, вечірня зоря.* Напр.: *А я перелітаю через ворота, і вже мої чоботи з розгону розбризкують* ***весняну вулицю***(5; с. 459); *Тут з-за хворостяних тинів привітно здоровкаються з людьми* ***веснянкуваті вишняки***(5; с. 459); *Ловлю очима синю діброву, що наче викупується у* ***весняній воді***(5; с. 465); *А* ***оранка****, особливо* ***весняна****, вважалася святим ділом* (5; с. 468); *І мені згадався погожий* ***літній ранок****, і тітка Василина, і її пісня, що так славно йшла між деревами* (5; с. 563); *Під нами прокидався туман, а над нами падало й падало листя — золоті сльози* ***осіннього лісу***(5; с. 563); *В мої сни прибивалась хитка дорога, на яку вже не вийдуть мої діди, і в моїх снах зорі, як і* ***осіннє листя****, як і люди, падали на землю* (5; с. 462); *Навколо тихо бринів золотий півсон* ***передосіннього степу***(5; с. 509); *В моїй душі трепетно сходяться* ***ранковілегендиминулогоз сьогоднішнім днем...*** (5; с. 468); *Я потягнувся до пісні, до неба, до* ***вечірньої зорі*** *і завмер у тому смутку і диві, що їх робив чийсь голос з моїм дитячим серцем* (5; с. 559).

Іноді трапляються висловлення, які не мають прямого чіткого семантичного зв'язку із часовими поняттями й переходять із лексико-семантичного поля в асоціативне, позначаючи часові проміжки словами, які не позначають темпоральність безпосередньо, однак спрямовані на внутрішню взаємодію автора з читачем у плані темпоральності на інтуїтивному рівні сприймання тексту: *хліб дитинства, давня усмішка, раннім плугом, зілля юності, зорі дитинства*, напр.: *Це був найкращий* ***хліб*** *мого* ***дитинства****!* (5; с. 468); *В його очах, обведених тінями голоду, з'явилася* ***давняусмішка*** *життєлюба, а в моїх – сльоза...* (5; с. 461); *Я пам'ятаю, як урочисто проводжали в поле плугатарів* ***із раннім плугом***(5; с. 468); *...підсміюється над дівчатами, що, співаючи, «садять василя» –* ***зілля юності***(5; с. 476); *Я вдячно прихиляюсь до діда і між* ***зорями*** *мого* ***дитинства*** *розшукую* ***вечірню зорю поета****, що буде мені сяяти* ***все життя****...* (5; с. 559); *Уже* ***сонце потроху почало визбирувати росу****, коли я доїхав до Якимівської загорожі* (5; с. 498). В останньому реченні, до прикладу, спостерігаємо метафоричну єдність, за допомогою якої автор описує ту пору, коли настає світанок, проте не називає її, а підводить читача до розуміння через прохолодно-колючі (тактильні) передранкові відчуття, що виникають в уяві реципієнта.

Подекуди часові проміжки автор виражає не словом чи словосполученням, а предикативною частиною складно-підрядного речення часу: ***Місяць ген-ген перейшов на другу половину неба****, коли ми приїхали додому* (5; с. 559). Йдеться про період доби перед світанком, на що вказує зміна положення Земної Кулі відносно власної осі. У реченні: ***Зараз*** *притихлими* ***дорогами****,* ***з яких не сходить місяць****, ми з дідусем повертаємося із Майданів* (5; с. 556) спостерігаємо тонкий пейзажний опис, який указує на те, що розмова героїв твору відбувається в глибоку ніч, оскільки *з доріг* ще *не сходить місяць*.

У реченнєвому контексті *Отак біля вікна дружини і прихопив мого діда* ***останній осінній сон*** *і простуда* (5; с. 561) значення словосполучення *осінній сон* підсилюється семантикою прикметника *останній* і набуває відтінка сумного, прощального, поважного осіннього періоду в житті людини, пов'язаного з відмиранням природи, смутком і старістю.

Елементи лексико-семантичного поля темпоральності яскраво демонструють авторський ідіостиль письменника, детально описують його почуття і переживання крізь призму художньо-образної світоглядної системи, утворюючи своєрідний код авторського часосприйняття, реалізованого у метафорах: *зимова постіль, вечір ворушиться, літо пішло, відїхав травень, заглянуло літо*: *...він не якесь ледащо, а вже* ***зарання, до холодів*** *дбає про свою* ***зимову постіль***(5; с. 563); *Оксамитний холоднуватий* ***вечірворушиться*** *навколо нас* (5; с. 557); *Не чуєш, як* ***літо пішло*** *нашим городом?* (5; с. 489); *На човнику й веслі від нас* ***відїхав травень***(5; с. 489); *І в село, через тини,* ***заглянуло літо***(5; с. 489).

Яскравим прикладом метафоризації художнього мовлення є лексико-синтаксична конструкція: *Здалеку, наче по блакитній воді, поволі пропливав приломлений до плуга орач, а за ним, біля самого неба,* ***вітряки намотувати на свої крила бабине літо і час****...* (5; с. 509).*Бабине літо* як елемент художньо- образного сприйняття підсилює переживання читача тієї останньої теплої пори, змушує відчувати терпкий осінній аромат та уявляти тонкі павутинки – першу ознаку ранньої осені: *Пастушок... ловить очима білі хмари, що з своїх краєчків обтрушують та й обтрушують на поле нитки* ***бабиного літа***(5; с. 510).

Отже, до периферійної організації належать лексеми у складі прикметниково-іменникових словосполучень, які втратили своє первісне лексичне значення й набули відтінків значення слова, з яким поєднані, та складні лексико-синтаксичні елементи, які підводять читача до сприймання й розуміння темпорального поля через вплив на його підсвідомість, викликаючи певні уявлення й відчуття. У такий спосіб читач сприймає твір не як певний зовнішній обєкт, а як частину власних почуттів, думок, переживань, що виникають та співіснують у мовній свідомості поза текстом.

ГОРОБЕЦЬ Інна

СПЕЦИФІКА ВЖИВАННЯ ПОВТОРУ КЛЮЧОВИХ СЛІВ У МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

Повтор як один із потужних засобів стилістичного синтаксису неодноразово поставав об’єктом наукового пошуку вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Та все ж недостатньо вивченими залишилися питання про функційні особливості повтору ключових слів у текстах публіцистичного стилю.

Одним із найпоширеніших мовних засобів, що сприяють ґрунтовному розумінню тексту, є виділення й повторення одночасно двох ключових слів, не пов’язаних між собою. Повторювані лексичні елементи в таких контекстах пронизують усю сутність надфразових єдностей, надають їм глибокого змісту, наголошують на важливості виокремлених автором лексем. В аналізованих публіцистичних текстах переважають номінативні повторювані компоненти (*камінь, перехожі, місця утримання, свідок, свідчення, політика, пропаганда),* атрибутивні (*не чужі, давні, сучасні, холодні та ін.)* та предикатні: *(руйнувати,бути людиною та ін.)*. Напр.: *Лежав на дорозі* ***камінь****. Спіткнувшись, неуважні* ***перехожі*** *лаяли його. Інші* ***подорожні****, присівши відпочити, дякували йому. Хтось навіть намагався його під фундамент свого будинку відтягти. Але відмовився від цієї ідеї –* ***камінь*** *незручним виявився. Але ж* ***камінь*** *той самий* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 1); *Чи можна кваліфікувати такі* ***місця утримання*** *як «таємні тюрми», а* ***утримання*** *в них – як катування і грубе порушення конституційних прав та свобод? Формально,* ***з погляду*** *міжнародних актів, Конституції та КПК, – так. А якими законами потрібно було керуватися* ***з погляду*** *реалій війни?* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 2); *Ми зараз живемо у часи* ***війни****. Страшний конфлікт між Росією та Україною. Найстрашніше те, що* ***у війні*** *немає переможців. Сторони конфлікту* ***руйнують*** *не просто розуміння світу, а* ***руйнують*** *ставлення людей до світу* (Культура і життя, 13.10.2017, с. 5); *Бути більше ніж поетом – це* ***бути людиною: бути людиною*** *й у своїй поезії, і в реальному житті. Рильському* ***не чужі*** *ці параметри. Більше за інших –* ***не чужі*** (Літературна Україна, 23.03.2017, с. 14); *Рильський був* ***свідком***

тієї бурхливої і складної епохи, але ***свідком*** *не мовчазним і* ***нехолодним****. Адже залишив твори, яких вистачає на багатотомні* ***свідчення*** *життя у цій епосі, і ці* ***свідчення*** *зовсім* ***нехолодні****, бо він зумів «своє життя не проданим донести»* (Літературна Україна, 23.03.2017, с. 14); ***Політику*** *ядерного удару, яку* ***пропагує*** *Москва, повинні засудити всі країни світу, бо* ***політика*** *ця злочинна, а її* ***пропаганда*** *– аморальна* (Літературна Україна, 12.01.2017, с. 5); *І вважаю, що не треба розділяти* ***давнє й сучаснемистецтво*** *– варто дітям показувати і розповідати про* ***мистецтво*** *як таке. Не протиставляючи ці два світи –* ***давній і сучасний***(Україна молода, 17.08.2016, с. 12).

У деяких випадках повторення ключових компонентів відбувається на смисловому рівні, оскільки повторюються по суті не лексеми, а словосполучення та їхні синонімічні відповідники, напр., «якісний» глядач – справжній поціновувач театрального мистецтва: *Окрім того, ті дорослі, які ходили у дитинстві до театральної студії, – це хороші глядачі для* ***професійного*** *театру. Бо йому,* ***професійному****, потрібні не лише актори, режисери та сценографи, йому потрібен* ***«якісний» глядач****. Тобто* ***справжній поціновувач театрального мистецтва*** (Освіта, 12.09.2016, с. 15). Тексти, у яких наявний одночасний повтор кількох ключових компонентів, насичені глибокими ідеями та мотивами, які виражають ці повторювані компоненти, нерідко утворюючи систему художньої мови в публіцистиці, вираженої метафорами й алегоріями: *свідком не холодним, камінь* тощо.

Особливим підсилювальним засобом впливу на сприймання тексту читачем, що полягає в динамічному нагромадженні основної ідеї висловлення, є трикратний тотожний повтор ключових слів, що наголошує на важливості значення, якого набуває тексту завдяки повторюваному слову. У сучасній українській газетній періодиці такий повтор є досить поширеним явищем, оскільки використовується журналістами задля акцентування на конкретних елементах тексту, які сприяють глибшому розумінню змісту висловлення або ж виникненню відповідних вражень, чим впливають на емоційно-почуттєву сферу сприймання. Аналізовані лексико-синтаксичні конструкції містять переважно повторювані ознаки різних явищ та процесів (рідше – номінативи чи предикативи) і виконують здебільшого інформативну функцію: *Взагалі, на фронті такі дилеми вирішувалися по-різному, виходячи з* ***реальної*** *ситуації,* ***реальних*** *загроз і* ***реальних*** *можливостей* (Дзеркало тижня, 06–17–23.09.2016, с. 2); *Кожного року, коли після Останнього дзвоника всі йдуть відпочивати, вона* [О. Добровольська, худ. керівник театральної студії «Ліцедії» – І. Г.] *сідає за роботу: шукає* ***нові*** *п'єси,* ***нову*** *музику,* ***нові*** *рішення* (Освіта, 12.09.2016, с. 15); *Але в* ***потрібний*** *час і в* ***потрібному*** *місці знайшлися* ***потрібні*** *люди* (Україна молода, 23.08.2016, с. 2); *Світ* ***змінюється****, і ми маємо* ***змінюватися*** *разом із ним. А ще краще – розпочинати* ***зміни*** *самим…* (Освіта України, 02.10.2017, с. 2).

Матеріал досліджуваних текстів дає підстави стверджувати, що повтор ключових слів є типовим у мові сучасної української преси. У будь-якому реченнєвому контексті він є потужним засобом семантичної зв'язності. Серед функційних особливостей визначаємо вживання повтору задля виокремлення лексем з поглибленим змістовим навантаженням, сприяння зосередженню читача на змісті висловлення.

КОЗУБ Любов, ШЕВКІНА Катерина

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Сучасний політичний світ представляє надзвичайно цікаве поле для досліджень. Це зумовлено не лише високим значенням політики в межах світової комунікації, а ще й завдяки її взаємодії зі вже існуючими дисциплінами, такими як риторика, філософія, соціологія, психологія, а також сприянню появі відносно нових дисциплін, пов'язаних зцією сферою: політології, іміджеології, конфліктології, тощо.

Політичний дискурс є самостійним комунікативним явищем зі своїм маніпулятивним потенціалом. Ван Дейк подає наступне визначення поняття дискурсу: «Це мовний твір, який, разом з лінгвістичними характеристиками, властивими тексту, володіє і екстралінгвістичними параметрами». До них відносяться цілі та наміри комунікантів, прагматичні установки, персуазивність комунікації. В.С.Третьяков, зі свого боку уточнює, що політичний дискурс – це мовленнєва діяльність у межах політичної комунікації, основною метою якої є створення певної думки у соціальній свідомості.

Перш за все, соціальний контекст політичного дискурсу може існувати лише за наявності масової аудиторії. Це пояснюється тим, що його основна мета полягає у тому, аби переконати адресата у власних позитивних намірах та іміджі, створити необхідний образ тієї політичної сили, яку представляє мовець, вплинути на формування тих думок та уявлень, які є вигідними для оратора.

Інша характерна особливість політичного дискурсу – простий синтаксис, якщо мова йде про електоральні тексти. Окрім того, часто використовуються неповні речення, спонукальні конструкції, велика кількість однорідних членів речення, а також питання, не рідко риторичного характеру.

Щодо визначення поняття маніпулятивності, В.Е. Чернявська пропонує наступне: «За маніпуляції відбувається особливе мовленнєве формулювання, що використовує можливості мови для прихованого (латентного), неусвідомлюваного реципієнтом як такого впливу». Серед основних характеристик, притаманних маніпуляції, ми можемо виділити наступні: не усвідомлення об’єктом того, що над ним здійснюється маніпуляція, вплив не лише на свідомість об’єкту, а й на його інстинкти, емоції, вплив на ставлення об’єкту маніпуляції до явищ навколишнього світу у потрібному ораторові руслі, вибірковість поданої інформації, навмисна дезінформація та навіть створення певних ілюзій.

Беручи до уваги усе вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що використання особливостей будови та функціонування мови для реалізації маніпулятивних намірів і є мовленнєвим маніпулюванням. У самому їх підґрунті лежать потреби комунікантів.

Якщо будувати ієрархію засобів комунікативної маніпуляції, то ми отримаємо наступну схему: глобальні стратегії – комунікативні тактики – комунікативні прийоми – комунікативні ходи.

Останні є найцікавішою ланкою для дослідження, оскільки саме вони уособлюють конкретні мовленнєві операції. Як приклад, пропонуються до розгляду основні засади, що були використані у промовах Дональда Трампа, діючого президента Сполучених Штатів:

- Створення семантичного поля «свої», тобто створення враження, що мовець говорить та думає як більшість.
- Використання займенників 1 особи множини (we, our).
- Подача інформації по принципу протиставлення «плюсу» та «мінусу».
- Вживання лексичних одиниць типу *“common”, “shared”, “one America”, “one nation”, “all”* та інші.
- Опора на авторитет, суспільні та соціальні норми, на стереотипи загалом.
- Використання «семантично порожніх» фраз, тобто тих мовних одиниць, що не формують змістового простору тексту.
- Вживання мовних штампів, тобто мовних одиниць, що втратили своє стилістичне забарвлення, або мовних кліше.
- Звернення до статистичної інформації, а також на відсоткові співвідношення, що застосовуються для створення позитивного образу «своїх».

Отже, ми засвідчили, що політична лінгвістика – достатньо самобутнє поле з широким спектром ділянок для досліджень. Окрім того, виокремили деякі характерні особливості, які притаманні політичному дискурсу, а саме: вживання слів широкої семантики; загальна термінологія, яка дає можливість впливати та тримати під контролем підсвідомість слухача; уникання конкретного пояснення ситуації, а саме замовчування, спотворення чи узагальнення інформації; вживання спеціальної лексики, що викликає необхідний спектр

емоцій у слухача стосовно того чи іншого предмету чи об'єкту; створення необхідного іміджу мовця за рахунок вербальних та невербальних прийомів.

Політична комунікація підпорядковується ідеології саме тієї політичної сили, яку представляє мовець, і створює той образ, який йому потрібно, скеровує дійсність на свою користь.

КОНДРАТЕНКО Наталія

ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Дослідження політичного дискурсу в лінгвопрагматичному аспекті передбачає передусім увагу до типології мовленнєвих жанрів та її реалізації в сфері політичної комунікації. Серед жанрів політичного спілкування на особливу увагу заслуговують ті, у яких мовна особистість політика виявляється повною мірою, тобто демонструє вербальні іміджеві характеристики не як підготовлені, штучні, а природні, притаманні саме мовцеві, а не створені командою фахівців. Спонтанність забезпечується умовами комунікації, що в сучасному політичному дискурсі трапляються дуже рідко: навіть усне мовлення політиків, політичні виступи перед аудиторією в реальному часі мають підготовлений характер. Політики-мовці спираються на підготовлений текст під час виступів у прямому ефірі на телебаченні, перед виборцями на мітингах, на прес-конференціях тощо. Чимало українських політиків загалом не наважуються на усні виступи навіть підготовленого характеру, оскільки можливі непередбачувані ситуації, а невербальна поведінка все одно викриває особливості мовної особистості (згадаємо прес-конференцію колишнього президента України В. Януковича в Ростові-на-Дону з хаотичними рухами руками і зламаною ручкою). Серед мовленнєвих жанрів, що демонструють реальну мовну особистість політика, ми розглядаємо вияви усного діалогічного і полілогічного мовлення. Ці жанри передбачають високий ступінь непідготовленості мовлення, вміння вступати в діалогічну взаємодію, контактувати зі співрозмовником та аудиторією, аргументативно відстоювати власну позицію та вливати на адресатів з метою змін їхніх переконань. Визначаючи цю групу мовленнєвих жанрів як агонально-аргументативні, ми уналежнюємо до них дебати, ток-шоу і прес-конференцію.

Ток-шоу є одним із порівняно нових жанрів для українського інформаційного простору. Характерною ознакою ток-шоу є інтерактивний характер й телевізійний формат:обговорення проблемного питання або розважальна тематика під модеруванням ведучого і кількох учасників за умови обов'язкової присутності в студії зацікавленої аудиторії. Дебати – це жанр діалогічного або полілогічного характеру, що презентує дискусію політиків. Прес-конференція – це жанр політичного дискурсу, що передбачає полілогічну взаємодію асиметричного типу: один політик (або його команда) відповідає на питання багатьох журналістів в інтерактивному режимі. При цьому питання здебільшого стосуються однієї проблеми або низки питань, об'єднаних за тематичним критерієм, тому мають частково підготовлений характер.

Група текстів, що є предметом нашого аналізу, названа агонально-аргументативними, оскільки скерована на перемогу у боротьбі за владу (основна мета політичної комунікації – О. Шейгал [1]) та передбачає наведення доказової бази (раціональних та ірраціональних аргументів) на користь мовця. Специфікою текстів цього жанру є представлення політиків як реальних мовних особливостей через інтерактивний характер спілкування та значний ступінь його непідготовленості. На відміну від інших текстів, навіть оприлюднених в усній формі, наприклад, виступів і звернень політиків, агонально-аргументативні жанри мають високий рівень спонтанності, що дає змогу вивчати особливості мовленнєвої поведінки саме політиків-мовців. В усіх інших випадках тексти готує прес-служба або іміджмейкери, які, безумовно, враховують особливості комунікативного портрету політика, однак нав'язують останньому штучні іміджеві характеристики, нівелюючи природні. Зважаючи на це, тексти, що одночасно мають ознаки спонтанності і підготовленості навіть у межах групи агонально-

аргументативних жанрів (напр., прес-конференція), є неоднорідними за лексико-семантичним наповненням і граматичною будовою.

Вважаємо, що агонально-аргументативні жанри мають наступні ознаки: 1) інтерактивність – реалізація питально-відповідної взаємодії в режимі реального часу; 2) спонтанність – непідготовленість мовлення (або мінімізація підготовленості за умови наявності у співрозмовників «домашніх заготовок»; 3) діалогічний або полілогічний характер – спілкування відбувається між двома або кількома мовцями-політиками, 4) усна форма; 5) наявність аудиторії як непрямого адресата або спостерігача – комунікація відбувається з розрахунком на «театральний ефект», тобто мовці очікують від аудиторії підтримки і відповідної реакції; 6) перевага сугестивності над інформаційністю – метою взаємодії є презентація політика як мовної особистості та переконання аудиторії в його підтримці, а не подання актуальної інформації.

Кожний із конкретних виявів агонально-аргументативного жанру має власну специфіку, зумовлену передусім співвідношенням підготовлених і спонтанних елементів. На нашу думку, найвищий ступінь спонтанності має ток-шоу, а найнижчий – прес-конференція; жанр дебатів має приблизно однакове співвідношення елементів спонтанності й підготовленості.

Література

1. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса: [монография]. Москва, 2004. 326 с.

КРАВЦОВА Оксана

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕРЕПОВІДНОСТІ В ЕПІСТОЛЯРІЮ ЄВГЕНІЇ ЯРОШИНСЬКОЇ

Дослідження переповідності репрезентує актуальний напрям сучасного мовознавства. У наукових розвідках Н. Гуйванюк, А. Загнітка, Л. Кадомцевої, М. Каранської, М. Мірченка, О. Пономаріва, С. Шабат-Савки, К. Шульжука та інших вона постає як модальне значення, яке реалізується на базі особливих синтаксичних конструкцій задля представлення авторських інтенцій. Зосібна А. Загнітко зазначає, що «значення переповідності супроводжує певний зміст таких речень, у яких висловлюється вияв не особистого досвіду мовця, його переконання, а переказуються спостереження, умовисновки інших осіб» [1, с. 22]. Однак досі всебічно не досліджено не лише комунікативний, а й функційно-змістовий потенціал переповідних конструкцій у різностильовому вираженні. Прискіпливої уваги лінгвістів на ґрунті вищесказаного потребує зокрема й епістолярний стиль. За словами К. Ленець, це «функціональний різновид літературної мови, який обслуговує сферу письмових приватних або приватно-офіційних відносин», який переважно використовують у листуванні, яке відповідно до багатьох чинників поділяють на родинно-побутове, інтимно-товариське, приватно-ділове та ін. [2, с. 175]. Фактичною основою для нашого дослідження послугували листи письменниці, громадської діячки, педагога Євгенії Ярошинської до друзів, колег, наставників (О. Кобилянської, І. Левицького, О. Маковея, К. Малицької, М. Павлика, О. Поповича, С. Яричевського та ін.).

Щодо функційно-змістових репрезентацій переповідності, то Є. Ярошинська послуговується сказаним кимось у таких ситуаціях: висловлюючи згоду/незгоду зі своїм адресатом: *Що Ви* ***кажете****, що добре би було для мене пожити у Львові, то я признаю правду сих слів* (3, с. 382); *Ви* ***кажете****, що на Буковині суть вільнодумніші женщини; правда, щодо публічної моральності, то вони суть вільнодумні, але в інших ділах, то в їх розумах ще schwarz, nuralsSchwarz* (3, с. 373); зауважуючи обіцяне кимось: *Було би се моїм бажанєм, щоби мої оповіданя, які будуть видруковані в сім році, вийшли окремою книжечкою. Доктор Пачовський* ***обіцяв*** *мені се* (3, с. 424); виправдовуючись: *Ви* ***пишете****, що моє послідне письмо засоромило Вас з причини, що Ви не знаєте «еманципованих буковинок»; вірте мені, що не було моїм заміром Вас засоромити, а єсли би була знала, що мій лист Вас заклопоче, то була*

б го й не писала, але я гадала, що тим учиню правді за досить, єсли напишу все так, як воно є (3, с. 374); указуючи на похвалу, озвучену кимось: *Кождий, хто лиш єї прочитає,* ***хвалить*** *Вашу безсторонність,* ***кажучи****, що так правдомовної газети ще не читав* (3, с. 386); покликаючись на народну мудрість: ***Як то кажуть****: «Без одного Василя обійдеся весіль»* (3, с. 399); прохаючи переповісти: *Вашій братовій* ***подякуйте*** *за новорічні желаня* ***іскажіть*** *їй, що на другий місяць будемо їздити по фабриках до різних міст, то я пішлю їй з кожного картку* (3, с. 420); зазначаючи раніше сказане/написане тощо: *Як я Вам* ***вже казала****, не розвинена в мене зовсім авторська дума, тож можу цілком спокійно вислухати критику про моє писанє, не зражаючись і не ображаючися нею* (3, с. 413).

Епістолярне мовлення за своїм виявом монологічне, однак у письмі Є. Ярошинської наявна й діалогічна переповідність. Фіксуємо в авторки й локально-темпоральні зауваги під час переповідання: ***Тут кажуть****: наслідує «Valsemelancholique»* (3, с. 413); *З панною Кобилянською я* ***вже давно говорила****, щоби вона Вам написала що, але вона* ***сказала****, що не має тепер часу і не напише* (3, с. 426). У листах письменниці натрапляємо на приклад, у якому вона, поєднуючи комунікативні ролі адресанта та переповідача, говорить про себе у 3 особі: *Хто знає, на які манівці була би попала, якби не рада високоповажного пана інспектора Омеляна Поповича, що* ***порадив їй*** *триматися кріпко народної мови, за що* ***вона*** *єму завше вдячною буде, бо* ***за єго радою*** *сповнила* ***вона*** *свою задачу яко русинка, а не яко перевертниця* (3, с. 417); є випадки автопереповідності: *В мені пробудилась національна самосвідомість,* ***я сказала****, що краще вже трудитись для свого народу, як для чужого…*(3, с. 405).

У листі до Михайла Павлика фіксуємо цікавий зразок переповідності: *Ваша незнакома мусить бути, певне, попівського роду, як вона* ***називаєт*** *справу сільського жіноцтва* ***так, як*** *Ви* ***казали****. Но* ***можете*** *їй* ***сказати****, що я для визволеня таких, як вона, і пальцем не кивнула би-м, бо вони сего не вартують, але для бідних, нещасливих селянок то я буду завше писати і трудитись* (3, с. 378). «Незнакома» свого часу була адресантом, М. Павлик (як і згодом Є. Ярошинська) – адресатом, адресантом і переповідачем. Авторка, даючи згоду на переказ своїх слів, створює потенційну можливість виникнення кільцевої переповідності, реалізація якої залежить від багатьох факторів, зокрема від комунікативного наміру Михайла Павлика.

Отже, епістолярій Є. Ярошинської репрезентує індивідуальний письменницький мікросвіт, у якому переповідність – засіб для вираження авторських інтенцій, реалізація яких відбувається на тлі невимушеного дружнього спілкування, яке спрямоване на обговорення мистецьких і соціально важливих проблем.

Література

1. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
2. Ленець К. Епістолярний стиль. Українська мова: [енциклопедія]. Київ, 2000. С. 160.
3. Ярошинська Є. Твори . К., 1968. 468 с.

ЛИТВИНЕНКО Ніна

ФАХОВИЙ МЕДИЧНИЙ ДИСКУРС У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ КОМУНІКАТИВНОЇ ГРАМАТИКИ

Дослідження фахового медичного дискурсу в контексті проблем комунікативної граматики базується насамперед на семантичній організації та номінативно-репрезентативних характеристиках речень у репліках-висловленнях учасників професійного спілкування.

Комунікативна організація речення, що реалізується в конкретній мовленнєвій ситуації як висловлення, відзначається налаштованістю на процес мовлення, а отже, залежить від таких чинників, як мовленнєва ситуація, мовленнєвий контекст, взаємозв'язок учасників спілкування (адресанта й адресата) та розподіл між ними соціально-психологічних ролей. Названі чинники формують комунікативно-функціональну перспективу висловлення, яка визначає механізм задоволення комунікативних потреб мовця за допомогою обраних ним мовних засобів.

Призначення речення як основної комунікативної одиниці полягає в тому, щоб сприяти реалізації різноманітних комунікативних потреб мовця (висловити думку, констатувати щось, підтвердити чи заперечити інформацію, висловити пораду чи пропозицію, дати згоду, висловити бажання, припущення, впевненість чи невпевненість тощо). Така функціональна спрямованість речення цілком корелює з теорією комунікативного синтаксису, якарозглядає проблеми диференціації речень за характером основних ознак їхнього змісту: адресованість, цілеспрямованість, модальність, ситуативність тощо. Усе це надзвичайно виразно виявляє себе в структурі фахового медичного дискурсу, коли, наприклад, лікар під час обстеження у своїх репліках-висловленнях використовує різні типи спонукальних речень. Наявність варіативного ряду спонукальних речень демонструє розмаїття можливих форм волевиявлення у дискурсі лікаря залежно від ситуації та обставин обстеження: *Нахиліть голову.– Спробуйте нахилити голову.– Нахилимо голову.– Спробуємо нахилити голову.– Нахилімо голову.– Пробуймо нахилити голову.– Ви можете нахилити голову?– Ви не можете нахилити голову?– Чи не могли б Ви нахилити голову?* Члени ряду відрізняються відтінкамизначень, які можна схарактеризувати як послаблення / посилення категоричності та вираження причетності лікаря до проблем пацієнта. Зрідка в таких ситуаціях наявні двоскладні та односкладні речення категоричного спонукання, пор.: *Ви повинні нахилити голову! – Вам треба (потрібно) нахилити голову!* Коли ж пацієнтові з певних причин важко виконати необхідні дії (пацієнт – людина старшого віку, або має обмежену рухливість, або перебуває в тяжкому стані) у репліках-висловленнях лікаря з'являються спонукальні речення ввічливого волевиявлення, при цьому дієслово виступає в особовій або неособовій формі спонукального способу: *– Ви можете поворушити пальцями? – Чи Ви можете поворушити пальцями? – Чи не могли б Ви поворушити пальцями?* Такіпитально-спонукальні конструкції передають некатегоричний характер волевиявлення лікаря, що демонструє багатогранність семантичних відтінків спонукання у складі функціонально співвідносного ряду речень. Однак цейряд не може бути розширений за рахунок уведення інших конструкцій. Тут наявні обмеження на вживання реченьз головним членом у формі другої особи множини майбутнього часу, ужитій зі значенням другої особи множини наказового способу для виконання функції спонукання. Спостерігаємо також обмеження на вживання спонукальних двоскладних речень з лексемою *повинні.* Так само обмежене вживання односкладних безособових речень з предикатною модальною лексемою *треба* та її синонімами. Проаналізовані питальні речення лікар може вживати у формі ірреальної модальності умовного способу: *Чи не могли б Ви поворушити пальцями? Чи не могли б Ви нахилити голову? Чи не могли б Ви ширше розкрити рота?* Такіпитальні речення вживаються у вторинній функції, передаючи значення обережного спонукання. У дискурсі лікаря питальне речення, ужите у вторинній функції, виражає спонукання, яке здійснюється, ураховуючи обмежені можливості пацієнта внаслідок хвороби. Лікар спонукає обережно, певною мірою пропонуючи пацієнтові вибір – виконання чи невиконання своєї вимоги. Використовуючи питальне речення, він знімає категоричність свого імперативу, що демонструє його гуманне ставлення до пацієнта.

Отже, функціонування фахового медичного дискурсу безпосередньо пов'язане із закономірностями руху інформації в рамках комунікативної ситуації, здійснюваної насамперед через обмін репліками. Репліки-висловлення становлять основу діалогів дискурсу, підґрунтям яких є різні комунікативні типи речень, що зумовлено діяльнісною природою мови. Структура діалогів учасників медичного дискурсу, їхній зв'язок із

соціально-професійними ролями комунікантів, будова реплік у діалогах – усе це знаходить своє відображення в семантичній організації та формально-граматичних характеристиках речень, що входять до складу висловлень мовців – учасників дискурсу. Комунікативна динаміка синтаксичних одиниць, що реально функціонують у типових ситуаціях фахового спілкування відображає природу медичного дискурсу, оскільки саме взаємодія мовленнєвих (висловлення) та мовних (речення) одиниць передає його динамічний характер, відрізняючи від тексту як статичної структури.

ЛИЧУК Марія,
ВОЛОШИН Інна, ТРОЦКОВЕЦЬ Катерина

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ: ПРОБЛЕМА?

«Молодіжний сленг – окремий пласт національної мови, який відображає певною мірою рівень культури освіченості, розвитку суспільства, – зазначає Ю. Василенко. – У наш час він контрольований масовою культурою, під вплив якої потрапляють різні категорії молоді». Проблема полягає в тому, як відокремити зерно від полови, адже межа між сленгом і просторіччям дуже хитка. Надмірне вживання ненормативної лексики загрожує спрощенням національної мови. Чужий словесний потік, який заполонив побутове мовлення, надовго залишає свій слід у душах людей, проникає у підсвідомість, творить нову реальність.

Молодіжний сленг є засобом спілкування великої групи людей. Носіями сленгу є здебільшого люди 12 – 30 років. Сленг охоплює практично всі галузі життя, описує практично всі ситуації, оскільки сленгове слово народжується як результат емоційного ставлення мовця до предмета розмови. Сленг – це постійна словотворчість, в основі якої лежить принцип мовної гри. Нерідко саме комічний, ігровий ефект є основним у сленговому тексті. Молоді важливо не тільки «що сказати», але і «як сказати», щоб бути цікавим оповідачем. Сленг – живий організм, що знаходиться в процесі постійної зміни та оновлення.

У вживанні жаргонізмів простежується тенденція використання фамільярної лексики щодо соціально значущих явищ, традиційно шанованих у суспільстві: батьки (*предки, черепи*); померлі і смерть як факт (*жмурик, свіжачок, мрець, крякнути, ласти надути* та ін.); взаємини між чоловіком і жінкою (*клеїти, знімати* – знайомитися, *окільцювати* – одружитися, вийти заміж). Явища, значущі з погляду соціальних норм, молодь часто трактує як цінності «батьків» і сприймають їх досить скептично.

Для фахівця будь-якої сфери діяльності, зокрема й юриста, важливу роль відіграє культура мови, оскільки спілкування є як основою професійної діяльності. Потрібно постійно працювати над собою, над підвищенням свого фахового рівня, переосмислюючи наявні знання, розширюючи та поглиблюючи їх. Мовленнєвий етикет – синонім культури спілкування, це норма спілкування і поведінки. Для нас, юристів, у майбутньому це норма культурного ділового спілкування.

Мовленнєвий етикет у діловому спілкуванні передбачає лояльне, з повагою ставлення до співрозмовника, використання загальнокультурних норм спілкування, міркування, форм їх вираження. Будь-який комунікативний проце і в будь-яких умовах передбачає наявність певних обов’язкових елементів мовленнєвого етикету. Зокрема це стосується привітання, звертання, запрошення, знайомства, компліменту, вітання та ін. Кожен з цих елементів має своє місце в комунікативному процесі і свої особливості та мовленнєве вираження. Молодь повинна свідомо та авторитетно використовувати мовні засоби, боротися за збереження рідної мови, пропагувати українську мову друзям, знайомим, молодому поколінню.

ЛИЧУК Марія,
ГАЛУШКО Діана, РЕДКАЧ Марія

СЕНСОРИЗМИ В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ

Сенсорна лексика є одним з важливих пластів лексики в художньому тексті. Найвищу частотність уживання сенсоризми мають у поезії, тому науковці вважають за необхідне розглядати таку лексичну групу як одну з семантичних домінант віршового твору.

Прикметник *сенсорний* пов'язаний із чуттям, з органами чуття, ґрунтується на дії біоелектричного імпульсу, що утворюється від дотику людини. Під поняттям *сенсорний* розуміють «чутливий». Звідси й походить термін *сенсорика* – поняття, що узагальнює відчуття, чуттєве пізнання об'єктивної дійсності за допомогою відчуттів і сприймань. Чуттєве відображення здійснюється через зорові, слухові, нюхові, тактильні аналізатори. Склад і структура чуттєвого відображення створюють сенсорну організацію людини.

Сенсорна лексика є одним з основних засобів репрезентації авторської мовної картини світу. Найвищу частотність уживання сенсоризми мають у структурі поетичних творів, оскільки краса поетичного слова розкривається у високій концентрації сенсорних образів. Завдяки універсальності концептуальної сфери чуттєвого сприйняття сенсорна лексика в контексті поезії слугує тим семантичним знаменником, до якого можна звести мовні картини світу, що уособлюють автори художнього тексту.

Класифікація сенсоризмів поєднує у собі сукупність зорових, слухових, тактильних сенсоризмів, сенсоризмів на позначення запаху та смаку. Кожен вид сенсоризмів має у своїй основі лексичне мікрополе, яке характеризується певною домінантою, вираженою самостійною частиною мови. Так, наприклад, іменниковою домінантою мікрополя зорового сприйняття є слово *зір*, яке у словниковій дефініції представлене у таких значеннях: 1)*одне з п'яти чуттів, здатність бачити*; 2)*спрямованість очей, погляд*; 3)*простір, який можна охопити поглядом*; 4)*очі.* Сенсорна домінанта слух характеризується розлогою гілкою синтагматичних реалізацій, серед яких є багато сталих словосполучень: *насторожувати, нашорошувати слух, не вірити слуху, пропускати повзслух, відібрати слух, дійти до слуху, ні послуху, ні мови, ні слуху, ні духу* тощо.Найвищою компонентною насиченістю наділена семантема тактильного сенсоризму *торкатися*, яка виступає у ролі семантичного ідентифікатора усіх інших парадигм певного мікрополя. Лексико-семантичне мікрополе «смак» у системі сучасної української мови представлене на рівні домінант трьома словоформами: іменникова домінанта – *смак*(похідні – *смакота***,** *смаківщина*) та дві дієслівні домінанти: *смакувати,куштувати*.Модель лексико-семантичного мікрополя одоризмів – сенсоризмів на позначення запаху в сучасній українській мові представлена такими семантемами: *нюх – нюхати; запах – пахнути*, домінантою мікрополя варто вважати сенсоризм *нюх.*

Сенсорна лексика – це залишені митцем слова вузькі шпарини, крізь які гнучкий розум читача проникає у внутрішній світ автора. Тому вважаємо за необхідне розглядати цей лексичний пласт як одну з семантичних домінант віршового твору. Матеріалом нашого дослідження є поезія Тетяни Яковенко.

Тетяна Яковенко – українська поетеса, представниця Вінничини, родом із села Соболівки Теплицького району; є автором збірок «І золото сміху, і срібло сльози», «Небесний сад», «Живий вогонь», «Кольорова ніч», «Передчуття трави» та ін.

Загальний рівень насиченості художнього тексту сенсорною лексикою залежить значною мірою від основних ідей і тем твору. У збірці «І золото сміху, і срібло сльози» поетеса-сучасниця Тетяна Яковенко пише переважно про кохання та переживання, які пов'язані із цим почуттям, однак є серед віршів названої збірки і пейзажна лірика, що також має тісний зв'язок із почуттями ліричного героя збірки. У вірші *«Дощ на Хрещатику»* авторка зображує двох закоханих, які гуляють головною вулицею Києва під час дощу. Картина природи, яку змальовує поетеса, постає перед читачем надзвичайно яскравою саме

завдяки використанню сенсоризмів зі значенням кольоропозначень, причому деякі з них створюються автором спеціально для цього твору. Завдяки епітетам дощ постає перед нами ***золотистим, бузково-хрещатим, квітнево-дзвінким,*** *з* ***барвінковими*** *розкриллям краплин.* Закоханим здається, що вони опинилися далеко від людей. Зрозуміти це нам допомагає метафора *золоте задзеркалля,* яка створюється теж завдяки сенсоризму із значенням кольору ***золотий.*** Відчути глибину почуттів закоханих читачеві допомагають також тактильні сенсоризми, серед яких виділяємо прикметник ***мокрий***(*«Нас несе кольоровою хвилею* ***мокрий*** *Хрещатик...», «Пробігаємо легко повз* ***мокрі*** *афіші, реклами..»*), а також іменник ***обійми,*** який має метафоричне значення(*«Нам* ***обійми*** *свої дощова розкриває весна..»*) і дієслова ***цілувати, торкнешся,*** які допомагають передати атмосферу прощання двох закоханих (*«Де не втомиться дощ* ***цілувати*** *задиханих нас»,«Потім ти на пероні до мене* ***торкнешся*** *вустами…»*). Аналізована поезія є прикладом того, як за допомогою образного змалювання пейзажу можна передати глибину почуттів людей і допомогти автору в цьому може саме сенсорна лексика.

Наше дослідження не претендує називатися вичерпним і є лише спробою показати, що сенсоризми виступають одним із важливих засобів створення образності в художньому тексті, оскільки вони здатні великою мірою передавати в конкретно-чуттєвій формі той складний зміст, який не завжди збігається із зовнішнім значенням образу.

ЛИЧУК Марія,
ЗАГОРОДНА Альбіна, ХАМХОДЕРА Каріна

МОВНИЙ ГЕНОТИП ІВАНА ФРАНКА

Звичаї, традиції, особливості мовлення у різних регіонах України є специфічними, істотно різняться між собою. Найвиразнішим доказом такої тези є їхнє використання в комунікативній поведінці українського письменника-класика Івана Франка.

Іван Франко, селянський син, уродженець Східної Галичини, з раннього дитинства пізнавав свій народ, його культуру й мову. Тому його поведінка, манера спілкуватися тісно пов’язана з українським народом, а саме – з галичанами. Іван Франко як мовець загалом і науковець зокрема завжди цікавив друзів, колег і звичайного слухача-співрозмовника.

Український історик, літературознавець, книгознавець і публіцист Гнат (Ігнат) Житецький, сучасник Івана Франка, дивувався його манері поведінки: перебуваючи в Києві, Франко вітався з усіма знайомими Житецького. Сам поет пояснював це просто. Гнат Житецький згадує: «… і мене тільки дивувало, що кого б я не зустрічав зі своїх знайомих (а їх у мене в той час було чимало) і вітався з ними, Іван Якович теж ввічливо здіймав свою шапку і вітався з ними. “Що це? Ви всіх оцих людей теж знаєте, добродію?» – запитався я. Франко усміхнувся і відповів: «Ні, я нікого: а це вже у нас такий закордонний звичай вітатися зі всіма, хто вітається з супутником твоїм на вулиці». Іван Франко засвідчував елементарні правила поведінки, тим самим строго дотримуючися сталих місцевих етикетних правил, зокрема привітань. У мовленні західних українців типовою формою вітання була форма «Сервус!», яку особливо любив Франко. Як ввічлива і привітна людина, приїжджаючи в село, І. Франко вітався «Дай Боже!», «Дай Боже, щастя!».

Михайло-Лев Рудницький, український літературний критик, літературознавець, письменник відзначав нову європейську манеру, яка швидко й органічно прижилася в Галичині: проводити час у кав’ярнях, як у клубах з метою спілкування. Письменники вважали, що в кав’ярнях, у шумливій, насиченій димом атмосфері народжуються геніальні ідеї й сюжети. Іван Франко теж полюбив такі «посиденьки», але не маючи часу брати участь в палких дебатах, однак з великою увагою і терпінням прислухався до дискусій. До Франка зверталися поважно: «професор». Іван Франко часто приходив до львівської кав’ярні «Метрополь», читав німецькі та російські газети, пив каву, брав участь у товариських і

ділових бесідах. Відвідування кав'ярні для Франка стало духовною потребою, оскільки це була «коротка хвиля відпочинку від цілоденної праці».

Іван Франко був у міру говірливим, чуйним та коректним до співрозмовників, вибачав їм їхні слабкості, однак зі свого боку ніколи не ображав людей. Якщо ж когось ображав мимоволі, то негайно намагався виправити ситуацію і просив пробачення. Сучасники Франка відзначають таку рису його характеру, як емоційність. Йому були властиві великі почуття, поет завжди важко переживав особисту трагедію, як звичайна людина, мав право на хвилинні душевні слабкості.

Іван Франко знав основні канони мистецтва спілкування, швидко і легко знайомився з людьми, знаходив спільні теми для розмов, умів вплинути на свого співрозмовника. Насправді Франко був надто мовчазним, не розкривав свої потаємні думки, не виставляв напоказ свої почуття. Митець добре розумів, що люди швидше сприймають негативну інформацію, люблять поширювати негативні чутки, негативно оцінюють когось. Однак щодо себе був надто категоричним. Його не можна було в чомусь переконати, якщо сам Франко цього не сприймав, оскільки ніколи не порушував своїх принципів.

Частими гостями в домі Франка бували заїжджі з Росії, Чехії, Німеччини, Франції. Важливим є той факт, що з великої поваги до своїх гостей Іван Франко спілкувався з ними їхньою рідною мовою. Це насамперед підкреслює такі риси характеру митця, як тактовність, ґречність у спілкуванні, а вже потім – про енциклопедичні знання Франка.

Сучасники Франка указували на його улюблені слова і фрази: *«Ладно!», «Так-так!», «зчеркайте», «Ха-ра-шо!»* та ін.

Іван Франко був не тільки особливо толерантним співрозмовником, а й слухачем. Уміння слухати інших Франко використав під час написання оповідання «Свинська конституція». Основою оповідання стала розповідь, яку записав Іван Франко з уст селянина Грицанюка на Збаражчині. Весь день митець провів серед селян, уважно їх слухав, запам'ятовував їхні історії, а старого Грицанюка ні на мить не відпускав від себе.

Іван Франко розумів, що і писемне, й усне мовлення вимагає ретельної авторської роботи. І особливо вимогливим був до свого мовлення, до своєї поведінки під час комунікації. У спілкуванні митецьке внутрішнє «я» він виразно передавав через типові ментальні особливості українського народу, як-от: неагресивність, м'якість, душевну простоту й емоційність.

ЛИЧУК Марія, ЯНИК Катерина

ЕМОТЕМИ В МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ГЛЯДАЧІВ

Телебачення постійно збагачується інноваційними технологіями подання інформації в комунікаційних моментах, накопичуючи соціальні, духовні та мовні цінності. Вербальні засоби на екрані містять, передають та акумулюють загальногуманістичну, соціальну, культурно-історичну, національну, оцінну, експресивно-емотивну інформацію, важливу для того чи того соціуму. Під час текстової діяльності активізується увага тележурналіста до слів – вербальних засобів – як засобу матеріалізації відомостей про світ, пізнання його закономірностей і використання їх у практичній діяльності.

Людина як суб'єкт практичної діяльності пізнає та змінює світ, переживає все, що відбувається з нею і в її оточенні. Ці переживання складають сферу емоцій і почуттів. Емоція – частина природи, маніфестація якої виражається мімікою, жестами тощо, тобто невербально, та словом чи конфігурацією слів – вербально. Ставлення людини до світу закріплюється в почуттях. Емоції та почуття органічно пов'язані між собою, однак різні за змістом і формою переживання.

За характером прояву серед емоцій виокремлюють: *афект* – стрімкий емоційний процес бурхливого характеру, як-от: *гнів, лють, раптова велика радість*; і *настрій* –

загальний емоційний стан індивіда. Розрізняють два види афекту: *фізіологічний* (людина свідома і відповідальна) і *патологічний* (короткотривалий психічний розлад).

Будь-яка емоція розглядається як єдність афективного й інтелектуального, переживання і пізнання, а також як вольовий момент. Важлива особливість емоцій – їхня комунікативна здатність. Емоційний досвід значно ширший, ніж досвід індивідуальних переживань.

У телевізійній журналістиці емоції виконують певні функції, як-от: *регулятивна, пізнавальна, евристична, сугестивна, оцінювальна.* На екрані концепти виникають у процесі предметної, розумової діяльності та діяльності із чуттєвим досвідом – сприйняття світу органами чуття. Емоції проникають у семантику слова і закріплюються в ній. *Емотивне слово* – це позначення конкретної емоції, мовне вираження емоції, частина інтелекту тележурналіста. Емотивність має два плани: план змісту і план вираження, через які відбувається маніфестація емоційного ставлення і стан співбесідників.

Для мовного коду на екрані властива емоційність, яка іноді превалює в комунікації, тому для тележурналіста важливо вміти керувати своїми почуттями та емоціями. Оскільки їхня шкідливість відома кожному: індивід у збудженому стані не здатний адекватно мислити, оскільки слова відтворюють наші почуття та здатні викрити наш емоційний стан. Слова вербалізують фундаментальні емоції: здивування, інтерес, рішучість, гнів, радість, відразу, тривогу, страх, горе, щастя, сором, провину, зневагу. Тележурналістові властиве емоційне мислення, тобто це психічний процес, який виражає потребу свідомого вираження емоцій, що пов’язане з оцінною діяльністю.

Емотеми виражають національно-культурне уявлення людини про світ. Ними стають ті явища дійсності, які актуальні і цінні для певної культури, мають значну кількість мовних одиниць для своє фіксації. Зокрема, емотема *«радість»* може показуватись як успіх, талан, вдалі життєві обставини, особливий стан головного героя. Розкривається внутрішній стан особистості, емоційне «Я» – радість.

Індивідуальна емотивна система притаманна для щастя, яке виражає глибинне прагнення кожної людини. Це вираження соціального статусу, ілюстрація міри досягнень, змалювання жіночого щастя як різновиду, опис щасливого збігу обставин.

Однією з головних емотем є *інтерес*, де увага зосереджена на фактах, які вербально позначаються словосполуками: цікаві відкриття, цікаві порівняння, цікавий експеримент, цікаві думки. Зацікавлення має своє втілення в емотемі *«інтерес»* як оцінний аспект: найцікавіші моменти, більш цікаво.

Емотема «*любов*» виражається як духовна потреба і як почуття прихильності. Зокрема, французький письменник Стендаль (Анрі-Марі Бейль) виокремлює: *любов-пристрасть, любов-потяг, любов-марнославство, фізичну любов*. Це невід’ємне почуття в житті людства та одна з найуживаніших емотем у програмах. В українських телевізійних програмах можна виокремити *любов до цінностей довкілля, матеріальних цінностей, роду занять, сучасних тенденцій.*

Мовні емотивні одиниці при взаємодії мови і реальності розповідають не лише про позитивні, а й про негативні емоції. Внутрішня будова тексту програми може розкривати концепт гніву, який метафорично завуальований. Мова витворила низку синонімів на позначення емотеми *«горе»*: трагедія, драматизм, сам-на-сам з бідою, не принесло щастя, скандал. Емотема *«провина»* викриває недоліки, вказує на негативний вчинок. Зухвале ставлення до загальноприйнятих норм відображається в емотемі *«презирство».* Невдоволеність автор часто виражає через емотему *«відраза».*

Отже, вивчення емотем в медійному дискурсі уможливлює виявлення особливостей світосприйняття і культурну картину світу. Телевізійна мова – це інструмент для вираження та називання емоційного ставлення людини до світу. Емоції впливають на продовження нашої комунікативної діяльності.

МАЗУР Наталія

СИНТАКСИЧНІ ФОРМИ ПОРТРЕТНОГО ОПИСУ У МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ

Мемуарні записи Євгена Чикаленка, мецената, громадського діяча, видавця першої української газети «Рада», репрезентують різні форми вираження категорії оцінки як одного із лінгвостилістичних засобів передавання емоційного стану та формування емотивного значення номінації. Сучасна лінгвостилістика звертає увагу на явище активізації аксіологічних сем у лексико-семантичних полях ад'єктивів; при цьому розкривається характер кваліфікативного потенціалу в непрямій, вторинній номінації.

Емоційно-оцінні характеристики не лише констатують наявність певних осіб, предметів, подій, але й дають їхню кваліфікацію, характеристику, оцінку. Значення оцінки виступає в них не як додатковий смисловий відтінок, а як основна семантика [1, с. 127].

Читача «Спогадів» вражає велика кількість згаданих автором конкретних людей, і тих, що оточували його в дитинстві, що пов'язували його як землевласника з працею на землі, і тих представників інтелігенції, з якими довелося працювати на громадській ниві. Закономірно, що в портретних характеристиках, в оцінних структурах досить частотними словами виступають іменникові назви *людина, чоловік.* Пор.: «Лексема *людина* ... має узагальнювальну семантику, в якій поєднуються поняття одиничного, конкретного і загального в зображенні людини і людей» [3, с. 227]. Уживаючись з логічно-видільними або емоційно-оцінними епітетами, вони засвідчують авторське ставлення до конкретних осіб, їхню характеристику не лише як працівників, громадсько-культурних діячів, але й людей з певними рисами вдачі.

У «Спогадах» як документально-художньому тексті конструктивну стилетвірну функцію виконують *портретні характеристики*. Портретним описам часто передують вступні фрази, словосполучення, що «вводять» портрет у загальну тональність оповідності. Типовими синтаксичними конструкціями, що змальовують зовнішність людини, виступають у спогадах речення з іменним складеним присудком (у ролі іменної частини крім слів *чоловік, людина* фіксуємо назви осіб за професією, національністю, походженням, які уточнюються розгорненими, нанизаними означеннями), напр..: «Я одягнувся, і ми пішли на квартиру до Лободи, де нас піджидав Мальований. *Це був середнього зросту, широкий, середнього віку, шпакуватий чоловік, що передчасно посивів, з сірими гострими очима, з яких так і світилась сміливість, відвага»*[4, с. 103].

Крім типової моделі «Це був + прикметник + *чоловік*» фіксуємо конструкцію з іншим актуальним членуванням, у якій наголошеним виступає препозитивне означення із семантикою оцінки, а означення, що називають портретні характеристики, вводяться в підпорядковану синтагму, пор.: *«З учителів* духовного училища *найвидатнішим був високий, ставний, з довгим кучерявим чубом, Кирило Титович Стиранкевич,* якого називали «Владика»[4, с. 81]. Дослідники називають такі синтаксичні структури партитивними конструкціями видільного типу, характерними для художньо-літературного стилю [2].

Функціонально близькі до узгоджених і неузгоджених означень підрядні означальні речення. Описові структури розгортають всебічну характеристику осіб через нанизування різнооформлених означень і підрядних означальних речень. Останні виконують функцію передавання конденсованої інформації, коли в одній фразі об'єднується змалювання зовнішнього портрета і характеристика діяльності особи. У цій функції поряд із підрядним означальним реченням використовуються самостійні частини складного речення, напр.: «Надзирателів було двоє – один *пан Пате, жвавий, рухливий, чорнявий француз з Швейцарії,* що з нами грався, бігав... *Другий надзиратель, німець, пан Шілер,*був повною протилежністю Пате – *високий, огрядний блондин, з спокійними рухами та замріяними очима...»*[4, с. 59]. У наведених висловлюваннях поєднано книжну й розмовну лексику, а відповідні усталені звороти характеризують особисту думку автора.

Отже, оцінні структури досліджуваних текстів пов'язані з портретною характеристикою людей, соціальним станом, їхньою вдачею. Емоційно-експресивне слововживання засвідчує взаємодію лексики, усталених, типових синтаксичних структур, нанизування та поєднання їх у розгорненій фразі, що відтворює авторську тональність висловлювання.

Література

1. Агафонова А. Авторизовані номінативні емоційно-оцінні речення у творах Т.Шевченка. *Зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнського симпозіуму.* Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2000. С. 126-130.

2. Баранник О.Ю. Семантико-синтаксична категорія партитивності в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 24 с.

3. Братусь М. Епітетні словосполучення з означуваним центром людина (за творами І.Багряного). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія.* Київ 2001. Вип. 4. С. 227-231.

4. Чикаленко Є. Спогади (1861-1907): документально-художнє видання. Київ : Темпора, 2003. 416 с.

МАКСИМЧУК Віталій

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ГОЛА В УКРАЇНСЬКОМУ ФУТБОЛЬНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Невпинні зміни суспільства, інформаційних технологій спричинили розвиток лексики спорту загалом і футбольної комунікації зокрема. Це призвело до появи значної кількості праць, присвячених опису динамічних процесів в українському футбольному дискурсі (дослідження І. Процик, Ю. Струганця, Ю. Рисіч, В. Максимчука та ін.).

У новітніх футбольних студіях примітно те, що завдяки інтернет-засобам (трансляції, чати, форуми, блоги) науковці мають змогу описати мовлення і учасників футбольного матчу, і вболівальницької спільноти.

Одна з наскрізних і найчастіше вживаних у футбольному дискурсі лексема *гол* витіснила український відповідник *м'яч*, розширивши своє функціювання.

Окрім того, розвиток спортивної лексики призвів до творення мовних зворотів на позначення забитого м'яча, які стали своєрідними футбольними термінами, як-от: *чистий гол, історичний гол, переможний гол, гол престижу, гол зі стандарту, гол у роздягальню* тощо.

Деякі одиниці мають історичне підґрунтя й пов'язані з прецедентними футбольними ситуаціями й для їхнього розуміння реципієнтові потрібні фонові знання, напр., *рука Бога* – гол Д. Марадони, який він забив рукою у ворота П. Шилтона під час чвертьфінального матчу Чемпіонату світу-1986; *філімонка* – гол, який А. Шевченко забив О. Філімонову у відбірному циклі до Чемпіонату Європи-2000 тощо. Остання номінація має подвійну мотивацію: суфіксальне словотворення від прізвиська *Філімон* або контамінація ***Філімон**ов* + *ли**монка*** (розмовна назва ручної гранати), адже А. Шевченко закинув м'яч у ворота, як гранату.

Щоб експресивізувати текст і висловити емоційне ставлення до забитого м'яча, мовці використовують лексеми, що містять суфікси позитивної інтенсифікації, напр., *голище, голасо*. У текстових трансляціях матчів експресію підсилюють, повторюючи саму лексему і/або подовжуючи голосний і/або приголосний, приміром: ***Гооооооолллллллллл!!!Гооооооолллллллллл!!!!Гооооооолллллллллл!!!!!!!Гооооооолллллллллл!!!!*** *Головою!!!! Кулач! Кулач! Кулач! Ребенок подав, Кулач забив.* ***Голіще!!!Гооооооолллллллллл!!!!Голассссссоооооооооооо!!!Гооооооолллллллллл!*** *Неймовірно!!!!!!!!!!* (vorskla.com.ua, 20.05.2018 – текстова трансляція матчу «Ворскла» –

«Зоря»).

У футбольному інтернет-дискурсі часто вживають лексеми з префіксоїдами-інтенсифікаторами *мега-* і *супер-*, якими номінують голи, красиві за технікою і способом забиття: *Італія забила Данії* ***супергол*** *на Євро-2017 U-21…* (football24.ua, 19.06.2017); *Коноплянка відзначився* ***мегаголом*** *у грі «Севілья» – «Вільяреал»* (football24.ua, 13.03.2016). Загалом це можуть бути голи зі штрафного; голи, забиті бісиклетою; голи «в дев'ятку»; голи, забиті парашутом тощо. Окрім того, для найменування м'ячів, забитих із дальньої відстані, використовують англізм *тандерболт*, поєднуючи його з іншими лексемами, пор.: *Переможний* ***тандерболт*** *збірної Болівії* (footballgazeta.com, 20.11.2014); *Переможний* ***гол-тандерболт*** *забили у Кувейті* (football24.ua, 15.03.2015).

Для називання голів, красивих за технікою виконання, мовці також створюють неологізми-юкстапозити, як-от: *бомба-гол*, *диво-гол*, *гол-цукерочка*, *чудогол* та ін. Часто ці лексеми вступають між собою в синонімні відношення, а їхнє вживання зумовлене мовно-естетичними смаками автора, пор.: ***Бомба-гол*** *Хамеса – «Реал» розгромив «Інтер»* (заголовок). *А на десерт був* ***диво-гол*** *Хамеса Родрігеса – зі штрафного по дузі в дев'ятку* (football24.ua, 27.07.2015).

Останнім часом значно поширені інновації, що називають гол, забитий унаслідок індивідуальних технічних дій гравця (фінтів, дриблінгу), і містять запозичений із музикознавства складник *соло*, як-от: *соло-гол*, *суперсоло*.

Зафіксовано поодинокі випадки вживання неологізмів *суперавтогол*, *мегаавтогол*, які позначають красиві за технікою голи, забиті у власні ворота, напр.: *Також пропонуємо переглянути* ***мегаавтогол*** *голкіпера у чемпіонаті Йорданії* (football24.ua, 21.04.2015).

Засвідчено номінації, утворені від прізвища футболіста й апелятива *гол*: напр., *Трезегол* (гол Давида Трезеґе), *Баті-гол* (гол Габрієля Батистути), *Коногол* (гол Євгена Коноплянки). Часто ці неологізми стають прізвиськами відповідних футболістів, пор.: ***Трезегол*** *буде заробляти 4 мільйони євро на рік* (fcdynamo.info, 24.06.2010).

У футбольному інтернет-дискурсі поширені синонімні іменники ***голеада, голепад*** на позначення голів, які команди забили в одному матчі, напр.: *Почав* ***голеаду*** *Фірміно, який опинився першим на добиванні* (football24.ua, 13.01.2016).

Вербалізація гола також відбувається за допомогою фразеологізмів, які можуть указувати на будь-який гол загалом (напр., *сколихнути сітку воріт, розпечатати ворота, послати (покласти) м'яч у ворота, розписатися у воротах*) або мати уточнювальну семантику, зокрема: а) «забити останній гол у матчі»: *поставити переможну крапку*; б) «абити гол способом перекидання через воротаря»: *закинути м'яч за комірець, запустити парашут, запустити метелика*; в) «забити гол у верхній кут воріт»: *влучити в дев'ятку, зняти павутину з воріт*; г)«забити гол після націленої передачі партнера»: *замкнути (простріл, пас, подачу, штангу)*; ґ) «забити гол сильним ударом по м'ячу»: *розрядити (зарядити) гармату,розстріляти ворота (воротаря)*; д) «забити гол наприкінці першого тайму»: *забити гол у роздягальню*; е) «забити гол із пенальті»: *забити з точки*. Така семантична розгалуженість футбольної фразеології засвідчує цінність гола у футбольному матчі й експресивізує пристрасті й емоції, які наповнюють уболівальників.

Отже, у футбольному інтернет-дискурсі *гол* вербалізують термінними номінаціями, що не мають оцінної семантики, а також суфіксальними та префіксоїдальними утвореннями позитивної інтенсифікації. Значно поширені неологізми-юкстапозити та фразеологічні одиниці, які експресивізують висловлювання й надають тексту емоційного забарвлення.

МАКСИМЧУК Галина

БАГАТОКОМПОНЕНТНІ АВТОРСЬКІ НОВОТВОРИ В НОВІТНЬОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Статус прикладок та юкстапозитів у лінгвістичній науці, зокрема неології, упродовж тривалого час залишається дискусійним питанням. Варто відзначити, що для сучасного українського поетичного дискурсу, як і мови загалом, типові двокомпонентні композити, а неодеривати, утворені поєднанням трьох чи більше основ, за твердженням І. Лощинової, «сприймаються як дещо штучні, незвичні» [2, с. 11].

Попри те, що таку словотвірну модель можна назвати непродуктивною, у новітньому українському поетичному дискурсі трапляються три- і чотирикомпонентні авторські лексичні новотвори (АЛН). Загалом це не поодинокі одиниці, функціювання яких може свідчити про певну словотвірну традицію. Розглянемо це в системі «вчитель – учень» на прикладі М. Вінграновського, Л. Костенко → І. Павлюка → О. Пухонської.

Одним із авторів XX століття, у мовотворчості якого зафіксовано найбільшу кількість багатокомпонентних АЛН, є М. Вінграновський (3,3% від загальної кількості новотворів). Наступні сходинки посідають Л. Костенко (0,9%), І. Павлюк (0,7%) та О. Пухонська (0,3%).

Інновації належать до таких частиномовних класів, як іменник, прикметник, дієслово, займенник. У значенні повнозначних слів автори вживають також багатокомпонентні лексикалізовані морфеми.

Найчастіше багатокомпонентні інновації-іменники – це і-прикладки, які вказують на сукупність в об’єкті однотипних складників: *Обнімає ніч зорю за плечі, / Синьо посміхається зоря... / Ти мені настояна на втечі, / Втеченько-утечо-течія* (М. Вінграновський). Принагідно зауважимо, що в прозових текстах І. Павлюк нерідко як компоненти багатоосновних АЛН використовує слова-синоніми: *натовп-юрба-гурт, пагорб-курган-могила* тощо, а також омоніми як елемент інтелектуалізації тексту: *Тепер він мав багато грошей і оті кляті вічні óбрази-обрáзи-образи́, що мучили його вдень і вночі.*

Із-поміж трикомпонентних АЛН услід за Н. Котеловою вирізняємо неологізми, у складі яких містяться нерозкладні сполучення слів (ідіом). У такому разі «в ідіомі слова модифіковані в своїх значеннях до нуля, а дво-, трикомпонентна одиниця виконує функції слова, лексичної одиниці» [1, с. 16], наприклад: *Горе-до-ти*(І. Павлюк), *По-Лицю-Дощ, не-минай-корчма* (Л. Костенко), пор.: *Упитий дядько не-минай-корчма / розкаже більш, ніж писар генеральний* (Л. Костенко). Як бачимо, це переважно власні імена, надскладні оказіональні номінації, утворені злиттям компонентів синтаксичної конструкції.

Індивідуально-авторські дієслова в новітньому поетичному дискурсі мають різну семантику. Вони можуть указувати на інтенсивність (*І фрегат? Чи джонка? Вогні Коломбо? / Все змішалось-спуталось-зав’язалось...* (І. Павлюк)) або послідовність/сукупність дій (*Велика лютня, дудочка стара, / В якій багато ниточок печалі, / Прощаюся із березнем, пора, / Там ми співали-марили-гадали*(І. Павлюк)).

Синтаксичні функції головних членів речення в контекстах виконують багатокомпонентні лексикалізовані префіксальні морфеми, утворенні шляхом редуплікації, які трапляються в ідіостилях М. Вінграновського та І. Павлюка: *Тут – п’ятсот слов’янок зовсім юних / І за кров’ю наших пра-пра-пра…* (І. Павлюк); *Стояла баба, руки склала, / Старій давно пра-пра-пра-про… / Тополя вітром ледь хитала, / І воловодився Дніпро* (М. Вінграновський).

Найбільш семантично наснаженою та кількісно великою є група багатокомпонентних АЛН-прикметників, які поєднують у собі як якісні, так і відносні складники. Більшість із них – це номінації колірного позначення: *зелено-каро-голубий* (І. Павлюк), *чернечо-чорний-чорний* (М. Вінграновський), внутрішнього стану ліричного героя: *нетутешньо-крилато-гіркий* (О. Пухонська).

М. Вінграновський експериментує з чотирикомпонентними складними конструкціями, які, втім, більшою мірою реалізують прийом мовної гри, пор.: *Малі-маленькі-більші-менші, / дезинфіковані вапном – / тим стали ми народоперші, / його незаскленим вікном* (М. Вінграновський);*У поколіннях гідночеснолицих, / у тому, що не хочу і не дам! – / народ мій тут іще раз народився, / мій молодо-цілинно-юно-бам*(М. Вінграновський). Натомість у прозі І. Павлюка чотирикомпонентні прикметники мають чітке семантичне значення та вказують на проміжний стан описуваного об'єкта, як-от: *Чай і поцілунок Аллочки забрав Андрія у якийсь християнсько-будистсько-мусульмансько-шаманський рай, де всі були красиві й голі, танцювали під музику без слів* (І. Павлюк).

Особливо цікавими видаються багатокомпонентні індивідуально-авторські займенники, оскільки творення цієї частими мови й так не частотне в новітньому українському поетичному дискурсі. З одного боку, такі одиниці подекуди демонструють ознаки змінної належності комусь (наприклад: *Несуттєво і скучно це: / Нашим-вашим-ненашим…* (І. Павлюк)) або є виразником постмодерної мовної гри в текстах, що нерідко підсилено ще одним новотвором: *Це край безодні, / Вогкий, мов оргазм. / Про-він-ці-я, / Бо-він-це-я, / Це – наше* (І. Павлюк).

Отже, багатокомпонентні авторські лексичні новотвори притаманні новітньому українському поетичному дискурсі, а їхнє творення відповідає мовним і літературним традиціям.

Література

1. Котелова Н. З. Первий опыт лексикографического описания русских неологизмов. Новые слова и словари новых слов. Ленинград, 1978.

2. Лощинова І. С. Неолексика у творах письменників Дніпропетровщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. – Дніпропетровськ, 2016. 21 с.

МАРЧУК Людмила

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ СТРАЖДАННЯ ЯК ЗНАКОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОЛІ ЖІНКИ В ТВОРАХ ГАЛИНИ ТАРАСЮК

Поняття ***долі*** та засоби його мовного вираження неодноразово ставали предметом аналізу у порівняльно-історичному мовознавстві (В. Горан,Е. Салахов, С. Сахно), віддзеркалювалися у працях з логічного аналізу мовних одиниць (Н. Арутюнова, В. Гак, О. Шмельов), лексичної семантики (А. Вежбицька, В. Колесов, Н. Ніколаєва) та когнітивної лінгвістики (Ю. Кокунов, В. Ніконова, Л. Чернейко). Мета роботи полягає у з'ясуванні мовних особливостей концепту **доля** у прозі Галини Тарасюк, а саме у такому її вияві, як **страждання**.

У творах досліджуваної письменниці поняття **страждання** є ключовим при розкритті внутрішніх переживань жінки. Галина Тарасюк показує душевні муки і переживання жінки на межі внутрішнього зламу в двох аспектах. Перший – це переживання жінки, її душевні муки, психологічні переживання. Другий – фізичний біль, який охоплює жінку. Спираючись на ці дві позиції, ми робимо спробу виділити розряди слів-оцінок на лексичному рівні в прозі Галини Тарасюк.

Для вираження негативної оцінки важкого душевного стану жінки авторка послуговується:

− дієсловами, які набувають контекстуальної оцінки (такі слова не володіють диференційною оцінною семою, тобто не забезпечують оцінної інваріантності смислової структури слова, але відображають різні оцінні асоціації у конкретних ситуаціях вживання слова в художньому творі і відповідно набувають контекстуальну оцінну сему в тексті, створюючи конотативні, оцінно-змістові відтінки до інваріантного значення): *«І я його розумію: страшно насамкінець втрачати все. І **жалію**, бо мені легше –я ніколи нічого не мала»* (Г. Тарасюк); *«Слухаю і **жалію** його. Бо, коли б не перестройка, досі б головував»*

(Г. Тарасюк); *«Як були гроші, власть, здоров'я – то й полюбовниці були. А тепер – нема…Але – мовчу. Мовчу і терплю. Я його* ***терплю****, як терплять біду. Часом – ненавиджу»* (Г. Тарасюк); *«Вона* ***жаліла*** *свого Красовського і просила Бога, щоб це минуло»* (Г. Тарасюк); *«Софія* ***жаліла*** *його і не бажала, щоб виглядав недорікою перед фельдшером»* (Г. Тарасюк);

− прикметниками, за допомогою яких Галина Тарасюк характеризує різноманітні прояви внутрішніх страждань жінки: *«Щоб не луснути від* ***теменної*** *ненависті ,вона намагається пригадати його таким, яким він був тоді, коли вона йому повірила»* (Г. Тарасюк); *«І хочеться здохнути, покласти край* ***нелюдським*** *мукам»* (Г. Тарасюк); *«На мене спадає* ***вселенська*** *печаль: хочу пити! Напитися до нестями, щоб знову, як малесенький павучок, зависнути у в'язкій медовій темені і колисатися: туди-сюди, туди-сюди…»* (Г. Тарасюк); *«Пішла б світ за очі від цього погляду, від цього смороду, від кректання і стогону, але тримає квартира…Мусить все це стерпіти і пережити. І цю страшну, майже* ***смертельну*** *ненависть – теж»* (Г. Тарасюк).

У новелах письменниці також натрапляємо на субстантивовані прикметники, які характеризують жінку, вказуючи на її статус в складних соціальних умовах: *«Таким, як я,* ***одиноким****, лигатися з ним по лісосмугах за честь було»* (Г. Тарасюк); *«За щастя ж мала, коли він тобою кутки витирав у конторі та на фермі при* ***живій, законній****.* ***Безлична****, головихою хотіла бути»* (Г. Тарасюк);

− прислівниками (ці номінації найповніше дають негативну оцінку при описі стану жінки в умовах душевних мук і переживань): *«Осипався, мов лист, з душі юний трепет. І ставало* ***сумно*** *і* ***самотньо****, як в осінньому лісі»* (Г. Тарасюк).

У творах Галини Тарасюк виокремлюємо градаційний характер негативної оцінки. Важливо, щосутність градаційних відношень міститься в передачі міри якості, міри ступеня, міри дії у зіставленні з нормою. У новелах таку особливість спостерігаємо в прикметниках-оцінках та прислівниках-оцінках, які можуть підсилюватися порівнянням: *«Щось мене тримає біля нього…щось* ***темне, липке****, як…гріх…як…Боже, Боже, що ж мене тримає коло нього?!»* (Г. Тарасюк); *«…тому що її ошукали…Зробили* ***нещасною****, а тому* ***злою, нетерпимою, страшною*** *самій собі»* (Г. Тарасюк).

Письменниця у своїх новелах вдало використовує різноманітні розряди слів-оцінок для розкриття двоплановості страждання (зовнішнього і внутрішнього змісту) жінки.

ОЛЬХОВСЬКА Наталія, КУРІЛКО Дарина

АНГЛІЦИЗМИ У СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІНІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Так як мова – це явище, що постійно розвивається, процес запозичень є одним із найважливіших та невід'ємних для кожної з них, і німецька мова у цьому не становить винятку. Уже із середини XX ст. у зв'язку з прогресивним розвитком мовознавства як науки в німецькій мові почали активно функціонувати слова та словосполучення іншомовного, а саме англійського походження. Така суміш, яка створюється поєднанням англійської та німецької мов вже має свою назву – «денгліш».

Змінам у системі сучасної німецької мови під впливом запозичень чимало уваги приділяють як сучасні німецькі: К. Гетцелер, Р. Глан, Р. Келлер, Х.Г. Шмітц, А. Шенфельд, так і вітчизняні мовознавці Л.О. Гончренко, О.В. Слаба, А.Л. Міщенко, С.В. Гриньов.

Одним із перших у лінгвістиці англіцизми почав досліджувати Х. Ціндлер, який і дав їм таку дефініцію: англіцизми – це не просто запозичені з британської чи американської англійської мови слова або незвичні комбінації слів, а й будь-які зміни значень німецьких слів або їхнього контекстного вживання за британським чи американським зразком.

Активне проникнення англійських слів та виразів у німецьку мову спостерігалося саме після Другої світової війни. Тісна політична, економічна та культурна взаємодія ФРН із

США та Великобританією слугувала однією з основних причин збагачення словникового складу німецької мови саме англійськими мовними одиницями.

С. В. Гриньов зараховує до екстралінгвістичних такі причини:1) культурний вплив одного народу на інший; 2) наявність усних або писемних контактів країн з різними мовами; 3) підвищення інтересу до вивчення тієї чи іншої мови; 4) авторитетність мови-джерела.

Лінгвістичними причинами запозичень є: 1) відсутність у рідній мові еквівалентного слова для позначення нового предмета, явища чи поняття;2) тенденція до економії мовних засобів; 3) прагнення до підвищення та збереження комунікативної чіткості лексичних одиниць, яке полягає в усуненні полісемії або омонімії в мові реципієнті; 4) збагачення синонімії;5) тенденція до експресивності; 6) відсутність у рідній мові можливості утворити похідні, тоді як від запозичених синонімів вони можливі; 7) тенденція до виокремлення одного з подібних елементів та запозичення таким способом морфем і словотворчих елементів.

Мовна одиниця може запозичуватись в систему німецької мови без зміни або з незначною зміною їх звукового і графічного оформлення. Так слова англійського походження зазнають наступних змін при адаптації у німецькій мовній системі:

1. Запозичені іменники підпорядковуються правилам німецької мови й уживаються з артиклем: *der Cashflow, die Number, das Banking*.

2. Дієслова отримують типову для інфінітива флексію *-en*, відмінюються як слабкі дієслова й утворюють дієприкметники: *to order – ordern, ordernte, geordernt*.

3. Запозичені прикметники підпорядковуються системі відміни прикметників німецької мови: *kein cooles Getränk, ein portabler PC*.

4. Продуктивним є словотвір англомовних термінів, зокрема словоскладання.Часто англійському словосполученню відповідає німецький складний іменник: англ. *crisis management* – нім. *Krisismanagement*. Замість написанням разом складні слова в німецькій мові можуть бути графічно марковані дефісами між окремими компонентами: англ. *artdirector* – нім. *Art-Director*.

В орфографії спостерігаються такі зміни:

1. запозичені іменники пишуться з великої літери: *story – dieStory; boy – derBoy;*

2. англійське «c» замінюється німецьким «k»: *record – Rekord*;

3. англійське «ss» передається в німецькій мові через «ß»: *boss – Boß, cross – Croß*;

4. шиплячий звук «sh» (англ.) замінюється на «sch» (нім.)

5. географічні назви у більшості випадків в процесі запозичення не змінюються, проте є випадки їх «онімечення», коли вони отримують німецькі закінчення і суфікси: *Kalifornien (California).*

Найактивніше запозичення відбуваються в таких сферах: комп'ютерні й інформаційні технології (*Equipment, Software*), новітні медіа; транспорт (*Airline, Jeep, Truck*), економіка (*Topmanager, Establishment*); дозвілля: фітнес (*Fitness, joggen, Jogginghose*); література та мистецтво (*Story, SoapOpera, TalkShow*), молодіжна субкультура (*Punk, Charts*).

Думки філологів та науковців щодо «збагачення» німецької мови словами англійського походження поділилися на «за» та «проти». Сьогодні активно проходять заходи з обмеження використання англійської мови в суспільстві. Адже молоде покоління поступово втрачає відчуття важливості власної мови, старше покоління почуває себе незручно і невпевнено, а нація загалом втрачає власну самобутність.

Отже, є зрозумілим, що запозичення є легким та дієвим засобом комунікації, і вживання деяких англіцизмів дійсно не уникнути. Але разом з тим використовувати запозичені мовні одиниці треба доречно та ретельно продумано. Варто уникати зловживання іншомовною лексикою і не засмічувати німецьку мову англійськими словами, яким можна знайти еквіваленти з метою недопущення непорозуміння чи обурення з боку носія мови.

ПРИЩЕПА Олена,
ПЛЕЧКО Антоніна, СВИСЮК Олена

КОНЦЕПТ УКРАЇНА В МОВОМИСЛЕННІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Концепт *Україна* представлений в сучасному українському мовознавстві недостатньо [5], а також відсутня «цілісна характеристика мовно-концептуальної картини світу українців як представників єдиної нації й носіїв прикметних рис окремих регіонів» [4].

Вивченням його образно-асоціативно-перцептивного та ціннісного складників займалися, зокрема, сучасні вітчизняні дослідниці І. Хоменська [5], З. Величко [3] та О. Павлушенко [4]. На їхню думку, концепт – це «психоментальне утворення, що віддзеркалює уявлення про світ через образи, асоціації, поняття та ставлення до них. Динамічна одиниця, характерна як для окремого індивіда, так і для колективу представників певної культури» [5, с. 5]. Структура концепту – це єдність понятійного, образно-асоціативно-перцептивного та ціннісного складників [4].

Методом дослідження обрали асоціативний експеримент, у якому взяли участь 200 студентів І курсу Житомирського національного агроекологічного університету (100 дівчат і 100 хлопців, усі – однолітки та народилися в Україні), оскільки концепт існує в мовомисленні у формі образів, асоціацій, котрі завжди ціннісно забарвлені для концептоносіїв, а асоціативне поле має якнайкраще усі ці смисли, образи, цінності відображати, зокрема, й три складники структури концепту, – ціннісний, образно-асоціативно-перцептивний та понятійний, – чого, наприклад, не може відобразити семантичне поле лексеми.

Мета нашого дослідження – встановити, як в умовах нинішнього часопростору традиційні смисли, пов'язувані мовцями із концептом *Україна*, доповнюються новими, відображенням яких є асоціації на слово-стимул *Україна.*

Результати експерименту засвідчили, що ядро досліджуваної концептуальної сфери в мовній картині світу його учасників сформоване субконцептами *БАТЬКІВЩИНА, ДЕРЖАВА, КРАЇНА* (із цими смислами асоціюють Україну 24% дівчат і 22% хлопців), *РІДНА КРАЇНА* (12% дівчат, 15% хлопців), а до близькоядерної зони належать, наприклад, субконцепти *НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, СВОБОДА, ВОЛЯ* (12% дівчат і 8% хлопців), *ДІМ* (11% хлопців), *КОЗАЦТВО* (7% хлопців), *СИЛА, НЕЗЛАМНІСТЬ, МОГУТНІСТЬ* (5% дівчат і 6% хлопців), *ГОРДІСТЬ* (6% хлопців і лише 1% дівчат), *НЕБО, СТЕП, ПОЛЕ, ПАТРІОТИЗМ* (5% хлопців, 2% дівчат).

Суто «жіночими» смислами виявилися субконцепти *МОЄ* та *МИ* (5% асоціацій дівчат), *КАЛИНА* (одинична асоціація у дівчат), *УКРАЇНА ПОНАД УСЕ* (3% хлопців).

Периферійну зону становлять субконцепти *РАДІСТЬ, ВІДДАНІСТЬ, СОРОМ, ТЕРИТОРІЯ НА КАРТІ, СИНІЙ І ЖОВТИЙ КОЛЬОРИ, ПРАПОР, ТРИЗУБ, УКРАЇНЦІ, КАЛИНА, КИЇВ, КАШТАН, ВІНОЧОК, КАРПАТИ, ВОЛОШКИ.*

Отже, концепт *Україна*, окрім традиційних вербалізаторів *територія, незалежна держава* [1, с. 1502], *свій край, земля* [2, с. 230], містить у собі новітні образно-смислові та ціннісно-рефлексійні нашарування. Натомість, такі смисли, як *країна, край, що знаходиться в межах іншої країни, краю; авклав* [1, с. 1502] або дієслово *украяти,* тобто «відрізати» [2, с. 230] не виконують функцію вербалізаторів концепту *Україна* в мовомисленні сучасної української молоді. Також структура концепту *Україна*, відображена в асоціативному полі, засвідчила ґендерні відмінності в мовній картині світу концептоносіїв.

Результати цього дослідження можуть бути використані в галузі психо-і соціолінгвістики, соціології та філософії.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, 2009. 1736 с.
2. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: Нариси: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2007. С. 230–231.
3. Величко З. До поняття «МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ»: рецепція західноукраїнських публіцистів 20-30-х років XX ст. Електронний ресурс: http://old.journ.lnu.edu.ua/-publications/visnyk34/Visnyk%2034_P1_10_Velychko.pdf
4. Павлушенко О. А. Вербалізація субконцепту «ПРИРОДА» концепту «МАЛА БАТЬКІВЩИНА» в мовній картині світу М. Стельмаха. Електронний ресурс: https://www.sworld.com.ua/konfer30/33.pdf
5. Хоменська І. В. Вербалізація концепту УКРАЇНА в українському художньому дискурсі. Електронний ресурс: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/-12183/1/Khomenska.pdf

ПРОКОПЧУК Людмила

ГРАМАТИЧНІ АНОРМАТИВИ В РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІАТЕКСТАХ

Засоби масової інформації, а отже й друкована періодика, є важливим складником національної культури і водночас одним із найбільш дієвих механізмів впливу на формування світоглядних і ціннісних орієнтирів сучасної людини, її мовної культури. Газетна мова має сприяти утвердженню усталеного, кодифікованого літературного зразка, проте, на жаль, мовна практика сучасних ЗМІ нерідко засвідчує протилежну тенденцію.

З-поміж низки інтралінгвістичних змін, зумовлених як суспільними процесами, так і впливом мови ЗМІ (розширення словникового складу мови за рахунок іншомовних запозичень, неологізмів; поширення норм розмовного стилю в базовому корпусі медіамовлення; інтенсивна демократизація, виражена в розростанні сфер поширення жаргонної, зниженої, ненормативної лексики тощо), науковці відзначають «різноманітність норм мовленнєвої поведінки окремих соціальних груп, що все частіше знаходить відображення в мові ЗМІ, нерідко призводить до тиражування мовленнєвих помилок, як-от: неправильний наголос, граматичні помилки, неправильна сполучуваність слів тощо) [1, с. 64].

Предметом нашого аналізу постають граматичні анормативи, які трапляються в матеріалах вінницької газети. Анорматив, тобто помилку, кваліфікуємо як «ненормативне лінгвоутворення, що виникає внаслідок невмотивованого порушення літературної норми і є наслідком неправильних мисленнєвих операцій» [2, с. 7]. Відповідно розрізняють орфоепічні, акцентуаційні, орфографічні, пунктуаційні, лексичні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні анормативи.

Зважаючи на те, що «граматична норма об’єднує систему морфологічних, синтаксичних одиниць, їх категорій і форм, а також словотвірних одиниць і способів слововживання», серед граматичних анормативів відповідно розмежовуємо морфологічні, синтаксичні та словотвірні анормативи [3, с. 138].

Морфологічні анормативи – це «такі ненормативні утворення, що не відповідають формальному вираженню хоча б однієї з граматичних категорій роду, числа, відмінка, ступеня порівняння, особи, часу, способу, стану, виду» [2, с. 8]. Численними з-поміж морфологічних помилок виявилися порушення в оформленні відповідних відмінкових форм, зокрема форм родового відмінка іменників чоловічого роду II відміни: *Кульмінацією вечора стане остання цього року шоу-програма* ***фонтана*** *ROSHEN*(№ 33 від 06.09.2017); форм давального відмінка однини іменників чоловічого роду (хоча ці іменники мають паралельні флексії – *-ові (-еві, -єві) та -у (-ю)*, проте в назвах осіб мають переважати флексії *-ові (-еві, -єві)*: *…йдеться про те, що повернуті* ***студенту*** *документи…*(№ 20 від 30.05.2018); форм орудного відмінка іменників I відміни мішаної групи: *…український рок-гурт «O.TORVALD»*

на чолі із вокалістом Євгеном ***Галичом*** … (№ 27 від 18.07.2018); закономірностей поєднання числівників з іменниками: *За останні чотири роки доходи державного бюджету зросли у 2,2* ***рази***…(№ 20 від 30.05.2018); у використанні особового займенника *їх* замість присвійного *їхній*: *…написали заяви з проханням проводити слухання без* ***їх*** *участі*(№ 20 від 30.05.2018); в уживанні активних дієприкметників: «*Тут проводитимуть майстер-класи, семінари, лекції, організовуватимуть* ***розвиваючі*** *ігри та різноманітні заходи, які цікаві для молоді*» (№ 27 від 18.07.2018). Спорадичними виявилися помилки, пов'язані з утворенням наказового способу дієслів: *Гайда на стадіон і* ***перемагаємо*** *разом!* (№ 33 від 06.09.2017).

Загальновизнаною є думка, що синтаксичні норми є найбільш стійкими, оскільки «зміни відбуваються не в самому наборі синтаксичних засобів, зв'язків та відношень, а в способі й частоті вживання цих засобів [4, с. 148]. Тому синтаксичні анормативи трапляються рідше. Здебільшого помилконебезпечним місцем виступає підрядний зв'язок керування, зокрема неправильні форми залежного слова при заперечних дієсловах: *Так, зазвичай вони не виплачують* ***іпотеку*** *та не мусять утримувати інших людей* (№ 33 від 06.09.2017). Трапляються помилки у вживанні прийменників і сполучників, зокрема градаційних (неправильне розташування парних сполучників, що мали б з'єднувати однорідні члени речення): *...де виклали свої побажання та рекомендації* ***у напрямку*** *транспортного розвитку міста* (№ 20 від 30.05.2018); *Переможе той, хто має* ***не лише гарні навички, але й вміє працювати*** *в команді…* (№ 22 від 13.06.2018). Порушення спостерігаємо і в узгодженні форм підмета і присудка: *Більшість батьків із такою версією миритись* ***нестали***(№ 22 від 13.06.2018).

Словотвірні анормативи спричинені словотворчим калькуванням: *...а вакцинація – тільки співпадіння* (№ 22 від 13.06.2018); або ж утворенням паралельних форм жіночого роду від іменників чоловічого роду, що є назвами осіб за професією, посадою, званням тощо: *…адвокатка Тетяна Палій вважає…* (№ 22 від 13.06.2018).

Отже, серед граматичних анормативів, що трапляються в регіональних ЗМІ, помилконебезпечні зони, на яких мають закцентовувати увагу редактори під час коригування журналістських текстів, становлять відмінкові форми іменника, узгодження числівників з іменниками, дієслівне керування.

Література

1. Зикун Н. І. Культура мови ЗМІі рівень довіри до медіатекстів / Н. І. Зикун [Електронний ресурс] // С. 63–66. – Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%-20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Npkpnu_fil_2012_31_20%20(1).pdf.

2. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: автореф. дис.канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 18 с.

3. Літературна норма і мовна практика : монографія / [Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Коць Т. А. та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин, 2013. 320 с.

4. Харченко С. Синтаксичні норми літературної мови XX – початку XXI ст.: монографія. Київ, 2017. 417 с.

СЕМЕНЕЦЬ Олена

КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ МЕДІЙНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ: ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ, КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ

Критичний дискурс-аналіз (КДА) спрямований на встановлення взаємозв'язків між дискурсом та соціальним і культурним станом суспільства, розкриття взаємної детермінованості їхнього розвитку. Якщо в рамках дескриптивного підходу вчений залишається нейтральним, незалежним експертом, то для критичного дискурс-аналізу характерна соціальна ангажованість дослідника, його відверта позиція на боці залежних

соціальних груп. У центрі уваги цього дослідного напряму – виявлення способів репрезентації соціальної та інформаційної нерівності, аналіз використання мови (та повідомлень інших знакових модальностей) як засобів реалізації влади та соціального контролю, як знаряддя боротьби ідеологій.

У центрі уваги КДА перебувають такі аспекти досліджень, як феномен домінування (політичного, соціального, економічного, етнічного тощо), способи дискурсивної реалізації владних стосунків і впливів, процеси дискурсивного формування ментальних структур (картини світу, ключових концептів, зв'язків між компонентами картини світу), механізми формування стереотипів і настанов в аудиторії медійного дискурсу, медійні дискурсивні практики як спосіб формування соціальних структур.

Найбільш авторитетними й впливовими науковими школами в напрямі критичного дискурс-аналізу є дискурс-аналіз Н. Ферклафа (в руслі традиції М. Фуко та соціальної семіотики мови М. Холлідея), соціокогнітивний аналіз дискурсу Т. А. ван Дейка, німецька школа критичного аналізу дискурсу (З. Егер, У. Маас, Ю. Лінк), особливе місце в якій посідає соціолінгвістичний дискурс-аналіз Р. Водак та її колег з Віденської школи дискурс-аналізу (Г. Вайс, Х. Людвиг, П. Новак, Й. Пелікан, М. Седлак).

Потужний вплив на формування напряму критичного дискурс-аналізу мали праці М. Фуко, який тлумачив дискурс як спосіб реалізації владної сили, що створює відношення нерівності між соціальними суб'єктами. На теорії М. Фуко ґрунтується ідея соціального конструкціонізму, формування соціальної реальності в дискурсах, яскраво виражена в напрямі КДА. Окрім засадничих положень філософії М. Фуко, дискурс-аналіз Н. Ферклафа розвиває також ідеї системно-функціональної лінгвістики М. Холлідея.

Концепції Т. ван Дейка та Р. Водак зазнали значного впливу когнітивних підходів в аналізі дискурсу. Зокрема, Т. ван Дейк досліджує соціокогнітивні аспекти репрезентації в дискурсі расових, етнічних, гендерних таінших упереджень. На ґрунті досягнень граматики тексту, прагматики дискурсу та когнітивного моделювання комунікації, вчений розкриває особливості функціонування мови в медіа з урахуванням таких соціальних чинників, як думки, настанови автора та адресата, їхній соціальний статус, етнічна належність тощо. Він пропонуєситуаційну модель дискурс-аналізу і розглядає процеси комунікаційної взаємодії не як жорстку алгоритмічну, а як гнучку стратегічну процедуру.

Згідно з концепцією Т. ван Дейка, одним з основних завдань критичних дискурсивних студій є аналіз механізмів дискурсивного відтворення соціального домінування та зловживання владою. Той, хто контролює дискурс, має можливість контролювати свідомість людей і, таким чином, опосередковано керувати їхніми діями. Фундаментальний процес відтворення влади через дискурс, за висновком вченого, має вираження в аспектах управління контекстом, управління дискурсом, управління свідомістю. Такий аналіз процесів дискурсивного відтворення владиспрямований на виявлення фундаментальних відношень трьох концептів, які перебувають в основі дослідження: дискурс, знання, суспільство, – а також зв'язків історії та культури.

Актуальними проблемами досліджень медійного дискурсу, в тому числі в напрямі критичного дискурс-аналізу, виступають, зокрема, способи дискурсивного втілення парадигм знань, виявлення в дискурсах соціальної та психологічної сутності носіїв мови, дискурсивна репрезентація соціальних відносин, механізми реалізації владного домінування в дискурсі, закономірності конструювання соціальної реальності в дискурсивних практиках.

Окрім перспектив розроблення теоретичних питань, критичний дискурс-аналіз формує також концептуальне та методологічне підґрунтя для розв'язання прикладних проблем медійної галузі. Зокрема, актуальне завдання критичного аналізу сучасних медійних дискурсивних практик становить формування теоретико-методологічного фундаменту для з'ясування ступеня істинності медійних повідомлень та реалізації фактчекінгу, викриття маніпулятивних дискурсивних практик, проведення експертизи дотримання професійних стандартів та журналістської етики.

Критичний дискурс-аналіз медійних повідомлень, з його домінантною спрямованістю на аналіз взаємозв'язків дискурсу, соціуму, ідеології та культури, розкриває свій значний евристичний потенціал в умовах ідеологічних протистоянь на тлі трансформацій сучасного медійного простору.

СОЛОГУБ Надія

МОВА ТВОРІВ ЯРА СЛАВУТИЧА – ПОЕТИЧНИЙ ЛІТОПИС УКРАЇНИ

У січні 2018 року минуло 100 років від дня народження Яра Славутича (Григорія Михайловича Жученка), талановитого поета, славіста, культуролога, якого надовго (аж до проголошення незалежності України) розлучили з рідною землею події 1917 року, а потім – радянська влада.

Та Яр Славутич ніколи не розлучався зі своєю Батьківщиною в своїй поезії: Україна – основний образ його творчості:

Земле моя, що стелила барвінок під ноги,
Пальці дитячі голубила після дощу,
Явою стань на чужинні безмежні дороги…
Рідна, єдина, в мережаній простій киреї,
Другої в світі ніде не знайти.

Поетичний літопис Яра Славутича сягає дохристиянської доби кіммерійців і скіфів. У поезії «Кончина кіммерійців», яких він називає, «сумирними кобилодоїльцями», поет підносить ідею відданості Батьківщині.

Найчастіше Україна виступає в реаліях степу. Добір лексики для номінації реалій степу скіфської доби відтворює зримі картини цієї доби: «ржуть тарпани», «як дикі олені скіфи в нестримному ринуть скаку», «скіфи летять як шуліки степами, доли волають, звірота тіка» та ін. Назви «Савур-могила», «Прапредки», «Кам'яна баба», «Дажбог» забезпечують часові характеристики тексту, реалізують хронос, символізують правічну давність.

Цикл «Київська слава» присвячено епосі Київської Русі. Поетичний словник Київської Русі Яра Славутича яскраво відтворює цю добу: «соболині хутра теплії», «дикий мед у мідних баліях», «Володимир – красне сонечко», «мужні русичі», «київські вої», «сурмить у золочений ріг», «бряжчать мечі об шоломи», «гридні», «волхви» та ін.

Через «малюнок-фрагмент» поет іде до епічних зображень, він часто пише стилізовано («під той час»). Це виявляється і в доборі лексики, і в синтаксичній та ритмічній організації тексту. Невеликий цикл «Золота орда» присвячено татаро-монгольській навалі. Увесь оцінний потенціал цього циклу спрямовано на зневагу до ворога: «*і плачуть Стрибожі онуки, і никне вишневе гілля»; «як галич голодна і дика орда»; «монгольські запилені патла».*

Не оминув Яр Славутич і епоху козаччини. Це один з лейтмотивів його творчості. У цій темі оживає пам'ять його роду, зокрема розповіді діда – запорожця про Січ.

У мікрополе «козаччина» у поета входить номінація «Чорне море», а його словами: «запорозьке море», «українське море». Назва «**море»**, як і назва «**степ»,** реалізує поняття «**воля»**: «… бурунами здружені брати» / що на море поміняли ниви / і на шторми затишні хати».

Поезії циклу «Запорожці» пересипані назвами козацьких реалій: козацької зброї (*мідні самопали, кулі, списи черлені, гаківниця, порохівниця, лук)*, козацької геральдики (*берло, клейноди, тризуб, бунчук, короговки*),інших реалій цієї епохи (*місюра, сагайдак, чайки, байдаки*). Мікрополе «козаччина» сигналізують також прізвища козаків**:** Прудивус, Паливода, Вернигора, Самійло Кішка та ін. Постає в поезіях на цю тему й образ збирача козацької старовини Д. Яворницького. Через усі мовні засоби мікрополя «козаччина» (перифрази, словотворення, тропеїстику) Яр Славутич виражає своє ставлення до козацької

доби – центру українського духу, частину минулого, надію на майбутнє: «*невже пробиті ваші стяги / Пов'є осмутою трава?»*

Та не лише в спогадах про славне минуле живе в поетові хліборобська Україна. Другою українською землеюпісля «втрачених степів» України стала поетові Канада. «Земля, завойована ралом» – так назвав поет канадсько-українські ниви», «степи херсонської Манітоби», які довелося «пристосовувати» до врожаїв нелегкою фізичною працею (збірка «Завойовники прерій»: «Цей безкрай, «яриною лункий», / Підняли золотими руками / Українські мої земляки».

У Канаді найширше розгортається творча, науково-викладацька та громадсько-патріотична діяльність Яра Славутича. Тут, зокрема, він засновує приватне видавництво «Славута», де вийшли друком його власні наукові й літературні твори, навчальні матеріали тощо, які дають повне уявлення про багатогранну творчість (літературну, наукову, викладацьку, видавничо-організаторську, культурницько-громадську діяльність) цієї творчої особистості.

Доповнюють, увиразнюють своєрідний поетичний літопис України у творах Яра Славутича також власні назви.

Поет прагне передати історію України як безперервну лінію – від скіфів через епоху язичництва, князівську добу, добу козаччини, епоху московського поневолення та аж до наших днів. Недарма одна з його збірок має назву «Гомін віків».

Однією з важливих складових поетичного літопису України є визвольна боротьба українського народу проти московського поневолення. Мовними знаками на позначення цієї боротьби виступають: перелік місцевостей, де відбувалися визвольні битви, перелік людей, що брали у цьому участь тощо.

У багатьох поезіях, наприклад, натрапляємо на прізвище Мазепа, яке виростає у поета до рівня своєрідного символу спротиву поневоленню, хоч, на наш погляд, автор Мазепу явно ідеалізує. Тут також прізвища Є. Маланюка, О. Олеся, О. Ольжича, О. Теліги, представників дисидентського і правозахисного руху (В. Стус, І. Світличний), у цьому ж ряду – Кармелюк, Довбуш, вояки УПА та ін.

Часто вживаються у Яра Славутича імена, так би мовити, чисто культурницьких діячів. Це – Г. Сковорода, Д. Бортнянський, І. Григорович-Барський, П. Куліш, М. Рильський, П. Тичина, М. Зеров та ін., яких образно назвав Яр Славутич «живими смолоскипами».

Імена ворогів українського народу, як правило, набувають символічного звучання у відповідних контекстах з певним лексичним наповненням. Це оніми Петро І, Катерина, Ленін, Сталін, Каганович, Дзержинський, Єжов, Брежнєв, Крючков та ін.

Поет не обмежується персонажами лише української історії, часто це імена грецької міфології, видатних діячів світової культури. Дуже часто вживаються античні імена – символи: *Антей, Прометей, Необа, Аполлон, Артеміда.* Значне місце займають імена чи прізвища колег по перу, репрезентантами яких виступають персонажі їхніх творів.

У системі образних засобів Яра Славутича важливими є топоніми й гідроніми. Вони набувають символічного характеру: Полтава, наприклад, символізує поразку Мазепи; Броди, Крути – жертовну боротьбу за вільну Україну. Значна частина власних назв символізує терор тоталітарної системи. Нерідко такі географічні назви вживаються поетом у формі множини, що узагальнює відповідні явища: *по сибірах, уралах* іде нездоланний… рвійний спротив; *кудись везли на соловки й урали.*

В ролі символу батьківщини виступають нерідко назви річок, зокрема назви Дніпро, Славута і под.

Вживання власних назв забезпечує високий рівень інтелектуальності поезії Яра Славутича. Ці назви є повноцінним образним засобом його творчості.

ШАБАТ-САВКА Світлана

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕНЦІЙ ЗІСТАВЛЕННЯ В ПАРЕМІЙНОМУ ДИСКУРСІ

У мовленнєвому акті як цілеспрямованій комунікативній діяльності важливою субстанцією є мовець автор інтенцій, якому належить основна роль у генерації висловлення, у визначенні схем взаємодії з адресатом. Його когнітивно-вербальну базу виформовують різні типи інтенцій – комунікативно-модальні, суб'єктивно-авторські, дискурсивно-жанрові, метакомунікативні та ін.. В особистісну сферу людини потрапляють й **інтенції зіставлення**,що передають переосмислене витлумачення життєвого досвіду народу, індивідуальне сприйняття довкілля й оцінне ставлення мовця до побаченого чи почутого, і це ставлення, опосередковане культурним знанням, яскраво представлено в паремійному дискурсі, що його детермінують експресивність, образність, довершеність мовної форми.

Інтенції зіставлення експлікуються у сфері розповідності й вербалізують повідомлення мовця (узагальненої субстанції народного генія) про подібні чи неподібні два однотипних явища, дві події, що існують паралельно і не протидіють, не суперечать одна одній, напр.: *На чужому коні не наїздишся, а добром не нахвалишся*; *Ліс великий, а путнього дерева не знайдеш* (Паремії подаємо за виданням: Збірка українських приказок та прислів'їв [упоряд. А. Багмет та ін.]. К., 2002.). Зіставлювальні інтенції здебільшого реалізують складні за структурою речення й актуалізують ті або ті сполучники, а зокрема спеціалізований маркер зіставно-синтаксичного відношення сполучник ***а***. За твердженнями К. Г. Городенської, специфіка його використання полягає в тому, що він поєднує дві предикативні частини в складносурядному реченні, у яких ідеться «про паралельний, незалежний один від одного перебіг дій або процесів чи паралельне перебування двох суб'єктів в якихось станах» [2, с. 58]. І зрозуміло, що таке зіставлення як повчальну настанову, як пораду, як узагальнення, своєрідну сентенцію виразно репрезентують українські паремії (прислів'я та приказки), які в лаконічній формі передають узагальнене, змістовно містке твердження, поведінкові стереотипи й настанови народу і здатні впливати на людську свідомість: *Душа душу знає, а серце серцю вість подає; В болоті – не без чортів, а в лісі – не без вовка; Роса – не дощ, а часом – більш корисна; На добре слово не надійся, а на грубе слово не гнівайся*. Комунікативно-інтенційний зміст таких складносурядних речень увиразнює два факти дійсності, що зіставляються, порівнюються на основі різноманітних ознак як незалежних одна від одної.

Інтенцію зіставлення вербалізують і конструкції хіазму, у яких в особливій симетричній формі передано повчально-виховний зміст, образно-емоційну характеристику явищ дійсності та практичний досвід народу, пор.: *Від насіння – плід, а від плоду – насіння*; *По дощу погода, а по погоді дощ*; висловлення із семантикою градаційності, що виражають сумісність дій та явищ, які взаємно доповнюються, й актуалізуються сполучниками *не тільки … а й, не лише … а й*, напр.: *Не тільки шило, а й колос коле. Не тільки по товару ціна, а й по ціні товар*.

Зіставні семантико-синтаксичні відношення вербалізують і складнопідрядні преференційні висловлення, комунікативно-інтенційний зміст яких полягає в прагненні мовця показати перевагу виконання якоїсь дії або ознаки, чого можна досягти, зіставивши дві альтернативи (*Краще сім раз горіти, аніж один раз овдовіти*; *Ліпше горобець у жмені, як журавель у небі*).Мовці використовують такі паремії для того, аби підказати комусь вихід із певної життєвої ситуації, підтримати, втішити, попередити про щось погане, застерегти від небажаного. Напр.: *Краще нині горобець, як узавтра голубець*; *Ліпше пташці на зеленій вітці, ніж у пана в золотій клітці.*

Інтенція зіставлення експлікується і в двокомпаративних складнопідрядних реченнях з прикметниковим та прислівниковим компаративом, які, на думку К. Г. Городенської, визначають відповідність ступенів інтенсивності зіставлюваних ознак та явищ [1, с. 636]. Увиразнюють комунікативну інтенцію зіставлення в таких конструкціях сполучники *чим …*

тим, що ... то, пор.: *Чим корінь витриваліший і дужчий, тим колосок рясніше зерно родить; Чим вище світло стоїть, тим далі його видно; Щостаріший, томудріший, що молодший, то дорожчий.*

Зіставні безсполучникові складні речення – це конструкції, у яких друга предикативна частина містить повідомлення, яке відрізняється від повідомлюваного в першій частині, але не перебуває в значеннєвому контрасті з ним. Для таких висловлень характерний структурний паралелізм, пор.: *Хліб – батько, вода – мати; З праці радість, з безділля – смуток. Бджоли раді цвіту, люди – літ; Лінивий двічі робить, двічі платить скупий.*

Отже, інтенції зіставлення, що передають прагнення мовця зіставити одні явища чи події з іншим без будь-яких рис заперечення одного і ствердження іншого передусім для того, аби узагальнити життєві правила та істини, посилити експресивність та образність сприйняття довкілля, яскраво експлікуються в паремійному дискурсі, формально маркованому різними сполучниками і складними за структурою конструкціями української мови.

Література

1. Городенська К. Г. Службові слова-морфеми. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія. Київ, 2017. С. 594–731.
2. Городенська К. Сполучники української мови: [монографія]. Київ, 2010. 204 с.

ШУТАК Лариса, НАВЧУК Галина

КОГНІТИВНЕ ТЕРМІНОЗНАВСТВО ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СУЧАСНИХ МОВОЗНАВЧИХ СТУДІЙ

Когнітивна лінгвістика вивчає мову та мовлення як засіб сприйняття й осмислення позамовної дійсності, категоризації та концептуалізації її фрагментів і внутрішнього досвіду людини, а також обробки, збереження, використання й передавання необхідних знань та інформації. Її об’єктом є, зокрема, мова та її одиниці як експоненти когнітивних структур. Перед лінгвістами постають насамперед проблеми співвідношення мовних іментальних компонентів, антропоцентричних структур, що репрезентують в мові та свідомості людини її досвід і різні типи знань, набутих у процесі соціалізації та розвитку.

Активний розвиток когнітивних лінгвістичних студій зумовлюється потребою з’ясуваннямовленнєво-мислетворчих процесів людини, а також поєднанням когнітивного й дискурсивного підходів у вивченні мови, мовлення, їхніх одиниць, явищ і фрагментів лінгвальної дійсності, дослідженням основних здібностей людського мозку, пов’язаних зі здійсненням ментальних операцій, необхідних для забезпечення життєдіяльності людини (у тому числі й мовленнєвого спілкування).

Під впливом панівних когнітивного й когнітивно-дискурсивного підходів у вивченні мови, що усталилися в лінгвістиці кінця XX – початку XXI століть, і відбувається поява та становлення нового напряму дослідження термінів і терміносистем – когнітивного (когнітивно-дискурсивного) чи гносеологічного термінознавства.

Порівнюючи традиційне та когнітивне термінознавство, доходимо висновків: традиційне термінознавство не виходило за межі аналізу терміна й тієї системи понять, яку він відображає, а когнітивне термінознавство є «відкритим» для широких міждисциплінарних програм дослідження, для вивчення термінів і терміносистем у широкому культурному контексті. З одного боку, когнітивне термінознавство продовжує традиції лінгвоцентричного (терміноцентричного, або класифікаційно-структурного) термінознавства, спрямованого на аналіз термінів, терміносистем, особливостей їх творення, функціонування, упорядкування тощо; з іншого – воно набуває рис, притаманних сучасному етапові наукового лінгвістичного знання: стає антропоцентричним, міждисциплінарним, поліпарадигмальним, передбачає профілювання того самого термінологічного об’єкта

дослідження різними дослідницькими парадигмами, звертає увагу й на несистемні явища, синтезує позиції різних шкіл і напрямів. Опираючись на принципи антропоцентризму, когнітивне термінознавство пропагує епістему, «суб'єктивні властивості об'єкта наукового пізнання», розглядаючи термін як компонент динамічної підсистеми мови, своєрідний корелят ментальної операції, що відбувається в свідомості дослідника, «одиницю, що конвенційно співвідноситься з поняттям і предметом професійної галузі та слугує засобом концентрації, фіксування, збереження й передавання професійної інформації». Із позицій когнітивного термінознавства терміни народжуються в дискурсі та формують свій зміст у процесі когніції й лише пізніше закріплюються або не закріплюються в текстах, словниках, тезаурусах або термінологічних банках даних, якщо в цьому є практична необхідність. Основні завдання когнітивного термінознавства полягають у залученні до аналізу більшого корпусу терміноодиниць, з'ясуванні процесів формування міжгалузевих термінів, метатермінів і систем їх упорядкування. Зазначимо, що розробка когнітивної теорії дослідження термінів і терміносистем аж ніяк не спрощує їх науковий розгляд, хоч і наближує лінгвістів і термінознавців до розуміння їхньої сутності й закономірностей функціонування. Найбільш важливим моментом у когнітивному вивченні термінів і терміносистем є визнання центральної ролі людини в процесах пізнання та комунікативної діяльності. Такі дослідження дають змогу зрозуміти й описати ті концептуальні структури, що визначають особливості організації терміносистем на основі одиниць, які їх становлять; указати на ті когнітивні та комунікативні фактори, що зумовлюють формування цих терміносистем, їхнього змістового простору, показати динаміку змін і розвитку цих терміносистем залежно від загального фонду людських знань і досвіду на певному етапі їх розвитку. Водночас вони надають можливість представити концептуальну організацію терміносистеми на основі пропозиційного аналізу виокремлених у її межах термінологічних одиниць і їхніх класів. Усе це сприяє розширенню уявлення про співвідношення ментальних структур збереження наукових і професійних знань із засобами їх вербалізації, подальшому вдосконаленню методів дослідження системної мовної організації спеціальних знань.

Отже, когнітивне термінознавство як новий напрям термінознавчої науки зароджувалося й розвивалося в надрах функціонального термінознавства і є закономірним етапом розвитку науки про терміни. Когнітивне термінознавство зумовлює формування терміносистем залежно від інтелектуального та професійного розвитку людини, спрямоване на дослідження еволюційних процесів у царині термінознавства, з'ясовує причини й механізми динамічних змін, що відбуваються у сфері наукової (професійної) комунікації та враховує когнітивно-комунікативні та когнітивно-дискурсивні потреби носіїв мови.

ЯКУШКО Катерина

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАГАЛЬНОВЖИВАНИХ ІМЕННИКІВ

На сьогодні посилюється інтерес лінгвістів до практичного використання мовознавчих знань у цілому та до технічних абревіатур зокрема для визначення комунікативно-прагматичного потенціалу мовних одиниць.

Питання визначення тих абревіатур, які б спростили процес засвоєнняспеціалізованої іншомовної лексики, ґрунтується на доборі тих варіантів, які співзвучні з розповсюдженимизагальновживаними словами. На нашу думку, в англійській мові можливо виділити вісім підгруп абревіатур, співзвучних з загальновживанимиіменниками на певні літери. Наприклад, комунікативно-прагматичний потенціал загальновживаних іменників на літеру «M» *map (карта)* та *mask (маска)*виявляється в їх співзвучності з технічнимиабревіатурами*MAP* та *MASK*. Для даної підгрупи абревіатур властиве як одноваріантивне тлумачення, так висока варіативність розуміння. Так, наприклад,*MASK*

можливо тлумачити як *MASKing (маскування)* та*MultilevelAmplitudeShiftKeying (багаторівнева амплітудна маніпуляція*), а абревіатура *MAP*вирізняється можливістю бути тлумаченим аж у одинадцятьох варіантах:*MatrixAssociativeProcessor (матричний асоціативний процесор), Managebility, Availability, Performance (керованість, надійність, продуктивність), ManufacturingAutomationProtocol (протокол автоматизації виробництва), MemoryAcceptancePulse (імпульс підтвердження прийому повідомлень), MemoryAccessProtection(захист від несанкціонованого доступу до пам'яті), MemoryAllocationandProtectionUnit (засіб розподілу та захисту пам'яті), MessageAdministrationProcedures (процедури керування повідомленнями), MicroprocessorAnalysisPackage (пакет для аналізу мікропроцесора), MobileApplicationPart (підсистема забезпечення пересувної станції), ModularAcousticProcessor (модульний акустичний процесор)* та *MultiAssociativeProcessor (мультиасоціативний процесор).*

Отже, існують абревіатури технічних термінів, співзвучні з певними лексичними розрядами у підгрупах. Особливістю омонімічності загальновживаних іменників є наявність внутрішньої омонімічності абревіатур у декількох варіантах. Можлива співзвучність абревіатур технічних термінів абревіатурам загальновживаних слів. Перспективою досліджень є розгляд інших виявів комунікативно-прагматичного потенціалу як іменників, так і інших частин мови.

ГРАМАТИЧНІ НОРМИ В МОВНІЙ СВІДОМОСТІ ТА МОВНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

ВАКУЛИК Ірина

СУЧАСНІ ТЕРМІНИ З КОМПОНЕНТОМ *МАКРО-/МІКРО-*: ОСОБЛИВОСТІ КОРЕЛЯЦІЇ

Стандартна кореляція *макро- / мікро*, яка існує у сучасній термінології і вважається загальнотермінологічною традицією, не завжди відповідає давньогрецькому джерелу. Дійсно, у давньогрецькій мові існувало два прикметники *μακρός*та *μικρός*. Прикметник *μακρός*вживався на позначення: 1) «довгий», 2) «далекий», 3) «високий», 4) «глибокий», 5) «великий», 6) «тривалий», 7) «старий», 8) «просторий, широкий». Прикметник *μικρός*мав значення 1) «малий, невеликий», 2) «мало чисельний», 3) «слабкий», 4) «короткий». Але справа не у кількості значень давньогрецьких прикметників, які перетворилися на сучасні терміноелементи, тобто стали ініціальною складовою частиною термінів, а у семантичній адекватності давньогрецького джерела та сучасних термінів. Як бачимо, для першого прикметника у давньогрецькій мові на першому місці стоїть значення «довгий», яке вживається для виміру відстані чи висоти, значення «великий» є більш віддаленим. У нових мовах терміноелемент *мікро-* використовується при побудові термінів, пов'язаних із малими величинами. Цією проблемою у свій час цікавився А. О. Білецький [2], однак його спробу відновити етимологічну кореляцію *мікро- / мега(ло)-* не було сприйнято термінологами.«Лінгвіст не може стверджувати про правильність/неправильність побудови термінів, швидше про його (побудову) перспективність/неперспективність, доцільність/недоцільність… Лише спеціаліст-термінолог може стверджувати, чи відображають негативні сторони плану вираження терміна недостатні гносеологічні особливості останнього, чи вони зумовлені іманентними властивостями терміносистеми в цілому» [5]. Оскільки терміноелементи *мега-, мегало-* вживаються зі значенням «мільйон», «великий», «грандіозний», «велетенський», тобто вони мають своє певне місце у певних термінологіях, а отже, і термінологізовані (напр.: *мегават* "одиниця електричної потужності – 10^6 вт"; *мегагерц* "одиниця частоти коливань – 10^6 гц"; *мегакаріоцити* "великі клітини кісткового мозку, з яких утворюються елементи крові – тромбоцити"; *мегаліти* "давні споруди, складені з одного або багатьох блоків неотесаного або грубо оббитого каменю"; *мегапарсек* "одиниця виміру астрономічних віддалей, дорівнює 10^6 парсеків"; *мегацефалія, мегакефалія* "великоголовість, аномальні розміри голови при нормальних розмірах інших частин тіла") [2; 4].

Це відбувається тому, що відношення між явищами дійсності часто виявляються складнішими, аніж відношення, побудовані за принципом «абсолютно-однолінійного протиставлення» [1; 3].

Таким чином, розглянута модель термінів із елементом *макро-/мікро-*, а також наведені приклади підтверджують, що при вживанні термінів необхідно:

1) зіставляти значення антонімічних протиставлень;

2) розмежовувати їх значення, а також способи та форми їх зв'язку у змістовій структурі терміна-слова;

3) враховувати складні відношення реальної дійсності і складність антонімічних протиставлень.

Література

1. Вакулик И. И. Формирование научной картины мира в современном языковом пространстве. Мовні і концептуальні картини світу. Київ: ВПЦ «Київський університет, 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 203-209.

2. Вакулик І. І. Давньогрецька та латинська мови як джерело сучасної наукової термінології. Київ: НУБіП України, 2014. 237 с.

3. Вакулик І. І. Особливості термінологічної номінації. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки», 2016. № 2(12). С. 196-200.

4. Новий словник іншомовних слів: близько 40000 сл. і словосполучень. Київ: Арій, 2008. 672 с.

5. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство. Львів, 1994. 216 с.

КОЗУБ Любов

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ҐЕНДЕРНО-НЕЙТРАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛОМОВНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Дослідження соціолінгвістичних особливостей вживання ґендерно-маркованої та ґендерно-нейтральної лексики в усних ЗМІ здійснювалося на матеріалі випусків новин на каналах BBC та CNN та низки випусків телешоу на каналах CBS, NBC, BBC та ITV. Проведений аналіз англомовного масмедійного дискурсу дозволив виділити низку характерних рис використання ґендерного компоненту у масовій комунікації, причини і передумови виникнення мовного сексизму та визначити прагматичний потенціал цих мовних одиниць, простежити дотриманя норм мовної коректності на телебаченні.

Варто відзначити, що порівняно з пресою, усні мас-медіа відзначаються, з одного боку, вищим рівнем мовної коректності та стабільною позитивною динамікою впровадження ґендерно-нейтральної лексики, а з іншого боку, значно більшою кількістю маніпулятивних стратегій з використанням імпліцитних стереотипних образів, що відображають ґендерну асиметрію. Крім того, на телебаченні чітко простежується відмінність у жанрах телепрограм, оскільки у інформативних повідомленнях адресанти частіше уникають використання ґендерно-забарвлених мовних одниць, а у розважальних телешоу ведучі та гості програми, зазвичай, ігнорують норми мовної коректності. Таке відхилення від правил зумовлене не дискримінацією певних осіб, а прийнятим у суспільстві та навіть бажаним комунікативним варіантом мови.

Досліджуючи особливості реалізації норм мовної коректності у випусках новин. Важливо зазначити, що незважаючи на досить неформальну комунікативну поведінку дикторів американського телеканалу, 90% повідомлень на політичну та соціальну тематику характеризуються вживанням лише ґендерно-нейтральних іменників, що позначають професії, титули та статусно-рольові позиції. До того ж, їх частка зростає на 4% кожного місяця.

Однією із комунікативних стратегій британського телеканалу є використання паритетних понять для позначення професій осіб різних статей: *A**spokeswoman**fortheMcCannshassaidthatthecouplearehappytohelpthepoliceintheirinvestigationsto findMadeline*[BBC];*NojokingmethodAccordingtooneaffectedtravellerandrecentlyretired**businessman***[BBC];*They can be described as the elder **statesman**… and **stateswoman** of Hollywood* [BBC].При цьому нейтральними залишаються лише номінації у множині: *Portuguese **police** are no longer actively looking for Madeline* [BBC];*Senior **police officers** were also in court* [BBC].

У цьому аспекті важливо зазначити й те, що британське телебачення характеризується дещо суперечливою мовною політикою, оскільки часто одне і те ж повідомлення містить ґендерно-марковані лексичні одиниці і їх нейтральні відповідники:

*At least 21 **people** have been killed in a mining accident. – Chinese state media says 4 **men** were rescued and 7 others escaped on their own* [BBC];

*15 are dead and many more injured, many of them are **police officers**. – The **policemen** were controlling a large rally of Islamises who gathered at the city's Red mask* [BBC];

*Ten **gunmen** laded by sea and killed 163 people over three days. – The last three **attackers** were shot dead by the Indian police forces*[BBC].

Відтак, можна припустити, що британське телебачення залишається консервативним, а отже, впровадження мовної коректності відбувається достатньо повільно.

Що ж стосується загальнородового референта *man*, то частка його вживання на телебаченні досить незначна. Відтак, у 76% висловлювань вживаються нейтральні еквіваленти *humanbeing, person* та *people.* Проте, на телебаченні простежується стабільна динаміка заміщення цієї ґендерно-маркованої одиниці, що зростає на 5% кожного кварталу.

Спільною рисою для американського та британського телебачення є те, що 25-30% усієї ґендерно-забарвленої лексики у випусках новин припадає на сферу культури: *Eventherepotential**actors**and**actresses**aretalkingaboutit*[CNN];*He'sbeenoneofthenicest**guys**inshow-biz*[CNN];*HerbrothersaysMadonnaisagoodcatholic**girl***[BBC]. Досить часто це пояснюється: об'єктивною необхідністю вказати стать референта (*Although British **actress** didn't receive the nomination* [CNN];*Lily Luis becomes **the first British female** to top the us charts for 20 years*[BBC];*How do you feel about the **female fans** around you?* [BBC]);надмірною експресивністю повідомлення репортера жіночої статі (*She's such a strong **lady*** [CNN];*He is probably the luckiest **man** in the world!*[BBC];*He's a passionate **guy**, he defends what he likes. He'stryingtokeepthemomentoandnotjustbethe**poster-boy**forscientology*[CNN]);чи бажанням самого референта висловлювання підкреслити власну значущість та особливість (*Wewereveryjubilant … But now we are **men**, you see, now it's a little different*[BBC]).

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що випадки мовного сексизму в усних ЗМІ простежуються на 45% рідше, ніж у друкованих виданнях, а вживання ґендерно-маркованих мовних одиниць в англомовному телевізійному дискурсі відрізняється більшою експресивністю та прагматичним потенціалом. Відтак, мовний сексизм часто виступає як стилістичний засіб або частина маніпулятивної комунікативної стратегії, формуючи, таким чином, стереотипний мовний світогляд аудиторії. Загалом, телевізійні інформаційні програми чіткіше дотримуються норм мовної коректності, а розважальні телешоу використовують досліджувані мовні одиниці для досягнення необхідного впливу на глядача.

КОЛІБАБА Лариса

ДВОВИДОВІ ДІЄСЛОВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ: ПРОБЛЕМА НОРМАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Категорія виду властива всім дієсловам української літературної мови. Одні з них передають процес розгортання динамічної ознаки, тобто виражають граматичне значення недоконаного виду. Інші – указують на цілісну, повністю завершену дію і мають значення доконаного виду. Третіпередають значення доконаного і недоконаного виду одночасно, унаслідок чого їх називають двовидовими дієсловами.Така диференціація дієслів за видовою ознакою усталилася в граматичних описах української літературної мови та в підручниках для вищої школи, тобто двовидовим дієсловам у традиційній граматиці надано статусу нормативних морфологічних одиниць, хоч водночасі зауважено, що категорія виду об'єднує мінімальну кількість грамем – дві.

У мовній практиці початку XXI ст. (передусім у наукових текстах та в текстах ЗМІ) помітна активізація вживання префіксальних дієслів доконаного виду (*заргументувати, закцентувати, зреалізувати, спрезентувати, скодифікувати, згармонізувати*тощо) та суфіксальних дієслів недоконаного виду (*ідентифіковувати, легалізовувати, ліквідовувати, мобілізовувати, реалізовувати, уніфіковувати* і под.), що є видовими корелятами двовидових дієслів. Широке використання перфективів та імперфективів зазначеного типу зумовлене тенденцією до формально-структурного розмежування значень недоконаного і доконаного виду у двовидових дієсловах.

На потребі вживання окремих дієслівних форм для значень недоконаного і доконаного виду наголошує багато лінгвоукраїністів (насамперед граматистів, термінологів та лексикографів), які хоч і обстоюють однакову думку, проте вмотивовують її різними чинниками – від суто практичних до нормотвірних. Зокрема, за висновками українських термінологів, розмежування недоконаного і доконаного виду важливе з практичного погляду, оскільки посприяє однозначному розумінню нормативних документів і науково-технічних текстів. До інших причин формально-структурного розмежування значень недоконаного і доконаного виду у двовидових дієсловах мовознавці зараховують чинники номінативно-семантичного плану та нормотвірного характеру, останні з яких і спричинили дискусію щодо того, чи властиві двовидові дієслова граматичному ладові української літературної мови, чи вони поширилися в ній під впливом російської мови.

На сьогодні переважає думка, що двовидовість як граматичне явище не притаманне українській літературній мові, де воно поширилося, найімовірніше, за аналогією до російської мови. Основними аргументами на користь цього міркуванняє такі:

1. Двовидові дієслова в українській літературній мовіохоплюють кількісно невеликий клас одиниць. На 2003 р. їхня частка становила 1,8 % від загальної кількості дієслів [2, с. 12].

2. За походженням двовидові дієслова, уживані в українській літературній мові, крім невеликої кількості питомих дієслів *(веліти, вінчати, дарувати, женити(ся), мовити, обіцяти, радити(ся), ранити, хрестити* тощо),є іншомовними, запозиченими українською мовою з інших мов, зокрема західноєвропейських (романських і германських), для яких граматична категорія виду не характерна. У таких мовах те саме дієслово може позначати і незавершені, і завершені процеси залежно від ужитої форми дієслівного часу.

3. У структурі російської мови на тлі інших слов'янських мов клас двовидових дієслів представлений найширше, оскільки російська мова, порівняно з іншими слов'янськими мовами й зокрема українською, зорієнтованана повніше збереження формальних особливостей запозичуваних мовних одиниць [3, с. 180 – 181], хоч наявність тенденції до морфологічного розмежування видових значень у двовидових дієсловах російської мови констатували ще в 60-х рр. XX ст. [1, с. 99]. У сучасній українській літературній мові навітьпитомі дієслова, що історично є двовидовими,мають активно вживані відповідники доконаного виду (пор.: *звеліти,повінчати, подарувати, оженити(ся), промовити, пообіцяти, порадитися, поранити* й под.).

4. Двовидові дієслова, уживані в українській літературній мові, не мають спеціальнихморфологічних маркерів двовидовості, тоді як основними засобами перфективації є префікси, а імперфективації – суфікси.

5. Тенденція до утворення видових корелятів для двовидових дієслів у сучасній українській літературній мові не нова, а актуалізована. Вона була поширена в 20-ті рр. XX ст. у зв'язку з активним унормуванням української термінології на національній основі. Відомо, що в 1931 р. було опубліковано припис, відповідно до якого рекомендували завжди розрізнювати форми доконаного і недоконаного виду для чужомовних дієслів. У вихідній формі їх радили вживати як дієслова недоконаного виду і пропонували для них відповідники доконаного виду. Однак через кілька років цю настанову оголосили хибною, а префіксальні форми доконаного виду для двовидових дієслів іншомовного походження примусово почали вилучати з ужитку. Частина з них залишилася у словниках радянського періоду, але була маркована позначками *рідко*. *діал.*, *розм.* Ці дієслова, хоч і мали статус нормативних лексичних одиниць, проте реально ними послуговувалися обмежено, оскільки негласно вони перебували під забороною вживання і до початку 90-х рр. XX ст. у мові друкованих видань, радіо й телебачення їх уживали нечасто.

Починаючи від 90-х рр. XX ст. завдяки зусиллям передусім термінологів, які, намагаючись відродити практику 20 – 30-х рр. XX ст., настійно рекомендують від двовидових дієслів чужомовного походження за допомогою перфективації утворювати відповідники доконаного виду, щоб уникнути двозначності в науковій мові, ці граматичні

форми поступово повертаються до граматичної системи української літературної мови кінця XX – початку XXI ст., проникають у науковий стиль та в публіцистику.

У перші двоє десятиріч XXI ст. процес «відродження» реактуалізованих префіксальних дієслівних форм відбувається двома шляхами: 1) повернення з периферії до активного використання дієслів доконаного виду, зафіксованих у радянських словниках (*сконфіскувати, схарактеризувати, зорганізувати, зреалізувати, зреферувати, зреформувати, звульгаризувати, злокалізувати, заангажувати* тощо); 2) уведення до активного мовного обігу тих префіксальних дієслів, які були зафіксовані в лексикографічних джерелах 20 – 30 рр. XX ст., проте через позамовні чинники були позбавлені права на функціонування в українській літературній мові 40 – 80-х рр. XX ст. (*заналізувати, засимілювати, зідеалізувати, зідентифікувати, змонополізувати, скласифікувати, скодифікуватий* под.).

Припускаємо, що процес префіксального видотворення від основ іншомовних двовидових дієслів у подальшому ще більше впотужниться, адже кількість дієслів іншомовного походження (особливо термінів) в українській мові невпинно зростає (зараз налічують понад 600 одиниць). Відповідно, поставатиме потреба пристосування таких дієслів до видової системи української літературної мови, унаслідок чого з'являтимуться нові перфективи, що їх мовці, найімовірніше, утворюватимуть за продуктивними словотвірними моделями, першість серед яких належить актуалізованим.

Проте, попри досить помітне в українській літературній мові початку XXI ст. формально-структурне розмежування двовидових дієслів за допомогою афіксації, поки що воно має статус лише тенденції і не впливає на лінгвістичну кваліфікацію двовидових дієслів у сучасній навчальній літературі.

Література

1. Мучник И. П. Двувидовые глаголы в русском языке. Вопросы культуры речи.Москва: Издательство АН ССР. С. 93-115.

2. Сухарина Н. М. Граматична та лексична семантика українського дієслова в лексикографічній системі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2003. 19 с.

3. Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX – початок XXI ст.). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 248 с.

КОЛОДІНА Лариса

ЗОВНІШНЯ МОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В НАВЧАННІСТУДЕНТІВ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: РОЗПІЗНАННЯ ТА УНИКНЕННЯ

Польська й українська мови – на перший погляд – структурно схожі (принаймні з огляду на морфологічну спільність), однак значно відмінні щодо фонетики, фонології, синтаксису і лексики. Вплив української, а часом і російської мови, зумовлює появу низки помилок, яких припускаються студенти під час вивчення польської мови як іноземної. Як засвідчують результати опитування тих, хто потрапив до польськомовного середовища, після опанування початкового рівня фонетично схожі у польській та українській мовах слова майже ніколи не тотожні лексично, більше того, вони можуть мати взагалі непередбачуване для українців значення. Методом запобігання таким помилкам є систематичне тренування слуху (перегляд фільмів, прослуховування радіопередач тощо), з метою контекстного засвоєння відмінного і подібного у лексиці польської й української мов.

Зовнішня мовна інтерференція – це нашарування структур вихідної мови (української/білоруської/російської) на структури засвоюваної, в результаті чого виникають мовні помилки. На думку вчених існує залежність між ступенем відкритості мовної

підсистеми і її схильністю до інтерференції – чим менш вона відкрита, тим менша вірогідність виникнення міжмовної інтерференції. Натомість там, де є більший вибір елементів мови, а засвоєння правил їх нормативного використання перебуває на стадії опанування, то часто перевага надається такій мовній конструкції, яка є подібною до рідної мови.

Наведемо декілька прикладів інтерференційних помилок студентів, які перший рік вивчають польську мову як іноземну: пол. *awans* – підвищення по службі (укр. *аванс* – пол. *zaliczka);* пол. *biesiada – бенкет* (укр. *бесіда* – пол. *rozmowa*); пол. *jutro – завтра* (рос. *утро*, укр. *ранок* – пол. *rano*); пол. *dywan – килим* (укр. *диван* – пол. *kanapa*); пол. *magazyn* – укр. *склад, журнал* (укр. *магазин* – пол. *sklep*); пол. *owoc*– укр. *фрукт;* пол. *dynia* – укр. *гарбуз (а диня* – пол. *melon);* пол. *stół* – укр. *стіл;* пол. *miłość* – укр. *кохання;* пол. *rozkaz* – укр. *наказ*; *пол. prosto* – укр. *прямо*; пол. *puszka* – укр. *жерстяна банка*; пол. *młodzieniec* – укр. *юнак*; пол. *kozaki* – укр. *чоботи* і т. д.

Якщо йдеться про відкритість підсистем мови, то найбільш закритою є фонологічна підсистема. У кожній мові існує обмежене число фонем, які реалізуються у вигляді звуків мови. Морфологічна підсистема є більш відкритою – кількість флексійних морфем щоправда обмежена, однак словотворчих – ні, а лексичні морфеми майже не мають обмеження. Кількість основних синтаксичних мовних структур є обмеженою, проте кількість мовних конструкцій є необмеженою. Така структура мови засвідчує, що найважче опанувати лексику і користуватися нею нормативно, оскільки правила тут зазвичай одиничні, натомість потрібна мовна інтуїція і комунікативний досвід.

Щодо української та польської мов явища інтерференції спостерігається і на фонетичній площині. Насамперед це стосується вимови звука [г], який в польській мові вимовляється дзвінко як український звук [ґ] у словах *ґанок, ґедзь, ґава* тощо, буквосполучення *cz*, яке завжди є твердим звуком [č]. Інтерференції підлягає також спосіб неприйняття м'яких приголосних [ś], [ź], [ć], [dź], оскільки у східнослов'янських мовах вони не вимовляються м'яко, а лише пом'якшуються (подібно як у польських словах-запозиченях *sinus, Zimbabwe*). Проте у польській фонетиці їх м'якість зумовлює наближення до шиплячої пари, наприклад: *c'oc'a, dz'adz'o* (замість *ćoća, ʒ'aʒ'o*).

Значною проблемою при вивченні граматичних категорій є усвідомлення студентами існування в польській мові чоловічого особового роду (oni), не існуючого в українській мові. Помилки зумовлені перенесенням до польської мови граматичних категорій української мови. Так, у відповідях або під час виконання завдань з перекладу мають місце речення:

Ludzie już nie takie jak były.(Ludzie – ***oni****, a więc* ***byli****).*

Od dzieciństwa dzieci byli wychowywane w ten sposób.(Dzieci – ***one****, a więc* ***były****).*

На відміну від російської і білоруської мов, у польській мові (як і в українській) кількістьвідмінків не однакова. Сьомий відмінок – кличний (*Wołacz*), який упродовж українських народно-визвольних змагань вважався тільки формою, проте зберігся у розмовному стилі, тому повернувся до граматичної категорії відмінків, чим спричинив появу низки помилок не тільки при перекладі, а й у живому спілкуванні. Проблема полягає у тому, що цей відмінок не має питань, тому для нормативного мовлення граматично усталену систему закінчень як в українській, так і в польській мові потрібно вивчити. Наведемо приклад помилкового вживання кличного відмінка.

*Cześć, mojadrogakoleżanka! (правильно – koleżank****o****).*

Привіт, моя дорога подруга! (*правильно –подруг****о***).

При відмінюванні спричиняють клопіт з огляду на зовнішню інтерференцію іменники чоловічого роду в однині у давальному відмінку. Поширене в українській мові закінчення *-у* (пол. *-и*) є винятком для польської мови, у якій домінує *-owi*, що викликає порушення граматичної норми, напр.: *Nieprzynosito żadnejkorzyściczłowieku. Są kłamstwa, które służą interesu społecznemu. Teraz miasto się rozwija dzięki klasztoru. W ciągu wieków rozwijało się dzięki handlu.*

Такі мовні пастки, на жаль, часто трапляються при вивченні споріднених мов. Тому під час вивчення польської мови як іноземної, зокрема виконуючи вправи з перекладу, варто приділяти якомога більше уваги так званим фальшивим приятелям перекладача.

КОСТРУБА Маргарита, КОЛЕСНИК Марія

ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СКОРОЧЕНЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Медична термінологія – це система понять, які позначають стани та процеси, що протікають у людському організмі, хвороби та їхні ознаки, методи діагностики, профілактики й лікування захворювань, медичне обладнання, лікарські засоби тощо.

Медичні абревіатури та скорочення є неоднорідним типом за структурою та сферою функціонування. У англійській, російській, українській медичній термінології абревіатури посідають важливе місце, але не є надто поширеним явищем й рідко зустрічаються у повсякденному усному дискурсі. А отже, вживання більшості медичних абревіатур та скорочень обмежується лише професійною сферою. Абревіатурами позначають діагностичні процедури, методи лікування, назви хвороб, найменування лікарських препаратів та засобів [6].

У медичній термінології можна виділити такі структурні моделі скорочень:

- Ініціальні скорочення, що вимовляються за назвами перших букв:

EKG - Elektrokardiographia – електрокардіограма;
FS - Fettsucht – ожиріння;
NP - Nukleoprotein – нуклеопротеін.

- Скорочення, утворені злиттям двох слів, при цьому з'єднуються перший склад першого слова та останній склад другого слова. Таким чином утворена левова частка номенклатурних назв ліків. Вони у своїй більшості стали семантично однорідними, і лише деякі з них сприймаються як скорочення:

Aldol = Aldehyd + Alkohol. – алгол.

- Абревіатури, утворені частковим скороченням лише кількох слів вихідного сполучення:

EKG - Elektrokardiographie – електрокардіограма.

Вживання скорочень безперечно призводить до раціоналізації фахової комунікації. Скорочується, як правило, багатоосновні терміни. Утворені короткі форми полегшують виникнення комплексних синтагматичних одиниць і підвищують «читабельність» наукового тексту, але тільки для фахівця, який знайомий з цими скороченням. Наприклад, скорочення *НКК* вживається замість повного терміна *Herz – Kreislauf– Krankheit* (захворювання циркуляції серця) [5].

У першому реченні тексту читаємо:

Die Zunahme von Herz – Kreislauf – Erkrankungen HKK in den industrialisierten Staaten…

У подальшому тексті використовуються паралельно дві синтагматичні одиниці НКК та НК:

Kranke mit НКК, Befundträger einer НКК, Früherkennung von НКК, НК -Leiden, НК - pathologisch, НК - Kontrolle.

Завдяки використанню скорочених форм постає проблема розуміння медичних текстів. При цьому велику роль відіграє те, чи є дане скорочення візуальним, чи воно використовується тільки даним автором [5].

Серйозну проблему також становить полісемічний характер коротких форм. У німецькому словнику «Abkürzungen in der Medizin und ihren Ranggebieten» можна знайти 33 скорочення, які мають декілька відповідників:

LG:

- *Lebendgewicht – жива вага;*

- *Leuzylglyzin – лейцигліцин;*
- *Lipidgranuloitt – ліпід гранульома;*
- *Lymphogranulomatose – лімфогранулематоз* [5].

Такі скорочення значно ускладнюють розуміння медичної фахової лексики. Це якраз той випадок, коли прагнення до скорочення терміна призводить до непорозумінь. Напевно, в процесі термінографічної роботи слід намагатися уникати таких скорочень і замінювати їх, якщо це можливо, повними назвами.

Найбільш прийнятними для функціонування в медичній термінології вважаються ті слова, які визнані більшістю спеціалістів, зрозумілі всім та які відображають суть явища або предмета. Смислове значення терміна в медицині лише тоді стає загальним надбанням, коли воно зафіксовано за допомогою чіткого терміна, що не припускає різних тлумачень, є простим та однозначним.

Література

1. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу. Вінниця, 2006. С. 37-53.

2. Ковалик І. І. Вчення про словотвір. Львів: ЛДУ, 1961. 82 с.

3. Самойлов Д. В. О переводе медицинского текста. Москва, 2005. С. 35-62.

4. Innere Medizin (medizinische Fachschrift). Jg. 1986.

5. Переклад медичної термінології [Електронний ресурс]. http://stud24.ru/literature/-perevod-medicinskoj-terminologii/503622-2005115-page2.html

6. Коваленко К. Г. До проблеми перекладу абревіатур медичної термінології у субмові сучасної англійської мови [Електронний ресурс].http://www.oljournal.in.ua/index.php/-pereklad-i-perekladoznavstvo/95-kovalenko-k-g-do-problemi-perekladu-abreviatur-medichnoji-terminologiji-u-submovi-suchasnoji-anglijskoji-movi

ПУЗИРЕНКО Ярина

ПРОБЛЕМА ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ АГЕНТИВНО-ПРОФЕСІЙНИХ ІМЕННИКІВ СПІЛЬНОГО РОДУ

Загальноприйнято, що до спільного роду відносять іменники, «які означають осіб чоловічої та жіночої статі. Здебільшого це клас назв, які дають експресивну характеристику означуваної особи» [3]. Це визначення не виключає того, що до цієї категорії належать також і агентивно-професійні назви осіб.

Отже, як зазначено вище, іменники спільного роду за своєю природою можуть позначати як чоловіків, так і жінок, напр., *сирота, нероба*. Проте слід брати до уваги, що значна частина іменників спільного роду відноситься до цієї категорії тільки за формальними ознаками, в той час, як асоціюється і вживається стосовно осіб однієї статі.

Наприклад, про те, що агентивно-професійний іменник *голова* асоціюється з особою чоловічої статі, свідчить вживання в розмовній мові стосовно жінок суфіксального похідного *головиха* (головиха сільради). Так само *старостиха*.

Дослідники зазначають, що іменники спільного роду «позначають або переважно жінок, або, навпаки, переважно чоловіків. Тут вирішальну роль відіграє семантика слова, вказівка ним на ознаку, характерну, типову для жінок або для чоловіків» [2].

В агентивно-професійній номінації осіб наявні такі іменники, які за формальними ознаками можна віднести до іменників спільного роду (для розгляду ми обрали засвідчені в Державному класифікаторі професій): *аташе, голова, конферансьє, круп'є, листоноша, портьє, рибалка, суддя*. Проте словники по-різному кваліфікують їх родову приналежність. Так, у СУМі з наведених вище іменників позначки спільного роду (*ч.* і *ж.*) мають іменники *голова, конферансьє, листоноша, рибалка*, інші – *аташе, круп'є, портьє, суддя* віднесено до *ч. р.* [6]. Слід зазначити, що в новому виданні Словника української мови в 20 томах внесені

деякі корективи, зокрема *круп'є* подається з позначкою *ч.* і *ж.*, проте вони не системні – *аташе* залишається лише в *ч. р.*[7].

У російських словниках (за СССРЛ [5]) слова *атташе, глава, конферансье, крупье, портьє, судья* віднесено до *ч. р.* А от у словнику Залізняка *голова/глава* подаються в *ч. р.*, а *сорвиголова* як *ч. р.-ж. р.* [1].

Не тільки однакові за формальними ознаками, а й навіть ті самі іменники можуть мати у словниках різні родові характеристики (як, напр., іменник *конферансьє* в ОРФ, СУМі має позначки *ч.* і *ж.*, а в «Російсько-українському словнику» І. С. Олійника тільки *ч.* [4]).

Наведені приклади свідчать про те, що в теоретичному плані питання іменників спільного роду ще не до кінця розв'язане, і це дається взнаки в непослідовності лексикографічного засвідчення цього класу назв. Отже необхідні подальші дослідження в цьому напрямі.

Література

1. Зализняк А. А. Грамматический словарь русского языка: Словоизменение. Ок. 100000 слов. Москва: Русский язык, 1980. 880 с.
2. Ивашко Л. А., Мжельская О. С. Существительные общего рода в псковских говорах и их лексикографическое описание. Актуальные проблемы лексикологии и лексикографии. Материалы IX зональной конференции кафедр русскогоя зыка вузов Урала. Пермь, 1972. С. 179.
3. Озерова Н. Г. Рід. Українська мова: енциклопедія. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 514.
4. Олійник І. С. Російсько-український словник. Видання п'яте. СПб: Ореол, 1994. С. 218.
5. СССРЛ – Сводный словарь современной русской лексики: В 2 т. АН СССР. ИН-т рус. яз.; Под ред. Р. П. Рогожниковой. Москва: Русский язык, 1991.
6. СУМ – Словник української мови: В 11 томах. Київ: Наук. думка, 1971-1980.
7. СУМ-20 – Словник української мови у 20 томах. Словник української мови online. Томи 1-8. (А-МІШУ́РНИЙ). Режим доступу: http://services.ulif.org.ua/expl/-Entry/index?wordid=1&page=0

ФУРСА Валентина

НОРМИ ДІЄСЛІВНОГО КЕРУВАННЯ В ТРАДИЦІЙНІЙ ТА НОВІТНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Проблема кодифікації синтаксичних норм дієслівного керування (у різнотипних словниках), як засвідчує вся кількасотрічна історія українського словникарства, була і досі є однією з найдискусійніших, найскладніших. У лексикографічних працях різних часових зрізів функціонування української мови суперечливо відображено семантичний і формально-граматичний потенціал вербативних лексем, до деяких дієслів подано неоднакові варіантні граматичні форми залежних (керованих) іменників або в цих працях зафіксовано одну нормативну форму керованого іменника, а в мовній практиці засвідчено й інші вживання, а тому це становить неабиякі труднощі для укладачів різних типів словників та мовців.

У сучасній українській лексикографії напрацьовано чималий досвід подання синтаксичних характеристик дієслів у словниках. Його використано в тлумачних, правописних, граматичних, перекладних (російсько-українських та українсько-російських) та спеціальних словниках. Це зумовлено все більшою увагою до питань морфологічних та синтаксичних особливостей української літературної мови, здобутками в царині теорії граматики та практичним застосуванням теоретичних напрацювань.

Відомі різні форми й підходи до представлення дієслівного керування залежно від типу словника, загальних засад його створення тощо. Особливого значення, наприклад, у

тлумачних словниках надають фіксації складних випадків дієслівного керування, що сприяє як розкриттю змісту багатозначних дієслів, так і розмежуванню їхніх значень і відтінків, тобто правильному використанню цих дієслів. У перекладних словниках, зокрема, призначених ще й для опанування іноземної мови, інформація про дієслівне керування є його обов'язковим складником, звідси читач отримує істотні відомості про нормативні граматичні прийменниково-відмінкові чи відмінкові форми іменників, залежних від дієслів різних лексико-семантичних груп, тієї чи тієї мови.

У словниковій статті маркерами синтаксичної сполучуваності дієслів слугують граматичні позначки у формі питань непрямих відмінків, що вказують на особливості керування: *кого, чого* (род. в.), *кому, чому* (дав. в.), *кого, що* (зн. в.), *ким, чим* (ор. в.), *на кому, на чому* (місц. в.), а також прийменникового керування: *від кого, від чого, до кого, до чого, для кого, для чого, у / в кого, у / в чого* (род в.), *на кого, на що, за кого, за що, про кого, про що* (зн. в.), *з / із / зі ким, з / із чим* (ор. в.) та ін.

У мовознавстві переважає думка, що синтаксичні норми сформувалися історично відповідно до синтаксичних особливостей української літературної мови, тому вони стабільні, найстійкіші та найменш вразливі до деструктивних та інших змін. Проте в деякі періоди розвитку мови певні форми намагалися переглянути під впливом різних чинників, передусім у зв'язку з намаганням відкинути чужомовні впливи, пов'язані з тривалими тенденціями копіювання та калькування чужомовних моделей побудови синтаксичних одиниць, і повернути самобутні українські форми. Ці тенденції та зміни в нормах дієслівного керування зафіксовано в традиційних та новітніх словниках української мови.

У різнотипних словниках радянської доби, тобто традиційних лексикографічних джерелах української мови, та деяких словниках незалежної України до багатьох дієслів подано варіантні відмінкові та прийменниково-відмінкові форми керованих слів, пор.: *зраджувати кого* і *кому*, *опановувати що* і *чим*, *навчатися чого* і *чому*, *знущатися з кого – чого* і *над ким – чим*, *сміятися з кого – чого* і *над ким – чим*, *уживати чого* і *що*, *нудьгувати за ким – чим* і *по кому – чому*, *жалкувати за ким – чим* і *по кому – чому*, *тужити за ким – чим* і *по кому – чому*, *хворіти на що* і *чим*, *слабувати на що* і *чим* тощо. До того ж, деякі граматичні форми, а особливо ті, що поширилися під впливом синтаксичних конструкцій російської мови, марковані позначками *рідко* чи *рідше*. Наприклад, у тлумачних та перекладних словниках другої половини XX ст. до дієслів синонімійного ряду *глузувати, жартувати, знущатися, кепкувати, кпити, насміхатися, посміятися, сміятися* переважно зафіксовано паралельні прийменниково-відмінкові форми керованих слів *з + родовий* (*з кого – чого*) та з ремаркою *"рідше"* або без маркування *над + орудний* (*над ким – чим*). Або інший приклад. У більшості тлумачних та перекладних словників 40 – 90-х років XX ст. та деяких словниках перших двох десятиріч XXI ст. до дієслів *учити (вчити), вчитися (учитися), навчати / навчити, навчатися / навчитися* подано як нормативні керовані варіантні форми родового безприйменникового відмінка (*чого*) та давального безприйменникового (*чому*) з позначкою *рідко* або *рідше*, а то й узагалі без будь-яких застережень.

Строкатість варіантних нормативних граматичних форм керованого слова до дієслів, що її зафіксовано в традиційній українській лексикографії, не сприяє послідовності реалізації граматичного стандарту, суперечить синтаксичному ладу української мови та свідчить про те, що в нормі відбито як об'єктивний, так і суб'єктивний зміст.

Новітня лексикографічна практика, зокрема «Словник дієслівного керування» (Київ: Либідь, 2016), засвідчує зміни в нормах дієслівного керування, що спрямовані на повернення до активного вжитку органічних для української мови відмінкових та прийменниково-відмінкових форм іменників, керованих дієсловами різних лексико-семантичних груп, які зафіксовані в лексикографічних джерелах 20 – 30-х рр. XX ст., проте через позамовні чинники були функціонально обмеженими в українській літературній мові 40 – 90-х рр. XX ст. (найпоказовішими є дієслова зі значенням 'висміювання та глузування', 'навчання', 'очікування', 'емоційного сприймання' та ін.).

Отже, у традиційних українських лексикографічних джерелах досить широко відбито синтаксичні конструкції, що є спільними з російськими керованими формами. Натомість у новітніх словниках української мови зафіксовано зміни в нормах дієслівного керування, зумовлені низкою позамовних та внутрішньомовних чинників, передусім намаганням усунути варіантність форм залежних від дієслів іменників, повернути до вжитку ті форми, що були і є в прескрипціях української мови, але стали функціонально обмеженими, забороненими або й вилученими з ужитку. Такі синтаксичні форми керованих іменників регламентовані сучасною прескриптивною граматичною нормою.

ХАРЧЕНКО Світлана

РОЛЬ ЗОВНІШНІХ ВПЛИВІВ НА СИНТАКСИЧНУ НОРМУ: ДИФУЗНІСТЬ ІМПЕРАТИВНОЇ ТА ДИСПОЗИТИВНОЇ НОРМ

Динамічні процеси в синтаксичній будові української літературної мови та її норми зумовлюють внутрішні і зовнішні чинники, що взаємодіють між собою та впливають на зміни в синтаксичній структурі мови сукупно. Ці чинники по-різному впливають на синтаксичний лад мови.

Зовнішні чинники мовних змін соціально зумовлені, проте діяти можуть як довільно, об'єктивно, так і цілеспрямовано, суб'єктивно. Цілеспрямований зовнішній суб'єктивний впливє не що інше як втручання в структуру й систему мови, що згодом для її носіїв створює внутрішній конфлікт національної (і мовної) ідентичності, який підсвідомість відбиває під час ословлення думки. Історія української літературної мови XX століття знає багато прикладів суб'єктивного, адміністративно-ідеологічного зовнішнього впливу, який то посилювався, то слабшав (однак підтримуючи, захищаючи, обстоюючи змінену синтаксичну норму літературної мови). Панівна ідеологія та мовна політика держави, що узаконили адміністративне втручання в її структуру та систему. Крім того, ідеологія держави в мовній царині від середини XX ст. ставала методологічним підґрунтям багатьох лінгвістичних праць та внормувальних процесів. Дві потужні хвилі спланованого втручання у внутрішній розвиток мови і передусім її синтаксичної норми спостерігаємо протягом деукраїнізаційного періоду (періоду зросійщення) розвитку синтаксичної норми української літературної мови: 30-ті роки і 50 60-ті роки XX ст. [3, с. 104110].

Із погляду функціонування самої мовної норми, а точніше, за ознакою «ступінь обов'язковості / можливість варіантності» виділяють норму імперативну (обов'язкову, загальну, безваріантну, пов'язану зі структурою мови) і диспозитивну (приймає та дозволяє варіанти, стилістично марковані або нейтральні). Адміністративне втручання в систему української літературну мову відбувалося і через корегування імперативної (змінювали правила, вилучали правильну форму керованого слова і кодифікували неправильну, але подібну до російської мови тощо) і диспозитивної (розширювали кількість варіантів, ставлячи на перше місце потрібну форму; зменшували кількість нормативних варіантних форм або для деяких варіантів звужували сферу використання, усуваючи національно марковані конструкції на мовну периферію тощо). Зокрема, згідно зі словником Г. К. Голоскевича дієслово *дбати* може вимагати після себе іменника у формі знахідного відмінка із прийменниками *за* і *про* [1, с. 90], а в «Словникові української мови» в 11 томах уже змінено послідовність керованої форми дієслова *дбати*: на першому місці з прийменником *про* [2, т. 2, с. 215].

Прикладом корегування імперативної і диспозитивної норм на синтаксичному рівні, коли диспозитивну норму, усуваючи варіантність, трансформують в імперативну, також слугує історична доля другого знахідного відмінка, що його в новітньому граматичному описові української мови кваліфіковано як одну зі специфічних рис синтаксису сучасної української літературної мови. «Український правопис» 1928 року внормував варіантність у формі знахідного відмінка однини для близько 40 іменників чоловічого роду II відміни, що

є назвами істот або означують точно оформлені предмети, або взагалі точно визначені в розмірі й формі речі й поняття». Але вже «Український правопис» 1933 року обмежує варіантні форми цього відмінка десятьма словами, що позначають неістот: *трактор, комбайн, плуг, дуб, стіл, карбованець, димар, акт, лист, декрет*, а правопис 1945 року кодифікував таку варіантність тільки для трьох слів: *плуг, дуб, лист*. Різка зміна в синтаксичній нормі, що регламентувала дієслівне керування, зрозуміло, не відбивала реального його функціонування: вона відображала зміну в мовній політиці Радянського Союзу щодо національних мов, зокрема української. На жаль, «Український правопис» 2012 року лише подвоїв кількість названих слів.

Імперативна норма за певних умов може діяти в межах диспозитивної норми. Передусім маємо імперативні приписи в межах диспозитивної норми тоді, коли йдеться про міжрівневу актуалізацію відповідної структурної моделі (граматичної форми, синтаксичної конструкції), що мовною традицією другої половини XX століття закріплена як іманентна ознака за конкретним стилем. Наприклад, розщеплені присудки, пасивні конструкції, аналітичні форми ступенів порівняння прикметників, прислівників, клішовані (фразеологізовані) речення диференційні ознаки офіційно-ділового стилю, непрямий порядок слів у реченні та словосполученні притаманний конфесійному. Зокрема стилістична імперативність (переважно, традиційно таку імперативність називають стилістичною маркованістю) у межах диспозитивної норми застосовна й для варіантного керування: *позиватися* ***на кого-небудь, до кого-небудь*** (офіційно-діловий стиль) *позиватися* ***проти кого-небудь*** (інші стилі).

Послаблення тиску зовнішніх чинників, а з-поміж інших, державного регулювання мовної системи, зумовило на початку XXI століття самовідновлення в мовній системі іманентних їй синтаксичних рис. Наприклад, сполучний засіб ***що+Pron$_{3sg/pl}$*** поступово проникає із розмовного стилю до інших. Це розширює нормативну варіантність сполучних засобів між частинами складнопідрядного речення з підрядним присубстантивним, а отже відбувається корегування диспозитивної норми.

Синтаксична норма української літературної норми XX ст. формувалася під впливом зовнішніх чинників.

Література

1. Голоскевич Г. К. Правописний словник = Ukrainian language dictionary : близько 40 000 слів. Вид. 9-те. New York: Книгоспілка, 1962. 451 с.
2. Словник української мови: в 11 т. / [за ред. І. К. Білодіда]. Київ, 1970–1980.
3. Харченко С. Синтаксичні норми української літературної мови XX – початку XXI ст.: монографія. Київ, 2017. 417 с.

BABENKO Olena,
POLISHCHUK Viktoria, SHVETS Olga

CREATING POETIC LANDSCAPE IMAGES THROUGH THE MEANS OF COGNITIVE LINGUISTICS AND LINGUISTIC SYNERGETICS

While creating landscape images in the poetic textreaders' attention is drawn to the sounds of nature embedded in the semantics of words or empathized through expressive devices, stylistic means and techniques of linguistic synergetics and cognitive linguistics.

In any culture the semiotization of sound leads to the use of words of the world of nature not only for the identification of natural objects, but also as the concept of life and as a means of description of human behavior.

At the moment of the combination of the sound form of the word with lexical meaning, at the moment of the collision of two systems there is an "explosion" of mental and verbal images, emotions and feelings, which leads to further stratification of new sounds and genesisof new images and emotions.

Therefore, the true poetic nature of the poetic text is precisely in the interaction between the sound and the meaning of the word. The basis of the connection of sounds and meaning lies in the phenomenon of synesthesia.

In the following examples we can see how the landscape image of the poetic text is actualized. The verse depicts scenic nature objects to show the characteristic sounds which are typical of images of storms, winds, seas or oceans, the sun.

On the headland's grassed and sheltered side,
out of the wind I crouch and watch
while driven by the seaward ship-destroying storm
races of insane processional breakers come.
A long-dead divine authority reflows the tide
at evening, and already the gnawed hill of the beach
alters and shrinks. The waves cry out: Let us be done.

(Wright PAMAV, 127–128)

In this example, the leading sound core is the word storm, from which the entire soundtrack of the text develops: / s /, / r /, / d / / t /, / ɔ /. Due to alliteration, the repetition of a sound / s / in the words of the *headland's, grassed, side, seaward, ship-destroying storm, shrinks, insane, processional,* and a sound / r/in the words *grassed, crouch, driven, ship-destroying, races, processional breakers, authority, reflows, shrinks, cry* creates the noise effect of the turbulent sea and the rumble of the waves.

The expanded image of the irrepressible storm is realized with the help of epithets, represented by nominative units *insane – божевільний, processional – прецесійний, long-dead – давнопомерлий, divine – божественний.*

In the next passage of the poetic text, the sound and visual image of the sea is created by stylistic means and techniques of onomatopoeia, alliteration and assonance: / f /, / s /, / i /:

And nights of blue and pearl, and long smooth beaches,
Yellow as sunburnt wheat,
Edged with a line offoam that creams and hisses,
Enticing weary feet.
(Mackellar C, el.ref.)

The sound / s / is dominant in the image of the noise effect of water movement. Due to the onomopoeia reception, the sound effect of water movement is iconically reproduced.

Sonorants / n /, / m / and a vowel / i / form some melody of a landscape pattern that relieves stress and motivates for the relaxation.

The phonosemantic dominant of poetic texts is formed by the sound tone. Repetitions (alliterations) are caused by the physiological regularity of the dominant.

There are some more techniques that are used to create a landscape image in the text:

1. Onomatopoeia: «clash and flash», «drums and trumpets of the ocean», «Flutes that breath the trees devotion», «At the sun a wave laughs, leaping», «Clasps the wave»;
2. Alliteration (r, l, s, d);
3. Paronymic attraction: «Veils of color blent and blown / In melodic monotone»; «Horses snorting, banners sporting»; «Salt of waves, and the scent of roses».

Thus, wecanconcludethat the actualization of the landscapeonthe phonographiclevelisbasedon the principle of melopia (melodicfeatures of a poetictext). Verbalpoeticimagesarecreated through phoneticstylisticdevices of onomatopoeia, alliteration, paronymic attractionand the birth of meaningdueto bifurcation processesand the trans-dimensionaltransfer.

BABENKO Olena, STETSIUK Natalia

TO THE ISSUE OF SYNERGETIC ASPECTS: LANGUAGE & CULTURE

Nowadays there is a great deal of research targeting the issues of the connections of consciousness, being and a language. It was Heiddeger who initiated perception of a language as a medium of being and a language as the home of being.

In modern linguistics there is a tendency to study semiotic systems as a modified nature, as an image of the world.

To prove this, we can analyze different national forms of writing: Hebrew, Syrian, Egyptian, Arabic, Turkish, Persian, Mawr and Tatar. All these languages are written from the right to the left. The Greeks, Georgians, Romans and all the Europeans write from the left to the right. The Hindus, Chinese and Japanese write from top to bottom. The Mexicans write either from bottom to top, or in a spiral being drawn by the sun.

In modern philosophic discourse new aspects of discussing language and thinking nuances have appeared. Synergetic approach of the analysis of the language deserves careful consideration. Synergetics (from the Greek synergia = collaboration, co-operation) has been actively used for more than 30 years in different fields of knowledge. It deals with the methodology of investigating the processes of self-organization in complex systems of various origin. Language is one of the most complicated, dynamic and self-organizing systems. Therefore, any researches in this area are current and thought-provoking.

The basic idea behind synergetic linguistics (cf. Köhler 1986, 2005) is the aim to integrate the separated laws and hypotheses which have been found so far into a complex model which not only describes the linguistic phenomena but also provides a means to explain them. This is achieved by introducing the central axiom that language is a self-regulating and self-organizing system. An explanation of existence, properties, and changes of linguistic, more generally semiotic systems is not possible without the aspect of the (dynamic) interdependence of structure and function. Genesis and evolution of these systems must be attributed to repercussions of communication upon structure (cf. Bunge 1998 as opposed to Köhler/Martináková 1998).

This axiom (i.e. the view of language as a system that develops in reaction to the properties and requirements of its environment by adaptation mechanisms in analogy to biological evolution) makes possible to set up a model on the basis of synergetics. The synergetic approach (cf. Haken/Graham 1971; Haken 1978) is a specific branch of systems theory (von Bertalanffy 1968) and can be characterized as an interdisciplinary approach to the modeling of certain dynamic

aspects of systems, which occur in different disciplines for different objects of investigation in a similar way.

Synergetic modeling in linguistics starts from axiomatically assumed requirements, which a semiotic system must meet such as the coding requirement (semiotic systems have to provide means to create meaningful expressions), the requirement of coding and decoding efficiency, of memory saving, of transmission security, minimization of effort and many others. These requirements can be subdivided into three kinds (cf. Köhler 1990, 181f): (1) language-constitutive requirements, (2) language-forming requirements, and (3) control-level require-ments (the adaptation requirement, i.e. the need for a language to adapt itself to varying circumstances, and the opposite stability requirement).

Scholars came to the conclusion, that synergetic analysis of the language makes it possible to acquire new semantic knowledge and organizes communicative processes as well as of the methodology of teaching a language.

Sense forming has traditionally been considered as connected exclusively with the activity of a thinking person. Consciousness and intellectual activity are the cradles where sense is born. The activity of a human being becomes expedient only through its initial purport.

Communicativeness is one more aspect of the problems of «Synergetics and Language». The communicativeness of synergetics is preconditioned by the fact of being directed to the cognition of dynamic integrity. The synergetic vision of the world includes recognition of self-activity of being, as well as the unity of all the ongoing processes including social, thinking and ethical ones. Inside synergetics there is a certain nucleus which is being unseen and in fact is undepictable, nevertheless it leads to the possibility of synergetic discourse. This is the metaphysic order in the process of making.

A need for a means of global communication brought about some radical changes in the hierarchy of languages. English has spread into all spheres of activities, including world diplomacy, science, cultural and tourist exchanges, information technologies and mass media, and the system of world languages has to readjust itself to new realities. It's important to maintain its sustainability and prevent a massive loss of linguistic and cultural heritage.

GRABOVSKA Inna

METACOMMUNICATIVE FUNCTION OF 'SIGNPOST' LANGUAGE INENGLISH PUBLIC SPEAKING

Presenting information clearly and effectively is a key skill to get a message or an opinion across and, currently, presentation skills are required in almost every sphere of human activity. There are strategies which speakers use to help listeners follow the flow of their message through the structure of their talk. Speakers frame information for listeners in many ways; by using paralinguistic strategies (such as visual support, eye contact and gestures) along with linguistic cues (functional words and phrases) to highlight parts of their message for communicative purposes. The phrases which speakers use to direct or redirect the flow of conversation without adding any significant information to the discourse are called discourse markers.

In more formal, planned communicative situations such as lectures or presentations, the use of discourse markers is often more frequent. By the help of discourse markers speakers can present a lot of important information in an organized way, moving from topic to topic, from point to point. To help listeners follow their message as it develops, 'signpost' language is used to introduce topics, transmit between different sections of the information being presented. 'Signpost' phrases are 1) the utterances that people use to tell the listener what has just happened, and what is going to happen next [1]; 2) fixed expressions which can be taught lexically as having specific functional meanings, giving learners a framework within which the message can be processed [2]. If learners are prepared for the kinds of information that are likely to appear at a certain point in a talk, they will have more thinking space to process the message itself when it arrives.

Such ‘signpost’ phrases as *My talk is concerned with … The nest issue / topic / area I’d like to focus on … Moving on now to … I’d like to expand / elaborate on … Let’s consider this in more detail … Finally, let me remind you some of the issues we’ve covered … Please feel free to ask questions* accompany communication and regulate the flow of interaction. ‘Signpost’ language is characterized by attractive illocution aimed at increasing the listener’s attention at the required level during the entire period of a message transmission.

The primary metacommunicative function [3] of ‘signpost’ phrases is focused on establishing, maintaining and terminating the communicative contact as the system of acoustic, psychological and social-etiquetteconnection which ensures the effectiveness of the process of communication. The secondary metacommunicative functions of ‘signpost’ language are represented by the attraction of the interlocutor's attention to the message, verification of understanding, request for providing the already known information, control of information flow, introduction of new information, awakening of the listener’s interest in the topic of conversation, achievement of mutual understanding between the interlocutors, adherence to the Principles of Cooperation and the Principles of Etiquette.

References

1. Flowerdew J. Discourse in English language education. London, Routledge, 2012, 240.
2. Garside T. S. Tesol: a gateway guide for teachers of English. BookBaby, 2017, 184.
3. Grabovska I. V. Metakomunikatyvni pytannia v suchasnomu anglomovnomu dialogichnomu dyskursi: semantyka i pragmatyka. Candidate’s thesis. Kyiv: KNLU, 2014.

SOLOVIOVA Olena

ENHANCING OUR OWN CREATIVE POTENTIAL AS A UNIVERSITY TEACHER

There is no problem in thinking big, but time and energy may mean that we have to start small. There are plenty of great ideas that never materialize because people think too much of the final outcome and not the first step

As we obtain our expertise as a teacher, we will increasingly find that we need to take care of our own professional and personal development. We will find that we begin to develop specialist interests, one of these for example could be how to unleash creative potential in our students. In addition, although teaching is a skill, which can be learnt by study, training and experience, it is also a ‘people business’. Development in related areas, such as creativity and creative potential, can be very beneficial to our teaching.

Personal development. Bringing in elements from our own personal development will strengthen and deepen our teaching style. To this end, it is important that we keep trying to learning new things or keep setting ourselves personal goals as this will build a stronger connection between us and our students and we will also be providing a good role model. There are several activities which can help ourselves evolve as a person with well-developed creative potential:

- Learn how to be original in ideas
- Nurture our creative thinking skills
- Cultivate both divergent and convergent thinking when chatting with students on Twitter, Facebook and Viber
- Keep on trying different things in our professional life

Teaching skills. Now that we’ve reflected on our personal development and made a few decisions, it is time to look at how we can develop ourselves professionally – our teaching skills and our language skills.

There are many ways we can keep our English up-to-date. It would be nice to be able to visit an English-speaking country, and this may well be one of our dreams. Here are a few more suggestions:

English skills:

- Watch TED talks
- Use English in our daily life as much as possible
- Take each chance to speak English to native and non-native colleagues at work
- Read, read, read in English

Teaching skills:

- Observe a colleague
- Learn how to give and receive feedback
- Get involved with English community
- Keep a portfolio for professional purposes
- Read about latest pedagogical achievements

To sum up, make it simple to begin with and start small even if we think big. Take it one step at a time from base camp onwards.

ZAKHUTSKA Oksana

SŁOWNICTWO KULINARNE GWARY POLSKIEJ WSI DOROHAŃ W ŻYTOMIERSKIEM

Pożywienie i praktyki związane z jedzeniem od dawna przyciągają zainteresowanie badaczy z różnych dyscyplin naukowych, gdyż w tym obszarze znajdują odzwierciedlenie obyczaje, historia, sposób bycia i zachowania narodu, w dodatku słownictwem kulinarnym posługują się niemal wszyscy użytkownicy języka.

Najpełniejszy opis współczesnej ogólnopolskiej leksyki kulinarnej, w tym nazw potraw, napojów i produktów spożywczych, przedstawiła Małgorzata Witaszek-Samborskawraz z przeglądem literatury przedmiotu[2]. Słownictwo kulinarne w języku polskim na Ukrainie zostało przedstawione tylko z punktu widzenia obecności w nim zapożyczeń wschodniosłowiańskich oraz ich odpowiedników rodzimych[3].

Materiał do niniejszej analizy został wyekscerpowany z tekstów nagranych we wsi Dorohańna Żytomierszczyźniezamieszkałym przez potomków drobnej szlachty. Odnotowano 237 jednostek leksykalnych zapożyczonych i rodzimych polskich, które podzielono na trzy podstawowe części: „Żywność i wyżywienie (pojęcia ogólne)", „Produkty i przetwory spożywcze – składniki potraw i napojów" i „Potrawy i napoje, ich przygotowanie".W pierwszym dziale przedstawiono nieliczne ogólne nazwy żywności i wyrazy dotyczące jej spożywania. Ta ostatnia grupa zawiera leksemy związane z posiłkami i leksemy określające czynności i stany, które towarzyszą wyżywieniu człowieka. Z odnotowanych tu 27 leksemów 9 zapożyczono: 7 z języka ukraińskiego i 2 z ukraińskiego lub/i rosyjskiego; dwa leksemy (*śniadać* i *wieczerzać*) są przestarzałe i gwarowe. 3 zapożyczenia tworzą pary synonimiczne z ich odpowiednikami rodzimymi: *charcze ~ produkty*, *hołodowka ~ głodówka*, *nahodować ~ karmić* i *nakormić ~ karmić*. Tylko 3 wyrazów nie poświadczono w innych miejscowościach polskich na Ukrainie– ukrainizmu *nakormić* i dwóch wyrazów rodzimych: *wykarmić*, *zatruć się*.

W drugim dziale przedstawiono 73 wyrazy, wśród których najliczniejszą grupę stanowią leksemy określające zboża i produkty zbożowe, mniej więcej równomiernie odnotowano nazw owoców i warzyw, nabiału i związanych z nim czynności oraz dodatków. Z przedstawionych 73 leksemów 23 zapożyczono: 14 z języka ukraińskiego, 4 z rosyjskiego i 5 z ukraińskiego lub/i rosyjskiego; jeden leksem (*pszono*) jest przestarzały, jeden (*twardzieć*) – rzadko używany. 2 zapożyczenia tworzą pary synonimiczne z ich odpowiednikami rodzimymi: *pasznia ~ zboże*, *skibka ~ kromeczka*; synonimicznie używano też zapożyczeń: *kartofla ~ kartoszka*. 6 słów nie

[2]M. Witaszek-Samborska, *Studia nad słownictwem kulinarnym we współczesnej polszczyźnie*, Poznań 2005.

[3]A. Krawczyk, *Zapożyczenia leksykalne w sytuacji wielojęzyczności. Ukrainizmy i rusycyzmy w gwarze Maćkowiec na Podolu*, Warszawa 2007, s. 73-81; O. Zakhutska, *Polszczyzna drobnoszlacheckiej wsi Siaberka na Wołyniu. Słownictwo*, Warszawa 2015, s. 126-130.

poświadczono w innych miejscowościach polskich na Ukrainie –3 zapożyczonych:*chlibyna, kąseczek, olijka* i3 rodzimych:*parzony, plewka, twardzieć.*

W trzecim dziale przedstawiono największą warstwę opisywanego słownictwa kulinarnego. Z przeanalizowanych 137 leksemów 41 zapożyczono: 26 z języka ukraińskiego, 1 z rosyjskiego i 14 z ukraińskiego lub/i rosyjskiego; 8 leksemów (*miesić, kłócić, przystygnać, zgotować, zgotowany, butel, rynka, gruba*) są przestarzałe i/lub gwarowe, jeden (*zamiesić*) – rzadko używany. 7 zapożyczeń tworzą pary synonimiczne z ich odpowiednikami rodzimymi: *banka ~ słoik, czawun ~ sagan, kastrulka ~ garnek, podchodzić ~ podrastać, słodki ~ świeży, sup ~ zupa, tariłka ~ miska*; 3 pary synonimiczne składają się z wyrazów rodzimych: *maścić ~ pokrasić ~ posmarować, miska ~ talerz, nakrywka ~ wieczko*. 14 słów nie poświadczono w innych miejscowościach polskich na Ukrainie –6 zapożyczonych:*pierogi kartoflane, dymić, tłukć, czereń* oraz8 rodzimych, w tym jednej innowacji gwarowej:*hreczuszek, krupnik, pokrasić, przyszykować, rozrobić, wysuwać, rynka, sagan, widelec*; *dojuneczka.*

Najwięcej wyrazów (54) odnotowano w grupie opisującej przygotowanie pieczywa, zup i potraw głównych; dość szczegółowo opisano nazwy naczyń (38), w tym dawnych i używanych do dziś; mniej więcej jednakowo zaprezentowano grupy określające zboża oraz produkty zbożowe (29) i spożywanie żywności (25). Do uzupełnienia na szerszym materiale pozostają nazwy owoców i warzyw (15), nazwy potraw (15) oraz nabiału (14); mało poświadczono wyrazów związanych z mięsem i produktami mięsnymi, co wcale nie dziwi, gdyż w czasach opisywanych przez informatorów mięsa jadło się mało.

Wśród opisanych 237 wyrazów znalazło się 73 zapożyczenia, co stanowi ponad 30% przedstawionej leksyki kulinarnej. Nieliczne odnotowane pary (szeregi) synonimiczne (12) pokazują, z jednej strony, współistnienie i „konkurencję" słownictwa zapożyczonego i rodzimego, np. *sup ~ zupa, skibka ~ kromeczka, tariłka ~ miska*, a z drugiej świadczą o bronieniu się polszczyzny przed wpływami obcymi, co potwierdzają liczne przykłady poprawiania się.

W innych gwarach polskich na Ukrainie za Zbruczem nie poświadczono 23 wyrazów, w tym 10 zapożyczeń i 13 rodzimych polskich, co stanowi jedynie 10% badanego słownictwa, podczas gdy 90% znano i używano w sąsiednich i bardziej oddalonych miejscowościach zamieszkałych przez Polaków.

W niniejszym opracowaniuna przykładzie jednej wsi drobnoszlacheckiej na Żytomierszczyźnie pokazano pożyczki z języka ukraińskiego oraz rosyjskiego, które na skutek bliskich kontaktów języków przenikają do miejscowej polszczyzny. Nie ograniczono się jednak do podania wyłącznie zapożyczeń, a opisano również wyrazy rodzime polskie, które wbrew pozorom zdecydowanie przeważają w badanym zakresie tematycznym. Porównanie z innymi gwarami polskimi na Ukrainie pozwala na stwierdzenie dużego podobieństwa między słownictwem kulinarnym drobnoszlacheckich wsi Dorohań i Siaberka oraz chłopskich wsi Oleszkowce i Hreczany. Przedstawiony materiał językoznawczy może stać się podstawą do dalszych badań kulturowych, etnograficznych czy antropologicznych w warunkach nieodwracalnego zaniku polszczyzny na dawnych kresach południowowschodnich.

АМЕЛІНА Світлана

ПРОБЛЕМА АДЕКВАТНОСТІ В ІНФОРМАТИВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Поняття інформативного перекладу зазвичай пов'язують із перекладом науково-технічної літератури, який є відносно новою сферою перекладацької діяльності, що набуває дедалі більшого значення на тлі розвитку інформаційного суспільства. Зокрема, застосування різноманітних сучасних технічних приладів і обладнання, а також програмного забезпечення є неможливим без знання і дотримання інструкцій користувача. Тому переклад є не суто лінгвістичним процес, а скоріше процесом комунікації, що охоплює три основних елемента: відправник (адресант), повідомлення й одержувач (адресат). У цьому випадку переклад є комунікативним засобом для забезпечення опосередкованого спілкування різномовних

виробників і користувачів. Створити такий переклад з однієї мови на іншу неможливо без трансформацій, які, хоч і різною мірою, проте змінюють вихідний текст. Це зумовлює необхідність вирішити проблему адекватності перекладу, і тому вона буде різною в кожному конкретному випадку.

З огляду на вищезазначене, адекватність є поняттям, орієнтованим на процес і мету, яке визначає зв'язок між метою та вихідним текстом з постійним урахуванням мети під час усього процесу перекладу [2]. Адекватність має перебувати насамперед у центрі уваги перекладача, який здійснює переклад технічної літератури. Це передбачає, зокрема, виконання перекладу супровідної документації до машин, пристроїв та приладів для різних галузей промисловості, аграрної галузі й побутових потреб приватних користувачів. До такого виду технічної документації належать, наприклад, інструкції з експлуатації, інструкції з монтажу, буклети з технічного обслуговування тощо.

Здійснення технічних перекладів є дуже важливим з огляду на рівень відповідальності перекладача за точність відповідності перекладу вихідному тексту [1]. При цьому особливу роль відіграє послідовність у дотриманні єдності термінології. Якщо у описовому прозовому тексті для одного контексту може використовуватись кілька синонімічних термінів, то в перекладах технічної літератури один і той же об'єкт завжди повинен бути названий однаково. Це полегшує розуміння і допомагає уникнути прикрих помилок. Тому послідовність термінології як сутнісна характеристика науково-технічного перекладу означає, що термін, який використовується в тексті завжди має одне значення.

Технічний переклад є інформативним перекладом. Використання інформативної моделі перекладу завжди рекомендується тоді, коли лінгвістичний аспект тексту, а відтак і перекладу, не є першочерговим. Особлива увага під час здійснення інформаційного перекладу приділяється тому, щоб основна інформація була повністю відтворена іншою мовою.

Інформативна модель перекладу базується на урахуванні перекладачем різних типів інформації, що містяться в вихідному тексті. Перекладач повинен розуміти та декодувати їх з метою передати конкретний обсяг інформації на цільову мову таким чином, щоб цільова категорія (адресати) змогла оптимально сприйняти переклад. Різні адресати сприймають один і той самий текст по-різному, хоч його інформаційне наповнення й інформаційна насиченість не змінюються.

Серед основних переваг інформативної моделі перекладу є полегшення сприйняття адресатом перекладеного тексту в цілому та інформації, яку він містить. Однак, існують і деякі проблеми, пов'язані з використанням цієї моделі перекладу. Однією з них є визначення кількості інформації, що підлягає обов'язковій передачі. Перекладач має точно визначити, які дані та інформацію він збереже під час перекладу, а які – ні. Під час пошуку рішення перекладач вирішує такі основні проблеми:

- вибір відповідного значення (в залежності від вузького чи широкого контексту;
- структурування речень з відповідним порядком слів (притаманним цільовій мові з урахуванням типу тексту);
- врахування особливостей, характерних тільки для конкретної мови.

Для правильного сприйняття тексту, вибору перекладацького рішення і відповідного відтворення інформації у перекладеному тексті перекладач повинен володіти достатнім обсягом фахових і фонових знань. Тільки тоді він зможе передати текст цільовою мовою таким чином, що завдяки передачі інформації викликає очікуваний ефект спілкування.

Література

1. Амеліна С. М., Тарасенко Р. О. Підготовка перекладачів у зарубіжних університетах до застосування інформаційних технологій: Монографія. Київ: Компринт, 2017.

2. Siever Holger. Übersetzen und Interpretation. Die Herausbildung der Übersetzungswissenschaft als Übereigenständige Disziplin im deutschen Sprachraum von 1960 bis 2000. Leipziger Studien zur angewandten Linguistik und Translatologie (Nr. 8). Frankfurt: Lang, 2010.

АРТЬОМЦЕВ Олександр, СИНЄГУБ Світлана

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ БАНКІВСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Семантика фахової термінології неодноразово досліджувалась в рамках лінгвістистичної та перекладацької теорії та практики. Особлива увага приділялася процесу позначення у зв'язку з реалізацією у мовленні спеціалізованого терміну [2, с. 12].

Однак, проблематика функціонування спеціалізованого терміну набуває актуальності, якщо в поле зору спеціалістів у галузі перекладу потрапляють способи відтворення іншомовних різногалузевих термінів засобами української мови. Тому диференціація термінологічних систем вихідної та цільової мови все частіше привертає увагу фахівців у галузі теорії та практики перекладу [1, с. 23].

Термінологію банківської сфери вирізняє широта тематичного охоплення, оскільки вона проникла і стала невід'ємною частиною майже всіх сфер людської діяльності. Із запровадженням передових банківських технологій, які одержали значне поширення в багатьох розвинутих країнах, зростають і вимоги до фахівців, особливо до тих, які працюють перекладачами у зовнішньоекономічній діяльності.

Банківська німецькомовна термінологія має спільні термінологічні якості економічної лексики, але водночас вона характеризується своєрідною специфікою функціонування, оскільки банківська справа належить до найскладніших видів діяльності людини.

З огляду на посилений науковий інтерес до банківської термінології німецької та української мов відкривається перспектива дослідження специфіки перекладу німецької банківської термінології засобами української мови. Висхідним моментом при цьому є міжмовна контрастивність, яка виявляється насамперед у структурно-семантичних розбіжностях вихідної та цільової мови.

При відтворенні німецькомовної банківської термінології українською мовою виникають труднощі розуміння смислової структури терміну. Перекладачі без достатнього рівня фахових знань та навичок у банківській справі наштовхуються на проблеми розуміння тексту оригінала.

Безперечно адекватний вибір фахово орієнтованої банківської термінології у мові перекладу має велике значення для задоволення потреб в якісному обміні інформацією між представниками двох неспоріднених культур. Однак даний аспект не може розглядатися в якості домінантного. Не слід недооцінювати також мовний рівень, який у свою чергу теж не може бути абсолютизованим при здійсненні перекладацького трансферу. Тільки комплексний підхід до відтворення семантики банківських термінів українською мовою сприяє досягненню основної мети у перекладі – адекватності.

До однієї із складних проблем перекладацької діяльності належить полісемія термінологічних одиниць. В ході попереднього аналізу семантики банківської термінології було з'ясовано, що банківські терміни можуть бути полісемічні. В якості підтвердження цього факту можуть слугувати такі приклади: *Zahlungsüberweisung*– 1) платіжне доручення, 2) переказ/ перерахування грошей; Geldrechnung – 1) облік грошей, 2) рахунок (грошовий). Фактично перекладач наштовхується на явище семантичної диверсифікації, яка є причиною закріплення у лексичній системі німецької мови багатозначного терміну.

Поміж банківських термінів зустрічаються також омоніми, які у свою чергу розширяють діапазон перекладацьких труднощів, наприклад: I. *Wechsel* – зміна, чергування; II. *Wechsel* – вексель.

Однією із характерних особливостей німецької банківської термінології є наявність великої кількості термінів-композитів, що характеризуються структурно-семантично складністю та без спеціальних фонових знань не можуть бути адекватно відтворені українською мовою, наприклад:

Bankkreditvertrag– договір про надання банківської позики; *Bankauskunft* – інформація банка про платіжоспроможність клієнтів; Bankrennen – «набіг» на банк, масовий наплив вкладників банку, які вимагають повернення вкладів (в період економічних труднощів); *Bankkommandite* – командитний банк (банк, в який вкладений капітал інших банків); *Bankenkonsortium* – консорціум банків (створюється з метою координації дій при здійсненні певних операцій).

Наявність у німецькій термінологічній підсистемі композитів з інкорпорованою семантикою вважається закономірністю у словотворенні німецької мови. У семантичних структурах вищезазначених банківських термінів певний об'єм семантики виражений латентно. Відтворюючи зміст таких термінів українською мовою, перекладач повинен застосувати експлікацію семантики шляхом розширення логічної структури для того, щоб більше коло адресатів змогло вірно сприйняти інформацію.

Література

1. Кияк Т. Р. Українсько-російсько-англійсько-німецький тлумачний та перекладний словник термінів ринкової економіки. Київ: Вид-во Обереги, 2003. 326 с.

2. Синєгуб С. В. Методичні рекомендації для вивчення курсу «Аспектний переклад». Київ: МІЛП, 2000. 280 с.

БАБЕНКО Олена,
БУДНІК Ольга, ХАНЧА Алевтина

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ТА ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ КАРТИНИ СВІТУ (НА ПРИКЛАДІ АНГЛОМОВНОЇ ПОЕЗІЇ)

Поетичне слово, будь-яке слово перероблене у художньому контексті, детерміноване певним текстом та картиною світу етнічної спільноти, що експлікує цю картину світу через мову [1, с. 7]. Для поетичного слова характерним є пам'ять контекстів, до яких воно належить, тобто його культурний аспект [2, с. 54–55]. За допомогою проективної функції слова у людській свідомості з'являються образи природних реалій. Розглядаємо вірші та їх словесні поетичні образи з елементами пейзажу як мікрообрази –автономні утворення, що відповідають моделі певного фрагменту дійсності і є результатом інтерпретації суб'єкта. Мовний фактор визначає структуру та склад тлумачення природних картин. Картина світу – це відображення дійсності крізь призму ціннісно-світоглядних настанов автора. Вона складається із концептуальної та мовної картин світу. Картина світу, в свою чергу, вербалізує знання знаковим способом й відкриває крізь семантику мовних одиниць доступ до мисленнєвих процесів та когнітивних механізмів мислення.

Унікальність пейзажів австралійських віршованих текстів XX ст. передається через залучення безеквівалентної лексики, лексичних одиниць, які відображають красу австралійського континенту. Розглянемо фрагмент віршу Марка О'Конора «Mist» [3, с. 99]:

Thebushpathistunnelintomist,
whereeveryspider'swebisseen
flagged out with silver buoys.
Thelorikeetshufflesdejectedfeathers,
sipping weak nectar. Ahuntsman
crossesthepath, halfcrushed
beneaththerain'sbroom;

У наведеному поетичному фрагменті зображується світ природи після дощу. Автор використовує для зображення неймовірного пейзажу саме ці слова: *Thebush, lorrikeet, huntsman.* Для створення поетичності він користується засобами, які ґрунтуються на специфічних знаннях про реалії життя Австралії. Так, у семантиці номінативної одиниці *bush* присутні семи таємничості та страху, оскільки австралійський «Буш» – це великий простір,

на якому ростуть чагарники або низенькі дерева. Вірять, що він також наповнений надприродними силами.

В австралійській літературі XX ст. поетичне мовлення стало доступніше, на це перш за все вплинула американська поезія з початку її становлення та епох модернізму й постмодернізму. Це увиразнюється у використанні в поезії слів розмовного, побутового стилю. Поряд із номінативними одиницями нейтрального стилю *men, gaze, crops, laughter*вживаються одиниці розмовного: *dangle, pawnshop-windows, the pistolshot* – зниженого тону: *dips, molls* – або номенклатурного шару лексики: *canvas, aphoto-sensitiveplate, toexpose, gasoline.*

Лінгвокогнітивний аналіз віршованих текстів австралійської поезії XX ст. виявив, що концептуалізація неба (sky), горизонту (horizon), землі (earth, ground, land) та води (water, ocean, sea) відбувається згідно з тілесним досвідом на основі стимулів від всіх органів чуття.

Семантико-когнітивний аналіз виявив, що водна стихія у низці словесних поетичних образів концептуалізується як CONTAINER: *"Odarkandfierceday:/ thewindlikeanangrybee / huntsfortheblackhoney / inthepitsofthehollowsea."* (Wright OP, el. ref.). За допомогою номінативних одиниць *pit,hollow,* водні ресурси сприймаються читачем як вмістилище, яке зображується у тексті у вигляді бездонноїпрірви, всеохоплюючої поглинаючої стихії та м'якого ліжка.

Лінгвосинергетичний підхід стає засадничим для пояснення причини виникнення множинних трактувань, розкриття суті ірраціонального мислення. Формування пейзажного образу – це складний лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний процес, котрий може використовувати безліч різнихлінгвокогнітивних та лінгвосинергетичних операцій.

У такий спосіб, лінгвосинергетичний підхід дозволяє розкрити креативне мислення австралійських поетів і дослідити процес породження смислу в пейзажі.

Отже, у поезії пейзажний образ структуровано за допомогою складних синтаксичних конструкцій. Залежно від того який характер зв'язку та тип конструкцій, пейзажний образ може набувати емоційності та динамічності, а такожбути ускладненим. Який саме засіб синтаксичної організації пейзажу використовується – лінійний, рамковий чи просторовий – визначається за допомогою когнітивних процедур розширення, редукції та нарощування.

Література

1. Андреева С. А. Поэтическое слово в когнитивном аспекте (на материале английских поэтических призведений викторианского периода): автореф. дис. на соискание науч. степениканд. филол. наук: 10.02.04 – германські мови. Москва, 1999. 24 с.

2. Маслова В. А. Филологический аналіз художественного текста: учеб. пособие для академического бакалавриата. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 147 с.

3. Свірідова Ю. О. Пейзажний образ в австралійській поезії XX століття: лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти: автореферат... канд. філол. наук, спец.: 10.02.04 – германські мови. Херсон: Херсонський держ. ун-т, 2015. 22 с.

БАРАНОВА Юлія

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В ЗВО

У сучасних умовах прогресивного суспільства, з метою підвищення якості підготовки майбутніх перекладачів актуальності набуває постійне вдосконалення фахових вмінь та навичок як безпосередньо в самому процесі навчання, так і самостійно. Враховуючи суттєві зміни, що на даний момент відбуваються, як в організації і структурі навчального процесу, так і в особливості взаємодії між викладачами та студентами, значно збільшується час на самоосвіту, а в результаті, і її значення в навчанні. Різноманітність та доступність

інформаційних ресурсів сприяють підвищенню мотивації студентів до самоосвіти та доступності інформації шляхом впровадження дистанційної освіти.

Метою даного дослідження є аналіз актуальних питань організації самоосвіти, особливостей дистанційної освіти та засобів інформаційних технологій для вдосконалення іншомовної підготовки майбутніх перекладачів.

Самоосвіта – систематично організований та цілеспрямований процес набуття знань людиною, розвитку та вдосконалення навичок та умінь шляхом самостійної навчально-пізнавальної діяльності. А. Громцева розглядає самоосвіту, як особистісно-зорієнтовану пізнавальну діяльність людини, що дозволяє вдосконалити її освіту та оволодіти новими для неї знаннями, навичками та вміннями. В. Лозовий розуміє її, як необхідне доповнення навчального процесу, що суттєво впливає на формування загальнолюдських та професійних якостей майбутнього фахівця.

Характерними ознаками процесу самоосвіти є можливість індивідуального режиму організації освітнього процесу, самостійний вибір та пошук інформаційних джерел, вільний вибір тем та проблем, що є цікавими та актуальними для студента.

Важливою складовою процесу самостійної освіти є дистанційна освіта. Завдяки сучасним інформаційним технологіям майбутні фахівці з перекладу мають можливість постійно працювати над своєю іншомовною компетентністю та розвивати всі види мовленнєвої діяльності, що є необхідними складовими та показниками професійної компетентності перекладачів.

У сучасній практиці дистанційне навчання здійснюється за допомогою Інтернет ресурсів та Smart-технології.

Найпродуктивнішими та найбільш широко використовуваними інтернет ресурсами для вдосконалення іншомовної компетентності майбутніх перекладачів є:

- міжнародні телекомунікаційні проекти (розширення загального кругозору, вдосконалення рівня володіння мовою, вдосконалення знань з професійної сфери, отримання знань для виконання конкретного завдання). Серед провідних світових сайтів підвищення мовної компетенції з англійської мови є BBClearningEnglishwebsiteorapp (http://www.bbc.co.uk/learningenglish), BritishCouncilwebsiteorapp (https://learnenglish.britishcouncil.org/en), CambridgeEnglish (https://www.cambridgeenglish.org/learning-english), OxfordOnlineEnglish (www.oxfordenglish.com), PearsonEnglishInteractive (http://product.pearsonelt.com/pei), Open2Stydy (https://www.open2study.com).
- e-mail та skype використовуються для листування та спілкування з носіями мови, що дозволяє дуже швидко підвищити рівень знання іноземної мови безпосередньо в контексті використання даної мови.
- тестові і голосові чати.

Використання сучасних Smart-технологій (смартфонів, планшетів та ін.) робить навчальний процес зручним та доступним, оскільки цифрові ресурси доступні в будь-який час та будь-де, студент має можливість самостійно керувати ним, визначати цілі та тему. Серед найпопулярніших мобільних додатків для вивчення іноземної мови можна зазначитиQuizlet, Memorise, SpeakingPal, English Talk, Speaklar, FluentU, VOA Learning English. Ці цифрові ресурси завдяки своїй інтерактивності дають можливість практикувати та розширювати словниковий запас, спілкуватися з носіями мови, вдосконалювати основні види мовленнєвої діяльності та мінімізувати мовний бар’єр.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день самоосвіта майбутніх перекладачів в процесі іншомовної підготовки займає провідну роль в формуванні професійної компетентності фахівців. Використання в навчальному процесі сучасних інформаційних технологій є не тільки засобом активації творчої та пізнавальної діяльності студентів, але й необхідністю, об’єктивно обумовленою стрімким розвитком техніки та науки; крім забезпечення засвоєння знань, вдосконалення умінь та навичок, це дозволяє мотивувати студентів до навчання в інтерактивному освітньому процесі.

БЕРЕЗОВА Людмила

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОУТОВОРЕННЯ СПОЛУК З ОПОРНИМ КОМПОНЕНТОМ *FURROW*

На даний час актуалізується питання пошуку особливостей процесу термінотворення сполук з різними опорними компонентами різних технічних галузей знань.

Наша мета – уточнити особливості процесу створення нових іншомовних кліше сфери агроінженерії на прикладі сполук з опорним компонентом *furrow*.

Першою особливістю є внутрішня омонімічність самого опорного компонента термінологічного гнізда, яке можливо тлумачити і як*борозна*, і як *канавка*, і як *борідка.*

Друга особливість – схильність опорного компонента *furrow* до перетворення на морфему для подальшого термінотворення таких понять, як*furrower (борозноутворювач), furrowing(боронування, нарізування борозен)* та *furrowmeter (борозномір).*

Третьою особливістю є створення таких словосполучень, яким властива семантична неподільність у термінологічних гніздах з узгодженням як найхарактернішим видом підрядного зв'язку, що виявляється у сімнадцятьох словосполученнях: *backfurrow (розвальна борозна), blindfurrow (розвальна борозна), boundaryfurrow (межова борозна), contorfurrow (контурна борозна), deadfurrow (розвальна борозна), doublefurrow(звальна борозна), dustfurrow (ловильна канавка), earthfurrow (розвальна борозна), finishfurrow (розвальна борозна), headlandfurrow (крайня борозна), irrigationfurrow (поливна борозна), markingfurrow (розмічувальна борозна), openfurrow (розвальна борозна), scratchfurrow (межова борозна), seedfurrow (насіннєва борозенка), stonefurrow (насічка жорнів)* та*waterfurrow (поливна борозна).*

При цьому існує багатоваріативність англійських відповідників для української терміносполуки *розвальна борозна*.

Отже, особливостями створення іншомовних кліше сфери агроінженерії на прикладі сполук з опорним компонентом *furrow*. Спостерігається внутрішня омонімічність опорного компонента та схильність до перетворення на морфему для подальшого термінотворення створення таких сімнадцятьох словосполучень, яким властива семантична неподільність у термінологічних гніздах з узгодженням як найхарактернішим видом підрядного зв'язку. При цьомуузгоджуваним словом виступає прикметник, що характеризує поняття *furrow* з різних боків. Також виявлена багатоваріативність англійських відповідників для української терміносполуки *розвальна борозна*.

Перспективною дослідження є паралельний аналіз особливостей термінотворення інших сполук з розповсюдженими у мовленні агроінженера опорними компонентами.

ВОВКОГОН Юлія, СИДОРУК Галина

АНГЛІЙСЬКІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ ТА ЇХНІ СТРУКТУРНІ МОДЕЛІ

Англійська аграрна термінологія уніфікована, але ще належно не досліджена система терміноодиниць. У процесі вивчення аграрної терміносистеми особливого значення набуває комплексний аналіз специфіки розвитку аграрних термінів, а також процесів термінотворення в електроенергетиці з метою виявлення певних закономірностей. Це безпосередньо пов'язано зі справою упорядкування відповідної термінологічної підсистеми, з її подальшим збагаченням і нормалізацією.

Одним із традиційних способів утворення термінів є словосполучення. Терміни словосполучення утворюються за допомогою додавання до терміна більш конкретної ознаки, щоб отримати вихідне поняття. У такий спосіб утворюються поняття, які являють собою згорнуті визначення, що вказують на загальні й одночасно специфічні ознаки [1, с. 38]. Багатокомпонентні термінологічні лексеми становлять більшу частину від всієї кількості

термінів досліджуваного поля, що свідчить про перевагу багатокомпонентних термінів над термінами-словами. В аграрній системі англійської мови найбільшу питому вагу складають двокомпонентні терміни, представлені наступними найбільш вживаними структурно-семантичними моделями:

N + N – *potato beetle – колорадський жук,furrow applicator – машина для внесення отрутохімікатів на дно борозни, food grain – продовольче зерно.* У структурі даної моделі слід також відзначити перший компонент у присвійному відмінку, що властиво для термінів у галузі рослинництва: *ladies' purse – грицики, lad's love – полин лікувальний, bird's-foot (серадела посівна)* [2].

N + prep + N – *friabilityofsoil – рихлість грунтів,accumulationofcommodities – накопичення товарних запасів, adhesion of soil – зв'язність (грунту);*

A + N – *gullyerosion – яружна ерозія,chemical constitution – хімічний склад;*

N+Adj – *frost-hard – морозостійкий, air-tight – герметичний, water-soluble – водорозчинний, watertight – водонепроникний, protein-free – безбілковий;*

V (verb) + N – *brood sow – свиноматка, feedstuffs – корми, skim milk – знежирене молоко, swayback – патологічне посилення поперекового лордозу;*

Adverb + Past Participle: *well-cured, well-fertilized.*

Слід відзначити складні слова з першою складовоюself-: *self-seeding – самосівний, self-propelled – самохідний, self-pollinate – самозапильний;* cross-: *cross-plowing – перехресна оранка, cross-linkage – перехресне зчеплення, cross-pollination – перехресне запилення, cross-ripping – поперечний розріз, cross-section – поперечний перетин.*

В окрему групу ми виділили складні слова, першим компонентом яких є іменник або прикметник, а другим – дієприкметник минулого часу: *water-logged, fine-grained, fine-walled, rotation-related, steam-powered.* Спостерігаємо також низку сполучень с компонентами на *-ing*, що не є дієприкметником: *soil dressing, dunging, seedfarming, crop growing, blotting-paper, drinking-bowl.*

Числівник також часто виступає з частин композитів аграрної лексики в комбінації з дієприкметником минулого часу *(two-celled, three-lobed)* або іменником *(two-field – двопільний, five-course rotation – п'ятипільна сівозміна, thousand-leaf – деревій звичайний, thousand-kernel weight – абсолютна вага зерна).*

Для трьох- і чотирьохкомпонентних термінів характерні такі моделі як:

N + N + N– *arablelandcultivation – обробка орних земель, netfarmincome – чистий дохід від сільського господарства;*

A + N + N– *varietalplantbreeding – виведення сортів, internationalcropmanagement – міжнародне керівництво рослинницьким господарством;*

A + A + N – *non-essentialfattyacid* – замінна жирна кислота, *artificialbioticcontrol – штучне регулювання чисельності видів рослин і тварин;*

N + N + prep + N + N – *marketbasketoffarmfoods – середня кількість вироблених в країні сільгосппродуктів, яке купує родина упродовж року*.

Отже, англійська аграрна терміносистема включає терміни та термінологічні словосполучення різних морфемних і граматичних структур, що лежать в основі організації знання, а представлені нами основні структурно-семантичні моделі охоплюють весь структурний склад термінів словосполучень. Термінів-словосполучень набагато більше, ніж термінів-слів, що пояснюється, перш за все, їх інформативністю, проте їх багатокомпонентність, а, внаслідок цього, незручність у практичному використанні дедалі частіше призводить до їх скорочень.

Література

1. Гончарова Н. Н. Особенности формирования лексического фонда подъязыка информатики и вычислительной техники (на материале кодифицированной и некодифицированной лексики): дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2000.182 с.

2. Фомина Т. Н. Англо-русский словарь по агрономии и агропочвоведению. English-RussiandictionaryonAgronomyandSoilsciences. Москва: Изд-во РГАУ-МСХА имени К. А. Тимирязева, 2014. 77 с.

ГАЛЬКОВ Ігор

COMPARATIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN VERSION OF MOVIE TRAILERS

Movie trailer is the final stage of film promotion. It should be as attractive as possible and at the same time should not reveal the whole plot of the film. It is a hard job to create a high-quality trailer. Of course, promoters make trailer only in source language but it is always available on many languages. Actually, all counties which have right to translate the film can show the trailer in target language.

Adaptation of trailer is very important because the success of the film depends on the trailer greatly. We will compare the content of the second trailer of Venom (2018) and its official Ukrainian translation from B&H Film Distribution Company in order to find out general strategies and specific cases of trailer content translation.

Table 1

Original text	Literal translation	Adapted translation
I always seem to find myself questioning something the government may be not looking at.	Я завжди ставлю під сумнів те, на що уряд може не дивитися.	Я завжди пхаю носа туди, куди наш уряд воліє не зазирати.
I found something really bad.	Я знайшов щось дуже погане.	Я нарив дещо реально жорстке.
The way I see it, we can do whatever we want. Do we have a deal?	Як я бачу це, ми можемо робити все, що хочемо. Домовилися?	Як на мене, можна робити усе, що нам заманеться. Домовилися?
Eyes, lungs, pancreas. So many snacks. So little time.	Очі, легені, підшлункова залоза. Так багато закусок. Так мало часу.	Очі, легені, мозок - стільки смаколиків, а часу обмаль.
Giant leaps will always come at a cost.	Гігантські стрибки завжди будуть коштувати.	Прогрес завжди вимагає жертв.
You will be armless, legless, faceless thing.	Ти будеш безрукою, безногою, безликою штукою.	Ти станеш безрукою, гидкою, безликою колодою.
Oh, I have a parasite. Yeah. Night, Mrs Chen.	Оу, у мене паразит. Так. Добраніч місіс Чен.	Оу, та це в мене глисти. Так. Добраніч місіс Чен.

Here you can see specific cases of translation which contain different transformation. The dominant strategy of translation is literal translation. It is still dominant because trailer contains many phrases that should be clearly understandable not only for source language audience but for the entire audience all over the world. But the local translators sometimes take the initiative and add some target language points to strengthen the pragmatic impact of the trailer. Sometimes these transformations are apposite, sometimes not.

The first passage shown in Table 1 contains a significant transformation of the content. Translator has completely changed the syntax of the original passage and transformed the content. We can see that adapted version is much more simplified and the language is more common than original text and its literal translation. The editor knew that the main character is a journalist, so he changed the text in way the viewer could also get the main features of the character and transformed the speech of Brock into more colloquial style. This kind of transformation (more colloquial style) can be observed in the whole trailer.

The second passage was also transformed into more colloquial style by the way of substitution of words Found and Bad with Dug up and Nasty accordingly. This method was used in order to strengthen the pragmatic impact of the situation and to make character closer to the Ukrainian audience.

The next passage has the same situation with the strengthening of pragmatic effect: the word Hurt was replaced by more emotionally colored analogue Maim. It was used in order to reinforce the negative consequences of the antagonist actions. But more interesting is the adding of repetition: translator added a repetition of sentence Do we have a deal? although it was absent in the original text. But this phrase appears in the next passage said by antagonist so translator decided to add the repetition in order to strengthen the confrontation.

Next passage consist the replacement of organ. The reason is quite simple: the word Pancreas can be translated into Ukrainian only as Підшлункова залоза which is much bigger than original word. So in order not to exaggerate the phrase, this organ in translation was replaced with another – Brain (Мозок). It is almost the same in volume and the difference for the audience is not significant. Also the word Snack was replaced by popular in modern Ukrainian word Smakolyk. It was done with the same intense as the other replacements with colloquial words – to make the speech of character more common for target audience.

Following phrase contains the *generalization: Giant leaps as the abrupt development was replaced by more general word Progress. This was made in order to make the speech of scientist more scientific and abstruse. The substitution of the phrase Will come with Requires is connected with the bad intense and thoughts of so-called Mad scientist and the will of translator to show the words of the scientist as the* justification of his deeds.

The replacement of word Legless by the word Ugly is connected with the position of affix Less in Ukrainian and English. While in English this affix always stands at the end of the word, Ukrainian adjectives begins with it. So in order to avoid the tautology and the overload with the beginning Без translator decided to dilute it with the word Ugly. It doesn't violate the pragmatic impact but facilitate the perceiving and improve the euphony of the speech. In this passage we can also mark the replacement of the word Thing with the Ukrainian Log. The use of word Thing is very common in English; actually anything can be called Thing. But it's not common for Ukrainian, so translator had to somehow replace it. As far as we know that the object will have no arms and legs, it will looks like a log, so editor decided to use this word instead of Thing.

The last passage contains the opposite to generalization phenomenon – specification. The main character tells the woman he has a parasite, but in Ukrainian it sounds weird, so as far as we know that Brock and Mrs. Chen are familiar to each other, the word Parasites was replaced by more specific term Helminthes. It creates a comic effect of the audience and at the same time preserves the pragmatic impact of the original text.

ГОРДІЄНКО Микола, КОЛЕСНИК Марія

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР У НІМЕЦЬКІЙ АГРАРНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Аграрна термінологія завжди була і є важливою складовою частиною в лексичному запасі німецької мови. На її утворення впливають різноманітні фактори. Кожна галузь людських знань використовує ті чи інші лексичні одиниці для забезпечення своїх потреб у необхідній кількості термінологічних лексичних одиниць.

Одним із найрозповсюдженіших шляхів розвитку структури термінів, насамперед багатослівних, є процес їх скорочення. У агрономії та суміжних галузях існує і функціонує чимало термінів-абревіатур [3].

Скорочені слова, як правило, не є загальновживаними, вони виконують роль технічних термінів і залишаються в користуванні фахівців. В галузі сільського господарства вживання абревіатур обумовлена законом мовної економії і бажанням фахівців точного вираження при викладі фактів. Отже, шляхом скорочення (абревіації) досягається посилення

інформаційної насиченості фахових текстів. Також слід зазначити, що може відбуватися взаємопроникнення абревіатурної термінології між різними мовами внаслідок появи нових предметів.

Проте більшість абревіатур утворюються в межах однієї мови, тому виникає необхідність в адекватному відтворенні їх іншою мовою, що не завжди досягається простим передавання їх абревіатурою, тому вчені акцентують увагу на різних способах перекладу абревіатур [1, с. 6].

Зокрема український вчений-перекладознавець Карабан В. І. зазначає, що для перекладу іншомовних фахових абревіатур часто використовуються такі способи перекладу:

- переклад відповідною повною формою слова або словосполученням;
- транскодування вихідної форми відповідного скорочення;
- транскодування (транскрибування або транслітерування) скорочення;
- передача іншомовного скорочення еквівалентним українським скороченням [2, с. 488].

Слід зауважити, що в площині аграрної галузі в німецькій мові вживаються абревіатури, що не мають відповідних форм в українській мові, тому їх перекладання завжди відбувається повною формою слова, для прикладу: B (Baumschule) – розсадник дерев, A (Ackerland) – орна земля.

При перекладі аграрних скорочень з німецької мови на українську варто враховувати те, що в німецькій мові у вжитку є абревіатури англійського походження (PBSV [plumbarksplitvirus] – вірус розтріскування кори сливи), і логічним буде переклад таких скорочень повною формою слова чи словосполучення.

Здебільшого вчені-перекладознавці та мовознавці рекомендують розшифровувати та повністю перекладати іншомовні абревіатури за таким алгоритмом:

- розшифрувати абревіатуру мовою оригіналу;
- надати повний переклад розшифрованої абревіатури;
- використовувати надалі абревіатуру мовою перекладу [1].

Також слід зазначити, що останнім часом все більших обертів набирає тенденція не перекладати галузеві абревіатури, які являють собою власні назви, і використовувати їх мовою оригіналу, що спрощує спілкування фахівців із певної відповідної галузі. Також, в процесі термінографічної роботи слід намагатися уникати таких абревіатур і замінювати їх, якщо це можливо, повними назвами.

Література

1. Амеліна С. М. Абревіація в німецькій аграрній термінології: особливості перекладу. Науковий журнал №1 (3)/2015. С. 9-10.

2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця, Нова книга, 2004. 488 с.

3. Зуєнко Н. О. Аспектний переклад аграрної літератури [Електронний ресурс]. Режим доступу: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** (дата звернення 31.10.2018 р.).

ГОРЯК Олена, ПІВЕНЬ Олена

НОВІТНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В НІМЕЦЬКІЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ

Лексика суспільно-політичного змісту є шаром лексики з традиційно досить високим кількісним показником запозичених елементів. Так, у німецькомовних газетних текстах частка іншомовної лексики становить 8-9% від загальної кількості слів, серед неслужбових частин мови (іменники, прикметники, дієслова) цей показник сягає 16-17% [1, с. 14]. Вітчизняні та зарубіжні германісти відзначають, що сьогодні німецька мова зазнає особливо інтенсивного впливу з боку англійської мови, насамперед її американського варіанта, що знаходить свій прояв на фонологічному, лексичному та семантичному рівнях [1, с. 15]. Тому проблема іншомовних слів є на сьогодні майже виключно проблемою запозичень з англійської мови. За даними німецьких лінгвістів загальна кількість англо-американізмів, які

існують сьогодні в німецькій мові, складає близько 6000 слів [2, с. 103]. Т. Шіппан вважає, з погляду історії мови, цей процес є черговою хвилею масового запозичення іншомовної лексики в німецьку мову після запозичень з британського варіанта англійської мови на початку XX ст. Запозичення лексики англійського походження в німецьку та інші європейські мови детермінується такими чинниками, як значний політичний та економічний авторитет США як супердержави на міжнародній арені та особливим статусом англійської мови як мови міжнародного спілкування.

Особливо активно використовуються слова англійського походження в галузі техніки, засобів масової інфомації, реклами, моди, торгівлі, у мові суміжних наукових дисциплін (напр., соціології, психології, економіки), політики, спорту тощо. Входженню англіцизмів сприяє крім того широкомасштабний експорт продуктів сучасної американської масової культури, під час якого, завдяки надзвичайній атрактивності, так званого, американського способу життя, нові речі, поняття та явища запозичуються разом зі своїми назвами (Sachent1ehnungen ind Wortentlehnungen). Цьому в свою чергу часто сприяє двомовність сучасних носіїв німецької мови, оскільки «індивідуальна культурна двомовність може бути каналом мовних контактів. Якраз завдяки двомовності і через переклади впливають зараз одна на одну великі мови сучасної цивілізації».

У результаті проведеного аналізу актуальних текстів, науково-популярних видань, інформаційних брошур та ін., було виявлено групу сучасних запозичень, які різняться за ступенем їх новизни та функціями, які вони виконують у німецькій мові. Більшість таких слів ще не відмічені в словниках, наприклад, у словнику Дуден 1989 р. видання. Інші вживаються сьогодні вже в нових значеннях, відмінних від тих, у яких вони були колись запозичені в німецьку мову. Цю запозичену лексику можна умовно поділити на кілька тематичних груп. Спочатку розглянемо групу «політика»:

-der Goodwill – das Wohlwollen – прихильність, доброзичливість, добра воля

-das/der Overkill – ядерний потенціал для багаторазового знищення противника

-der Hardliner = der Vertreter einer harten Linie – прихильник жорсткоїлініївполітиці

-das Fundrising =die Spendensammlung – збірпожертвувань (наблагодійніцілі)

-das Pairing – партнерські відносини, тактика (напр., представників різних партій у парламенті)

-das Peaskeeping – збереження миру також комбінації лексем:

-Political Corractness = politische Korrektheit – політичнакоректність

-der Elder Statsman = erfahrener Staatsmann – досвідченийполітичнийдіяч

-die Pressure-Group – лоббі, впливовагрупа, щовиявляєтискнауряд

-die Round-table-Konferenz – конференція за круглим столом

До групи «економіка» можна віднести:

-das Name-Product – дешевий продукт невідомої фірми, продукт без торгової марки

-das Product Placement – розміщення, збуттовару

-der/das Output – обсягпродукції, щовипускаєтьсяпідприємством.

Література

1. Сидоров О. В. Прагматический статус заимствований в современном немецком языке. Взаємодія одиниць різних рівнів германських, романських і слов'янських мов. Київ: КДПІІМ, 1991. С. 10-14.

2. DudenFremdwˆrterbuch.Berlin: Duden, 1990. S.325.

КОЛОДІНА Лариса, КОНЧАКІВСЬКА Тетяна

ЕТИМОЛОГІЯ ІДІОМАТИЧНИХ ЗВОРОТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Як розділ мовознавства фразеологія розглядає процес виникнення та розвитку сталих зворотів мовлення, тобто фразеологізмів. Ідіоматика як самостійна дисципліна ще не

сформована, що свідчить про необхідність поглибленого дослідження фразеологічних одиниць [2, с. 67].

Термін «ідіома» бере свій початок від давньогрецького «idioma», що означає «необхідність, своєрідність». Ідіомами вважаються такі стійкі словосполуки, семантика яких не виводиться із значень їх складників [1, с. 70]. Основна ознака ідіом це їх «неперекладність». Словникове значення слів – складників ідіоми, яке вже повністю розчинилося у складі певної ідіоми, може спантеличити іноземця або людину, яка недостатньо володіє рідною мовою.

Англійська мова дуже багата на ідіоматичні вирази і англомовному населенню нашої планети легше передати свої почуття, емоції, стан використовуючи для цього лише один сталий вираз, аніж кілька десятків речень. Але і ідіоми з'явилися не самі по собі, а для цього було своє підґрунтя.

У Великій Британії здавна було сильно розвинене мореплавання, тому не дивно, що деякі ідіоми англійської мови мають морське походження. Наприклад, *loosecannon* – непередбачувана, ненадійна людина, в XVII-XIXст. основним озброєнням кораблів були гармати, щоб уникнути сильної віддачі, їх сильно прикріпляли і прив'язували канатами. Якщо під час бою або шторму кріплення послаблювались, важкі гармати котилися палубою, що несло велику небезпеку для всього екіпажу. У буквальному сенсі *loosecannon*означає «неприв'язана гармата».

Щоб зрозуміти значення ідіоми *byandlarge*(загалом, в цілому), потрібно розібратися в декількох морських термінах. Largewind – це попутній вітер, що дує в корму корабля, парусному кораблю легше плити при такому вітрові. В свою чергу bythewind означає курс назустріч вітру, не кожен корабель та екіпаж в змозі приборкати таке явище. З початку *byandlarge*означало вміння керувати кораблем при будь-якому вітрові. У сучасній мові здобуло значення роздивлятися питання під тим чи іншим кутом.

Ідіома *giveawideberth*(триматися на відстані, обходити іншою дорогою) бере свій початок у XVII ст., коли слово «berth» (причал) означало ще й місце для маневрів судна. Таким чином, «wideberth» означало буквально пройти від причалу на достатній відстані [3].

Велику кількість ідіоматичного фонду англійської мови становлять фразеологічні зрощення біблійного походження. Деякі з них існують і в українській мові. Наприклад, *a drop in the bucket* – капля в морі, *wolf in sheep's clothing* – вовк у овечій шкурі, *flesh and blood* – плоть та кров, *forbidden fruit* – заборонений плід, *promised land* – земля обітована, *keep as the apple of one's eye* – берегти як зіницю ока, *a voice crying in the wilderne*ss – голос волаючого в пустелі [3].

Як видно з прикладів поданих вище, велика кількість англійських ідіоматичних виразів має давнє походження. І це природно, оскільки для того щоб вираз став образним, потрібно щоб його основне значення стерлося, а на це потрібен тільки час. Однак, і в сучасний час ідіоми продовжують створюватися. Далі, наведемо приклади ідіом які утворилися вже в XX ст.

Наприклад, *cuttothe chase* – перейти до суті справи. Старі кінофільми не славилися напруженим та багатим сюжетом, і часто найбільш розважальною частиною була погоня. Тут мається на увазі, вирізати непотрібні роздуми і перейти до найцікавішого. *Fly by the seat of one's pants* – діяти не маючи плану, орієнтуватися походу, цей вираз має достатньо серйозну передісторію. Ідіома пов'язана з авіацією, коли в літаках майже не було приборів, і пілотам доводилося прислуховуватися до поведінки літака і розраховувати лише на свої відчуття. А місце, де пілот має найбільший контакт з літаком, це звичайно ж крісло, в якому він сидить. *Backseat driver* – людина, що критикує, але нічого не робить [3]. Тим, хто керує автомобілем, знайомий такий тип людей – які постійно дають поради і вважають, що знають, як керувати краще за водія. Цей ідіоматичний вираз завдяки їм і виник.

Кожна мова світу багата на ідіоматичні вирази, до яких ми звикли настільки, що навіть їх не помічаємо. Саме вони роблять мову жвавою, багатою, емоційною та виразнішою. Вивчаючи ідіоми, можна не тільки збагачувати свої знання з іноземної мови, а і про її

культуру, історію та традиції. Можливо здивувати навіть носія мови бездоганним знанням ідіоматичних виразів.

Література

1. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
2. Мосейчук О. М. Проблеми вивчення кордонів ідіоматики. Вісник Житомирського державного університету. Рівне, 2004. 198 с.
3. DictionaryofEnglishIdiomsandTheirOrigins. London: CoxandWyman, 1988.

ЛИСЕНКО Катерина

СПІВВІДНОШЕННЯ ІНВАРІАНТНИХ ТА ВАРІТИВНИХ РИС ПРОСОДИЧНИХ МАРКЕРІВ РЕАЛІЗАЦІЙ ІНТЕРОГАТИВІВ В АУДІОЗАПИСАХ П'ЄС В. ШЕКСПІРА В ДІАХРОНІЇ

Досліджуючи вплив мовної тональності на еволюцію інтонаційної будови мови, вчені роблять висновок про закономірність поступового переходу від музичного наголосу до динамічного в діахронічній перспективі. Проводячи паралель між загальним розвитком систем від невизначеності до визначеності та мовними явищами в діахронічному аспекті, вони роблять висновок про те, що в плані існування структурних рівнів в організації матерії невизначеність завжди пов'язується з її нижчим рівнем, а визначеність – з вищим, де суттєве, закономірне виступає в більш чіткому вигляді [2, с. 34].

Нами було зібрано аудіо матеріали записів п'єс В. Шекспіра, зроблених в тридцяті роки минулого століття для подальшого порівняння з хронологічно пізнішими аналогічними записами. При перцептивному спостереженні стає очевидним, що ці аудіозаписи характеризуються уповільненою, чіткою дикцією з поступовим наростанням гучності та варіативними показниками швидкості мовлення, що збільшуються до максимальних показників у фінальній частині речення, надмірно пролонгованими паузами, підпорядковані загальноприйнятним на той час традиційним канонам мистецтва декламації. Вони вимагали гіперболізованої, занадто гучної вимови та штучної патетики акторської гри. Аудіоматеріали більш сучасного періоду (1990-2010 роки) свідчать про відхід від цього стилю, перехід до більш наближеного до сучасного розмовного мовлення: нечіткої вимови, недотримання артикуляційних правил, в цілому, відходу від канонів, характерних для попереднього періоду. Це свідчить про те, що в сегменті драматичного мовлення акторське виконання змінило свої показники від чіткого, зрозумілого та спрощеного виконання-декламування зі штучною грою за правилами традиційного театрального сценічного виконання до сучасного, більш варіативного виконання, близького до розмовного квазі-спонтанного мовлення.

Для подальшого дослідження було виділено та розглянуто експресивно марковані фрагменти текстів публічних виступів такі якінтерогативи в цілому та такі стилістичні прийоми впливу на аудиторію як риторичні питання, а також комбіновані форми повторів питань. В роботі порівнювалось п'ять варіантів аудіозаписів (Mercury theater, Living Shakespeare series, BBC Radio, Oregon Shakespeare festival, The Complete Arkangel Shakespeare).

Як гіпотезу на цьому етапі дослідження висунуто ідею щодо відповідності або невідповідності просодичних мовленнєвих стандартів, що реалізуються в бездоганно нормативній вимові ізольованих висловлювань, до модифікованих фактичних реалізацій цих інтонаційних типів в зв'язному (і особливо в квазіспонтанному) мовленні виконавців-акторів.

Щодо актуалізацій інтерогативів, то їхніми релевантними характеристиками є, в залежності від типу питання (загального, спеціального, альтернативного або дизьюнктивного питання), різні мелодійні малюнки, оскільки вираження інтерогативності зазвичай позначається своєрідним рухом мелодичного контуру. Для основних типів питань існують певні нормативні, інваріантні просодичні моделі [1, с. 145], а саме: питальні речення в англійській мові також можуть характеризуватись або висхідним тоном в термінальній частині, або низхідним, залежно від типу питання. В спеціальних питаннях перше питальне слово вказує, про яку саме інформаціюзапитують і вимагає точної відповіді. В реалізаціях

спеціальних питань англійці надають перевагу низхідному контуру (поступово-низхідна шкала та низький низхідний термінальний тон), наприклад:*What judgement should I dread, doing no wrong?(Merch.of Ven. Act IV, scene1)*

Загальні питання потребують узагальненої стверджувальної або заперечної відповіді. Як правило, загальне питання в англійській мові починається з допоміжного дієслова,і хоча мелодичний малюнок тут і є мобільним, найчастіше таке питання характеризується поступово-низхідною шкалою з термінальним висхідним тоном: *Wouldn't thou have a serpant sting you twice? (Merch. of Ven. Act IV, scene1).*

У виконанні трьох з п'яти виконавців (BBC, MT та Ark) реалізація цього інтерогативу оформлена низхідним тоном, в порушення норми.

Основним критерієм для визначення відповідності або невідповідності до канонічного контуру є тип термінального тону. Аудитивний аналіз на першому етапі дозволив перцептивно співставити мелодійний малюнок питання в аудіозаписах зі стандартизованим каноном подібного типу питання в ізольованому мовленні. Було проаналізовано усі досліджувані питальні речення загальною кількістю 273 одиниці навідповідність або невідповідність мелодійному контуру, який вважається нормативним для цього типу питань. Таким чином, кожне з питань було проаналізоване в реалізаціях аналізованих акторських виконань на відповідність загально визнаній нормі, в результаті чого вдалось відзначити, що інваріантний, нормативний мелодійний контур загального питання та контур записаного на плівку аудіозапису співставні наступним чином: 41% інтонаційних контурів загальних питань в аудіо записах повністю збігається із загально визнаними нормами оформлення подібних речень, тобто в усіх аналізованих варіантах виконання загальне питання має характерний мелодійний малюнок в термінальній частині – висхідний тон, що і співпадає зі стандартним просодичним контуром. Решта має значні розбіжності з просодичним стандартом.

Стандартною нормою для спеціальних питань є поступово низхідна шкала з низхідним термінальним тоном. В аналізованій групі 61% інтонаційних контурів повністю збігаються з вищезазначеним стандартом. Решта реалізацій не має повного збігу зі стандартом.

Література

1. Дикушина О. И. 'English Phonetics'. Москва-Ленинград, 1967. С. 145–170.

2. Склярова С. М. Влияние тональности на эволюцию интонационного строя языка (экпериментально-фонетическое исследование на материале английского, немецкого и русского языков): дис…. канд. филол. наук. Пятигорск, 2009. 146 с.

НАРОЖНА Олена

ГУМОР ТА ЧОРНИЙ ГУМОР ЯК ЗАСОБИ СУГЕСТІЇ В РЕКЛАМНИХ СЛОГАНАХ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Крім інформування про товари чи послуги, реклама повинна спонукати клієнта до здійснення певних дій. Сучасна реклама вже не тільки сприяє задоволенню потреби в певних товарах і послугах, а й покликана вербалізовувати ці потреби. Гумор стає вагомим елементом маркетингового повідомлення, і саме гумор може допомогти спочатку привернути увагу, а потім оптимізувати параметри сприйняття адресата повідомлення. Отже, вивчення гумору та чорного гумору та їхнього сугестивного потенціалу в тексті рекламного слогану актуальне в сучасному мовознавстві.

Гумор та чорний гумор, що їх використовують у друкованій рекламі, мають особливий сугестивний потенціал. О. Т. Юданова мовну сугестію витлумачує як специфічну комунікативну ситуацію – ситуацію мовного впливу сугестора на сугерента з метою коригувати установку останнього через подавання інформації так, щоб її сприйняття здійснювалося без критичної оцінки, несвідомо [1, с. 7–8]. Створюючи ситуацію, в якій автори реклами розважають споживача, використання гумору дозволяє опосередковано впливати на свідомість адресата, викликаючи в нього позитивне ставлення до комунікативної ситуації і, як наслідок, до товару чи послуги, що їх рекламують.

Сугестивний вплив гумористичного рекламного повідомлення виявляється у створенні в свідомості споживача стійкого образу товару, що продають, у його запам'ятовуванні, наприклад: *Theonlydownsidetothreemoreflavorsofleft Twixisthreemoreflavorsofright Twix (Twix)* [2, с. 50] – *Краще за три нових смаки лівої палички «Твікс» є лише три нові смаки правої палички «Твікс»* (тут і далі переклад наш – О. Н.). У цьому випадку гумористична природа повідомлення ґрунтується на протиставленні об'єктів, які насправді не протиставляються – двох однакових паличок Twix. Людина, що сприймає таку рекламу, розуміє недоцільність такого протиставлення, що і створює комічний ефект, однак у свідомості споживача закарбовується інформація про дві однаково ідеальні палички Twix, тобто, образ рекламованого продукту. Відтворюючи цей слоган українською мовою, рекламісти вважають, що говорити про недоліки (*downside*) недоцільно, тому обирають стратегію порівняння «кращого» із «ще кращим», що дозволяє передати ситуацію вдаваного порівняння там, де порівняння фактично немає.

Сугестивний потенціал чорного гумору виявляється в можливості обігравати стереотипні уявлення про продукт, що його рекламують, наприклад: *Monopoly: Agreatwaytoruinrelationships!* [3] – *«Монополія». Як втратити друга за один вечір*. У цьому слогані виробники всесвітньо відомої настільної гри навмисне іронізують із її сприйняття деякими гравцями, демонструючи так її вплив на стосунки між людьми. Чорний гумор передано через іронію *Agreatwaytoruinrelationships!*, а його сугестивний потенціал у тому, що такий вплив гри асоціюється у споживача з тим, що вона цікава. Слоган створює зацікавленість споживача в особистому «знайомстві» з продуктом. У перекладі чорний гумор вербалізується шляхом конкретизації *relationships – друга*, що дозволяє апелювати до найближчих стосунків між людьми, а отже, посилювати ефект чорного гумору.

Застосування гумору, що базується на інтертексті, дозволяє пов'язати рекламований продукт із чимось величним, наприклад, у наступному рекламному слогані обігравання відомого виразу Рене Декарта *Jepense, doncjesuis* (*Я мислю, а отже, я існую*): *Ithink, thereforeIBM (IBM)* [3] – *Я мислю, а отже, IBM. IBM – для тих, хто здатний мислити*, що пов'язує в уяві потенційного споживача продукцію компанії IBM з найбільшими надбаннями людства. Гумористичні слогани, створені на основі на інтертекстів та грі слів, є особливою проблемою для перекладознавства, оскільки прямо відтворити гру слів *Iam*[aɪ`æm] – *IBM* [aɪ`bi`æm] не є можливим. Тому перекладач повинен вдаватися до введення додаткового пояснення *IBM – для тих, хто здатний мислити*.

Отже, сугестивний вплив на підсвідомість споживача рекламних слоганів друкованої реклами здійснюють, використовуючи засоби гумору та чорного гумору, які відволікають, розважають адресата, створюючи асоціативні зв'язки між його гарним настроєм і продуктом, з одного боку, а з іншого апелюють до подій зовнішньої реальності, пов'язуючи у свідомості споживача продукт чи послугу з певними подіями або явищами, а також викликають бажання на власному досвіді оцінити конкурентні переваги такого продукту чи послуги. Рекламні слогани на основі гумору та чорного гумору створюють особливі труднощі під час перекладу з огляду на національну специфіку гумору, що проявляється як в наявності різних культурних цінностей та різному ставленні до явищ навколишньої дійсності, так і в наявності різних засобів вираження думок в мові-оригіналу та мові-перекладу, що вимагає застосування стратегії адаптації.

Література

1. Юданова Е. Т. Суггестивная функция языковых средств англоязычного политического дискурса : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филолог. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2004. 24 с.

2. RollingStone. 2018. Vol. 1306/1307. 58 p.

3. The 100 BestAdvertisingTaglinesEver. URL: https://www.thebalancecareers.-com/best-advertising-taglines-ever-39208 (дата звернення: 19.10.2018).

ОЛЬХОВСЬКА Наталія, АННЕНКОВ В'ячеслав

ЕКЗОЦЕНТРИЧНІ СКЛАДНІ СЛОВА У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Філологи німецької мови не залишають без уваги дослідження проблем у галузі словотвору, у тому числі, німецьких екзоцентричнихскладних слів, типу «*багуврігі*» (слово індійського походження, дослівно: «*багато рису*» – *bahu – багато, vrihi – рис*, тобто «той, хто має багато рису» – «*багач*»). Сам термін багуврігі – приклад екзоцентричного складного слова.

Екзоцентричні складні слова – це один з найстаріших типів словоскладень, який розвивався та вкорінювався в усі періоди розвитку німецької мови. Вони використовуються у художній літературі, побуті, термінологічній лексиці, як один з економних та стислих способів вираження думки.

За своєю формою багуврігі належать до детермінативних складних слів, в яких перший компонент визначає другий, але значення таких слів переосмислюються на базі переносу назви з частини на ціле, тобто людина, тварина чи рослина одержує назву за частиною їхнього організму, або за якоюсь іншою ознакою: *derDickkopf, derGraubart, derEinhorn.*

Складні слова об'єднуються в одну групу за принципом, який В. Генцен сформулював так: «суб'єкт (тобто предмет, який означає складне слово), не названий всередині складного слова, а знаходиться поза ним»[1, с. 89]. Але, у німецькій мові розрізняють екзоцентричні складні слова, з центром значення поза ними (В. Генцен) та центр значення яких знаходиться у них самих [2, с. 89].

Наприклад, в екзоцентричних складних словах *Hochhaus*та *Elternhaus* центр значення міститься в їх компонентах – будинок, дім. У *Langbein*та *Dickkopf* – поза ними тому, що вони не означають «*einlangesBein*» та «*einendickenKopf*», а людину, яка характеризується «*довгими ногами*» та «*тупою* (дослівно: *товстою*) *головою*». Також, *Rotbart* – дослівно: *derroteBart* – «*червона борода*», тобто людину, яка має червону бороду, але *Rotkäppchen* – дослівно: *dasroteKäppchen – «червона шапочка*», тобто дівчину, яка носить шапочку зазначеного кольору.

Найдавнішими складними словами у німецькій мові слід вважати іменникові *багуврігі(rotouga, frihais, barfuoz, langfahs, einhorn*). Частина цих складних іменників цього типу перетворилися у прикметники тому, що вони означають предмет за відповідною ознакою, яка є властивістю цього предмету, а властивості виражаються в мові прикметниками. Так, з іменників в категорію прикметників перейшли слова *barfuoz, barhoubet, falofahs* – це слова, які за формою являються іменниками, а за синтаксичною функцією – прикметниками. Однак, складні слова типу багуврігі, другим компонентом яких виступали іменники, але, які в цілому мали значення прикметників, суперечили морфологічним нормам германських мов і почали приймати суфікси *-jo, -ja, -ig*. Наприклад: *armahairts – armherz – armherzi – armherzig.*

Таким чином, у німецькій мові, вже у ранні періоди її розвитку, починають існувати два структурні типи багуврігі: безсуфіксальні та суфіксальні. У сучасній німецькій мові багуврігі утворюються за 9-ма моделями, найпопулярніша з яких – прикметник + іменник (*Rotbart*). Складні слова даної моделі становлять близько третини всіх багуврігі. Прикметники із суфіксом –*ig*становлять лише четверту частину і можуть в багатьох випадках субстантивуватися. Непродуктивними є моделі прикметник + іменник та частка + іменник. Основну масу складають безсуфіксальні іменники.

Безсуфіксальні іменники та субстантивовані іменники із суфіксом *-ig* виконують в реченні функцію підмета або додатка. Вони можуть мати при собі означення, виражене прикметником або займенником.

У німецькій мові спостерігається тенденція наблизити утворення складних слів шляхом поширення багуврігі за допомогою суфікса *-ig* і зворотної субстантивації або шляхом додавання суфікса *-er: Vierfüsser, Barfüsser, Dreimaster, Tausendfüssler*.

Складні слова типу багуврігі поділяються на назви осіб (переважна більшість), тварин, рослин та неживих предметів.

Цікавим фактом те, що до першого найбільшого типу багуврігі – назви осіб – відносять ранні імена, у тому числі: *Hartmüot*, дослівно – *dessenSinnstarkist ma Adalmüot,* дослівно – *dessenGesinnungedelist*. З XI ст. виникли прізвища з метою розрізнення людей для виплати ними податків. У ролі назв осіб, тобто прізвищ, виступали прізвиська, які характеризували людину за її професією, властивостями частин тіла, одягом (це відносилося до жебраків: *Retpart, einBaner «gennantRotpart», dictusGeizebart, HeinricusdictusBreytfuz*, за одягом: *Breithuot, GunradRothut, GoezSydenswanz*) та місця знаходження маєтків (це відносилося до заможних осіб: *zuWeissenberg, BertholdvonZähringen, OttovonWittersbach*).

Таким чином, можливо зробити висновок, що німецькі екзоцентричні складні слова типу «багуврігі» становлять семантично замкнуту групу слів завдяки своєму емоціонально-експресивному забарвленню. Багуврігі дуже часто з'являються у німецьких казках (*Packan, Taugenichts, Rotkäppchen, Drosselbart, Blaukopf*), вживаються в розмовно-побутовій мові, і в художніх стилях. Письменники використовують їх як засіб створення виразних характеристик персонажів. Окремі багуврігі належать до так званих стилістичних фразеологізмів, що живуть коротким життям – лише у даному творі і характеризують індивідуальний стиль письменника.

Література

1. Henzen W. DeutscheWortbildung. Halle, 1947. 89 S.
2. Kluge Fr. AbriesderdeutschenWortbildungslehre. Halle, 1913. 54S.
3. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. Київ, 1959. 307 с.
4. Ковалик І. І. Вчення про словотвір. Львів, 1958. 78 с.

ОЛЬХОВСЬКА Наталія, ІСЬКОВА Ольга

СТРУКТУРА МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

Перекладач є суб'єктом мовної діяльності, та має низку характеристик, таких як: мовні, світоглядні, психологічні, соціальні, професійні. Кожна з них взаємодіє з іншою та впливає на формування особистості. Що стосується безпосередньо мовної особистості, то дане поняття ввів у науку В. Виноградов, роботу якого пізніше продовжив Ю. Караулов, запропонувавши поділ поняття на три рівні. Мовна особистість – фундаментальне поняття, навколо якого і відбувається подальше формування професійних навичок. Ю. Караулов визначає його як «сукупність здібностей і характеристик людини, які зумовлюють створення та сприйняття нею мовленнєвих творів, котрі розрізняються за: ступенем мовно-структурної складності, глибиною та точністю відображення дійсності, певною цільовою спрямованістю» [1, с. 671].

Мовна особистість перекладача має цілий ряд особливостей, які є суттєво відмінними від поняття одномовної особистості. Історія досліджень даного питання досить молода, і бере свій початок в XXI ст. Хоча дослідження аспектів особистості, діяльності, стратегій перекладачів відбувалося і раніше.

Досліджень діяльності українських перекладачів як загалом, так і конкретно в українсько-німецькому контексті, поки що немає. Попри це, слід зазначити, що вітчизняні спеціалісти перекладознавства приділяють зусилля саме вивченню індивідуальних стилів та методів світочів українського перекладу. Зокрема, відбувається дослідження специфіки відтворення мовностилістичних засобів у перекладах І. Франка, М. Лукаша, В. Стуса, М. Кочура.

Що стосується дослідження Ю. Караулова, то він розглядає питання мовної особистості саме з точки зору одномовності, що не завжди може мати місце, адже станом на сьогодні перекладач уявляє собою принаймні двомовну особистість, часто оперує навіть й більшою кількістю мов. Вчений пропонує для характеристики мовної особистості автора оригінальних творів аналізувати «породжені ним тексти з огляду на використання в них системних засобів даної мови для відображення ним навколишньої дійсності і для досягнення певних цілей у цьому світі», що М. Іваницька вважає недостатнім у дослідженні мовної особистості перекладача, та пропонує «залучати до даної мети не лише відтворенні ним переклади, а також вступні статті, літературно-критичні матеріали, листи, інтерв'ю, тощо» [2, с. 607].

Дане питання, безумовно, потребує подальшого детального вивчення як вітчизняними мовознавцями, так і на загальносвітовому рівні. Адже, воно піднімає недосліджені досі проблеми, як-от культорологічні, соціолінгвістичні, мовознавчі, тому вони їх можна розглядати як перспективні для розвитку українського перекладознавства на базі різних мовних структур.

До даної проблеми слід також додати, що сьогодні видані переклади, безпосередньо художні, неможливо оцінювати як роботу виключно перекладача. Дана робота скоріше буде оцінюватися як взаємодія між перекладачем, автором, редактором та видавцем.

Література

1. Караулов Ю. Н. Языковая личность. Русский язык: энциклопедия. Москва: Большая рос. энциклопедия: Дрофа, 1998. С. 672-673.

2. Іваницька М. Л. Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах. Чернівці: Книги, XXI, 2015. 604 с.

ПАСТЕРНАК Тетяна, ВОЛКОВ Андрій

KNOWLEDGE OF ENGLISH IS THE KEY TO A SUCCESSFUL CAREER

Knowledge of English is an important competitive advantage, not just for an individual, but for the country as a whole. According to the study conducted by Education First in more than fifty countries of the world, there is a direct relationship between the level of English and the state of the economy. The explanation is as follows: the better the inhabitants of a particular country know English, the higher is its investment attractiveness (of course, this does not apply to all sectors of the economy), the easier it is to find qualified specialists who are ready enough to work in international companies [1].

By studying job advertisements, you can increasingly meet the requirements for applicants such as "knowledge of English is compulsory", "fluent English is a must".It is not strange any more. The globalization of the economy, the development of modern technology, tourism, the field of vocational education – all this entails a continuous increase in demand for professionals who speak English [2].

English is a language of international communication, business, science, popular culture. Speaking English, you can conduct business negotiations with partners of almost all countries in the world. English will help you master the latest software and always keep up to date with relevant financial news.

It is difficult to imagine a professional in any field that does not speak foreign languages, and especially English. Whether it is a highly qualified lawyer, a doctor, a top manager, an irreplaceable chief accountant with many years of experience, a young promising scientist or a talented artist. Knowledge of English allows you to communicate freely with colleagues and clients from different countries, participate in international programs of professional training, work with documentation in English.

From the employer's point of view, an employee who speaks fluent English is more professional and of greater value to the company than his colleagues who do not know English. In the eyes of others you are modern, educated, open to communicate with people. All these qualities are needed to build a successful career.

To sum up, the knowledge of English will allow you:

- to apply for vacancies that require the knowledge of English;
- get a pay rise or just a better paid job (management positions usually require English knowledge, and employees who are fluent in English often receive higher salaries);
- increase your professional level (participation in most vocational training programs such as MBA, provides English language skills, advanced printed and electronic publications of scientific and business topics in English);
- increase your value as a specialist in the eyes of the employer, feel confident, improve self-esteem;
- work with documentation in English, cooperate with foreign partners;
- communicate in English with native speakers, with colleagues and friends from English-speaking and many other countries, expand your circle of acquaintances, which always increases the chances of finding a good job;
- get an opportunity to work abroad or in representative offices of international companies;
- travel abroad freely, take part in international projects, study abroad, travel for pleasure, while expanding your horizons.

Knowledge of English will help you set a successful direction for your career. If you have not learned English yet, you will have to try hard to learn this foreign language. One of the major challenges you will encounter is that it is difficult for business people to find time to study, to coordinate their busy schedules. To study English individually, without the help of a teacher is not the best way. To achieve the desired results by yourself will have to spend even more effort and time.[2]

It is not a secret that English and business go almost hand in hand. All innovations, articles, conclusions, books, if not in the original, are in English. All information is translated very quickly into this international language. But in order to confidently do business in English it is not enough just to know the grammar or have a good vocabulary – you still need to be fluent in spoken English. And for this we need constant training [3].

An excellent alternative to classroomslessons with tutors is online learning. You can engage with experienced teachers, including native speakers, at any time convenient for you. And even traffic jams do not prevent you from having time for the next lesson because you can attend classes without leaving your home or office. It is enough to turn on Skype or answer a teacher’s phone call.

References

1. http://www.english-by-phone.com.ua/znanie-angliyskogo-vazhnoe-konkuren/?lang=ua
2. http://www.english-by-phone.com.ua/znanie-angliyskogo-yazyika-klyuch-k-uspeshnoy-karere/?lang=ua
3. http://www.english-by-phone.com.ua/znanie-razgovornogo-angliyskogo-yazyika-zalog-uspeha-vedeniya-peregovorov/

ПОЛІЩУК Олександр

«МІНЕР» ЧИ «ШАХТАР» АБО ПРО ПЕРЕКЛАД НАЗВИ ОДНОГО ШКІДНИКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

Перекладання – це процес, під час якого текст або усне висловлювання, що виражені однією мовою (мовою оригіналу), відтворюються іншою (мовою перекладу). Переклад – це результат цього процесу, тобто новий текст або усне висловлювання, відтворені мовою

перекладу. Процес перекладання охоплює такі етапи: 1) зорове чи слухове сприймання інформації чужою мовою, усвідомлення її змісту; 2) аналіз інформації мовою оригіналу і синтез рідною мовою; 3) відтворення змісту рідною мовою.

Процес перекладання – це не просте механічне відтворення сукупності елементів оригіналу, а складне свідоме відбирання кращих варіантів їх передання. Отже, вихідною точкою слід вважати оригінал у цілому, а не окремі його елементи. Оскільки головним завданням перекладу є точне відтворення змісту оригіналу, то перекладаються не слова, граматичні конструкції чи інші засоби мови оригіналу, а думки оригіналу.

При перекладі не лише не передається ціннісна картина, а повністю змінюються оціночні сенсорні метафори. Окрім того, текст як відображення концептуальної картини світу автора не може бути цілком адекватним концептуальній картині світу читача.

Розпізнати природу перекладацьких помилок буває доволі складно, так як найбільш поширеним способом виявлення помилок залишається порівняння перекладеного тексту з текстом оригіналу. Але таке порівняння не завжди здатне показати причину появи невідповідності – або від того, що перекладач невірно зрозумів смисл певного знаку в оригінальному тексті, чи від того, що він обрав в мові перекладу знак, що не відповідає поняттю. Іншими словами, в акті мовної комунікації перекладач може робити помилки і як отримувач початкового повідомлення, тобто як слухач, читач оригінального тексту, і як відправник перекладного повідомлення.

Основною складністю під час перекладу українською мовою наукових текстів є то, що неправильно добирають українські еквіваленти загальновживаних лексем, перекладають дослівно усталені словосполуки, а постійне тиражування одних і тих самих помилок у наукових текстах веде до розхитування мовної норми.

Прикладом такого «тиражування» вважаємо переклад англійського терміну ***leafminer***. Для розуміння правильності перекладу вищезазначеного терміну звернемося до тлумачних словників. Отож, Oxford Dictionary of English пропонує наступне тлумачення терміну: *leaf miner - a small fly, moth, or whose larvae burrow between the two surfaces of a leaf* (укр.букв. *маленькі мухи або міль чиї личинки риють ходи між двома поверхнями листка*).

Тобто, із тлумачення терміну видно, що ця личинка живе в середині тканин листка, і проїдає там довгі звивисті ходи не зявляючись при цьому на поверхні листка.

В українській та російській ентомологічній термінології використовується термін *мінер*. Узагальнюючи ентомологічні енциклопедії зазначимо, що мінери – комахи, що живуть всередині рослині роблять в них ходи або міни.

У даному тлумаченні нас цікавлять два слова, а саме «мінер» та «міна» Які ж тлумачення цим словам дає тлумачний словник? У Словнику української мови знаходимо наступні тлумачення слів «міна» та «мінер»:

МІНА – 1. Особливий вибуховий снаряд, що закладається в землю, під воду і т. ін. 2. Снаряди, призначені для стрільби з мінометів.

МІНЕ́Р – 1. Військовослужбовець інженерних військ, який спеціалізуються на встановлюванні мін та на розмінуванні місцевості, об'єктів і т. ін. 2. Фахівець військово-морського флоту з мінної зброї, її використання й знешкодження.

Виникає запитання: які ж саме «міни» встановлюють комахи-мінери? І де тоді сапери? Нам видається, що цей термін є результатом невдалого тлумачення англійського слова «*mine*». Зазирнемо у OxfordDictionaryofEnglish.

Цей словник дає наступне тлумачення: *mine* – *anexcavationintheearthforextractingcolortheminerals*(укр. букв. *земляні роботи для видобутку вугілля бо інших мінералів*), а слово «*mining*» (яке часто перекладають українським відповідником *«мінування»*) означає «*theprocessorindustryofobtainingcoalorothemineralsfrommine*» (укр. букв. *процес або промислове видобування вугілля або інших мінералів з шахти*).

Таким чином переклад терміну *leafminer* видається нам зовсім іншим, не таким, яким він вкоренився в сучасній українській ентомологічній терміносистемі.

Із аналізу значення внутрішньої форми терміну *leafminer*видно, що це комаха, личинка якої не мінує листки, а робить в них ходи (англ. *«mines»*). Тому на наш погляд коректніше було перекладати цей термін не як «листковий мінер», а радше як «листковий шахтар».

Звичайно ж дана розвідка не претендує на виправлення та переконвертацію усталених та авторитетних ентомологічних словників та ентомологічної термінології. Метою даного дослідження є лише демонстрація найбільш яскравого та неоднозначного на наш погляд прикладу перекладу англомовного терміну на українську мову.

Визначення критеріїв оцінки якості перекладів текстів різних стилів та різної тематичної спрямованості є актуальною проблемою сучасної лінгвістики і вимагає подальшого дослідження.

ПОНОМАРЕНКО Оксана

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Упродовж останніх років накопичено достатньо різноманітний педагогічний досвід щодо сприяння вивчення англійської мови. Професійна комплексна вища освіта, а саме засвоєння особистістю певної системи наукових знань з різних предметних галузей навчального плану, на сьогодні, включає і оволодіння іноземною мовою, вмінням самостійного навчання, які необхідні для ефективної реалізації у сучасному світі.

Професійна освіта в Україні з необхідним рівнем володіння іноземної мови наразі відіграє ключову роль у процесі досягнення соціальної мобільності молоді та затребуваності на ринку праці.

Хоча навчальна програма з іноземної мови є інтегративною частиною загального навчального плану ЗВО, безперечно вона тісно пов’язана з іншими навчальними дисциплінами, як приклад вивчення тем технічного спрямування англійською мовою «Internalcombustionengine», «Partsofanengine», «Tools», «Materials» та ін. на факультеті конструювання та дизайну в Національного університету біоресурсів і природокористування України. На жаль, вивчення іноземної мови здійснюється не систематично, лише протягом першого і останнього років навчання. А ґрунтовне вивчення професійної іноземної мови передбачає послідовне виконання скоординованих дійміж викладачами, адміністрацією навчального закладу, та відповідними організаціями та підприємствами, причому така співпраця базується на диференційованому підході у процесі управління професійним самовизначенням студентів, які володіють іноземною мовою із використанням ряду традиційних та інноваційних форм і методів.

Підбираючи методи і форми навчання потрібно враховувати особливості змісту та методики проведення навчальних занять на різних рівнях і вікових стадіях навчальної діяльності, час, відведений на реалізацію поставлених навчальних завдань, вікові особливості студентів, рівень їхніх здібностей, рівень володіння іноземною мовою, матеріально-технічна база навчального закладу, теоретико-практична та методична підготовка викладача. Хочеться зазначити, що на сьогодні найбільш актуальним методом є комунікативний. Безсумнівно, що вибір необхідного методу залежить від предмета, мети заняття, його змісту, а також від рівня підготовки студентів та особистості викладача, але значну увагу слід приділяти розвитку комунікативного мовлення. З огляду на те, що студенти в немовному ЗВО мають різні рівні підготовки з іноземної мови та різну кількість годин, відведених на її вивчення, перед викладачем іноземної мови постають складні завданням вибору методів, які могли б відповідати програмі вивчення англійської мови, були б ефективним і дозволяли б студентам з різним рівнем підготовки приймати активну участь у проведенні занять, а поряд з цим сприймати цей матеріал за допомогою технічних аудіо та відео матеріалів [2].

В даний час дуже доречним було б і на цьому акцентують увагу викладачі іноземних мов забезпечити аудиторії відео та аудіо обладнанням, яке є найкращим способом створення мовного середовища. Крім того, відео надає умови, необхідні для вирішення цілого ряду проблем і безсумнівно дозволяє збільшити результативність роботи студентів до 80% [2].

Враховуючи ефективність застосування відеоі аудіо та незамінність його у створенні сприятливого мовного середовища на занятті, а також, враховуючи той факт, ці методи в кілька разів швидше підвищує мотивацію в студентів, ніж класичні методи навчання, слід розглянути декілька варіантів використання їх на занятті в немовному ЗВО.

Перш за все, відеота аудіо широко використовуються як допоміжний матеріал для викладача на занятті, для студента, який працює вдома або в аудиторії, а особливо коли це необхідний професійно-зорієнтований методичний комплекс, який включає всі аудіо і відео матеріали. Також викладач може використовувати відео для прослуховування автентичних текстів. Це хороший засіб для ознайомлення студентів з новітніми розробками в галузі науки, яку обрали студенти, наприклад технічної, з принципами роботи технічних агрегатів, двигунів, а також з культурними аспектами та традиціями країни, мову якої вони вивчають. Деякі відеоматеріали призначені спеціально для ознайомлення з соціальною та професійною інформацією, що важливо, особливо для студентів технічних вузів. Тип відео інформації залежить насамперед від тематики заняття та його форми (ознайомлення, навчання нового матеріалу, закріплення або контроль) [1].

Маючи необхідні, ефективні засоби навчання, відео чи аудіо, можна скеровувати роботу, зупинити перегляд чи прослуховуваня матеріалу на будь-якому фрагменті, дати студентам час подумати та зважити те, що вони переглянули, перемотати назад і переглянути матеріал заново, якщо в цьому є необхідність. Це те, що відрізняєвідео перегляд від телевізійнихфільмів.

Найбільш вагомим для спеціалістів технічних спеціальностей, в нашому випадку майбутніх конструкторів і дизайнері технічної галузі, у вивченні іноземної мови є засвоєння технічної термінології, розуміння технічних текстів, вміння спілкуватися в межах технічної теми. Тому слухання та перегляд аутентичного технічного матеріалу є найважливішим компонентом загальної комунікативної компетенції і заслуговує на особливу увагу. Слухання завжди використовується разом з іншими видами діяльності на занятті як говоріння, читання та письмо [3; 4].

Література

1. Корнелюк С. А. Відео на уроках англійської мови. Англійська мова та література. Київ, 2003. № 35. 162 с.
2. Тукало М. Д. Мультимедійні системи навчання як новий методологічний засіб інтерактивного навчання. Академія педагогічних наук України. Київ, 2006. № 35.
3. Филипенко С. Л. Сучасні та інноваційні підходи викладання англійської мови для студентів. Донецьк, 2009. Ч. 1. 140с.
4. Цимбал С. В. Формування комунікативної культури студентів немовних спеціальностей. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. Київ, 2017. Вип. 1 (2). С. 3–7.

ПОПОВ Роман, ТАРАН Любов

МОВНО-ВИРАЖАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ РОМАНУ «КОД ДА ВІНЧІ» ДЕНА БРАУНА

На сьогоднішній день однією з найбільш актуальних і суперечливих проблем у сучасній філологічній науцієрозуміння художнього тексту. Це пояснюється, з одного боку, особливостями художньої мови, яка відзначається неоднозначною інтерпретацією значень мовних одиниць, з іншого − індивідуальними особливостями авторського стилю письменника.

Серед усього різноманіття виражальних засобів мови саме алюзивні епітети у романі Д. Брауна «Код да Вінчі», мають взаємозв'язок та взаємодію з стилістичними прийомами. У сучасній лінгвістиці немає узгодженості щодо визначення епітетав мові до теперішнього часу. Це спричинено складністю, багатоаспектністю самого поняття.У будь-якому художньому тексті представлені стилістичні прийоми, що використовувалися в інших текстах. Стилістичний прийом алюзії є одним з найбільш поширених способів реалізації інтертекстуальності.

Класифікація А. Г. Мамаєвої стала основою для виділення наступних груп алюзивних епітетів: біблійні сюжети; історичні події; літературні твори; невербальне мистецтво. На її думку, алюзія це прийом навмисного використання в тексті певних слів (словосполучень, речень), які побічно співвідносяться із засвідченими фактами культури [1, с. 10]. Розглядаючи питання класифікації алюзії, А. Г. Мамаєва відзначає, що відповідно до своєї структури алюзії можуть виражатися: власними назвами; алюзивними цитатами. Власні назви включають топоніми (назви місць та подій) і антропоніми (імена міфічних героїв, біблійних та літературних персонажів, історичних осіб) [1, с. 8-9].

У романі Д. Брауна «Код да Вінчі» є група епітетів, які мають зв'язок з біблійними персонажами та описами: *«And it is purportedly one of the cornerstones of the Sangreal documents» (І це, мабуть, є одним із наріжних каменів документів Сангреаль)* [2, с. 215]. Словосполучення «наріжний камінь» (англійською − *cornerstone*) набуло широкого поширення завдяки Біблії. Наріжний камінь − це скеля на Храмовій горі, над якою розташовувалось Святеє Святих Єрусалимського храму, він також вважається наріжним каменем світобудови, оскільки саме з нього Господь почав Створення світу. У наш час це поняття означає основу, початок чого-небудь. Тобто через визначення «cornerstone» автор проводить паралель між скелею та знанням, вказуючи на подібність функцій каменя як будівельного матеріалу, що кладуть в основу фундаменту, та знання, яке стало основою інформації про Святий Грааль.

Особливо цікаві епітети, в яких джерелом алюзивності служать імена історичних осіб, назви історичних місць, які позначають історичні реалії.

Наведемоодинізтакихприкладів: *«The room was* ***spartan*** *− hardwood floors, a pine dresser, a canvas mat in the corner that served as his bed»* [2, с. 10]. Для того, щоб усвідомити, яке семантичне уточнення Д. Браун вкладає в «спартанську обстановку кімнати», треба знати, що таке Спарта. Згадка про це місто-державу Стародавньої Греції не є випадковою, адже воно залишило значущий спадок у військовій справі: дисципліна − необхідний елемент будь-якої сучасної армії. Суворе виховання, орієнтоване на витривалість, і зараз називають спартанським. Ден Браун порівнює аскетичну, просту обстановку кімнати та строге, жорстоке вихованням у стародавньому місті.

У творах Д. Брауна присутні також алюзії на невербальне мистецтво, що можна проілюструвати наступним прикладом: *«Only her gaze was sharp, and the juxtaposition conjured images of a multilayered Renoir portrait... veiled but distinct, with a boldness that somehow retained its shroud of mystery»* [2, с. 55]. У самому реченні пояснюється, чому автор, описуючи погляд героїні, згадує про портрети Ренуара. Імпресіоніст намагався у своїх творах відтворити шляхетні, витончені особисті враження та спостереження мінливих миттєвих почуттів та переживань, природу, схопити мінливі ефекти світла, проте не зобов'язувався об'єктивно відображати реальність, а натомість поділитися власними почуттями зі спостерігачем твору, вплинути на нього, тому у Ренуара був свій власний стиль, в якому він використовував більш певні форми, чіткі лінії і більш вишукану палітру.

Алюзії, як якісь референції безпосередньо до світу і його реалій, нарівні з цитатами допомагають читачеві в сприйнятті тексту. Герої стають більш живими, практично реальними людьми. У свідомості читача з'являються вулиці і оточення, географічні об'єкти: «Out of the right-hand window, south across the Seine and Quai Voltaire, Langdon could see thedramatically lit façade of the old train station – now the esteemed Musée d'Orsay» [2, с. 45].

У романі Дена Брауна «Код да Вінчі» алюзивний епітет визначає собою слово або фраза, які містять алюзивний смисловий компонент і виконують функцію епітета до визначеного слова. Вивчення взаємозв'язку алюзії та епітетів дозволило виявити в романі кілька основних груп алюзивних епітетів: біблійні, історичні, літературні, епітети, які включають алюзії на невербальне мистецтво.

Література

1. Наумова Т. М. Аллюзивные антропонимы в британской концептосфере: Автореф. дисс. ... канд. фил.наук. Нижний Новгород, 2011. 24 с.

2. DanBrown. TheDaVinciCode [Електроннийресурс]. Режим доступу: http://hrsbstaff.ednet.ns.ca/engramja/ENG 11/The.Da.Vinci.Code.pdf

ПОПОВА Оксана

НАЦІОНАЛЬНО-МОВНІ СТЕРЕОТИПИ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Переклад є одним із найважливіших способів міжкультурної комунікації, він тісно пов'язаним із потребою опиратись на культурні традиції народів мови оригіналу та мови перекладу.

Стереотипи є фрагментами мовної картини світу, а сама мовна картина світу виявляється в стереотипах, стійких образах, які відображають уявлення людини про світ. Стереотипи як фрагменти або образи картини світу, що існують у свідомості, фіксуються і проявляються в мові. Як вважає Т. Семашко, «стереотипи – це усталена, усвідомлена та неусвідомлена, регулярно відтворювана когнітивно-дискурсивна фіксація результатів профілювання світу етнічною свідомістю, що є відбитком лінгвокультурно вагомої інформації, об'єктивованої різнорівневими мовними засобами» [2, с. 72]. В свою чергу Г. Тежфел виділяє основну функцію стереотипів, яка полягає у «систематизації та спрощенні інформації з соціальної сфери аби зрозуміти світ, який би в іншому випадку був би занадто складним та хаотичним» [3, с. 134].

Адекватність перекладу залежить від знання культурних, національних, етнічних стереотипів народу. Мовні стереотипи іншого народу зазвичай не мають повних еквівалентів у картині світу мови перекладу, і саме тому такі культурно детерміновані одиниці викликають труднощі для перекладача. Такі невідповідності визначають потребу переосмилити мовну ситуацію та обрати інші мовні засоби усіх мовних рівнів.

Основні труднощі, які підстерігають перекладача під час перекладу стереотипів і культурної інформації загалом такі: відсутність спільної духовної основи у двох культур, що належать до різних ареалів; різні стосунки між людьми; реалії – звичаї, одяг, страви, напої, житло, посуд; граматичні відмінності між мовою-джерелом і мовою перекладу.

У мові стереотипи вербалізуються на різних рівнях, але лексичний та фразеологічний рівні найбільш чутливі до цього процесу. Фразеологічні одиниці, відображаючи у своїй семантиці довгий процес розвитку культури народу, фіксують та передають з покоління в покоління культурні установки та стереотипи. Під час перекладу фразеологізмів перед перекладачем постає завдання: знайти аналогічний вираз у мові перекладу і, не згубивши стилістичну функцію фразеологізму, передати його зміст та образність.

Для досягнення максимальної адекватності під час перекладікультурної інформації, а саме фразеологізмів з англійської українською мовою перекладач повинен вміти скористатися різними «видами перекладу»:

– еквівалент, тобто наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, що співпадає з англійським за змістом, і за образною основою *(the apple of discord - яблуко розбрату)*;

– аналог, тобто такий український стійкий зворот, який за значенням адекватний англійському, але образно повністю або частково відрізняється від нього *(can the leopard change his spot? – горбатого могила справить)*;

– описовий переклад – передача сенсу англійського звороту вільним словосполученням; застосовується тоді, коли в українській мові відсутні еквіваленти та аналоги *(to cut off with a shilling – залишити без спадщини)*;

– антонімічний переклад – передача негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки *(to keep one's head – не губити голови)*;

– калькування – застосовується в тих випадках, коли перекладач хоче виділити образну основу фразеологізму, або коли англійський зворот не може бути переведений за допомогою інших видів перекладу *(the beam in one's eye – колода у власному оці)*;

– комбінований переклад застосовується у тих випадках, коли український аналог не повністю передає значення англійського фразеологізму *(to know a hawkfrom a handsaw – «уміти відрізнити зозулю від яструба», мати елементарну проникливість)* [1, с. 16].

Переклад культурної інформації, зокрема національних стереотипів, перекладач повинен виконати так, щоб усі відмінності між культурою мови-джерела та культурою мови перекладу були мінімальні, проте зрозумілі для будь-якого компетентного читача. Важливим є застосування етнокультурної установки та установки на відчуження, де перша визначає адаптацію адресата перекладу до чужої культури, а друга зорієнтована на повне занурення читача перекладу в інші, незнайомі для нього культуру, побут, мову. Незважаючи на усі прийоми адаптації перекладу для зручності розуміння його адресатом, збереження еквівалентності в перекладі культурно-маркованих одиниць є надзвичайно важливим і створення перекладачем коментарів, приміток, пояснень є найкращим рішенням.

Отже, під час перекладу національних мовних стереотипів обов'язком перекладача є як досконале знання власної культури, так і знання особливостей культури нації мови перекладу.

Література

1. Свешнікова О. В. Особливості перекладу фразеологічних одиниць англійської мови на українську. *Прикладна лінгвістика 2014: проблеми та рішення.* Київ, 2014.С. 15-17.

2. Семашко Т. Ф. Мовні стереотипи із сенсорним компонентом в українській лінгвокультурі: монографія /за ред. Н. В. Слухай. Київ:Арт Економі, 2016. 480 с.

3. TajfelH. SocialStereotypesandsocialgroups / H. Tajfel // Intergroupbehaviour. – Oxford : BasilBlackwell, 1981. – P. 144-167.

РУБІНСЬКА Броніслава

ПРО ЛЕКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ У ЖУРНАЛЬНИХ СТАТТЯХ ПРО ВІДНОСИНИ У СІМЕЙНІЙ СФЕРІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Наша робота присвячена актуальній темі – виявлення лексичних, граматичних та стилістичних засобів створення експресивності мовлення в журнальних статтях, які написані для сімейної сфери та їх переклад. Згідно з сучасними дослідженнями у журнальних статтях широко використовується суспільно-політична, економічна, юридична, культурно-освітня лексика, а також в певних межах і філософська, технічна, сільськогосподарська тощо. Добір кожної з груп лексики визначається тематикою публіцистичного висловлювання. Журналісти у багатьох мовленнєвих ситуаціях уникають буденних, емоційно нейтральних слів і словосполучень, вдаючись до лексем, які виражають почуттєвість, експресію: замість «хлібороби» вживають «творці високих врожаїв», замість «селяни» – «трудівники полів» і подібне. Простежується помірковане використання слів іншомовного походження: геноцид, консенсус, реципієнт та інші.

Журнальні статті належать до публіцистичного стилю, якому притаманна неоднорідність стилістичних засобів. Особливістю цього стилю є широке охоплення лексики літературної мови. Журнальні статті відрізняються надзвичайною широтою тематики, вони можуть стосуватись будь-якої теми, яка потрапляє в центр суспільної уваги. Це, поза

сумнівом, позначається на мовних особливостях даного стилю: виникає необхідність включати спеціальну лексику, що вимагає пояснень, а іноді і розгорнених коментарів.

З іншого боку, цілий ряд тем постійно знаходиться в центрі суспільної уваги і лексика, що відноситься до цих тем, набуває публіцистичного забарвлення. Однією з таких тем є відношення у щасливих та нещасливих сім'ях. Таким чином, у складі мови формується прошарок лексичних одиниць, характерних для публіцистичного стилю.

В цьому жанрі можна спостерігати використання інтенсифікаторів, таких як, наприклад, really, simply, actually, happily, а також прикметників, наприклад, I'd consider marriage if it was **important** to other persons, but, it's not **super important** to me any more. Такі інтенсифікатори не викликають особливих труднощів при перекладі. Так, вище згадане речення перекладається як: Я б поміркувала про заміжжя, але це було **важливе** для іншої людини, але для мене це вже не **супер важливе.**

Названа вище лексика вживається щоб створити реальну картину подій і передати адресатові враження про ці події й відношення до них.

До стилістичних засобів створення експресивності та емоційності належать метафора, метонімія, іронія, гра слів, порівняння, перифраза, епітети, оксюморон та інші. Саме ці стилістичні засоби викликають найбільші труднощі при перекладі. Наприклад, треба було вжити антонімічний переклад метафори в реченні: I'm a **"Yes"**person. Я не вмію відмовляти**.** Pa says marriage isn't a **golden ticket.** Татусь говорить, що заміжжя це лотерея. Труднощі виникли через те, що важко було підібрати еквівалент, який був би зрозумілий нашому читачу. Більшість епітетів не викликає труднощів при перекладі тому що вони зрозумілі з контексту. Наприклад, hearty laugh – щира усмішка, lavish lifestyle – гламурний спосіб життя, fairytale ending – чарівна казка зі щасливим кінцем.

Дослідження синтаксичної структури мови журнальних статей виявило, що більш типовим було вживання речень умовного способу 1 і 2 типів. Наприклад, If you can't grow up in a marriage, you might as well grow in a divorce. Якщо ви не зможете виростити дитину у любові в шлюбі, то ви зможете це зробити після розлучення.If you have to get divorced, you have to do the right thing for the kids. Якщо ви хочете розлучитись, то ви повинні зробити це так, щоб було добре вашим дітям. Переклад таких речень не викликає особливих труднощів.

Часто в статтях з журналів використовуються речення з емоційно-підсилювальним дієсловом do.Згідно праць Карабана В.І. вони перекладаються за допомогою часток «все ж(таки)», «справді», « дійсно». Наприклад, Every girl wants a fairytale ending, and I do believe it's possible. Кожна дівчина мріє про чарівну казку зі щасливим кінцем, і я, дійсно, вважаю, що це можливо.

Не часто зустрічаються речення зі зворотним порядком слів. Інверсія, яка перекладається за допомогою конструкції «не тільки…але й». Наприклад, **Not only** does Kate star in the film, she was **also** one of the producers. Кейт не тільки зірка цього фільму, але й також одна з продюсерів.

Вставні фрази є важливим засобом створення експресивності висловлювання. Ці фрази синтаксично не зв'язані з реченням і виражають відношення, що говорить або вказує на джерело повідомлення. Наприклад, I think, he thinks I am cute. Мені здається, що він вважає мене класною. Ці фрази не викликають труднощів при перекладі.

На рівні синтаксису були також помічені наступні експресивні засоби: повтори, відособлення, однорідні члени речення та інші. На нашу думку найекспресивнішим видом повтору є «подальший повтор», де елементи, які повторюються,слідують безпосередньо один за іншим. Наприклад, It's not so **easy** but none of us is **easy** or else we would all be happily married for the rest of our lives with a **million kids**, who are all perfect. Тут також використовується такий засіб як гіпербола. Ці засоби не викликають труднощів при перекладі.

Таким чином, в нашому дослідженні ми представили найбільш характерні риси, властиві журнальній статті про відносини у сімейній сфері, її лексико-граматичні та стилістичні засоби створення експресивності та емоційності та деякі труднощі їх перекладу.

РЯБЧЕНКО Альона, КОЛЕСНИК Марія

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО – ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ

Мова і культура нерозривно пов'язані між собою. Мова є дзеркалом культури певного народу, відображає його спосіб життя, світобачення, світовідчуття, національний характер, темперамент, систему цінностей, тобто менталітет певного народу. В процесі двомовної комунікації має місце не лише міжмовна, а й міжкультурна комунікація. Отже, перекладач повинен бути не лише посередником між двома мовами, а й між двома культурами, оскільки переклад – це не лише заміна мови, а й заміна елементів культури. Розуміння взаємодії мови і культури дуже важлива для діяльності перекладача, для знаходження необхідних еквівалентів, для досягнення адекватного перекладу, особливо коли мова йде про переклад реалій.

Проблема перекладу реалій вважається однією з найголовніших та найскладніших у міжкультурному аспекті перекладу та дослідженнях національно- культурної специфіки мови і мовленнєвої діяльності. Якщо мовне і культурне розмаїття сьогодні визначене як багатство цивілізації, то саме переклад працює на його збереження [4]. Переклад виступає як засіб захисту національних мов і культур, даючи імпульси для їхнього саморозвитку і водночас вберігаючи їх від надмірного іншомовного впливу.

Реалії, які вживаються в різних контекстах, мають різні значення, а стилістика реалій – широко варіюється. Реалії можуть мати не лише пряме, а й кілька переносних значень.

Використовуючи в тексті нову реалію, для незнайомих читачів, перекладач має вказати на неї наголосом, тому що лексична схожість слів для читача передбачає і його фонетичні спорідненості [1].

Як відомо, транслітерація використовувалася перекладачами аж до кінця XIX століття, але як виявилося, англійські назви вимовлялися зовсім по - іншому, ніж в рідній мові, а самі англійці не могли розпізнати навіть імен письменників [4,с.248].

Перед науковцями постає питання про вибір між транскрипцією і перекладом, який залежить від мови, якою перекладають, від її граматичних і словотвірних відмінностей, від мовної культури і традиційного для неї сприйняття чи не сприйняття реалій [1].

До суспільно-політичних реалій відносять реалії, що називають адміністративно-територіальний устрій, населені пункти, політичні організації, органи влади, політичні та соціальні рухи, політичних діячів, звання, ступені, титули. Існує багато способів перекладу суспільно-політичних реалій: транслітерація, транскрипція, переклад, калькування, уподібнення, дескриптивний перифраз, перейменування (вилучення певної інформації, втрачається культурологічна цінність реалій) [2, с. 485].

Переклад реалій – різносторонній процес. Перекладаючи реалії професіонал повинен мати знання про певні історичні відомості, орієнтуватися в культурі, традиціях, звичаях, менталітеті, та мати знання про те, який спосіб життя має той чи інший народ, у мові якого існує певна реалія [1]. Переклад реалій – дуже цікава лінгвістична тема, тому, що розвиток цього лексико-семантичного класу слів відбувається дуже швидко ніж інші, і він відображає в собі різні новітні зміни соціуму.

Література

1. Гуренко Н. В. Специфіка перекладу суспільно-політичних реалій [Електронний ресурс]. Вісник СумДУ. Серія Філологія, 2007. №1. Режим доступу: http://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2007-2/18.pdf
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Высшая школа, 1986. 416 с.
3. Крупнов В. Н. Пособие по соціально-политической и официально – деловой лексике. Москва: Высшая школа, 1984. 248 с.
4. Чередниченко О. І. Міжкультурні аспекти перекладу. Мовні і концептуальні картини світу. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2001. 485 с.

СУПЕЛ Магдалена

«GAD» БОЛЕСЛАВА ЛЕСЬМЯНА В СЕРІЇ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКОЮ, РОСІЙСЬКОЮ ТА ЧЕСЬКОЮ МОВАМИ

Болеслав Лесьмян – польський поет, який провів свою юність у Києві, вивчав право в Київському університеті. Він вважається одним із найоригінальніших польських письменників XX ст. У своїй доповіді я хотіла би розглянути баладу «Gad» у серії перекладів українською, російською та чеською мовами. Вивчення серії перекладів дає можливість звернути увагу на фрагменти, які ускладнюють тлумачення. Лесьмян – поет, який створив свою власну мовну систему – тобто внутрішньо-структуроване розташування елементів, фрагментів і сукупність відносин (залежностей), що відбуваються між цими елементами. Він використовував та обробляв окремі елементи для створення власної поетичної мови. Порівняння перекладів одного і того ж самого твору на кількох слов'янських мовах, сприяє виокремленню фрагментів, які є ключовими для поетики автора. Вони пов’язані з неможливістю точного перекладу, а успіхи і невдачі перекладачів чітко вказують, де криється глибокий зміст,який може залишитися непоміченим під час вивчення перекладу лише однією мовою. Співставлення підходів окремих перекладачів дає можливість зрозуміти процес тлумачення з технічної сторони. Стверджувати про те, що елемент або фрагмент є проблематичними можна тоді, коли понад два перекладачі мають з ними труднощі. Крім того, переклади на різні мови сприяють виявленню специфіки окремих систем та їх впливу на процес перекладу.

Для того, щоб переклад був можливим та еквівалентним, потрібно виходити за межі системи. Як це роблять перекладачі? Вони творчо порушують правила мовноїсистеми, створюють нові лексичні одиниці, встановлюють нові відносини між лексемами, а на вищому рівні – між героями та елементами простору, шукають рішення, які дозволяють створювати мову в мові.

Концентрована з точки зору семантики та словотворення, робота Лесьмяна технічно протиставляється перекладачам. Вони змушені йти на копроміс, щоб, з одного боку, дотримуватися ритму, а з іншого – передавати зміст оригіналу. Найзагальнішою є проблема рими та ритму, які є зовнішнім фактором, що впливає на процес перекладу, та чітко окреслюють межі, в яких, у процесі перекладу, потрібно зобразити малюнок.

Одним з найпроблемніших елементів є метафора. Часто перекладачі відмовляються від еквівалентного перекладу, що робить фрагмент плоским і перешкоджає роботі з більш широкими асоціаціями. Метафоричні вирази передають глибокий зміст і створюють проблеми перекладачам, але існує кілька методів, які дозволяють, якщо не на повну еквівалентність, то принаймні на часткове відображення змісту. Я проаналізую, як вищезазначені елементи функціонують у баладі «Gad».

ФОМІНА Галина

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЖІНКА» У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Мовна система не тільки є відображенням реальності, буття, традицій і нововведень суспільного життя, вона зумовлює певні стереотипи, а також нав’язує моделі поведінки та судження. Вона спрямована на дійсність і на той світ образів, що вибудовуються між дійсністю і людиною, виступаючи як безліч знань, які утворюють у сукупності картину або модель світу. Ця картина, локалізована в свідомості, постійно поповнюється і «коригується» у вигляді знань про певні фрагменти буття. Таким чином, забезпечується пізнавальна діяльність людини та когнітивна функція мови.

Як зазначає Д. Спендер, «мова не є нейтральною. Це не просто транспортний засіб, що презентує наші думки. За своєю суттю – це пристрій, що їх формує, це програма для

розумової діяльності» [1, с. 776]. Дослідження гендерного аспекту в лінгвістичних розвідках, що проводиться на матеріалі різних дискурсів та мов займає одне з провідних місць у науці про мову. Споконвічні питання про сутність чоловіка та жінки, відносини між ними, цікавили людство з моменту його виникнення та не залишають байдужими сучасних дослідників. Одним з ключових концептів будь-якої культури є концепт «жінка».

Стать одна з небагатьох дійсно важливих для людини категорій, сприйняття якої майже не залежить від мови та культури, але тільки в тому сенсі, що носії різних мов у принципі однаково розрізняють два типи істот – жіночої та чоловічої статі. Насправді, вже питання про те, що, власне, являє собою кожна із цих статей та стать взагалі, призводить до складної наукової і філософської проблеми. Очевидно, що з точки зору культури протиставлення жіночої та чоловічої сутті у людини важливіше статевих відмінностей інших істот і принципово відрізняється від них хоча б наявністю величезної кількості культурних асоціацій, шаблонів поведінки і сприйняття, що пов'язані з обома статтями.

У людському суспільстві завжди існував архетипний поділ соціуму на дві групи – на чоловіків і жінок. Таким чином, за кожним індивідом у соціумі закріпилася гендерна роль чоловіка або жінки. На їх основі пізніше сформувалися певні узагальнені уявлення про особливості поведінки чоловіків і жінок, про очікувані від них реакції і дії, про прийнятні тільки для чоловіків або тільки для жінок види діяльності – іншими словами, в суспільній свідомості сформувалися гендерні стереотипи.

Численну групу іменників становлять найменування осіб жіночої статі, утворені не самостійно, а від чоловічих найменувань шляхом мовації. Наприклад, *Lehrer – Lehrerin, König – Königin, Herr – Herrin.* Мовація (Movierung, Motion) – це експліцитна деривація іменників іншого роду, коли в якості твірної основи функціонує найменування людини або тварини. Як правило, похідними виявляються найменування осіб жіночої статі, утворені від відповідних найменувань осіб чоловічої статі [2]. У цьому способі словотвору є тільки три винятки – *Hexe, Witwe, Braut*. Відповідно, у цих випадках найменування жінки є вихідним словом, від якого утворюється найменування чоловіків: *Hexer, Witwer, Bräutigam*.Стандартним суфіксом іменників, що зазнали мовації, є -in: *Wirt – Wirtin, Schneider – Schneiderin*. Той факт, що назви осіб чоловічої статі є первинними, а назви осіб жіночої статі вторинні, не випадковий: таким чином у мові фіксується пріоритет чоловіка в історичному розвитку суспільства.

За останні 40-50 повоєнних років мовна ситуація в Німеччині кардинально змінилася, і зараз ми є свідками стрімкого розвитку і перебудови мови в руслі феміністичної лінгвістики. Мовна тенденція називати жінку за її професією, посадою, тобто формою, що зазнала мовації, відображає не тільки прагнення узгодити рід та стать, але, перш за все, прагнення відобразити рівноправне становище жінки у суспільстві, її соціальну роль. При аналізі засобів, наявних у сучасній німецькій мові для позначення осіб чоловічої та жіночої статі, що належать до будь-якої професії, ми маємо справу не тільки з динамічною синхронією мовних засобів, але й із трансформаціями в соціальній реальності. Велике значення має зміна ситуації на ринку праці, функціональне структурування трудової діяльності, коли жінки опановують професії, які раніше виконувалися тільки чоловіками. Мова реагує і на данному етапі є безліч жіночих найменувань професій, зокрема ті, що закінчуються на *-in: Beamtin, Doktorin, Fernsehansagerin, Polizistin, Rektorin, Schulrätin, Ministerin, Präsidentin, Staatsanwältin, Regierungsschefin.* Успіхи феміністичної мовної політики безсумнівні, однак вони закріпилися майже виключно в усному мовленні, а також в орфографічних традиціях. Реформаторська діяльність феміністок у сфері мови здобула безліч критичних оцінок.

Німецька феміністська література докладно висвітлює сформовані в суспільстві уявлення про жіночий інтелект і, відповідно, про жіночу діяльність. Мова йде про те, що жінки в суспільстві мають більш низький статус, ніж чоловіки, їх діяльність отримує нижчу оцінку, ніж діяльність чоловіків, а також, що при однакових заняттях вважається, що дія, виконана чоловіком більш значуща, ніж виконана жінкою.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що позитивна оцінка жінки зустрічається в семантичних сферах, де жінки становлять цінність для чоловічого життя, особливо це стосується сфери повсякденного сімейного побуту, де дружина забезпечує комфортний стан чоловіка. Саме там найменше негативних або дискримінуючих оцінок.

Література

1. Спендер Д. Мужчина создал язык. Введение в гендерные исследования. Ч II: Хрестоматия. Харьков, 2001; Спб., 2001. С. 774-783.

2. Pusch L. F. Die Frau ist nicht der Rede wert. Frankfurt/Main: Suhrkamp Taschenbuch Verlag, 1999. 224 S.

ХОДУТІНА Тетяна

ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ З АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

На сьогоднішній день економічний і політичний розвиток суспільства стає все більш інтенсивним. Розвиваються міжнародні економічні зв'язки, з'являються нові технології, розширюються галузі їхнього використання. Як наслідок виділився функціональний стиль ділової документації та ділового мовлення. Спрямування офіційно-ділового стилю полягає у використанні його у дипломатичній, управлінській діяльності, законодавстві, політиці та багатьох інших сферах людської діяльності.

Велика кількість науковців приділяли увагу дослідженню різних аспектів офіційно-ділового стилю. Питання, пов'язані із особливостями перекладу текстів офіційно-ділового стилю, висвітлені у працях М. Беляєвого [1], Е. Попової [1], В. Карабана [2], В. Комісарова [3], Л. Граудіної [4], Е. Лазуткіної [5].

Офіційно-діловий стиль, в якому виконана ділова документація, є більш консервативним, і перекладачеві це потрібно враховувати.Перекладач повинен дотримуватись суворих норм та правильного користування стандартними мовними шаблонами, а також знати особливості офіційно-ділового спілкування, кореспонденції та мати навички ділового етикету. Дії перекладача щодо створення тексту перекладу називаються процесом перекладу. Він включає в себе два етапи: дослідження перекладачем змісту тексту оригіналу і вибір варіанта перекладу. У результаті виконання цих етапів здійснюється перехід від тексту оригіналу до тексту перекладу. Нижче наведено головні ознаки офіційно-ділового стилю, які треба враховувати при перекладі вихідного тексту:

- використання слів у їх прямому значенні. Під час перекладу ділової документації тут не повинно бути контекстних значень або їх одночасної реалізації;
- фразеологічні поєднання та кліше, які є загальноприйнятими у діловому мовленні, на відміну від розмовного: *expenses (витрати); account (рахунок); нам відомо, що…; на підставі; у зв'язку з; у цілях; із метою;*
- слова латинського, грецького та французького походження, які зазнають частого використання при перекладі. Неправильний їх переклад може спотворити розуміння документу: *persona grata (особа, яка користується довірою), persona non grata (особа, якій не довіряють); pro tempore (тимчасовий);*
- використання модальних дієслів, які виражають ввічливість та відношення адресанта, але не позначають конкретний стан (*shall, could*);
- вживання інфінітиву, дієприкметників та дієслів із закінченням «-ing». Віддієслівні форми використовуються в комерційній та діловій кореспонденції, а найчастіше вживається інфінітив, який служить доповненням до дієслів, іменників та прикметників. Тому саме він може виконувати функції додатку, підмета, присудка, обставини тощо;
- наявність скорочень – вони повинні бути розшифрованими і перекладеними за загальноприйнятими правилами: *gvt – government (уряд); adv. – advance (кредит); c/a – current account (поточний рахунок);*

co – company (компанія). Такожсюдиможнавіднестиабревіатури: МВФ, ЕМС (European Monetary System), ПДВ, LTD (Limited Liability Company).

Переклад з однієї мови іншою неможливий без використання перекладацьких трансформацій, які є своєрідною перебудовою речень, зміною їх структури. Для передачі інформації з однієї мови іншою необхідно використовувати лексичні та граматичні трансформації. До лексико-семантичних замін В. Н. Комісаров відносить конкретизацію, генералізацію, модуляцію, експлікацію, адаптацію, компенсацію та ампліфікацію. Лексичні одиниці можуть бути замінені у мові перекладу не лише протилежними, а й такими словами і словосполученнями, які виражають протилежну думку [3, с.159-161]. Грамотний переклад неможливий без дотримання граматичних закономірностей, адже граматика спрямована на вивчення форм словозміни, побудови слів, видів словосполучень та типів речень, а також закони зв'язку слів та словосполучень. Існують такі види граматичних конструкцій: перестановка, заміна, додавання, вилучення. Найчастіше вилучаються ті лексичні елементи, без яких не порушиться адекватність тексту, а також синоніми, які є близькі за значенням з метою уникнення тавтології).

Дослідження закономірностей перекладу офіційно-ділового стилю дає підстави стверджувати, що саме цей стиль є одним із найважчих для перекладу, тому потребує неабиякої обізнаності, ерудованості та фонових знань перекладача. Головною вимогою є передача думок та об'єктивності фактів, чітка визначена форма та правильне застосування перекладацьких трансформацій, які є суттєвим компонентом перекладацької компетентності.

Література

1. Беляев М. А., Попова Е. В., Серова И. А. Грамматические и синтаксические аспекты перевода статей газетной публицистики: Уч. пособие. СПб.: Изд-во СПбГУ ЭФ, 2010. С. 19-20.

2. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову: Посібник-довідник: Навчальний посібник зі спец. «Переклад». Вінниця: Нова книга, 2003. С. 159-165.

3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва: Высшая школа, 1990. С. 158-161.

4. Культура русской речи. Учебник для вузов. Под ред. проф. Л. К. Граудиной и проф. Е. Н. Ширяева. Москва: Издательская группа Норма-Инфра, 1999. С. 131.

5. Лазуткина Е. М. Культура деловой речи. Культура русской речи. Москва: Издательство «Норма», 2000. С. 216-237.

ЦІСАР Наталія

АНГЛІЇЗМИ В МОВЛЕННІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ: ВІД НОВОТВОРУ ДО ІДЕНТИЧНОСТІ

Мовні зміни часто безпосередньо відображають зміни у суспільстві. Ще у першій половині XX ст. фраза Е. Сепіра «мова – провідник до соціальної реальності» [3, с. 113] стала ключовою в парадигмі бачення мови як дзеркала суспільства загалом або тенденцій поступу суспільства.

Англіїзми *фейк, лайкати, шопінґ, воркшоп, лоукост, дисконт, драйвовий, тренінґ, роумінґ, піпл, селфі, тощо* – це звичні слова у мовленні сучасної української молоді. Щоб з'ясувати причини й наслідки активного потоку англіїзмів в україномовне середовище, було проведено опитування з елементами письмового інтерв'ювання. Респондентами стали молоді люди (119 осіб) з віковим діапазоном 17-23 роки. Таку вікову категорію обрано не випадково, оскільки «молодь приносить зміни та впливає на хід їхньої країни в майбуття» [4, с. 22]. Ще одним аспектом дослідження стало питання, що ж відбувається із мовною

свідомістю молодих носіїв, для яких рідною є українська, коли вони активно вносять у власний лексичний запас англіїзми або/й американізми (термін Ю. Шевельова [1, с. 46]).

З одного боку, причиною популярності англіїзмів є глобалізація через престижність американської культури, оскільки «якщо певну культуру асоціюємо із особливою престижною діяльністю, то очевидно, що слова, з якими асоціюємо цю діяльність, проникають до місцевої мови з мови цієї культури» [5, с. 225].Однак, зараз це не просто взаємодія однієї культури з іншою – це взаємодія національного із світовим. З іншого ж боку, «культури та мови перебувають у постійному русі, іноді – через внутрішні сили, наприклад, конфлікти та інтереси різних груп, а інколи – через контакт з іншими культурами та мовами … жодне суспільство не є гомогенним…» [2, с. 381]. Очевидним є існування певного внутрішнього конфлікту: протистояння росіянізації.

Глобалізацію в мові часто розуміють занадто широко. Дослідження показує, що її варто розуміти в двох аспектах: у зовнішній оболонці мовлення через модернізацію, та у внутрішній – мовній свідомості носіїв через ідентифікацію.Необхідність модернізації мови засвідчують такі відповіді респондентів щодо вживання англіїзмів: «круто», «сучасно», «модно», «немає / не знаю українських відповідників», «зручно», «лаконічно», «милозучно», «молодь користується здобутками західної культури», «точність», «мова постійно розвивається», «вплив соціальних мереж», «українські відповідники не популярні». Якщо проаналізувати причини вибору запозиченого варіанта, то можна сформулювати вимоги до новотворів. Новотвори мають бути 1) сучасними (відображати сучасні реалії + експресію новизни); 2) лаконічними; 3) точними; 4) милозвучними; 5) легкими та зрозумілими. На допомогу мала б прийти політика мовного планування, що включала б 1) вибір; 2) кодифікацію; 3) впровадження; 4) елаборацію (модернізацію) норми через заснування інституту/комітету/центру. Фактично, завданням такого інституту було б те, що зараз робить slovotvir.org на локальному рівні, а варто його вивести на державний. Такий маленький крок важливий, проте не є вирішальним, оскільки на формування мовного стандарту впливають владні структури. «Сили, які виробляють та формують стандарт національної мови, розмаїті і їх багато, але обертаються здебільшого навколо політичного та економічного життя. По суті, стандарт національної мови головно відображає мовлення еліти нації, тих, у кого в руках політична та економічна влада» [2, с. 400]. Отож, стандарт мови залежить від економічно і політично сильної еліти, яка контролює його, зазвичай, через друковану та візуальну продукцію. Модернізації потребує мовлення у тих сферах, де найбільше побутують англіїзми, а це соціальні мережі (62%), розмовно-побутова сфера (50%); студентський/професійний/молодіжний сленг (45%), інтернет-комунікація (27%), однак, не надто наукове мовлення (2,5%).

Мовлення завжди є індикатором мовної свідомості особистості, а відтак і процесів, які відбуваються в суспільстві в певний момент. Адаптація англіїзміву різних сферах мовлення спричиняє не лише зовнішні зміни – виникнення нових форм, але й певним чином змінює мовну свідомість. Зміни у мові, її розвиток, призводять до змін самоусвідомлення її носія, тобто до змін в самоідентифікації. Усвідомлення себе через зв’язок із групою підтверджують відповіді респондентів, які вживаючи англіїзми, ідентифікують себе так: 1) із групою, щоб бути «сучасними» (41%), «модними» (13%), «крутими» (8%); «почуватися «своїми» (16%);2) належати до західної культури: «показати, що знають іноземну мову» – 13,4 %; «покзати, що жили за кордоном» – 2,5%; «молодь користується здобутками західної культури» (1); 3) належати до певної вікової категорії (молодої людини, бо часто у відповідях звучало «молодь»); 4) подвійна ідентифікація – «додатковий спосіб вираження власних думок».

Отже, з одного боку, мову змінюють її носії, але з іншого, – мова змінює їх. Відтак, інтенсивно запозичаючи англіїзми, ми запозичаємо іншу реальність, модифікуючи різні форми ідентичності. Зупинити зміни у мові практично не можливо, але можливоїх контролювати через засоби масової інформації, (не)масові культурні заходи, законодавство, волонтерство тощо. Дослідження ще раз наголошує на необхідності провадити ефективну

мовну політику щодо англіїзмів у мовленні українців і звернутися до мовного планування задля безпеки мови.

Література

1. Шерех Ю. Думки проти течії. Над озером Баварія. Видавництво «Україна». 1949.

2. Foley W. A.Anthropological Linguistics. An Introduction. Blackwell Publishing. USA, UK, Australia. 1997.

3. HojherH.The Sapir-Whorf Hypothesis. Language, Culture, and Society. Long Grove, IL. 1995. P. 113-124.

4. Peacock E. Growing Out of a Postsocialist World: Teenagers Reconstructing Identities in Western Ukraine. Dissertation. University of California, San Diego. 2011.

5. RadfordA., AtkinsonM., BritainD., ClahsenH. andSpencerA. Linguistics: AnIntroduction. CambridgeUniversityPress. 1999.

ШАМНЕАнжеліка

3

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇКОМПЕТЕНТНОСТІМАЙБУТНІХПЕРЕКЛАДАЧІВ

Формування іншомовної компетенції є надзвичайно важливим результатом навчального процесу для студентів, що вивчають теорію і практику перекладу (усного чи письмового). Тому *метою* нашого дослідження стали психологічні процеси, пов’язані з набуттям іншомовної та перекладацької компетенції.

Результатом становлення іншомовноїкомпетентності виступає вторинна мовна особистість, готова до самостійної міжмовної комунікації та здатна будувати взаємодію і взаєморозуміння з партнерами спілкування, включатися в сучасні світові процеси розвитку суспільства. В роботах вчених висвітлено різні компоненти іншомовної комунікативної компетентності: психологічна та операційно-технологічна підструкури (О. М. Єфімова); функціональний, рефлексивний та мотиваційний компоненти (Е. В. Бібікова), професійні та лінгвістичні знання, професійно-особисті якості, досвід чужомовного професійного спілкування (А. Л. Сморшкова, Є. Н. Соломко). Більшість дослідників вважають іншомовну компетентність складником професійної компетенції, оскільки поняття іншомовна компетенція може розглядатися як система взаємодіючих елементів, таких як лінгвістична, лінгвокультурна, соціокультурна, професійно-іншомовна та комунікативна компетенції (Прошьянц Н. А., 2010, с. 34-35).

Психологічні умови становлення професійної іншомовної компетенції ми розуміємо як стійку систему взаємопов’язаних факторів, явищ і процесів, активізація яких забезпечує її успішне формування шляхом створення квазіпрофесійних ситуацій. У процесі вирішення цих ситуацій відбувається актуалізація протиріч у сприйнятті професійної задачі, освоюється особливий вид професійного досвіду, в якому іншомовний компонент відіграє ключову роль, усвідомлюється кар’єрно-професійний сенс вивчення іноземної мови, формується потреба у професійному та мовному самовдосконаленні.

Серед психологічних умов розвитку іншомовної компетенції у майбутніх перекладачів важливою є наявність *продуктивної «Я-концепції»*, що відображає стійку усвідомлену і пережиту як неповторну систему уявлень суб’єкта праці про самого себе, на основі чого він будує свої відносини і взаємодії. Адекватні уявлення дозволяють сформувати реалістичні особистісно-професійні стандарти, програми розвитку і саморозвитку, вибудовувати гармонічну і продуктивну систему професійних взаємодій і відносин (Деркач А. А., Селезнева Є. В., 2007, с. 170).

Окремі психологічні аспекти розвитку іншомовної компетенції представлені в основних положеннях психолінгвістики, яка вивчає процес освоєння мови і те, як він взаємопов’язаний з іншими психологічними процесами. Йдеться, передусім, про те, що студент-філолог, розкриваючи значення того чи іншого мовного знака, активізує свої

когнітивні процеси. Зважаючи на складність процесу перекладу, можна припустити, що існують різні види та ступені когнітивних процесів, що підключаються під час вирішення якогось завдання перекладу: чи то застосування навиків на підсвідомому рівні, чи то набуті процедурні знання.

У формуванні професійної іншомовної компетенції основну роль відіграють *психолінгвістичні механізми* її становлення (механізми осмислення, механізми мнемонічної організації мовленнєвої діяльності, механізми аналізу та синтезу мовлення). Ці механізми забезпечують самопізнання та самореалізацію особистості, відображають перцептивний характер цих процесів, сприяють реалізації професійно-особистісного потенціалу майбутнього фахівця, приділяючи особливу увагу індивідуальності кожного суб'єкта комунікації. Звідси, одним із ключових факторів, які потрібно брати до уваги, є індивідуальний стиль навчання кожного студента та його психофізіологічні особливості (задатки, тип ВНД, особливості функціональної асиметрії КГМ, тип темпераменту тощо).

Актуалізація психологічних умов формування професійної іншомовної компетентності майбутнього фахівця досягається за рахунок поступового розвитку його *лінгвістичних здібностей*, яке забезпечується опорою на індивідуальний стиль навчання та врахуванням задатків і загальних здібностей. Ці умови також пов'язані з розумінням соціальної природи професійної діяльності, усвідомленням значущості оволодіння іноземною мовою для кар'єрного зростання, вирішенням професійних завдань через діалог зі світовим співтовариством та колективним співробітництвом.

Переклад, на думку багатьох психологів, є творчою діяльністю, яка не завжди піддається теоретичному узагальненню і схематизації. Початковий (аналітичний) етап перекладу заснований на критичному (логічному, дедуктивному) мисленні; наступний етап самого перекладу передбачає використання творчого мислення; воно представляє синтез, що забезпечує застосування різних стратегій при перекладі. Фінальна стадія перекладу (редагування) знову включає механізми критичного мислення рефлективного походження, спрямованого на оцінку власного результату та його покращення (KashirinaN., 2013).

У роботах сучасних авторів підкреслюється провідна роль особистої активності індивіда у формуванні іншомовної комунікативної компетенції. Тому до психологічних умов її становлення ми також відносимо: ціннісно-смислові установки студентів (наприклад, розуміння можливостей застосування цієї компетентності для досягнення професійних цілей); смислове переживання студентами необхідності актуального формування професійної іншомовної компетентності; готовність і спрямованість студентів на використання засобів іноземної мови у своїй майбутній професійній діяльності тощо (Єфіменко С. В., 2011).

На основі аналізу наукових досліджень можна узагальнити основні психолого-педагогічні умови формування іншомовної компетентності студентів-філологів:

- забезпечення орієнтації іншомовної освіти на індивідуально-психологічні і вікові особливості студентів;
- створення креативного іншомовного оточення, що забезпечить суб'єкт-суб'єктну взаємодія учасників освітнього процесу;
- організація комунікативної, пошуково-дослідницької, професійно орієнтованої освітньої діяльності студентів в процесі професійної підготовки;
- моніторинг психологічних особливостей, що супроводжують процес формування іншомовної компетентності студентів;
- усвідомлення студентом станів свого «професійного Я» в процесі вирішення навчально-професійних завдань; відпрацювання навичок емоційної саморегуляції;
- власна рефлексія студентами своїх обмежень і сильних сторін особистості в мотиваційній, комунікативній та операційно технічній складових навчально-професійної діяльності;

• коригування обмежень іншомовної компетентності через побудову ідеального «Я-образу», пов'язаного з різними ситуаціями в процесі навчально-професійної іншомовної діяльності тощо.

Формування перекладацької компетенції нерозривно пов'язане із психологічними процесами, що її супроводжують. Іншомовна компетенція набувається та змінюється разом із професійним розвитком особистості. Вона формується й розвивається протягом усіх етапів професіогенезу особистості, у кожний конкретний момент вона характеризує стан цього розвитку. Процес формування іншомовної компетентності студентів потребує врахування викладачами психолого-педагогічних умов, що забезпечить можливість не тільки становлення іншомовної компетенції майбутніх перекладачів, але й досягнення ними вершин у духовно-моральному та професійному розвитку.

ЯРЕМЕНКО Наталія

TO THE PROBLEM OF TRANSLATION TRANSPORTATION TERMS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

Technical texts are characterized by the use of Language for Special Purposes (LSP), i.e. a language that is used in various professional settings. Bowker and Pearson state that any LSP characteristically contains specialized vocabulary, collocations and highly specific stylistic features, all of which need to be taken into consideration when translating a technical text [1, p.27]. According to Byrne, «the main concern for technical translators is not only to make sure that information is conveyed accurately but they are also responsible for ensuring that the information is presented in the correct form, that it is complete and that the information can be used correctly and effectively» [2]. According to Newmark, «technical translation is a component of specified translation; It is differentiated from other kinds of translation by terminology, although terminology usually makes up about 5-10% of a text»[4, p. 151]. However, terms form the vital part of a translating process of a technical text.

Transportation technology is advancing tremendously nowadays and there is a great need for coining new technical terms in this field. Consequently, it is crucial for terminologists, linguists, translators to attain proper equivalents in order to help spread technological advances in the world. Translation of transportation terms, therefore, presents one of the most prevalent problems that linguists have to be aware of.

A recent literature review on the issue of translating transportation terminology has found that there is a considerable amount of literature on translating specialized texts. Despite this fact «some researchers are still noticing the slight disdain with which specialised translating is treated within the discipline» [6, p. 53]. As Byrne noted, technical translation «has long been regarded as the ugly duckling of translation, especially in academic circles. Not particularly exciting or attractive and definitely lacking in the glamour and cachet of other types of translation, technical translation is often relegated to the bottom division of translation activity and regarded as little more than an exercise in specialised terminology and subject knowledge» [6, p.54]. However, dealing with terminology in specialised translation is quite a challenging task and may require much effort and creativity on the translator's side, the right choice of translation strategies and procedures. Moreover, specialised texts often encompass (near) synonym series, paraphrases, definition-like contexts, and vast lexical and terminological networks.

By reviewing translation literature, it has been revealed that each theorist offers their own types, categorizations and classifications for the translation strategies according to their perspectives. As stated by Munday, Vinay and Darbelnet were among the first to have identified direct and oblique translation strategies [3]. According to these scholars, direct translation occurs when there is an exact structural, lexical, even morphological equivalence between two languages, only possible when the two languages are very close to each other, and include three procedures:

borrowing, calque and literal translation. Within the framework of oblique translation they listed four procedures: transposition, modulation, equivalence and adaptation [3].

Another translation procedures model was elaborated by a British scholar Newmark. According to Newmark, «while translation methods relate to whole texts, translation procedures are used for sentences and the smaller units of language» [4, p.81]. Newmark's classification of translation methods and procedures is much more detailed than that of Vinay and Darbelnet. The scholar classified translation methods into 15 subcategories of transference; naturalization; cultural equivalent; functional equivalent; descriptive equivalent; synonymy; through translation; shifts or transposition; modulation, recognized translation; compensation; componential analysis; paraphrase; couplets; notes, addition, and glossaries [4]. In Schreiber's model, the procedures were split into lexical (lexical borrowing, lexical substitution, change of a lexical unit structure), grammatical (word-for word translation, permutation, expansion, reduction, intracategorial change, transposition, transformation) and semantic (semantic borrowing, modulation, explication, implication, mutation) [5]. Mona Baker enumerates eight translation strategies: 1) translation by a more general word; 2) translation by a more neutral/less expressive word; 3) translation by cultural substitution; 4) translation using a loan word or loan word plus explanation; 5) translation by paraphrase using a related word; 6) translation by paraphrase using unrelated words; 7) translation by omission; 8) translation by illustration

Dealing with terminology in specialised translation is a challenging task and may require much effort and creativity on the translator's side, the right choice of translation strategies and procedures. Specialised texts often encompass (near) synonym series, paraphrases, definition-like contexts, and vast lexical and terminological networks.

References

1. Bowker L. Working with specialized language: A practical guide to using corpora.London: Routledge, 2002.

2. Byrne J. Technical translation: Usability strategies for translating technical documentation. Dordrecht: Springer, 2006.

3 Munday J. Introducing Translation Studies, Theories and Applications. London, New York: Routledge, 2012.

4. Newmark P. A textbook of translation. London: Prentice Hall Press, 1988.

5. ScheiberM. Übersetzung und Bearbeitung. Zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs. Tübingen: Gunter Narr, 1993.

6. Sorina Postolea. Translating in a Specialised Context: Challenges and Risks. Bulletin of the Polytechnic Institute of Iasi. Section: Social Sciences, 2016, LXII(LXVI), f.1, 51-66.

Відомості про авторів

DĂRĂBUŞ Carmen, conf. univ. dr. habil. Technical University of Cluj-Napica-CUNBM/ «St. Kliment Ohridski» University of Sofia(м. Софія, Болгарія)

АГАФОНОВА Алла Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)

АЛЕКСЕЄВА Світлана Геннадіївна,старший викладач,Національний педагогічний університетімені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

АМЕЛІНА Світлана Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АНДРЕЄВА Дар'я Миколаївна, студентка 2 курсу гуманітарно-педагогічного факультету,Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АННЕНКОВ В'ячеслав Юрійович, студент 3 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АРТЬОМЦЕВ Олександр Вікторович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АСАТУРОВ Сергій Костянтинович,кандидат історичних наук, доцент,Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАБЕНКО Олена Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАБИЧ Уляна Дмитрівна, аспірантка кафедри іноземної філології та перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАЛАЛАЄВА Олена Юріївна,кандидат педагогічних наук, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАЛАС Інна Анатоліївна, магістрантка 2-го року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАРАНОВА Юлія Валеріївна, асистенткафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БЕРЕЗОВА Людмила Василівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БЕЦЕНКО Тетяна Петрівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови і літератури**,** Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка (м. Суми, Україна)

БІЛАН Сергій Олексійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БОНДАР Вероніка Валеріївна,магістрантка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БРАЇЛКО Юлія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава, Україна)

БУДНІК Ольга Геннадіївна, студентка 3 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БУЦИК Ігор Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАКУЛИК Ірина Іванівна, кандидат філологічних наук,доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАЛЮХ Зоя Орестівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології та славістики, Київський національний лінгвістичний університет (м. Київ, Україна).

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля Павлович, аспірант кафедри педагогіки,Національний університет біоресурсів і природокористування України(м. Київ, Україна)

ВІТРУК Надія Любомирівна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри історії та культури української мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)

ВОВКОГОН Юлія Володимирівна, магістрантка 2-го року навчання гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВОЗНЮК Тетяна Михайлівна, асистент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей,Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВОЛКОВ Андрій Юрійович, студент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВОЛОШИН Інна Олександрівна,студентка 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГАДЮК Руслана Володимирівна, аспірантка кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

ГАЛАУР Світлана Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава, Україна)

ГАЛУШКО Діана Миколаївна, студентка 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГАЛЬКОВ Ігор Ігорович, магістр гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГАРБАРЧУК Максим Петрович,ЩЕРБА Богдан Вікторович, студенти 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГЕЙКО Світлана Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент,доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсіві природокористування України (м. Київ, Україна)

ГОРБАТЮК Тарас Віталійович, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГОРБОНОС Ольга В'ячеславівна, кандидат філологічних наук, доцент, світової літератури та культури імені проф. О.Мішукова, Херсонський державний університет (м. Херсон, Україна)

ГОРДЄЄВА Ірина Володимирівна, аспірантка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГОРОБЕЦЬ Алла Володимирівна, аспірантка кафедри української мови, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; викладач кафедри української та іноземних мов, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)

ГОРОБЕЦЬ Інна Володимирівна, аспірантка кафедри української мови, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна)

ГРАБОВСЬКА ІннаВікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГУЦУЛЯК Тетяна Євгенівна, кандидат філологічних наук, доцент, докторант, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)

ДАНИЛОВА Тетяна Вікторівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДАНЬКЕВИЧ Віта Григорівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДВОРЯНКІН Віктор Олександрович,кандидат філологічних наук, доцент, Маріупольський державний університет (м. Маріуполь, Україна)

ДЕГТЯРЬОВА Дарія Анатоліївна, студентка 1 курсу, спеціальність «Філологія (англ.)», Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДЕНИСЕНКО Ірина Вікторівна, студентка 2 курсу гуманітарно-педагогічного факультету,Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДЕРЕВ'ЯНКО Людмила Іванівна,кандидат філологічних наук,доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (м. Полтава, Україна)

ДЖОЛОС Олег Володимирович, кандидат наук з соціальних комунікацій, асистент кафедри телебачення і радіомовлення, Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ДЗЮБА Майя Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, Національний університет водного господарства та природокористування (м. Київ, Україна)

ДЗЮБА Майя Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)

ДІРА Надія Олександрівна, аспірантка кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДУБРОВІНА Оксана Валеріївна, асистент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДУДКО Ірина Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

ЗАВАЛЬНЮКІнна Яківна, доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології й журналістики, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна)

ЗАГОРОДНА Альбіна Юріївна, студентка 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЗАПОРОЖСЬКА Дар'я Миколаївна, аспірант кафедри української мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

ЗАХУЦЬКА Оксана Володимирівна, PhD, старший викладач кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ІЛЬЄНКОВА Вікторія Віталіївна, аспірантка кафедри української мови, Національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (м. Харків, Україна)

ІСЬКОВА Ольга Валеріївна, студентка 4 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КАЛУГА Володимир Федорович, доктор філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КАЛЬКО Микола Іванович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси, Україна)

КАРПІНСЬКА Поліна Ігорівна, аспірантка кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КИЧКИРУК Тетяна Василівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна);

КЛИМЕНКО Людмила Володимирівна, старший викладач кафедри англійської філології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОВАЛЕНКО Борис Олексійович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, декан факультету української філології та журналістики, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

КОВАЛЕНКО Наталія Дмитрівна, кандидат філологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна)

КОВТЮХ Світлана Леонідівна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький, Україна)

КОГУТ Марина В'ячеславівна, студентка 1 курсу, спеціальність «Журналістика», Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОЗУБ Любов Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОЛЕСНИК Марія Юріївна, старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОЛІБАБА Лариса Миколаївна, кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник відділу граматики та наукової термінології, Інститут української мовиНАН України (м. Київ, Україна)

КОЛОДІНА Лариса Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОНДРАТЕНКОНаталя Василівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова (м. Одеса, Україна)

КОНЄЄВА Олена Олексіївна, старший викладач кафедри української мови, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

КОНОНЧУК Інна Валеріївна,старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОНЧАКІВСЬКА Тетяна Володимирівна, магістранта 2-го року навчання гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОПТЮХ Оксана Миколаївна, викладач зарубіжної літератури, викладач вищої категорії, Київський професійно-педагогічний коледж імені Антона Макаренка

КОСТРИЦЯ Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОСТРУБА Маргарита Володимирівна, магістрантка 2-го року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОШМАН Поліна Єгорівна, студентка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРАВЦОВА Оксана Анатоліївна, аспірантка кафедри сучасної української мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)

КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРИМЕЦЬ Оксана Михайлівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків, Україна)

КУБІЦЬКИЙ Сергій Олегович, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУЛЬБАБСЬКА Олена Валентинівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)

КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна);

КУРІЛКО Дарина Тарасівна, студентка 4 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУЦА Аліна Анатоліївна, магістрантка 2-го року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛАНОВЮК Людмила Петрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛАУТА Олена Дмитрівна, кандидат філософських наук, доцент,доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсіві природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛИТВИН Владислава Юріївна, студентка 1 курсу, спеціальність «Філологія (англ.)», Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛИТВИНЕНКО Ніна Павлівна, докторфілологічних наук, професор, завідувач кафедри україністики Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (м. Київ, Україна)

ЛИЧУК Марія Іванівна, доктор філологічних наук, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАЗУР Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАКСИМ'ЮК Оксана Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри сучасної української мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)

МАКСИМЧУК Віталій Васильович, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови і літератури, Національний університет «Острозька академія» (м. Острог, Україна)

МАКСИМЧУК Галина Вікторівна, аспірантка кафедри української мови і літератури, Національний університет «Острозька академія» (м. Острог, Україна)

МАЛЕВИЧ Леся Дмитрівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)

МАЛИХІН Олександр Володимирович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германських мов та перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАРІНІЧ Володимир Костянтинович, аспірант кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАРЧИЛО Лариса Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

МАРЧУК Людмила Миколаївна,доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна).

МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна,кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МЕЛЬНИЧУК Ірина Русланівна, студентка 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МИСЮРА Тетяна Михайлівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МИХАЙЛЮК Катерина Романівна, студентка 1 курсу, спеціальність «Журналістика», Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МИХНЮК Сергій Вікторович, аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МІСЬКЕВИЧ Людмила Вікторівна, аспірант кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна).

МІЩИНСЬКА Ірина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький, Україна)

МОНАШНЕНКО Анна Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент

НАВРОЦЬКА Марія Сергіївна, магістрантка 2-го року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

НАВЧУК Галина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства, ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» (м. Чернівці, Україна)

НАГОРНА Катерина Володимирівна, аспірантка кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

НАРОЖНА Олена Андріївна, магістрантка 2-го року навчання гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОЛЬХОВСКА Наталія Семенівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент, кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПАСТЕРНАК Тетяна Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПЕТРОВА Тетяна Олексіївна, кандидат філологічних наук,доцент кафедри мовних дисциплін, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва (м. Харків, Україна).

ПІВЕНЬ Олена Болеславівна, старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПЛЕЧКО Антоніна Андріївна, старший викладач іноземних мов, Житомирський національний агроекологічний університет (м. Житомир, Україна)

ПОЛІЩУК Анжеліна Володимирівна, старший викладач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПОЛІЩУК Вікторія Русланівна, студентка 3 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПОЛІЩУК Олександр Сергійович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПОНОМАРЕНКО Оксана Григорівна,кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПОПОВ Роман Анатолійович, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПОПОВСЬКИЙ Анатолій Михайлович, доктор філологічних наук, професор, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна)

ПРИЩЕПА Олена Петрівна, кандидат філологічних наук, старший викладач іноземних мов, Житомирський національний агроекологічний університет (м. Житомир, Україна)

ПРОКОПЧУК Людмила Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна)

ПРОЦИК Ірина Романівна, кандидат філологічних наук, доцент, докторантка кафедри української мови,Національний університет «Києво-Могилянська академія» (м. Київ, Україна)

ПУЗИРЕНКО Ярина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри культурології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РЕДКАЧ Марія Валентинівна, студентка 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РУБІНСЬКА Броніслава Іллівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РУДИК Ярослав Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РЯБЧЕНКО Альона Володимирівна, магістрантка факультету аграрного менеджменту, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

САВИЦЬКА Інна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент, в. о. завідувача кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна);

САГАН Юлія Валеріївна, студентка 1 курсу, спеціальність «Філологія (англ.)», Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

САМАРСЬКИЙ Андрій Юрійович, кандидат філософських наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

САХАРОВА Владислава Геннадіївна, магістр 1-го року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СВИСЮК Олена Вікторівна, кандидат філологічних наук, старший викладач іноземних мов, Житомирський національний агроекологічний університет (м. Житомир, Україна)

СЕМАШКО Тетяна Федорівна, доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СЕМЕНЕЦЬ Олена Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

СИДОРЕНКО Ірина Григорівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СИДОРУК Галина Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СИНЄГУБ Світлана Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри німецької мови та перекладу і прикладної лінгвістики, Київський національний лінгвістичний університет (м. Київ, Україна)

СОЛОВЙОВА Олена Віталіївна, старший викладач кафедри романо-германських мов і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СОЛОГУБ Надія Миколаївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мов Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (м. Київ, Україна)

СОПІВНИК Руслан Васильович, доктор педагогічнихнаук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТЕЦЮК Наталія, студентка 3 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТОРОЖУК Світлана Володимирівна, доктор філософських наук, професор,Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СУПЕЛ Магдалена Мирославівна, аспірантка, Університет Варшавський (м. Варшава, Польща)

СУПРУН Аліна Григорівна, кандидат філософських наук, доцент,доцент кафедри філософії,Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТАРАН Любов Олегівна, магістрантка 2-го року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТЕРЕЩЕНКО Надія Андріївна, студентка 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТОВСТЕНКО Вікторія Ростиславівна, кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (м. Київ, Україна).

ТРОЦКОВЕЦЬ Катерина Вікторівна, студентка 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТРУТЕНЬ Аліна Вікторівна, аспірантка педагогіки,Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ФОМІНА Галина Віталіївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ФУРСА Валентина Миколаївна, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу граматики та наукової термінології, Інститут української мови Національної академії наук України (м. Київ, Україна)

ХАЛІМАН Оксана Володимирівна, кандидат філологічних наук, докторант кафедри української мови, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (м. Харків, Україна)

ХАМХОДЕРА Каріна Віталіївна, студентка 1 курсу юридичного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХАНЧА Алевтина Сергіївна, студентка 3 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХАРЧЕНКО Світлана Василівна,доктор філологічних наук, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХВІСТ Вікторія Олексіївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХОДУТІНА Тетяна Сергіївна, магістрантка 2-го року навчання гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХРИСТІАНІНОВА Раїса Олександрівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Запорізький національний університет (м. Запоріжжя, Україна)

ЦІСАР Наталія Зіновіївна, кандидат філологічних наук, доцент, Український католицький університет (м. Львів, Україна)

ЧЕКАЛЮК Вероніка Василівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЧИЖ Іван Сергійович, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро Іванович, кандидат філософських наук, асистент кафедри філософії,Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЧУМАК Тетяна Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШАБАТ-САВКА Світлана Тарасівна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри сучасної української мови, заступник декана філологічного факультету з навчально-виховної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна)

ШАМНЕ Анжеліка Володимирівна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШВЕЦЬ Ольга Юріївна, студентка 3 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШЕВКІНА Катерина Андріївна,магістрантка 2-го року навчання гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШИНКАРУК Василь Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, декан гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШИНКАРУК Олександра Василівна, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШРАМКО Руслана Григорівна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри української мови, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава, Україна)

ШУТАК Лариса Богданівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук та українознавства, ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» (м. Чернівці, Україна)

ЯКУШКО Катерина Григорівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЯНИК Катерина Олександрівна, студентка 2 курсу гуманітарно-педагогічного факультету, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЯРЕМЕНКО Наталія Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЯРМОЛЬЧУК Тарас Михайлович аспірант кафедри методики навчання та управління навчальним закладом, Національн університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

З НАГОДИ ЮВІЛЕЮ ДОКТОРА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА КАТЕРИНИ ГРИГОРІВНИ ГОРОДЕНСЬКОЇ

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

м. Київ, 29 – 30листопада 2018 року

Підписано до друку ___. Формат 60х84/16
Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman. Друк різографія
Умовно-друковані арк.Обліково-видавничі арк.
Наклад 300 прим. Замовлення №

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

МІЛЕНІУМ

Видавництво «МІЛЕНІУМ»
м. Київ, вул. Фрунзе, 60
Тел.: +38 (067) 849-34-60
Факс: +38 (044) 222-74-35
E-mail: milenium_ofis @ukr.net